PAUL HEYSE

ANDREA DELFIN

NOBEL

Paul Heyse

Andrea Delfin

și alte nuvele

Traducere din limba germană de
Elena Davidescu

Prefață de Marius Chivu

Editura LITERA
2013

Paul Heyse, *Andrea Delfin*

Cronologie de Iulia Dondorici

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
Director: Marius Tucă
Director general: Dan Matiescu
Coordonator colecție: Ana-Maria Vulpescu
www.jurnalul.ro
www.bibliotecapentrutoti.ro

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777
e-mail: comenzi@lira.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Mona Apa
Corector: Georgiana Enache
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

ISBN ePUB: 978-606-686-532-6
ISBN PDF: 978-606-686-533-3
ISBN Print: 978-606-8494-86-9

Motivația Juriului Nobel, 1910:

„Ca omagiu pentru desăvârșita sa artă, pătrunsă de concepția idealistă, realizată pe parcursul unei lungi și importante activități ca poet liric, scriitor dramatic, romancier și autor al unor nuvele de renume mondial.”

Paul Heyse (1830–1914)

Cronologie

15 martie 1830 – Se naște la Berlin. Este al doilea fiu al lui Karl Wilhelm Ludwig Heyse (1797–1855), profesor de filologie și lingvist, educator în casa familiei Wilhelm von Humboldt și profesor al lui Felix Mendelssohn. Mama lui, Julie Heyse (1788–1863), născută Salomon, provenea din familia înstărită și interesată de artă a bijutierului curții regale a Prusiei, Jakob Salomon. Julie Heyse, înrudită cu Lea Mendelssohn, mama lui Felix Mendelssohn-Bartholdy, întreținea relații strânse cu elita literară și muzicală a vremii, participând la cele mai importante saloane literar-artistice din Berlin, cum ar fi cele ale lui Varnhagen, Levy și Hensel.

Încurajat de atmosfera prielnică literaturii și artei din casa părintească, Paul Heyse face primele încercări literare chiar din timpul școlii, pe care a urmat-o la Friedrich-Wilhelm-Gymnasium din Berlin. Aici este remarcat de poetul Emanuel Geibel (1815–1884), care era, în același timp, și o incontestabilă autoritate critică pe scena literară germană a secolului al XIX-lea.

1847–1851 – Urmează studii de filologie clasică la Universitatea din Berlin (patru semestre), apoi, din aprilie 1949, de romanistică și istoria artei, la Bonn. Tot acum, Geibel îl introduce în casa viitorului său socru, criticul de artă și scriitorul Franz Kugler (1808–1858), unde are prilejul să-i cunoască pe Jacob Burckhardt (1818–1897), Joseph von Eichendorff (1788–1859) și Theodor Fontane (1819–1898).

1848 – *Frühlingsanfang 1848*, prima poezie a lui Heyse care a văzut lumina tiparului, este o expresie a entuziasmului care l-a cuprins în zilele revoluției. Totuși, Heyse se retrage destul de repede din cercurile studențești revoluționare, probabil o concesie făcută deopotrivă părinților și mentorului său, Geibel.

1849 – Heyse se alătură cercului literar *Tunnel über der Spree* (*Tunel deasupra râului Spree*), din care făceau parte și prietenii lui, Jacob Burckhardt, Adolph Menzel, Theodor Fontane și Theodor Storm.

1852 – Își dă doctoratul la Universitatea din Berlin, cu o lucrare despre lirica trubadurilor, coordonată de profesorul Friedrich Diez, fondatorul filologiei romanice în Germania.

1852–1853 – Întreprinde o călătorie de studii în Italia, ca bursier al Ministerului de Cultură al Prusiei. Heyse parcurge traseul specific oamenilor de cultură germani interesați de Italia din secolul al XIX-lea: Florența, Roma și Napoli. Călătoria a avut o influență majoră asupra profilului literar al

lui Heyse, care se formează în prelungirea moștenirii literare renascentiste și clasice, imaginea Italiei, dominantă în proza lui, fiind una idealizată, marcată de principiile umaniste. Italia rămâne de acum o sursă constantă de inspirație pentru nuvelele lui Heyse, devenind însă, în cursul vieții sale, mai mult decât un topos literar. La bătrânețe, Heyse își va petrece iernile în Capri, în Sorrent sau la Villa Itolanda, în localitatea Gardone de pe malul lacului Garda.

1852–1853 – Publică *Lieder aus Sorrent* (*Cântece din Sorrent*), primul volum important de poezii. De-a lungul productivei lui cariere literare, Heyse va acoperi un spectru liric larg, de la poezie populară până la rafinate poeme culte.

1853 – Scrie celebra nuvelă *L'Arrabbiata*, publicată un an mai târziu. *L'Arrabbiata* este prima dintre cele aproximativ 150 de nuvele scrise de Heyse în decursul carierei sale literare. Heyse va deveni, înainte de toate, un maestru incontestabil al nuvelei, fiind tradus în numeroase limbi europene (inclusiv în esperanto) și citit de un public larg, inclusiv în America. Heyse însuși a recunoscut, pe bună dreptate, că realizarea literară cea mai însemnată a generației lui constă, înainte de toate, în dezvoltarea speciei nuvelistice: „[…] pe terenul nuvelei nu am preluat, ca în alte specii, o moștenire bogată de la înaintașii noștri din perioada clasică […] Noi ne-am dat silința să-i pretindem nuvelei mai mult decât satisfacerea nevoii noastre de delectare și amuzament prin intermediul unui șir de aventuri care mai de care mai năstrușnice."

1854 – La recomandarea lui Geibel, regele Bavariei, Maximilian al II-lea (1811–1864), îl invită pe tânărul Heyse la München, oferindu-i o pensie anuală de o mie de guldeni, și, cu aceasta, posibilitatea de a trăi ca scriitor liber-profesionist. Era o onoare mai degrabă neobișnuită pentru un tânăr scriitor abia lansat pe scena literară.

După căsătoria cu Margarete Kugler, fiica mentorului său, Franz Kugler, Heyse se mută la München. În această perioadă, regele reușise deja să facă din orașul său de reședință un centru important al vieții literare și artistice a vremii. Heyse ia parte cu regularitate la legendarele „Simposioane" regale, la care participau pictori, compozitori, erudiți, scriitori și oameni de teatru, nume reprezentative pentru cultura europeană a secolului al XIX-lea. Acesta este începutul carierei literare și cultural-politice a lui Heyse, pe care, mai târziu, contemporanii săi o comparau cu poziția privilegiată de care se bucurase Goethe la Weimar. În acest sens, iată ce nota autorul dramatic Max Halbe: „Mulți ani, de-a lungul mai multor generații, s-a mers în pelerinaj la Heyse la fel cum se mersese înainte la Weimar, la Goethe".

La München, Heyse întemeiează asociația literară *Die Krokodile* (*Crocodilii*), din care mai făceau parte, pe lângă Heyse și Geibel, personalități importante ale vremii, precum scriitorii Felix Dahn, Wilhelm Herz, Hermann Lingg, Franz von Kobell, istoricul Wilhelm Heinrich Riehl, Friedrich Bodenstedt sau scriitorul Adolf Friedrich von Schack. Denumirea aceasta stranie vine de la eroul unei poezii de Hermann Lingg, după cum va explica Heyse în autobiografia lui: „Caracterul superior al acestei amfibii ni s-a părut potrivit pentru a întruchipa imaginea poetului idealist și speram că în «heleșteul nostru sacru» din München să fim la fel de blindați împotriva lumii josnice, prozaice ca și animalul acesta preistoric, sensibil doar la schimbările de temperatură".

În decembrie, Heyse începe o amplă corespondență cu scriitorul Eduard Mörike. Heyse rămâne în continuare îndatorat unui concept artistic apolitic, unui idealism artistic care urmărește să dea

expresie eternului uman. Arta trebuie să înnobileze ființa, să pună temporalitatea „în lumina eternului”. În autobiografia apărută spre sfârșitul vieții, Heyse își amintește că „ne lipseau aptitudinea și aplecarea necesare pentru a ne pleca urechea la realitățile epocii noastre și a ne întreba care din numeroasele ei nevoi, probleme sociale sau necesități spirituale ar putea fi alinate sau remediate cu poezia noastră. Pentru că și noi am trăit în miezul timpului, nu ne-am putut sustrage influențelor cărora erau supuși contemporanii noștri, și de aceea și arta noastră poartă pe alocuri semnele lui”.

Motivul central al prozei lui Heyse este de cele mai multe ori căutarea fericirii individuale. Figurile romanelor și nuvelelor sale sunt, în majoritate, tineri sensibili, cu înclinații artistice, „idealiști” care duc o existență retrasă, femei energice, devotate și generoase, „suflete frumoase”. La el, individul superior, dotat cu sensibilitate și spirit, nu se dovedește, totuși, capabil de luptă cu răul. Tăcerea și resemnarea sunt, deseori, singurele reacții ale acestor aristocrați ai spiritului. Cititorii contemporani ai lui Heyse nu numai că se identificau cu aceste figuri care trăiau în lumea ideală a artei, ci respingeau, la fel ca autorul lor, societatea imorală și bigotă care năruia existența acestui tip uman.

În paralel cu propria creație artistică, Heyse urmărește cu un viu interes producția literară contemporană. Cu ajutorul eseurilor și cronicilor literare publicate în revista literară *Literaturblatt des Deutschen Kunstblattes* (*Foaia literară a joii artistice germane*), încearcă să aducă în atenția unui public mai larg nume importante, dar pe atunci încă necunoscute, precum Storm, Mörike, Hebbel, Grillparzer sau Turgheniev și Dostoievski.

22 august 1855 – Se naște primul dintre cei patru copii rezultați din căsătoria cu Margarete Kugler.

1857 – La Zürich, face cunoștință cu scriitorul Gottfried Keller (1819–1890), cu care va întreține o bogată corespondență în anii 1859–1888, între cei doi scriitori legându-se o prietenie strânsă.

1859 – Din motive financiare, Heyse acceptă un post de redactor al revistei *Literaturblatt des Deutschen Kunstblattes*. Pentru tragedia *Die Sabinerinnen* (*Sabinele*), Heyse primește pentru prima dată un premiu literar fondat de regele bavarez. În același an, publică o culegere de cântece populare italiene *Italienisches Liederbuch* (*Carte de cântece italiene*), ulterior puse pe muzică de Hugo Wolf.

1862 – Pe 30 septembrie se stinge din viață soția lui, Margarete Kugler.

1864 – După moartea regelui Maximilian al II-lea, Heyse se distanțează tot mai mult de Curtea Regală, în 1868 renunțând și la pensia sa anuală, în semn de solidaritate cu mentorul său, Geibel, care, datorită concepțiilor sale politice, devenise indezirabil. Acest fapt nu a influențat în nici un fel cariera literară a lui Paul Heyse.

Îi apare volumul de nuvele *Gesammelte Novellen in Versen* (*Culegere de nuvele în versuri*).

1865 – Scrie tragediile *Hadrian* și *Maria Maroni*, nuvela *Die Witwe von Pisa* (*Văduva din Pisa*) și drama *Colberg*, care va deveni, în timp, piesa lui cea mai cunoscută (până în 1914, a cunoscut 180 de reeditări). După sute de reprezentații în întreaga Germanie, autorul ei primește diploma de cetățean de onoare al orașului Kolberg (31 martie 1890). *Colberg* este totodată singura din cele peste 60 de drame ale lui Heyse care s-a bucurat de un succes important. Piesa are ca temă rezistența curajoasă a germanilor în fața trupelor lui Napoleon, devenind, în jurul anului 1900,

lectură obligatorie în multe școli din Germania. În anii 1943–1944, regizorul Veit Harlan va transforma drama lui Heyse, fără a-l numi pe autorul ei „pe jumătate evreu”, făcând din ea un film de propagandă nazistă (*Kolberg*), și el încununat de succes.

1867 – Se căsătorește cu Anna Schubart.

1868–1870 – Scrie nuvelele *Das Mädchen von Treppi* (*Fata din Treppi*), *Die Stickerin von Treviso* (*Cusătoreasa din Treviso*), *Moralische Novellen* (*Nuvele morale*), precum și tragedia *Die Göttin der Vernunft* (*Zeița rațiunii*). De menționat că titlul volumului *Nuvele morale* a fost ales cu intenția de a provoca – în primul rând din cauza pasajelor erotice îndrăznețe pentru secolul al XIX-lea, Heyse intră în conflict cu cenzura statului și a bisericii. *Andrea Delfin* și *Cusătoreasa din Treviso* sunt, alături de nuvelele lui Storm și Gottfried Keller, două dintre cele mai bune nuvele scrise vreodată în limba germană.

1871 – Devine membru al *Maximiliansorden für Wissenschaft und Kunst* (*Ordinul lui Maximilian pentru știință și artă*). În introducerea scrisă pentru antologia *Deutsches Novellenschatz* (*Comori nuvelistice germane*) – până în 1876 au apărut 24 de volume, coordonate de Heyse și de Hermann Kurz –, Heyse dezvoltă așa-numita lui *Falkentheorie* (*Teoria șoimului*). Heyse își explică teoria luând ca exemplu o nuvelă a lui Boccaccio, în care un tânăr sărac, îndrăgostit fiind, îi oferă de mâncare iubitei sale singurul lucru care îi aparținea, un șoim. Un astfel de element deosebit trebuie să se găsească în orice nuvelă. În multe dintre nuvelele sale, Heyse a aplicat tocmai această teorie. Originale sunt cele două categorii introduse de Heyse: la el, „șoimul” este problema specifică a nuvelei, iar „silueta”, concentrarea pe motivul principal. Cu alte cuvinte, conținutul unei nuvele ar trebui să poată fi rezumat în câteva rânduri, cu ajutorul câtorva subtitluri semnificative.

1873 – Publică romanul în trei volume *Kinder der Welt* (*Copiii lumii*), care devine rapid bestseller, asigurându-i autorului o mare popularitate în rândul cititorilor. Romanul este critic la adresa ordinii clericale și feudale a vremii, personajele lui afișând o libertate a moravurilor sexuale frapantă pentru gustul vremii.

1877 – Apare volumul de poezii *Skizzenbuch. Lieder und Bilder* (*Carte de schițe. Cântece și imagini*).

1880 – Apare volumul de poezii *Verse aus Italien* (*Versuri din Italia*).

1884 – I se decernează *Premiul Schiller.*

1887 – Heyse propune ca scriitorul austriac Ludwig Anzengruber să fie primit în *Ordinul lui Maximilian pentru știință și artă*, propunere respinsă din pricina împotrivirii cercurilor clericale. Ca urmare a acestui incident, Heyse se retrage el însuși din *Ordin*, renunțând astfel, practic, la cea mai importantă distincție oferită vreodată de regalitatea bavareză.

1889–1905 – Printr-o asiduă activitate de traducător, Heyse reușește să facă cunoscut publicului de limbă germană literatura italiană contemporană, cu reprezentanții ei cei mai de seamă, printre care Vittorio Alfieri (1749–1803), Alessandro Manzoni (1785–1873), Giacomo Leopardi (1798–1837) sau Giuseppe Giusti (1809–1850). În acest sens publică lucrarea în cinci volume *Italienische Dichter seit der Mitte des 18ten Jahrhunderts. Übersetzungen und Studien* (*Scriitori italieni de la jumătatea secolului al XVIII-lea. Traduceri și studii*).

1893 – Treptat, Heyse se transformă într-un critic hotărât al politicii culturale germane. Un exemplu în acest sens este atitudinea pe care a avut-o ca membru al comisiei Premiului Schiller, premiu înființat în 1859 de regele Wilhelm I. Numele susținute de Heyse – scriitorii Richard Voß (1887) și Hermann Sudermann (1890) – au fost respinse de regele Wilhelm al II-lea. Când însă în 1893, piesa *Talisman*, a scriitorului Ludwig Fulda (1862–1939), a fost respinsă din pricina originii evreiești a autorului, Heyse își dă demisia din comisie, în 1896, nevoind să devină doar un „recrut" al regelui.

1899 – Din acest an, Heyse își petrece iernile la vila sa de pe malul Lacului Garda. Scrie *Maria von Magdala* (*Maria din Magdala*), *Neue Märchen* (*Povești noi*) și *Das literarische München – 25 Porträtskizzen* (*Münchenul literar – 25 de schițe de portret*).

1900 – Apare autobiografia *Jugenderinnerungen und Bekenntnisse* (*Amintiri din tinerețe și mărturisiri*), considerată una dintre cele mai interesante autobiografii literare ale secolului al XIX-lea. În ea, Heyse creează nu numai portrete memorabile ale personalităților vremii cu care a intrat în contact, ci oferă și o imagine fidelă și detaliată a vieții literare și artistice din vechiul München. Asemenea lui Goethe în *Poezie și adevăr*, Heyse nu este interesat atât de mult de amănuntul personal, intim, încercând mai degrabă să ofere un bilanț cultural și istoric al secolului în care a trăit.

1901 – Organele de cenzură ale Prusiei interzic punerea în scenă a dramei religioase *Maria din Magdala.*

1902 – Scrie *Novellen vom Gardasee* (*Nuvele de la Lacul Garda*).

1903 – Apare volumul de poezii *Ein Wintertagebuch* (*Un jurnal de iarnă*).

10 decembrie 1910 – I se decernează Premiul Nobel pentru întreaga operă, fiind cel dintâi scriitor german care are parte de această distincție. Cu ocazia împlinirii vârstei de optzeci de ani, primește cetățenia de onoare a orașului München.

1914 –Lucrează la ultimele volume ale operei lui, *Letzte Novellen* (*Ultimele nuvele*) și *Italienische Volksmärchen* (*Basme populare italiene*). Traduce din Ariosto, Lorenzino de Medici și Machiavelli, traduceri reunite în antologia *Drei italienische Lustspiele aus der Zeit der Renaissance* (*Trei comedii italiene din perioada Renașterii*).

Paul Heyse se stinge din viață la München, pe 2 aprilie, cu doar câteva luni înainte de izbucnirea Primului Război Mondial. Este înmormântat în partea veche a cimitirului Waldfriedhof din München. Scriitoarea Isolde Kurz, care l-a cunoscut personal, notează la dispariția lui: „Soarta l-a scutit de a fi martor al războiului cu Italia, al prăbușirii Germaniei și a întregii societăți burgheze, pe valorile cărora se baza el însuși, cu personalitatea și cu opera lui. Plecând de la mormântul lui am știut că, odată cu el, a fost îngropată o întreagă epocă. Nici cei care aveau o viziune a lumii diferită de a lui nu se puteau sustrage impresiei de gol rămas în urma sa, căci o figură ca a lui n-ar mai fi putut apărea acum din rândul tinerilor."

În ciuda succesului său de public și a numeroaselor premii și distincții obținute, după 1914, Paul Heyse a ieșit repede din atenția contemporanilor, intrând într-un con de umbră. Odată cu izbucnirea

Primului Război Mondial, lua sfârșit o epocă, apunând totodată și idealurile ei estetice reprezentate de opera lui Heyse: eleganță, spirit, rafinament al formei.

IULIA DONDORICI

Discursul de prezentare susținut de C.D. af Wirsén, secretar permanent al Academiei Suedeze, la data de 10 decembrie 1910

Numeroși scriitori celebri, provenind din țări diferite, au fost nominalizați anul acesta în vederea acordării Premiului Nobel pentru Literatură. Academia Suedeză a premiat un scriitor ales ca urmare a sprijinului oferit de peste șaizeci de specialiști germani din domeniul artei, literaturii, filosofiei. Numele său este Paul Heyse. Acest nume reînvie amintirea adolescenței și a vârstei noastre mature; nu am uitat plăcerea literară pe care nuvelele sale, mai ales, ne-au dăruit-o. Aflat la vârsta senectuții, dar încă activ, el este un personaj peste care juriul nu ar fi putut să treacă în momentul în care trebuia să-și exprime admirația, acordând înalta distincție pentru cea mai însemnată operă literară. Juriul nu putea nici să se lase influențat de considerații legate de vârstă sau de orice altceva în afara adevăratului merit.

Paul Heyse s-a născut la Berlin, în 1830. Tatăl său a fost filologul Karl Wilhelm Heyse, un savant moderat, dar decis. Probabil de la mama sa evreică, Julie Saaling, a moștenit firea caldă și vioaie. Heyse, un răsfățat al naturii din nenumărate motive, a avut șansa de a crește într-o casă lipsită de griji. Anii de școală au trecut rapid. A fost un elev care învăța cu ușurință. O vreme, a fost student la Berlin, după care a studiat filologia romanică sub coordonarea lui Friedrich Diez, la Universitatea din Bonn. În 1852 a primit la Berlin titlul de doctor *multa cum laude*. După aceea, Heyse a obținut o bursă care i-a permis să călătorească în Italia, cu a cărei artă și literatură

avea să se familiarizeze foarte bine. În scurt timp, s-a logodit cu Margarete Kugler, fiica unui istoric al artei, în a cărui casă fusese prezentat de către patronul său, poetul Emanuel Geibel. Nesigur încotro ar putea să își caute un loc de muncă, a fost scutit de orice preocupare financiară de către Geibel, cel care l-a ajutat încă o dată. La recomandarea lui Geibel, Maximilian al II-lea i-a oferit un post de profesor titular la München. Singura sa obligație era aceea de a lua parte la seratele literare organizate de rege. La data de 15 mai 1854 s-a căsătorit cu Margarete, iar proaspătul și fericitul cuplu s-a stabilit la München, unde Heyse a trăit de atunci, mai puțin cu prilejul sejururilor în mult îndrăgita Italie. În scurt timp, a devenit figura centrală a unei prospere vieți culturale. Cum acesta nu este momentul pentru o biografie detaliată a lui Heyse, este de ajuns să spunem că, la câțiva ani după moartea lui Margarete, s-a recăsătorit, de această dată cu fermecătoarea Anna Schubart.

Între 1855 și 1862, Heyse a scris primele patru volume de nuvele, devenind un maestru al genului. Dintre numeroasele creații ale lui Heyse, putem menționa acum *L'Arrabbiata* (1853); *Andrea Delfin* (1859), bogată în culori venețiene; sentimentala *Nerina* (1875), un episod din viața lui Leopardi; morala *Bild der Mutter* (1859; *Portretul unei mame*); și minunata nuvelă trubadurescă *Marion* (1855). În nuvele, Heyse observă regulile stricte de compoziție, fără a afecta însă farmecul și libertatea poveștii. El și-a dezvoltat propria teorie despre nuvelă. „O nuvelă cu valoare literară”, scria el, „ar trebui să reprezinte un important destin uman. Nu trebuie să fie o întâmplare cotidiană, ci să ne dezvăluie o nouă dimensiune a naturii umane. Raza de acțiune îngustă a povestirii îndeamnă la o concentrare riguroasă.”

Pe bună dreptate, s-a afirmat că Heyse este creatorul nuvelei psihologice moderne. Rareori este tendențios în nuvelele sale, și probabil acesta este motivul pentru care preferăm obiectivitatea goetheană a nuvelelor în detrimentul narațiunilor sale mai ample: *Kinder der Welt* (1872; *Copiii lumii*) și *Im Paradiese* (1875; *În paradis*), care dezbat dileme morale; cel dintâi – independența moralității față de dogmele înguste, cel din urmă – o apărare a artei în fața unui puritanism auster. Ambele opere

ilustrează, fără greș, umanismul creatorului lor. În *Im Paradiese*, există și o descriere vie a lumii artistice din München. În *Gegen den Strom* (1904; *Împotriva curentului*), Heyse a provocat îndrăzneț prejudecățile încetățenite, întorcându-se împotriva practicii duelului. O stranie forță juvenilă este evidentă în cartea *Geburt der Venus* (1909; *Nașterea lui Venus*), care a apărut anul trecut și în care, în mod consistent și emfatic, Heyse dezvoltă convingerile sale estetice de o viață, apărând libertatea artei față de ascetismul univoc și polemizând cu tehnica naturalistă a reproducerii dimensiunii inferioare, banale, înguste.

Oricum, Heyse nu este doar un scriitor de romane și de nuvele; el este cel mai important poet liric al Germaniei contemporane. A scris nuvele în versuri încântătoare, între care admirabila *Salamander* (1879), în *terza rima*, este memorabilă. Deși drama nu era modalitatea sa de expresie firească, a scris și piese de teatru excelente, printre care – ca să selectăm două dintr-un total de mai bine de cincizeci – piesa patriotică *Kolberg* (1865) și interesanta dramă *Hadrian* (1865), în care înțelepciunea și tristețea lui Hadrian se combină și sunt reprezentate într-o manieră emoționantă.

Gustul lui Heyse este foarte independent. În vreme ce a admirat enorm *Pretendenții la coroană* și *Războinicii din Helgeland*, scrise de prietenul său Ibsen, nu i-au plăcut nici *Strigoii*, nici următoarele piese simbolice ale acestuia. Este profund muzical, dar nu e impresionat de Wagner pe cât este de Beethoven, Mozart, Schubert, Chopin și Brahms.

În toate situațiile critice din viață, Heyse și-a menținut aceeași independență. Când prietenul său, Geibel, și-a pierdut salariul de poet la curtea bavareză din cauza unui poem adresat regelui Wilhelm, în care își exprima speranța unei Germanii unite sub Prusia, Heyse s-a oferit, printr-o scrisoare respectuoasă, să renunțe la funcția sa, de vreme ce îl aprobase pe Geibel în toate privințele și, tocmai de aceea, era dispus să îi împărtășească și soarta.

Heyse este aproape la fel de cunoscut în Italia ca și în Germania. Numeroasele sale traduceri, extrem de reușite, au făcut cunoscută literatura

italiană în Germania. Grație lui, Leopardi, Manzoni, Foseolo, Monti, Parini și Giusti sunt acum cunoscuți de publicul larg și admirați.

Dar ar fi greșit să presupunem că strălucitorul Heyse, atât de des numit laureatul preferat al sorții, a fost în permanență scutit de griji sau recunoscut în cercurile înalte ale țării sale. Ca tată, a fost mereu îndurerat de pierderea copiilor săi iubiți. Și-a exprimat mâhnirea prin cânturi în versuri puternice care, în ciuda întunericului din ele, radiază o frumusețe nesfârșită…

Cât despre opinia literară, este adevărat că fermecătorul poet apolinic s-a bucurat de o popularitate timpurie, dar la fel de adevărat este și că într-o vreme situația s-a schimbat. Naturalismul, care a izbucnit în anii 1880 și a dominat scena de-a lungul deceniului care a urmat, și-a îndreptat atacul iconoclast în special împotriva lui Heyse, cel mai puternic oponent al său. Acesta era prea armonios, prea îndrăgostit de frumos, prea elen și prea înalt pentru cei care, calomniindu-l cu orice preţ, căutau senzaționalul, efectele spectaculoase, promiscuitatea bizară, reproducerea crasă a realităților sordide. Heyse nu a cedat. Atenția sa pentru formă a fost jignită de comportamentul lor grosolan; el cerea ca literatura să vadă existența într-o lumină ideală, menită să transfigureze realitatea. În *Merlin* (1982), povestea lui detaliată și sensibilă, și-a exprimat cu demnitate sentimentele cauzate de ofensa primită. Heyse ar fi fost probabil propus mai devreme de către țara sa pentru premiul internațional dacă nu ar fi existat dezaprobarea părtinitoare a naturaliștilor. Acum, un miracol pare a fi schimbat totul. Respectabilul veteran a făcut pretutindeni obiectul admirației; este un cetățean de onoare al Münchenului, unde o stradă a primit numele lui; a fost copleșit de onoruri. Pe lângă

numeroasele distincții, Academia Suedeză, acționând la recomandarea multor critici, i-a oferit acum și semnul admirației sale, oferindu-i bătrânului poet omagiul rar al Premiului Nobel.

Heyse și-a urmat propriul drum. Estetic, a fost fidel adevărului, dar în așa manieră încât a reflectat interiorul în realitatea externă. Bine-cunoscutele cuvinte ale lui Schiller, „Viața e serioasă, arta, senină”, corect înțelese, exprimă un adevăr profund care poate fi regăsit în viața și în opera lui Heyse. Frumusețea ar trebui să elibereze și să recreeze: nu ar trebui nici

să imite servil realitatea, nici să o tragă după ea în țărână. Ar trebui să aibă o simplitate nobilă. Heyse dezvăluie astfel frumusețea. Nu pledează pentru morală, ceea ce ar priva frumosul de imediatețe, dar există multă înțelepciune și noblețe în operele sale. Nu predă religia, dar oricine ar căuta în opera sa ceva care să rănească serios sentimentul religios ar căuta în zadar. Deși pune mai mare accent pe latura etică a religiei decât pe cea dogmatică, și-a exprimat respectul profund pentru orice părere serioasă. Este tolerant, dar nu indiferent. A prețuit iubirea, dar i-a glorificat aspectul paradisiac, nu pe cel pământesc. Îi plac oamenii fideli naturii lor, dar indivizii față de care Heyse este cel mai înțelegător aderă mai degrabă la natura lor înaltă decât la cea inferioară.

Cu această ocazie festivă, la care Heyse nu a putut participa din cauza bolii, îi mulțumim pentru bucuria pe care opera sa a dăruit-o miilor de oameni și trimitem salutările noastre casei de pe Louisenstrasse, în München, care a reprezentat, timp de atâția ani, sălașul Muzelor: „*Glaubt mir, es ist kein Märchen, die Quelle der Jugend sie rinnet / wirklich und immer. Ihr fraget, wo? «In der dichtenden Kunst.»*[1]”

La banchet, profesorul Oscar Montelius a făcut următoarele comentarii: „Regret că nu avem plăcerea de a-l vedea printre noi pe marele poet căruia, în acest an, i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Literatură. Dar este reprezentat cu mândrie de ministrul german, contele Von Pückler – așa că v-aș ruga să îi transmiteți, conte, că atunci când am închinat paharul în cinstea laureaților, nu l-am uitat.”

Ministrul, contele Von Pückler, vorbind în locul lui Paul Heyse, a evocat faptul că, în urmă cu doi ani, Premiul Nobel pentru Literatură a fost acordat unui filosof german, iar acum unui poet cunoscut. Ne-a asigurat de schimbul viu de idei dintre literatura suedeză și cea germană, schimb care a crescut din momentul în care Academia Suedeză a devenit areopagul însărcinat să urmărească atent creațiile literare ale întregii lumi și să distribuie Premiile Nobel maeștrilor literelor. A încheiat aducând un omagiu celui dintâi areopag internațional – Academia Suedeză.

1 „Credeți-mă, nu este un basm, fântâna tinereții, ea curge / cu adevărat și pe vecie. Dar unde, vă întrebați? «În arta poetică.»”

Regele încoronat al nuvelei

Considerat de mulți un scriitor de geniu, comparabil oricând cu Goethe, înnobilat și onorat cu titluri, (supra)numit „prinț al poeziei” în Germania la începutul secolului XX, și distins cu Premiul Nobel la bătrânețe (la optzeci de ani), când faima lui literară se răspândise deja în toată lumea, Paul Heyse este astăzi, din păcate, puțin cunoscut în România. În ciuda faptului că a fost un scriitor prolific, abordând mai toate genurile – roman, poezie, nuvele, piese de teatru și eseu –, din opera lui s-a tradus puțin în limba română și au trecut decenii de când n-a mai fost reeditat.

Antologia de față încearcă să ofere cititorilor, prin cele patru nuvele selectate, o imagine cât mai exactă, chiar dacă oarecum în miniatură, a artei celui supranumit chiar „regele nuvelei”. De-a lungul îndelungatei sale cariere literare, începute în 1855 chiar cu un volum de nuvele care l-a consacrat imediat drept cel mai valoros scriitor al generației sale, Paul Heyse a scris aproximativ 180 de povestiri. De altfel, nuvelistica sa a fost, încă din timpul vieții, onorată cu o serie de *Opere alese* în nu mai puțin de zece volume. Critica literară a distins mai multe etape creative, iar selecția celor patru nuvele din acest volum – *Andrea Delfin* (1859), *Călătorie în căutarea fericirii* (1866), *Jorinde* (1878) și *Măgărița* (1883) – reprezintă la vârf pe fiecare dintre acestea.

După studiile de filologie clasică și romanică, încununate cu un doctorat despre literatura medievală a trubadurilor, Paul Heyse, el însuși traducător din italiană (l-a tradus, printre alții, pe Giacomo Leopardi), a scris împotriva curentului naturalist de inspirație franceză, a scris deopotrivă despre limitele aristocrației și burgheziei germane, s-a poziționat

critic față de religie, dar a și combătut teoria nietzscheeană a supraomului, literatura lui rămânând în limitele, relativ neconvenționale, ale spiritului neoromantic.

Cele patru nuvele de față, scrise toate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sunt, de altfel, destul de tributare, chiar dacă nu fidele până la capăt, imaginarului romantic. Practică povestirea în povestire, folosesc recuzita și retorica patetic-sentimentalistă în dialog sau în secvențele epistolare și, în general, glosează în jurul temelor onoarei (de familie) pierdute și a iubirii nefericite, care alternează iubirea-pasiune cu iubirea-agapé (în aproape toate textele apare cuplul mamă-fiică). Personajele, întotdeauna virtuoase și conduse de un nescris cod etic, uneori superstițioase, altruiste, gata de sacrificiu – propria suferință răscumpără sau răzbună suferința celorlalți –, sunt, de cele mai multe ori, victimele inocente ale unei pasiuni (fără erotism) mistuitoare sau ale unei datorii mai presus de simțire. „Oare credința nu e nimic și pasiunea e totul? Oare o fericire poate fi trainică fără un schimb de îndatoriri?” se întreabă, la un moment dat, un personaj pus în fața unei alegeri dificile.

Cealaltă temă recurentă este cea a diferențelor de rang, a conflictelor și a nedreptăților sociale puse sub semnul fatalității, a destinului crunt și schimbător, uneori într-un sugerat acord cu păcate mai vechi ale familiei. „Nu vrea soarta!”, după cum exclamă același personaj, boala și moartea fiind agenții unei voințe potrivnice mai presus de înțelegerea, puterile și idealurile oamenilor aruncați, în ciuda nobleței lor sufletești, în situații fără ieșire, „vinovați” de vini obscure, constrânși la eșec și la pedeapsa divină. Căci virtutea este, de regulă, sinonimă cu suferința, iar datoria se identifică deopotrivă cu răzbunarea, dar, mai ales, cu sacrificiul de sine.

În nuvela *Călătorie în căutarea fericirii* (1866), un tânăr nobil aflat în drum spre potențiala sa logodnică („Călătoresc în căutarea fericirii, iar fericirea unui bărbat este de obicei o femeie”, cum se destăinuie el) trage la un han unde cunoaște o servitoare care se dovedește a avea un suflet mare, pe măsura sărăciei materiale și a nefericirii sentimentale. Umila și străina cameristă îi atrage atenția tânărului, „novice față de femei” și care „visează la ceva frumos”, stârnindu-i apoi simpatia și, în cele din urmă, sentimente

mai reale și mai puternice decât cele induse de convenționala uniune cu o femeie al cărei comportament trădează vanitatea frumuseții fizice și a rangului. „Mi-e cu neputință să plec de aici fără să știu mai mult decât că ești nenorocită. Nu crede că la mijloc e doar curiozitate. Se zice că dragostea se naște într-o clipă, dar că prietenia are nevoie de un lung răstimp de încercare. Dacă judec după iuțeala cu care s-a născut sentimentul meu, trebuie să cred că ceea ce mă reține aici este dragostea”, îi mărturisește tânărul servitoarei, a cărei încredere încearcă să o câștige. Povestea acesteia, despre o dragoste interzisă și sfârșită tragic înainte chiar de a începe, îi declanșează pasiunea și hotărârea de a fi el cel care va rupe blestemul destinului potrivnic (și chiar pe cel al nepotrivirii de clasă), care o va salva pe ea din ghearele unui trecut nefericit și vinovat, iar pe el însuși din capcana unui viitor incert. Călătoria tânărului „în căutarea fericirii” cunoaște, astfel, un alt drum, neprevăzut, mai scurt, dar nu mai ușor, căci trebuie să traverseze ruinele trecutului.

Tot despre povara unui trecut marcat de evenimente dramatice este vorba și în *Jorinde* (1878), unde o tânără și foarte frumoasă femeie străină apare într-un oraș și îi tulbură peste măsură viața liniștită. Apariția învăluită în mister și prezența strălucitoare a acestei femei aparent inabordabile, despre care bărbații spuneau că era „mult mai frumoasă decât și-o închipuiseră și că nicăieri, niciodată, nu văzuseră ceva asemănător, în afară doar de tablouri”, devin subiectul de conversație predilect al comunității, obiectul de adorație al tuturor bărbaților, respectiv de invidie al tuturor femeilor, și, în cele din urmă, motivul pentru care viața orașului este zguduită: „Dospea agitație pătimașă, ură, iubire, teamă și invidie, într-un amestec întunecat, săptămână după săptămână, ca și când s-ar fi întors timpurile fabuloase, când ici și colo un balaur, un șarpe veninos sau alt monstru crâncen puseseră la bir vreun oraș sau vreo insulă”. Dispuși să facă gesturi necugetate pentru a-i intra în grații, bărbații se depun singuri la picioarele acestei femei, a cărei secretă datorie este răzbunarea unei nedreptăți familiale din trecut. Doar că rațiunea inimii se dovedește a fi mai puternică decât voința și datoria, iar blestemul sângelui vărsat lucrează pe

căi nebănuite. Venită pentru răzbunare, femeia este trădată de propria inimă și, astfel, atrage asupră-i un stigmat și mai mare.

Măgărița (1883) este, la rându-i, o nuvelă construită tot în jurul unei nedreptăți. O „familie” alcătuită dintr-o bătrână, fiica ei „cu mintea neîntreagă”, copila din flori a acesteia și o măgăriță bolnavă își duce traiul mizer într-o pădure la marginea satului. Abandonate de comunitatea căreia îi aparține membrul marcant care a dezonorat-o pe fata slabă de minte, „bietele femei” reprezintă, de fapt, amintirea și dovada păcatelor oamenilor. Având, datorită vieții umile pe care o trăiesc, o speranță de mântuire pe lumea cealaltă, bătrâna se întreabă, totuși, dacă vor mai fi împreună cu animalul, singura ființă curată și credincioasă. Doar că, înfrântă de natura rea a oamenilor, bătrâna nu mai are puterea de a îndura și hotărăște să încheie socotelile cu lumea aceasta, grăbindu-se să capete „bucuria cea veșnică” și, implicit, să afle răspunsul la singura ei întrebare existențială, adresată singurului om care le arată compasiune: „Credeți că și măgarii se duc în cer?”

Am lăsat la urmă prima, cronologic, dintre nuvele, *Andrea Delfin* (1859), aceasta fiind cea mai întinsă nuvelă și, literar vorbind, cea mai bine realizată. Plasată în Republica Venețiană a jumătății secolului al XVIII-lea, adică în plină epocă a decăderii, *Andrea Delfin* este o nuvelă de mediu și atmosferă care dezvoltă o intrigă politică. Protagonistul, cel care dă și numele nuvelei, este un fost nobil dat mort și care, sub o identitate falsă de notar, revine după mulți ani într-o Veneție tiranică, pentru a răsturna, de unul singur, orânduirea coruptă și criminală. Planul lui, repede pus în practică, de a-i asasina, rând pe rând, pe inchizitorii de stat dedați abuzurilor, agită până peste cap, dar și fără folos, statul polițienesc: „Și ce câștig adusese înmulțirea poliției secrete, tocmirea unei mulțimi de spioni printre servitorii nobililor și ai ambasadorilor străini, în hanuri, în arsenal, chiar în cazărmi și în mănăstiri? Jumătate din Veneția era plătită să supravegheze cealaltă jumătate. O sumă considerabilă trebuia să plătească cea mai mică știre care ar fi pus pe urmele conjurației. Acum fusese întreită.” Bănuita conjurație este alcătuită dintr-un singur om, „un Wilhelm Tell italian”, un justițiar motivat de ură, fără scrupule, care folosește

împotriva tribunalului inchizitorial propriile arme ale spionajului și conspirației, stârnind, la rându-i, teroare. Scris cu eleganță și cu fidelitate față de aerul și peisajul politic al epocii, cu o atmosferă viu colorată și narat alert, cu bune momente de suspans, acest thriller politic de secol al XVIII-lea vorbește, în fond, tot despre amăgirea revoltei împotriva destinului istoric, răzbunarea dovedindu-se, și aici, o tactică cu două tăișuri. Eșecul vine ca un fel de pedeapsă de sine pentru cel care, orbit de ură, luptă împotriva crimei ucigând.

Situat în rândul nuveliștilor exemplari ai secolului al XIX-lea, alături de Alfred de Musset, Prosper Merimée, Guy de Maupassant, Villiers de l'Isle-Adam, Adelbert von Chamisso sau E.T.A. Hoffmann, Paul Heyse merită să fie redescoperit. Antologia de față e un bun început.

MARIUS CHIVU

Andrea Delfin
și alte nuvele

Andrea Delfin

Pe acea uliță din Veneția care poartă plăcutul nume „Calle della Cortesia”[2] se afla, pe la mijlocul secolului trecut, o casă burgheză, modestă, cu un singur cat. Deasupra portalului scund, încadrată de două coloane de lemn răsucite și de o cornișă barocă, trona într-o firidă imaginea unei madone, iar de după o sticlă roșie, o candelă veșnică licărea modest. Intrând în vestibulul de jos, dădeai de o scară lată și abruptă care ducea de-a dreptul la odăile de sus. Ardea și aici, zi și noapte, o lampă ce atârna de un lănțișor lucios, prins în tavan, căci lumina zilei nu pătrundea în interior decât când se deschidea ușa. Dar în ciuda amurgului perpetuu, doamna Giovanna Danieli, proprietara casei, își petrecea de preferință timpul pe această scară. De la moartea soțului ei, de când moștenise căsuța, locuia aici, împreună cu singura-i fiică, Marietta, și închiria unor oameni liniștiți câteva odăi de care nu avea nevoie. Pretindea că lacrimile ce le vărsase pentru scumpul ei soț îi slăbiseră prea mult vederea ca să mai poată suporta lumina soarelui. Dar vecinii o bârfeau că zăbovește pe palierul de sus, de dimineața până seara, ca să intre în vorbă cu oricine venea sau pleca și ca să nu-l lase să treacă până ce omul nu plătea vamă curiozității și limbuției ei. În vremea când facem cunoștință cu ea, motivul acesta cu greu ar fi putut s-o hotărască să prefere unui jilț comod treapta dură a scării. Era în luna august a anului 1762. De mai bine de o jumătate de an odăile de închiriat erau goale, iar cu vecinii avea puține relații. În afară de asta, se întuneca, și o vizită la ora aceea era ceva cu totul neobișnuit. Totuși, micuța femeie stătea cu încăpățânare la postul ei și, dusă pe gânduri, privea în jos spre vestibulul gol. Își trimisese copila la culcare și își pusese lângă ea câțiva bostani, să-i

curețe de semințe, înainte de a se culca și ea. Dar frământată de tot felul de gânduri și de considerații, întârziase. Stătea cu mâinile în poală, cu capul rezemat de balustrada scării; nu era prima oară că o prindea somnul astfel.

Și azi era cât pe-aci să adoarmă, când trei lovituri în ușa casei, încete, dar stăruitoare, o făcură să tresară speriată.

— *Misericordia*[3]! exclamă femeia, ridicându-se, dar rămânând nemișcată pe loc. Ce-i asta? Am visat? Oare să fie într-adevăr el? Trase cu urechea. Bătăile în ușă se repetau. Nu, zise ea, nu e Orso. Mi-ar suna altfel. Nu sunt nici zbirii. Să vedem ce-mi trimite cerul.

Apoi coborî scara greoi și întrebă prin ușă cine vrea să intre.

O voce răspunse că afară se află un străin care caută locuință. Casa îi fusese recomandată; spera să rămână multă vreme și că gazda are să fie mulțumită de el. Toate astea erau spuse politicos și într-o venețiană corectă, încât doamna Giovanna, cu toată ora târzie, nu stătu la îndoială să deschidă ușa. Înfățișarea oaspetelui îi îndreptăți judecata. Pe cât se putea vedea în lumina amurgului, bărbatul purta, așa cum se cuvine micii burghezii, haine negre, iar sub braț un mic sac de piele; pălăria o ținea modest în mână. Numai obrazul o miră pe femeie. Nu arăta nici tânăr, nici bătrân, barba îi era încă neagră, fruntea netedă și ochii plini de foc; dimpotrivă, expresia gurii și felul de a vorbi păreau obosite și bătrânicioase, iar părul tuns scurt, în contrast ciudat cu trăsăturile încă tinerești, era pe de-a-ntregul sur.

— Cucoană dragă, vorbi el, te-am trezit din somn și sper să nu fie degeaba. Căci, îți spun de la început, dacă n-ai o odaie care dă spre un canal, n-am să-ți fiu chiriaș. Vin de la Brescia, doctorul mi-a recomandat pentru pieptul meu slab aerul umed al Veneției; zice că trebuie să locuiesc deasupra apei…

— Ei, slavă Domnului! exclamă văduva. Bine că vine în sfârșit cineva care ne onorează canalul. Vara trecută aveam un spaniol care s-a mutat fiindcă zicea că apa are un miros de parcă s-ar fi fiert în ea guzgani și pepeni! Și dumitale ți s-a recomandat? Ce-i drept, aici în Veneția, avem o vorbă: „Apa din canal / Tămăduie radical”. Dar are alt înțeles, domnule, un înțeles rău, când te gândești de câte ori, după porunca stăpânirii, o gondolă a plecat spre lagune cu trei oameni și s-a întors cu doi. Despre asta să nu

mai vorbim, domnule. Dumnezeu să ne păzească pe toți! Dar ai pașaportul în ordine? Altfel nu te-aș putea primi.

— Până acum l-am prezentat de trei ori, cucoană dragă, la Mestre, în larg, la gondola de strajă, și la Traghetto. Numele meu e Andrea Delfin și sunt de meserie copist de notari și cunoscător într-ale legilor, meserie pe care am exercitat-o la Brescia. Sunt un om liniștit și nu mi-a plăcut niciodată să am de-a face cu poliția.

— Cu atât mai bine, răspunse femeia, luând-o înainte, pe scară. Mai bine să te păzești decât s-o pățești, să fii cu un ochi la pisică și cu altul la tigaie. E mai bună frica decât paguba. Of! În ce vremuri trăim, domnule Andrea! Mai bine să nu ne gândim la asta. Gândurile scurtează viața, dar necazul te face să-ți verși focul. Ia privește, și spunând asta, deschise ușa unei odăi mari, nu-i frumos aici și plăcut? Colo e patul, rufăria am cusut-o cu mâinile mele când eram tânără, dar dimineața nu poți ști cum are să fie ziua! Aici e fereastra spre canal care, după cum vezi, nu-i lat, dar e destul de adânc, și dincolo, cealaltă fereastră care dă pe ulicioară. Dar trebuie s-o ții închisă, căci liliecii sunt din ce în ce mai obraznici. Uite aici, peste canal, aproape să-l atingi cu mâna, e palatul contesei Amidei, blondă ca aurul și trecând tot ca el, din mână în mână. Dar stau și pălăvrăgesc, iar dumneata n-ai nici apă, nici lumină și desigur îți este foame…

Îndată ce intrase în odaie, străinul o cercetase cu priviri repezi, se dusese de la o fereastră la alta, iar acum își arunca sacul pe un jilț.

— Totul e în regulă, zise el, la bani o să ne înțelegem noi. Adu-mi numai ceva de-ale gurii și, dacă ai, o picătură de vin. Pe urmă vreau să dorm.

Avea ceva ciudat de poruncitor în gesturi, oricât de blând ar fi sunat tonul vorbelor sale. Femeia se supuse în grabă cererilor lui și un scurt răstimp îl lăsă singur. El se duse îndată iar la fereastră, se aplecă în afară și se uită în jos la canalul foarte îngust, care nu trăda prin nici un tremur al apei sale negre că participa la viața vastei mări, la pulsația bătrânei Adriatice. Palatul de peste drum se înălța masiv înaintea lui, toate ferestrele erau întunecate, căci fațada nu dădea spre canal; numai o ușă îngustă se

deschidea jos, foarte aproape de oglinda apei, și o gondolă neagră stătea legată cu un lanț, în fața pragului.

Toate păreau a fi pe placul nou-venitului, ca și faptul că prin cealaltă fereastră dinspre fundătură nu se vedea în odaie. Căci peste drum se întindea un perete fără ferestre și fără altă întrerupere, în afară de câteva crăpături și răsuflători de pivniță; numai pisicilor, jderilor și păsărilor de noapte le putea părea plăcut și bun de locuit acest ungher posomorât.

În încăpere pătrunse de pe coridor o rază de lumină, ușa se deschise și micuța văduvă intră din nou cu o lumânare în mână, iar în urma ei venea fata, care trebuise să se scoale iarăși, ca să ajute la primirea chiriașului. Copila era parcă și mai măruntă decât mama, dar prin marea ei gingășie și prin zveltețea formelor abia îmbobocite părea că plutește în vârful picioarelor, în timp ce, pe fața ei, recunoșteai de la prima vedere o asemănare și, datorită vârstei, totodată o deosebire. Numai expresia celor două chipuri părea să nu poată deveni niciodată asemănătoare. Între cele două sprâncene dese ale doamnei Giovanna se deslușea o notă de încordare și de așteptare îngrijorată, care nici după toate încercările vieții n-ar fi putut dăinui pe fruntea pură a Mariettei. Ochii aceștia trebuiau să râdă întotdeauna, iar gura să fie întredeschisă, gata să arunce neîntârziat vreo glumă. Era nespus de hazliu să vezi cum pe acest obrăjor luptau între ele somnolența, surprinderea, curiozitatea și zburdălnicia. Când intră, pentru a-l vedea mai bine pe noul oaspete, ea își plecă într-o parte capul, cu cosițele despletite și înfășurate într-o mică basma, dar nici aerul lui serios, nici părul sur nu-i potoliră veselia.

— Mamă, șopti ea, în timp ce punea pe masă un taler mare cu șuncă, pâine și smochine proaspete, împreună cu o sticlă de vin, plină pe jumătate, are un obraz ciudat, ca o casă nouă iarna, când a căzut zăpada pe acoperiș.

— Taci, zgripțuroaico! zise mama repede. Părul alb înșală. Trebuie să știi că e bolnav și se cuvine să-i porți respect, fiindcă bolile vin călare și pleacă pe jos, deci să ne păzească Dumnezeu pe amândouă, căci bolnavii mănâncă puțin, dar boala înghite tot. Adu numai puțină apă, câtă avem. Mâine trebuie să ne sculăm de dimineață și să cumpărăm alta proaspătă.

Uită-te, stă acolo ca și cum ar dormi. El e obosit de drum, iar tu de stat degeaba. Așa e lumea, diferită.

Cât se șușotiseră ele, străinul zăbovise la fereastră, cu capul rezemat în palmă. Chiar acum, când ridică privirea, părea că abia observă prezența gingașei fete, care îi făcu o plecăciune.

— Hai de mănâncă ceva, domnule Andrea! zise văduva. Cine nu mănâncă seara rabdă de foame în vis. Uite, smochinele sunt proaspete și șunca fragedă, și ăsta e vin de Cipru cum nici dogele nu bea mai bun. Însuși pivnicerul lui mi l-a vândut, e o veche cunoștință, încă de pe vremea lui bărbatu-meu. Ai călătorit mult, domnule. Te-ai întâlnit vreodată cu el, cu Orso al meu, Orso Danieli?

— Cucoană dragă, spuse străinul pe când își turna câteva picături de vin în pahar și desfăcea o smochină, n-am părăsit niciodată Brescia și nu cunosc pe nimeni cu numele acesta.

Marietta ieși din odaie și se auzea cum zbura în jos pe scară, cântând pentru ea, cu glas limpede, un cântecel.

— O auzi? întrebă doamna Giovanna. Nu s-ar zice că e fata mea, cu toate că și găina neagră face ouă albe. Cântă și țopăie toată ziua, ca și când n-am fi în Veneția, unde e bine că peștii sunt muți, căci altfel ar povesti niște lucruri de ți s-ar face părul măciucă. Dar așa era și taică-său, Orso Danieli, ăl mai bun lucrător din Murano, unde se fac paharele alea colorate, ca nicăieri pe lume. „O inimă voioasă îți îmbujorează obrajii”, asta era vorba lui. Și de aceea mi-a spus într-o zi: „Giovaninna, nu mai pot răbda aici, aerul îmi sugrumă gâtlejul, ieri a fost iar unul gâtuit și agățat cu piciorul de spânzurătoare, pentru că a vorbit pe față împotriva inchizitorilor și a Consiliului celor Zece[4]. Știi unde te-ai născut, dar nu știi unde ai să mori și mulți cred că șed pe cal și ei șed pe pământ. Așa că, Giovaninna, a zis el, plec în Franța. Arta aduce favoare și paraua aleargă după lețcaie. Mă pricep în meseria mea și dacă reușesc peste hotare vii și tu cu fetița noastră”… Pe atunci Marietta avea opt ani, domnule Andrea. Râdea când taică-său a sărutat-o la despărțire; atunci a râs și el. Dar eu plângeam și a trebuit să plângă și el cu mine, deși a plecat vesel în gondolă – l-am auzit încă fluierând și după ce trecuse colțul. S-a scurs un an. Și ce crezi că s-a

întâmplat? Signoria[5] s-a interesat de el; nimeni din Murano n-are voie să-și ducă meșteșugul în străinătate, ca să nu-l învețe cei de acolo; a trebuit să-i scriu să vină acasă, căci altminteri avea să fie pedepsit cu moartea. El a râs de scrisoare, dar domnilor de la tribunal nu le ardea de glume. Într-o dimineață, pe când eram încă în pat, am fost luată cu copilul și târâtă sus, sub „acoperișurile de plumb"[6], și a trebuit să-i scriu iar unde mă aflam, eu cu copilul nostru, și că am să rămân acolo până când se întoarce el la Veneția și cere să ni se dea drumul. N-a trecut mult și am primit răspunsul lui; scria că i-a pierit pofta de râs și că aleargă cât îl țin picioarele ca să sosească îndată după scrisoare. Ei, speram întruna că așa are să se întâmple. Dar s-au scurs săptămâni și luni, și inima îmi era tot mai grea și capul tot mai bolnav, căci acolo sus e iadul, domnule Andrea; atât că aveam copilul, care nu înțelegea nimic din jalea dimprejur. Afară că mâncarea era proastă și că ziua îi era prea cald, dar ea tot cânta ca să mă înveselească și asta mă istovea de-a binelea, trebuind să-mi stăpânesc lacrimile. Abia după trei luni ne-au scos de acolo; spuneau că sticlarul Orso Danieli ar fi murit de friguri la Milano și că putem să ne ducem acasă. Am mai auzit lucrul ăsta și de la alții – dar cine crede nu știe ce-i Signoria. Să fi murit? Oare mori când ai nevasta și copilul sub acoperișurile de plumb și trebuie să-i scoți de acolo?

— Și dumneata ce crezi că s-a întâmplat cu bărbatul dumitale? întrebă străinul.

Femeia îl privi drept în față, cu o căutătură care îi amintea că biata de ea trăise săptămâni nesfârșite sub acoperișurile de plumb.

— Nu-i adevărat! zise ea, mulți trăiesc și nu se întorc, și mulți sunt morți și totuși se întorc. Să nu vorbim însă despre asta. Da, dacă ți-aș spune, cine îmi garantează că nu te duci în fața tribunalului și mă dai de gol? Pari a fi un *galantuomo*[7], dar cine mai e cinstit în zilele noastre? Dintr-o mie unul, la sută nici unul. Să nu îți fie cu supărare, domnule Andrea, dar dumneata știi cum se spune la Veneția: „Cu minciuni și șiretlic de nimic nu-ți pasă, / Cu șiretlic și cu minciuni ții chiar casă."

Interveni o pauză. Străinul dăduse de mult talerul la o parte și asculta cu încordare spusele văduvei.

— Nu ți-o iau în nume de rău, zise el, că nu vrei să-mi încredințezi tainele dumitale. Nu mă privesc și de altfel n-aș putea să te ajut. Dar cum se face, femeie, că răbdați tribunalul ăsta de la care ați pătimit atâtea, și dumneata, și tot poporul din Veneția? Ce-i drept, eu nu știu bine cum merg lucrurile pe-aici – nu m-am ocupat niciodată îndeaproape de chestiunile politice –, dar atât tot am auzit, că abia acum un an s-a făcut zarvă ca să se desființeze Tribunalul secret, ba chiar unul din nobilime s-ar fi ridicat și ar fi luat atitudine împotriva lui, și că Înaltul Consiliu a ales o comisie care să chibzuiască, și toți se agitau, unii pentru, alții contra. Am auzit despre asta chiar în cancelaria mea din Brescia. Și când, până la urmă, totul a rămas ca înainte, și puterea Tribunalului secret era mai mare decât oricând, de ce a aprins poporul focuri în piețe de bucurie și i-a batjocorit pe nobilii care se pronunțaseră împotriva Tribunalului, iar apoi aveau să se aștepte la răzbunarea lui? De ce nu s-a opus nimeni ca inchizitorii să-l exileze la Verona pe cutezătorul lor dușman? Și cine știe dacă îl vor lăsa în viață acolo sau dacă pumnalele care îl vor amuți pentru vecie nu sunt gata ascuțite? Eu, după cum am spus, nu știu multe despre asta; nici nu-l cunosc pe omul acela și puțin îmi pasă de tot ce se petrece aici, căci sunt bolnav și n-am s-o mai duc cine știe cât în lumea asta bălțată. Totuși, sunt mirat văzând acest popor care, după cum bate vântul, azi îi numește pe acei trei oameni tiranii lui, iar mâine jubilează când cei care voiau să răstoarne tirania pier.

— Cum vorbești, domnule?! zise văduva dând din cap. Nu l-ai văzut niciodată pe domnul *avogadore*[8]. Angelo Querini pe care l-au surghiunit pentru că a declarat război justiției secrete? Ei, domnule, dar eu l-am văzut, și ceilalți oameni săraci de asemenea, și toți spun că e un domn cinstit și un mare învățat, care a studiat zi și noapte vechile întâmplări petrecute la Veneția și cunoaște legile ca vulpea porumbarul. Dar cine îl vedea trecând pe stradă sau stând și complotând cu prietenii lui, îndoit așa de spinare și cu ochii pe jumătate închiși, știa îndată că e un *nobile,* de la pana pălăriei până la catarama pantofilor, și ce vorbea și făcea împotriva Tribunalului nu era pentru popor, ci pentru domnii ăi mari. Dar pentru oi e totuna, domnule Delfin, dacă le mănâncă lupul sau sunt tăiate de măcelar. „Găini cu ulii când se bat, / Zburdă puii-n lung și-n lat.” Vezi, dragă domnule, de aceea s-a

bucurat lumea de nenorocirea lui, când Tribunalul a fost confirmat în toate drepturile, neavând, ca și mai înainte, să dea socoteală nimănui, decât lui Dumnezeu, în Ziua de Apoi, și în fiecare zi, conștiinței. În canalul Orfano, printre sutele care și-au spus acolo ultimul *Ave,* sunt zece oameni de jos alături de nouăzeci dintre domnii mari. Dar dacă vreodată criminalii nobili și cei de rând ar fi judecați și executați în public de Marele Consiliu – *Misericordia!* am avea opt sute de călăi în loc de trei, și hoțul cel mare l-ar spânzura pe cel mic!

Părea că oaspetele vrea să răspundă ceva, dar se mulțumi să râdă scurt și gazda luă asta drept aprobare. Între timp, Marietta intră iar în odaie. Aducea un vas cu apă și o mică afumătoare, în care mocnea o buruiană mirosind iute și care îi trimitea aburul în obraz, încât o silea să facă cele mai poznașe gesturi, să tușească, să ocărască, să-și frece ochii. Cu pași mărunți, purtă afumătoarea cât mai aproape de cei patru pereți, acoperiți de nenumărate muște și țânțari.

— Ia ștergeți-o, profitorilor, zise ea. Vampirilor, sunteți mai răi decât avocații și doctorii! Nu cumva aveți poftă să mâncați la noapte niscaiva smochine, ba să gustați chiar vin de Cipru? Ce v-ați mai pune atunci pe râs și cum i-ați mai înțepa obrazul domnului ăstuia în somn, drept mulțumire, criminalilor! Stați nițel, că acuș vă dau ceva să vă trimită la culcare flămânzi.

— Nu-ți mai tace gura, făptură păcătoasă? zise mama care urmărea cu ochi radioși toate mișcările puișorului ei. Nu știi că un butoi care sună e gol și că cine vorbește mult spune puțin?

— Mamă, zise fata râzând, trebuia să le cânt țânțarilor un cântec de leagăn, și ia te uită cât de bine a prins! Au și început să cadă de pe pereți. Noapte bună, derbedeilor, tâlharilor, care nu plătiți chirie, dar vă zgâiți în toate oalele! Mai vorbim noi mâine dacă azi nu v-a fost de ajuns!

Mai clătină o dată deasupra capului buruiana gata să se stingă, ca și când ar fi fost vorba de incantații; scutură cenușa în canal, apoi făcu repede o plecăciune spre străin și ieși ca vântul.

— Nu-i așa că e o vrăjitoare, o făptură nesuferită și rău crescută? zise doamna Giovanna sculându-se și pregătindu-se și ea de plecare. Si totuși,

oricărei maimuțe îi place maimuțica ei și, de altminteri, pe cât e de mică și de nefolositoare, pe atât e de neîndemânatică. Și i se potrivește și ei vorba: „Capra sare masa, / Iada sare casa.” Ah! dacă n-aș avea copilul ăsta, domnule Andrea! Dar dumneata vrei să dormi, și eu stau aici și clocotesc ca supa pe foc. Somn ușor și bun sosit în Veneția!

Străinul răspunse urărilor ei cu răceală și părând să nu bage de seamă că, evident, gazda mai aștepta o vorbă de laudă pentru fată. Când rămase, în sfârșit, singur, mai șezu ceva vreme la masă, iar fața îi devenea tot mai posomorâtă și mai îndurerată. Lumânarea ardea cu un fitil lung, muștele care scăpaseră de farmecele vrăjitorești ale Mariettei asediau în roiuri negre smochinele răscoapte. Afară, în fundătură, liliecii zburau spre fereastră și se izbeau de zăbrele – străinul singuratic părea ca un mort față de tot ce-l înconjura, numai ochii îi erau vii.

Abia când ceasul din turnul unei biserici apropiate bătu ora unsprezece, omul se ridică mașinal și privi în jur. Pe tavanul odăii joase se întindea în dungi cenușii aburul înțepător al buruienilor, iar fumul de la lumânare se adăuga sus acelui nor. Andrea deschise fereastra dinspre canal să împrospăteze aerul. Văzu lumină peste drum, la una dintre ferestrele acoperite numai pe jumătate de o perdea albă. Prin crăpătură putu să observe lămurit cum o fată, stând la masă, în fața unui castron, înghițea în grabă resturile unei plăcinte mari, ducând cu degetele îmbucăturile la gură, și cum sorbea din când în când dintr-o sticluță de cristal. Obrazul ei avea o expresie ușuratică, dar nu provocatoare, și nu mai era la prima tinerețe. Îmbrăcămintea neglijentă și părul pe jumătate despletit aveau ceva studiat și conștient, care totuși nu era neplăcut. Desigur, ea observase de mult că odaia din față avea un nou locatar; dar, deși acum îl vedea la fereastră, fata continua să se ospăteze liniștit, și numai când bea, clătina întâi sticluța în fața ei, ca și când ar fi vrut să salute un tovarăș de băutură. Apoi puse castronul gol într-o parte, trase masa cu lampa către perete, ca să cadă toată lumina pe o oglindă lată din fundul odăii, și începu să încerce în fața ei, rând pe rând, o grămadă de costume de bal mascat, aruncate în dezordine pe un jilț, încât străinul de peste drum, căruia îi întorcea spatele, putea să-i vadă cu atât mai deslușit imaginea. Părea foarte mulțumită de cum îi stăteau

costumele. Oricum, se ploconea amabil către propria-i imagine, îi râdea cu buze și dinți sclipitori, își încrunta sprâncenele pentru a lua un aer tragic sau galeș și, în același timp, se uita cu coada ochiului la cel care o observa de vizavi, ținându-l sub privirile ei tot prin oglindă. Cum silueta întunecată rămânea imobilă și semnele de admirație pe care le sperase se lăsau așteptate, de ciudă pregăti o lovitură de teatru. Își înfășură în jurul tâmplelor un turban mare, roșu, din care se înălța o pană de bâtlan prinsă cu o agrafă sclipitoare. Într-adevăr, roșul nu-i venea rău la tenul oacheș și fata făcu o adâncă plecăciune admirativă în oglindă. Dar cum locatarul de vizavi continua să rămână nepăsător, își pierdu răbdarea și, cu turbanul încă pe cap, se apropie grabnic de fereastră și dădu cu totul la o parte perdeaua.

— Bună ziua, *monsù*[9], zise ea prietenos. După câte văd, ai devenit vecinul meu. Sper că nu cânți din flaut ca predecesorul dumitale care nu mă lăsa să dorm jumătate din noapte.

— Frumoasă vecină, spuse el, n-am să te plictisesc cu nici un fel de muzică. Sunt un om bolnav care ține să nu-i fie tulburat nici lui somnul.

— Așa…?! răspunse fata pe un ton tărăgănat. Ești bolnav? Dar ești și bogat?

— Nu! De ce mă întrebi asta?

— Pentru că e îngrozitor să fii în același timp și bolnav, și sărac. De fapt, cine ești?

— Andrea Delfin mă numesc. Am fost grefier la Brescia și caut aici o slujbă mai liniștită, la vreun notar.

Răspunsul păru că o decepționează profund în așteptările ei. Se juca gânditoare cu lanțul de aur pe care-l purta în jurul gâtului.

— Și cine ești *dumneata*, frumoasă vecină? întrebă Andrea pe un ton afectuos, în completă contradicție cu expresia dură a obrazului său. Să am dulcea dumitale imagine atât de aproape are să-mi aducă mângâiere în suferințele mele!

Fata se simți vădit mulțumită că străinul adoptase tonul la care era îndreptățită să se aștepte.

— Pentru dumneata, răspunse ea, sunt prințesa Smeraldina care-ți îngăduie să tânjești din depărtare după favorurile ei. Când ai să vezi că-mi

pun turbanul ăsta, e semn că binevoiesc să stau de vorbă cu dumneata. Căci mă plictisesc mai mult decât se poate îndura la vârsta și cu farmecele mele, continuă ea, părăsindu-și brusc rolul. Trebuie să știi că stăpâna mea, contesa, nu permite, ferească Dumnezeu, să am nici cea mai mică intrigă amoroasă, deși ea însăși își schimbă mai des amanții decât cămășile. Spune că și-a gonit întotdeauna confidenta și camerista de îndată ce au voit să slujească la doi stăpâni, pe ea și pe micul zeu înaripat. Din pricina acestei prejudecăți trebuie acum să oftez, și dacă nu mi-ar conveni locul și dacă, din când în când, n-ar sta vizavi, în odaia dumitale, vreun străin amabil, care să se îndrăgostească puțin de mine…

— Cine este în momentul de față amantul stăpânei tale? o întrerupse Andrea sec. Primește înalta nobilime a Veneției? Se perindă pe la ea ambasadorii străini?

— Vin mai ales mascați, răspunse Smeraldina, dar știu bine că tânărul Gritti îi e cel mai drag, mai mult decât oricare altul de când sunt în serviciul ei; mai mult chiar decât ambasadorul austriac care îi face atât de stăruitor curte, că îți vine să râzi. O cunoști pe contesa mea? E frumoasă.

— Nu sunt de prin locurile astea, fetițo, n-o cunosc.

— Află, zise fata cu o mutră șireată, că se boiește tare, cu toate că n-are încă treizeci de ani. Dacă ai vreodată poftă s-o vezi, nu-i nimic mai ușor. Punem o scândură de la fereastra dumitale la a mea, vii încoace și te duc eu într-un loc de unde o poți privi fără să fii văzut. Ce nu faci de dragul unui vecin! Dar acum, noapte bună! Sunt chemată.

— Noapte bună, Smeraldina!

Fata închise fereastra. „Sărac – și bolnav”, își spuse ea trăgând bine perdeaua. „Ei, tot e destul de bun ca să-mi treacă de urât”.

Și el închisese fereastra, iar acum măsura odaia cu pași rari. „E bine”, își zise, „îmi convine. În cel mai rău caz pot trage foloase și de aici”.

Chipul lui arăta că s-ar putea gândi la orice, numai la o aventură amoroasă nu.

Își desfăcu sacul, care nu conținea decât puține rufe și câteva cărți de rugăciune, și așeză totul într-un dulap de lângă perete. Una dintre cărți căzu pe jos și lespedea de piatră sună a gol. Stinse îndată lumânarea, zăvorî ușa

și în odaia nu pe de-a-ntregul întunecată, căci mai venea o lumină slabă de la mica lampă a Smeraldinei, începu să cerceteze mai îndeaproape podeaua. După puțină trudă, reuși să ridice lespedea care era bine fixată, fără mortar însă, și descoperi sub ea o scobitură destul de încăpătoare, adâncă de o palmă și lată cât un picior. Aruncă repede haina de pe el și își desfăcu o cingătoare grea, cu mai multe buzunare, pe care o purta în jurul trupului. O și pusese înăuntru, când se opri deodată.

„Nu”, își zise el, „ar putea fi o capcană. Nu-i prima dată când poliția a așezat astfel de ascunzători în odăile de închiriat, să știe pe urmă la percheziție unde să caute. E prea ademenitor rânduită ca să am încredere în ea.”

Potrivi lespedea la loc în pardoseală și se puse să caute un ascunziș mai sigur pentru secretele lui. Fereastra dinspre fundătură avea un grilaj prin care puteai să-ți treci brațul. Deschise fereastra, scoase mâna afară și pipăi încoace și încolo peretele exterior. Chiar lângă cornișă găsi în zid o gaură micuță, care părea să fi fost cândva locuită de lilieci. De jos nu putea fi observată, iar sus o acoperea cornișa. Fără zgomot, lărgi deschizătura cu pumnalul, spărgând și scoțând mortar și pietre; în curând, gaura era destul de încăpătoare ca să-și vâre ușor înăuntru cingătoarea lată. Când sfârși, avea pe frunte broboane de sudoare rece. Mai controlă o dată cu mâna, dacă nu cumva ieșea vreo bucățică de curea sau vreo cataramă, apoi închise fereastra. O oră mai târziu, era întins în pat cu hainele pe el și dormea. Țânțarii îi zumzăiau peste frunte, iar afară, păsările de noapte roiau curioase în jurul scobiturii unde-și ascunsese comoara. Dar buzele celui care dormea erau prea încleștate ca să trădeze chiar în vis măcar un cuvânt din tainele lui.

În aceeași noapte, la Verona, un om ședea în fața lămpii sale singuratice și despăturea, după ce închisese cu grijă ușa și obloanele de la ferestre, o scrisoare pe care în seara aceea, la asfințit, când se plimba în apropierea amfiteatrului, i-o înmânase pe furiș un capucin cerșetor. Scrisoarea nu avea destinatar. Întrebat de unde știa că înmânează scrisoarea cui trebuie, călugărul răspunsese: „Orice copil din Verona îl cunoaște ca pe tatăl său pe nobilul Angelo Querini”. Apoi mesagerul plecase. Exilatul însă, a cărui

detenție era îndulcită de stima ce îl urma în nenorocire, adusese neobservat scrisoarea în locuința sa, în ciuda spionilor care îl urmăreau pretutindeni, iar acum, pe când pașii santinelei din fața casei răsunau amenințător în tăcerea ce domnea, citea următoarele rânduri:

Către Angelo Querini,

Nu pot nădăjdui să vă amintiți de ora trecătoare în care v-am cunoscut personal. Mulți ani despart ziua de atunci de cea de azi. Am crescut cu fratele și cu sora mea, în liniștea câmpenească a moșiilor noastre din Friuli; abia după ce ne-am pierdut ambii părinți, m-am despărțit de sora mea și de fratele meu mai mic. După puține zile, m-a înghițit iureșul seducător al Veneției.

Într-o zi, v-am fost prezentat în palatul Morosini. Simt încă privirea cu care ne examinați pe noi, tinerii, unul după altul. Ochii dumneavoastră grăiau: „Aceasta e generația pe umerii căreia trebuie să se bizuie viitorul Veneției?” Vi s-a spus numele meu. Pe nesimțite, ați adus vorba despre mărețul trecut al statului, căruia strămoșii mei îi închinaseră serviciile lor. Despre prezent și despre serviciile pe care i le datoram eu ați tăcut, cruțându-mă.

De la acea conversație, am început să citesc zi și noapte dintr-o carte pe care înainte n-o onorasem nici măcar cu o privire: istoria patriei mele. Rodul acestui studiu a fost că, gonit de scârbă și de groază, am părăsit pentru totdeauna orașul care stăpânise odată țări și mări și care acum era sclavul unei jalnice tiranii, tot atât de neputincioase în afară, pe cât de nefericită și de silnică era înăuntru.

M-am întors la fratele și la sora mea. Am izbutit să-i deschid ochii fratelui meu, să-i dezvălui putreziciunea vieții care de departe părea atât de strălucitoare. Dar nu-mi dădea prin gând că tot ce făceam ca să-l salvez pe el și pe noi ne ducea cu atât mai sigur la pierzanie.

Cunoașteți pizma cu care stăpânitorii din orașul natal venețian au privit întotdeauna nobilimea din terra ferma*. Chiar pe vremea când era o onoare să slujești Republica, domnea teama că posesiunile de pe* terra ferma *s-ar putea smulge de ea. Acum, când nenorociri de care eram singuri*

vinovați și altele inevitabile provocaseră o schimbare în situația mondială a Veneției, acea teamă dezlănțuia nemaiauzite intrigi și nelegiuiri.

Nu vă mai vorbesc de destinele tragice la care am asistat în vecinătatea provinciei mele, de mijloacele prin care stăpânitorii încercau să frângă neatârnarea și autonomia nobilimii din Friaul; despre armata de bravi[10] *trimisă împotriva rebelilor și despre nenumăratele decrete prin care îi dezlega pe acești* „bravi” *de însăși pedeapsa propriei lor conștiințe. Cum se căzneau să provoace dezbinare în familii, cum otrăveau prieteniile, cum încercau să cumpere trădarea și perfidia, chiar în sânul celor mai apropiate rude – toate acestea vă sunt cunoscute de mai multă vreme decât mie.*

Și nici amintirea pe care o lăsasem în Veneția despre moravurile mele destrăbălate nu putea să mă ferească la nesfârșit de bănuiala că într-o zi aș putea să devin și eu periculos. Când am cerut pentru sora mea îngăduința să primească cererea în căsătorie a unui nobil german, consimțământul stăpânirii mi-a fost refuzat net. Mă bănuiau pe mine și pe fratele meu că suntem de acord cu politica imperială și au hotărât că trebuie să ne ispășim pedeapsa.

O plângere a provinciei împotriva guvernatorului, pe care o semnasem împreună cu fratele meu, a dat Inchiziției prilejul să-și arunce lațul asupra noastră.

Fratele meu a fost chemat la Veneția ca să se justifice. Când a sosit, a fost dus sub acoperișurile de plumb, și multe săptămâni au încercat, când prin amenințări, când prin propuneri ademenitoare, să-l facă să mărturisească. N-avea nevoie să-și înfrumusețeze fapta, fusese legală. Altceva n-avea de mărturisit, nu întreprinsese nimic împotriva statului. Așa că până la urmă au trebuit să-i dea drumul. Dar n-aveau nici cea mai mică intenție să-l grațieze.

Eu însumi îl rugasem printr-o scrisoare să nu plece imediat ca să nu stârnească noi bănuieli. Preferam să-i mai ducem dorul câteva luni. Când, în sfârșit, a sosit, după câteva zile a trebuit să ne despărțim de el pentru totdeauna. A murit din pricina unei otrăvi lente, amestecată în mâncare, într-una din casele strălucite pe care le vizita.

Piatra de pe mormântul lui nu era încă înălțată, când guvernatorul provinciei a cerut mâna surorii mele. L-a refuzat cu indignare; în durerea ei, i-au scăpat cuvinte care aveau să trezească ecou în sala Tribunalului Inchiziției.

Nobilimea din Friaul se sfătuia cum să facă o nouă sforțare pentru a îndrepta situația țării. Eu m-am ținut deoparte de aceste pregătiri secrete, pentru că eram convins de zădărnicia lor. Dar conștiința încărcată a stăpânilor Republicii mă viza pe mine ca fiind cel mai greu lovit și având de răzbunat un frate. O ceată de bravi *plătiți au atacat noaptea vila noastră singuratică din munți. Ca apărători nu-i aveam decât pe servitorii mei. Când mizerabilii ne-au văzut bine înarmați și hotărâți să nu ne predăm cu una, cu două, au dat foc casei în cele patru colțuri. Împreună cu servitorii, împresurând-o pe sora mea, care avea și ea un pistol, am încercat o ieșire disperată. Deodată, o lovitură în frunte m-a trântit fără cunoștință la pământ.*

Abia dimineața m-am trezit. Casa era un morman de dărâmături, sora mea, moartă în flăcări, parte dintre curajoșii mei servitori fuseseră uciși, iar parte, goniți înapoi în casa cuprinsă de flăcări.

Multe ceasuri am zăcut așa lângă molozul fumegând, privind în nimicul gol care îmi prevestea viitorul. Numai când am văzut trecând, jos în vale, țărani, m-am recules. Un lucru știam sigur: atâta timp cât mă vor crede în viață, mă vor socoti un dușman și mă vor urmări. Groapa în flăcări era destul de mare: dacă dispăream, nimeni nu se va mai îndoi că odihneam acolo cu ai mei. Rătăcind pe înălțimile stâncoase am găsit portofelul unuia dintre servitorii mei, care era născut la Brescia și cutreierase lumea. Actele lui erau acolo, le-am luat la mine, pentru orice eventualitate, și am fugit prin pădurea deasă de pe stânci. N-am întâlnit pe nimeni care ar fi putut să mă trădeze. Când, chinuit de sete, m-am aplecat peste un lac tulbure din pădure, am văzut că nici aspectul nu mă putea trăda. Părul îmi încărunțise în noaptea aceea; trăsăturile feței erau îmbătrânite cu mulți ani.

Ajuns la Brescia, am putut foarte ușor să mă dau drept servitorul meu, căci el părăsise orașul de copil și nu mai avea rude acolo. Timp de cinci

ani am trăit ca un criminal care se teme de lumină și am evitat oamenii. Asupra spiritului meu se lăsase o înnegurare, ca și cum acea lovitură ce mă culcase la pământ ar fi zdrobit în mine centrul voinței.

Că nu eram distrus, ci numai paralizat, mi-am dat seama când am aflat despre atitudinea dumneavoastră în fața Tribunalului. Urmăream veștile din Veneția cu o încordare înfrigurată, care mă întinerea și îmi dădea conștiința puterii mele vitale. Când am primit știrea înfrângerii acțiunii dumneavoastră pline de curaj, am recăzut, dar numai pentru o clipă, în vechea resemnare apăsătoare. În momentul următor, toate simțurile mi-au fost străbătute, parcă, de un curent de foc. Hotărârea mea era de neclintit: să realizez opera pe care dumneavoastră, pe drumul deschis al dreptății și al legii, n-ați putut s-o duceți la bun sfârșit; dar eu voiam să merg pe drumul violenței și al legitimei apărări, cu brațul nevăzut al judecătorului și al răzbunătorului, spre mântuirea scumpei mele patrii.

De atunci mi-am examinat neîncetat hotărârea și mi-am dat seama că nu aveam intenții condamnabile. Sunt conștient în fața lui Dumnezeu că nu ura personală, nici răzbunarea pentru suferința îndurată, nici măcar durerea îndreptățită față de nenorocirile ființelor dragi nu îmi înarmează brațul împotriva tiranilor. Ceea ce mă îndeamnă să mă ridic ca salvator al unui întreg popor căzut în robie, să execut singur sentința, care în alte vremuri ar fi fost pronunțată de voința unanimă a unei națiuni libere împotriva unor despoți pe care nu-i poate atinge brațul nici unei judecăți – nu este nici egoism, nici dorința deșartă de glorie; este numai o datorie cu care m-am împovărat pentru a-mi răscumpăra tinerețea inactivă, răscumpărare ce mi-a impus-o privirea dumneavoastră de atunci, din palatul Morosini.

Fie ca Dumnezeu, în mâna căruia îmi încredințez cauza, să-mi acorde, în schimbul tuturor pierderilor suferite, o singură grație: să vă pot strânge încă o dată mâna într-o Veneție eliberată. Nu veți respinge mâna pătată de sânge, care apoi nu se va mai odihni în vreo mână de prieten; căci cine își ia asupra-și menirea de călău este sortit singurătății și trebuie să se ferească de privirile oamenilor. Iar dacă va fi să pier în această acțiune, cel

la a cărui stimă țin cel mai mult va afla că din noua generație nu lipsesc cu totul oameni care știu să moară pentru Veneția.

Scrisoarea aceasta vă va fi înmânată de către un om de încredere care și-a schimbat haina de secretar al Inchiziției cu rasa de călugăr pentru a ispăși, prin posturi și rugăciuni, păcatele Republicii căreia fusese silit să-i împrumute pana lui. Ardeți această foaie. Rămâneți cu bine.

Candiano

Surghiunitul, după ce citise scrisoarea până la sfârșit, rămase vreun ceas într-o întristare adâncă în fața funestelor pagini. Apoi le puse deasupra flăcării, risipi cenușa în cămin și se plimbă neliniștit încoace și încolo până în zori, pe când nefericitul, a cărui spovedanie o ascultase, se cufundase de mult în somn, ca unul care luptă pentru o cauză dreaptă și are cerul drept apărător.

Nou-sositul, care picase atât de târziu în Calle della Cortesia, o porni a doua zi devreme de acasă. Cântecul vesel al Mariettei, afară, pe coridor, l-ar mai fi lăsat poate să doarmă, dar mustrările zgomotoase ale mamei, care o certa pe fată că face atâta gălăgie încât ar putea să scoale și mortul din groapă și să-i gonească pe toți străinii din casă, îl trezi cu totul. Se opri pe scară, unde gazda se și afla la postul ei obișnuit, numai cât îi trebui să se intereseze de adresele câtorva notari și avocați ale căror nume i le însemnase un prieten din Brescia. După ce le află, nici interesul prietenos al văduvei pentru sănătatea lui, nici funda roșie pe care Marietta și-o prinsese în păr nu putură să-l mai rețină. Și îi păru aproape straniu femeii, care de obicei căuta să împiedice cât mai mult cu putință orice relații între chiriași și fiica ei, că străinul se încăpățâna să nici nu vadă ființa scumpă, lumina ochilor ei. Părul lui încărunțit nu explica îndeajuns această orbire ciudată. Trebuie să fi avut vreo mâhnire ascunsă sau să se simtă tare bolnav pentru ca înfățișarea unei vieți tinere să-i facă rău. Totuși, avea pasul sigur și iute, iar pieptul îi era lat și bombat, așa încât boala de care vorbea trebuie să-și fi avut sălașul adânc înăuntru. Nici culoarea obrazului nu dădea nimic de bănuit. În timp ce străbătea străzile Veneției, își atrase nu o dată privirile

binevoitoare ale femeilor și, de la una dintre ferestrele de sus, și Marietta se uita la el cu interes.

Străinul însă, adâncit în sine, umbla după treburile lui și, cu toate că se interesase amănunțit de drum de la doamna Giovanna și cu toate că fusese încurajat de ea prin micul precept: „Tot întrebând, ajungi la Roma”, acum părea că n-are nevoie de nici un ajutor ca să se descurce în păienjenișul de ulițe și de canale. Trecură mai multe ceasuri cu vizitele la avocați, dar aceștia nu puneau mare preț pe recomandarea unui coleg de la Brescia și cărora, oricât de modest se prezenta, Andrea Delfin le părea, pesemne, suspect. Căci, într-adevăr, era o anume mândrie în cuta de pe fruntea lui, care unui observator mai ager îi spunea că socotește ca nedemnă de dânsul munca solicitată. În fine, ajunse la un notar care locuia pe o ulicioară lăturalnică din Merceria și care, pe deasupra, părea că se ocupă cu tot soiul de afaceri dubioase. Aici găsi cu o leafă foarte modestă un post de copist, deocamdată de probă, dar felul zorit în care consimțise îi dădu notarului de bănuit că are de-a face cu unul dintre acei nobili sărăciți, acceptând orice muncă, fără să se tocmească, numai să nu moară de foame.

Însă, după toate aparențele, Andrea se arăta foarte mulțumit de succesul ostenelilor sale. Cum între timp se făcuse ora douăsprezece, intră în cea mai apropiată cârciumă unde văzu așezați la mese lungi, fără fețe de masă, oameni din clasele de jos care-și dregeau bucatele foarte simple cu câte un pahar de vin tulbure. Luă loc într-un colț, aproape de ușă, și mâncă peștele, ușor rânced, fără să cârtească, dar după ce gustă vinul, firește, îl refuză.

Tocmai se pregătea să ceară nota de plată, când îl auzi pe vecinul lui adresându-i-se foarte politicos. Omul pe care nici măcar nu-l observase până atunci stătea de mult în fața jumătății lui de vin, fără să mănânce nimic, și sorbea numai din când în când câte o înghițitură, strâmbând puțin din gură de fiecare dată; în timp ce părea că de oboseală ține ochii aproape închiși, privirile lui agere colindau prin toată sala întunecată, ațintindu-se cu un interes deosebit asupra brescianului nostru, care nu remarcase nimic deosebit la el. Era un om de vreo treizeci de ani, cu părul blond, ondulat, și care, în costumul negru, venețian, nu-și trăda pe loc originea străină. Purta în urechi cercei masivi de aur, la pantofi catarame cu topaze mari, pe când

gulerul îi era mototolit și murdar, iar haina din stofă fină de lână nu era periată de săptămâni bune.

— Domnului nu-i place vinul? rosti el cu jumătate glas, aplecându-se mlădios spre Andrea. De altfel, domnul pare că se află din greșeală în acest loc unde nu se obișnuiește să fie serviți clienți de rang mai înalt.

— Scuzați-mă, domnule, răspunse Andrea liniștit, deși cu vădită neplăcere, ce știți dumneavoastră despre rangul meu?

— Văd din felul cum mănâncă domnul că e deprins cu o altă societate decât cea pe care o găsește aici, spuse străinul.

Andrea îl măsură cu o privire fermă, în fața căreia ochii iscoditori ai celuilalt se plecară. Apoi păru că îi veni în minte un gând care îl făcu deodată să-l întâmpine pe inoportun cu un fel de familiaritate.

— Sunteți un abil cunoscător al caracterelor, zise el. Nu v-a scăpat că am cunoscut zile mai bune și că am băut vin nebotezat. Mergeam și în societatea aleasă, deși sunt fiul unui mic-burghez și am studiat cu greu dreptul, fără să obțin vreun titlu. Lucrurile s-au schimbat. Tatăl meu a dat faliment, am ajuns sărac, și un biet copist și ajutor de avocat nu poate pretinde la mai mult decât ceea ce găsește în cârciuma asta.

— Un domn cu carte are întotdeauna dreptul să fie respectat, spuse celălalt cu un surâs foarte îndatoritor. Aș fi fericit dacă aș putea aduce vreun serviciu Domniei Voastre, pentru că întotdeauna am năzuit să am relații cu oameni învățați și în numeroasele mele afaceri am avut adesea ocazia să vin în contact cu ei. Dacă mi-ați îngădui să-i propun Domniei Voastre să bea un pahar de vin mai bun decât se poate găsi aici…

— Nu-mi permit un vin mai bun, răspunse Andrea indiferent.

— Ar fi o onoare pentru mine să arăt ospitalitatea venețiană domnului care pare străin aici. Dacă pot fi și altfel de ajutor domnului, cu averea și cunoștințele mele de aici…

Andrea tocmai voia să-i răspundă evaziv, când observă că hangiul, care stătea în fund, la tejghea, îi făcea semne cu capul lui chel. De asemenea, și dintre ceilalți clienți, meseriași, precupețe, pierde-vară, unii îi dădeau a înțelege prin semne tainice că i-ar fi comunicat bucuros ceva ce nu îndrăzneau să spună cu voce tare. Sub pretextul că vrea să plătească, înainte

de a-i fi răspuns la amabila invitație, se ridică de la locul lui și se duse către hangiu, întrebând cu voce tare cât îi era dator.

— Domnule, șopti bunul bătrân, feriți-vă de ăsta, aveți de-a face cu un om rău. Inchizitorii îl plătesc ca să adulmece secretele străinilor care se arată pe aici. Nu vedeți că ungherul unde s-a așezat el e gol? Toți îl cunosc și într-o bună zi o să zboare pe ușă, Dumnezeul lui să-l binecuvânteze. Eu însă, deși trebuie să-l rabd ca să nu mă ard, sunt dator să vă spun adevărul.

— Mulțumesc, prietene! spuse tare Andrea. Vinul dumitale e cam tulbure, dar e sănătos. Bună ziua! Apoi se întoarse la locul lui, își luă pălăria și îi zise serviabilului său vecin: Veniți, domnule, dacă vreți. Aici nu sunteți bine privit, adăugă el încet. Lumea vă socotește spion, după câte am băgat de seamă. Vom continua convorbirea noastră în altă parte.

Fața îngustă a străinului păli.

— Pe Dumnezeul meu, zise el, mă nedreptățesc. Dar nu le pot lua în nume de rău dacă se păzesc, căci aici, la Veneția, mișună copoii Signoriei. Afacerile mele, continuă el când ajunseră pe uliță, numeroasele mele relații mă fac să merg în atâtea case, încât poate ușor să pară că mă interesez de secretele altora. Așa să-mi dea Dumnezeu o sută de ani de viață, dacă-mi pasă mie de oamenii străini! Dacă-mi plătesc ce-mi datorează, câine să fiu dacă îi bârfesc!

— Totuși, cred, domnule… Cum vă numiți?

— Samuele.

— Totuși cred, domnule Samuele, că aveți o părere prea proastă despre cei care spionează pentru binele statului planurile și conspirațiile cetățenilor și care dau la lumină comploturile împotriva Republicii, înainte ca ele să poată face vreun rău.

Străinul se opri, îl reținu pe celălalt de mâneca hainei și se uită la dânsul.

— De ce nu v-am recunoscut imediat? zise el. Trebuia să știu că nu puteați merge din întâmplare în cârciuma aceea mizerabilă, că trebuie să salut în dumneavoastră un coleg. De când sunteți în slujbă?

— Eu? De poimâine încolo.

— Ce vreți să spuneți, domnule, mă luați peste picior?

— Desigur că nu, răspunse Andrea. Vorbesc foarte serios; căci în curând am să fiu în situația de a cere să fiu primit în tagma voastră. Îmi merge rău, după cum v-am spus, și am venit la Veneția să-mi îndrept situația. Leafa de copist cu care m-am angajat azi la un notar nu este ceea ce speram de la noroc și de la stropul meu de inteligență. Veneția e un oraș frumos, un oraș vesel, dar râsul femeilor frumoase sună a aur, ceea ce îmi amintește întruna de sărăcia mea. Cred că asta nu poate dura pe veci.

— Încrederea dumneavoastră mă onorează foarte mult, zise cu un aer gânditor Samuele. Dar trebuie să vă spun că domnii nu angajează ușor nou-veniți, până n-au fost puși la încercare o vreme și până nu s-au familiarizat puțin cu munca. Dacă până atunci pot să vă ajut cu ceva bani… de la prieteni iau procente mici.

— Vă mulțumesc, domnule Samuele, răspunse indiferent Andrea. Protecția dumneavoastră îmi este mai de folos, și cu asta vă salut prietenește. Aici e casa mea. Nu vă poftesc înăuntru fiindcă am de lucru până peste cap pentru noul meu patron. Numele meu este Andrea Delfin. Dacă va fi cândva nevoie de mine, nu mă uitați: Andrea Delfin, Calle della Cortesia.

Îi strânse mâna ciudatului prieten, care mai rămase ceva vreme pe-afară, privind cu atenție și minuțiozitate casa și împrejurimile și, în același timp, mormăind pentru sine, cu un aer de îndoială și de reflecție vicleană, din care rezulta că brescianul n-avea să fie dezlegat prea repede de răstimpul de probă.

Urcând scara, Andrea nu putu să treacă pe lângă doamna Giovanna fără să-i povestească ce făcuse. Aceasta nu era mulțumită că noul său chiriaș nu găsise decât un post atât de modest. Spuse că nu va avea liniște până ce nu va renunța la el pentru a căuta unul mai bănos și mai onorabil. Andrea dădu din cap:

— Îmi ajunge, dragă doamnă, zise el cu gravitate, pentru scurtul răgaz pe care-l mai am înaintea mea.

— Ce tot spui! strigă femeia. Se cuvine ca omul să iasă în întâmpinarea binelui, iar răul să-l lase să vină singur: după miere îți lingi buzele, iar după pelin scuipi. Uită-te la soarele frumos de afară și rușinează-te că te-ai și

întors acasă pe când în Piazetta e muzică și toți cei arătoși, bogați și nobili se plimbă încoace și încolo prin piața San Marco. Acolo e locul dumitale, domnule Andrea, nu în odaie.

— Nu sunt nici arătos, nici bogat, nici nobil, doamnă Giovanna.

— Nu simți nici o bucurie să vezi ce frumoasă e lumea? întrebă ea cu aprindere și privi în jur dacă nu cumva Marietta e prin apropiere. Nu cumva ești bolnav de dragoste?

— Nu, doamnă Giovanna!

— Sau poate socotești că-i un păcat să fii vesel? Ai pe masa dumitale niște cărticele; ți-o spun numai fiindcă ești primul străin care a adus în casă o carte înălțătoare, Dumnezeu să mă ierte! Dar tineretul gândește astăzi: „Trăiește în veselie și mori în cucernicie, astfel păcălești diavolul; iar de Crăciun postesc și vrăbiile de pe acoperiș”.

— Dragă doamnă, zise el zâmbind, te îngrijești mult de mine, dar eu nu pot fi ajutat. Mă simt cel mai bine când lucrez liniștit și mi-ai face un mare serviciu dacă mi-ai procura cele necesare pentru scris și câteva coli de hârtie.

Curând după aceea, Marietta îi aduse în odaie tot ce ceruse. El stătea mut la fereastră și privea pierdut. În aceeași poziție îl găsi și seara când îi aduse lumânarea. La întrebarea ei ce ar vrea să mănânce, Andrea ceru numai pâine și vin. Fata nu avu curajul să-l întrebe dacă țânțarii îl plictiseau și dacă dorea să mai afume în odaie.

— Mamă, zise ea când se așeză lângă bătrână, pe scară, nu mai intru la el. Are niște ochi ca martirul din capela San Stefano. Nu pot râde când se uită la mine.

Ce-ar fi zis dacă ar fi intrat în odaie câteva ceasuri mai târziu? În vreme ce noaptea adia afară pe canal, el stătea de vorbă la fereastră cu subreta de vizavi, căznindu-se să dea ochilor lui o expresie frivolă:

— Frumoasă Smeraldina, îi spuse Andrea, nu mai puteam de nerăbdare să te revăd. Trecând prin fața vitrinei unui giuvaiergiu, m-am gândit la tine și ți-am cumpărat o broșă de filigran, care, firește, e prea modestă pentru tine, dar totuși de aur mai adevărat decât agrafa de la turbanul tău. Deschide

geamul să ți-o arunc și sper că în curând am să fac același drum prin aer să-ți cad la picioare.

— Ești foarte drăguț, răspunse fata și prinse cu amândouă mâinile darul înfășurat într-o hârtie. Ah, ce gusturi alese ai! Și totuși mi-ai spus că ești sărac. Știi că e o zi în care am deosebită nevoie să mi se facă o plăcere? Am îndurat multe azi, contesa e în toane rele. Iubitul ei, tânărul Gritti, fiul senatorului, nu s-a arătat de douăzeci și patru de ore. A trimis la el acasă; lipsea și de acolo și se crede că Tribunalul l-a ridicat pe ascuns și l-a arestat. Contesa mea și-a ieșit din fire, nu primește pe nimeni, șade culcată pe sofaua ei și plânge ca o nebună, și când am vrut s-o consolez, m-a bătut.

— N-ai nici o bănuială de ce e acuzat tânărul?

— Nici cea mai mică, domnule. Aș face un legământ să rămân pe veci fată mare, dacă îi trecea prin cap cel mai mic lucru împotriva statului. Dumnezeule ceresc, tocmai împlinise douăzeci și trei de ani și nu ținea la nimic altceva decât la contesă și poate la jocurile de noroc. Dar domnii ăștia de la Inchiziție știu să toarcă dintr-o pânză de păianjen o funie destul de tare ca să strângă cu ea cel mai puternic grumaz; și cine știe dacă de data asta nu-i chiar pentru tatăl lui, senatorul.

— Vorbește mai prudent despre cele mai înalte autorități ale orașului, zise în șoaptă Andrea. Înțelepciunea părinților le-a dat puterea, și nebunia nepoților să nu se atingă de ea.

Fata îl privi, întrebându-se dacă într-adevăr o credea; nu era ușor să descifrezi expresia enigmatică de pe fața bărbatului.

— Ei, asta-i, zise ea, începi să devii serios, lucru pe care nu-l pot suferi! Nu ești de mult aici, de aceea ai respect față de acești bătrâni judecători atât de sângeroși și față de călăi care de departe, sau pictați, se înfățișează foarte venerabili. Dar eu i-am văzut de câteva ori la masa de faraon[11], unde contesa mea ținea banca, și pot să-ți spun că și ei sunt oameni ca și noi, așa cum era și Adam.

— S-ar putea, fetițo, răspunse el, dar ei dețin puterea și nu-i înțelept ca un biet cetățean ca mine să schimbe cuvinte insidioase aici, la fereastra deschisă. Dacă ajunge la urechi răutăcioase că noi considerăm justiția încarnată a Veneției drept o mână de simpli muritori, atunci, scumpa mea

Smeraldina, pe tine te va ocroti farmecul frumuseții tale, eu însă o iau pe cunoscutul drum al apei sau cel puțin îmi schimb locuința din Calle della Cortesia cu o odaie mult mai modestă la puțuri[12] sau sub acoperișurile de plumb.

— Poți vorbi ce vrei, zise subreta, puține ferestre dau spre canal, și la ora asta nimeni n-are ce căuta aici. La dumneata, în partea cealaltă, este numai zidul gol; căci cine își poate oferi ceva mai bun nu-și ia ca oglindă cloaca noastră tulbure. Dar știi ce? Ar trebui să vii pentru vreo oră peste drum la mine, am sta la taifas mult mai comod și un pahar de tămâios de Samos împreună cu o partidă de taroc mi-ar potoli grozav nervii după palmele contesei.

— Aș veni cu plăcere, replică el, dar ar bate la ochi și gazda mi-ar deschide cu greu ușa la miezul nopții.

— Dar nu așa! spuse subreta râzând. Nu-i nevoie de atâta ocol. Am aici o scândură cu care putem construi, fără mult efort, un pod. Nu vezi, putem să ne ajungem cu mâinile peste canal, de ce nu cu picioarele? Ori suferi de amețeală?

— Nu, frumoasă prietenă. Doar o clipă și sunt gata.

Andrea stinse lumânarea, zăvorî ușa odăii lui, trase cu urechea dacă toți din casă dormeau și se duse iar la fereastră. Smeraldina părea expertă în construirea acestui pod, căci scândura era lată și în câteva clipe fusese așezată solid peste adâncime, sprijinită de o parte și de alta de cornișă, și era tocmai bună să treacă pe ea un om. Smeraldina stătea dincolo, făcându-i vesel cu mâna. El se urcă repede pe cornișă, pәși pe scândură, măsurând cu ochi siguri adâncimea, și dintr-un singur pas hotărât ajunse la fereastra din față. Când sări jos, ea îl prinse în brațe, și buzele ei îi atinseră în treacăt obrazul. Dar el preferă să arboreze o mutră sfioasă, prefăcându-se chiar că prezența prietenei lui îi impunea să rămână în limitele decenței, atitudine pe care ea o primi cu oarecare mirare. Scândura fu dată la o parte, fură scoase din dulap cărțile de joc și vinul și în fața ferestrei deschise se trase o masă, la care ciudata pereche luă loc, prinsă într-o conversație intimă. Fata își păstră turbanul roșu, care, atunci când aruncase scândura, îi alunecase puțin

strâmb pe ceafă. Își prinse cochet în piept darul lui Andrea, broșa de filigran.

Fata tocmai își turna al doilea pahar de vin, certându-și musafirul că bea atât de încet și că nu vrea cu nici un chip să se dezmorțească, când, deodată, se auzi sunând cu putere un clopot din interiorul casei.

— Uite, zise ea sculându-se și aruncând mânioasă cărțile, așa îmi merge mie, n-am un ceas de liniște! Întâi mă expediază pentru că azi vrea să se dezbrace singură și acum mă cheamă atât de târziu. Dar ai răbdare numai zece minute, prietene, mă întorc imediat la dumneata.

Se strecură afară, iar Andrea părea că se consolează ușor cu absența ei. Se duse la fereastră și cercetă cu atenție peretele de vizavi, dintre fereastra lui și canal. Nu era mai înalt de douăzeci de picioare. Varul era ros peste tot de umezeală, iar pietrele dezgolite erau destul de zgrunțuroase ca, la nevoie, să te poți cățăra pe zid. Sub fereastra subretei se afla, după cum observase din prima seară, debarcaderul, și la o parte, legată cu un lanț de parul înalt, o gondolă îngustă, așa încât nu mai putea trece decât încă una. Era vizibil că toate acestea îl satisfăceau.

— Nici la poruncă n-ar fi ieșit mai bine! murmură el.

Dus pe gânduri, privi în jos de-a lungul canalului ce curgea prin întunericul adânc, între malurile abrupte ale caselor fără ferestre. Deodată văzu departe un licăr slab, care se apropia ușor și, după ceva vreme, auzi zgomot de lopeți. O gondolă se apropia încet și opri la debarcader. Prudent, Andrea, care trăgea cu urechea, se retrase ca să nu fie observat, dar mai zări cu coada ochiului un om ridicându-se și pășind pe trepte. De jos, răsunară trei lovituri grele de ciocan și, numaidecât, auzi o voce din casă care întreba prin ușă cine dorește să fie primit. Răspunsul veni numaidecât:

— În numele prealuminatului Consiliu al celor Zece, deschideți!

Slujitorul se supuse pe loc și ușa dinspre apă se închise în urma oaspetelui nocturn.

Curând după aceea, Smeraldina se întoarse în odaia ei, pradă agitației, în capul gol și cu fața aprinsă.

— Ai auzit? șopti ea. Vai, Doamne, au s-o ia pe contesa noastră și au s-o sugrume sau o s-o înece și atunci cine îmi mai plătește leafa pe șase luni

pe care mi-o datorează?

— Consolează-te, copilă miloasă, zise el repede, atâta vreme cât ai prieteni buni, n-ai să fii părăsită, dar mi-ai face un serviciu dacă ai vrea să mă ascunzi într-un colțișor de unde aș putea auzi ce vrea Înaltul Consiliu de la stăpâna ta. Recunosc că sunt curios, ca orice străin. În afară de asta, poate c-am să vă fiu de folos, ție și contesei, din moment ce lucrez la un avocat și, în caz că ar fi vorba de o acuzație publică, slabele mele servicii vă stau la dispoziție.

Smeraldina șovăi.

— Aș putea s-o fac ușor, zise ea, locul e sigur. Chiar eu m-am ascuns câteodată acolo și nu mi-am crezut urechilor. Dar dacă se descoperă, totuși?

— Atunci iau totul asupra-mi, draga mea, și nimeni nu va afla pe ce cale am pătruns în casă. Iată trei țechini, continuă el, în caz că nu-ți mai pot mulțumi după aceea. Iar dacă totul merge bine, ai să vezi că puținul ce-mi mai rămâne am să-l împart bucuros cu o prietenă atât de deșteaptă.

Smeraldina privi banii fără să facă nazuri, deschise repede ușa și trase cu urechea pe coridorul întunecos.

— Scoate-ți ghetele, șopti ea, dă-mi mâna și urmează-mă cu încredere. În casă toată lumea doarme, în afară de portar.

Stinse lumânarea și înaintă repede pe coridor, trăgându-l de mână pe Andrea; străbătură câteva odăi mari, întunecate, apoi fata deschise ușa unei săli de dans în care stăruia o lumină tulbure de amurg, ce intra prin cele trei ferestre mari ale fațadei palatului. Într-o parte, urca o scăriță la estrada muzicanților.

— Ai grijă, îl preveni Smeraldina, scara scârțâie puțin. Te las singur aici. Sus, în lambriuri, ai să găsești o crăpătură prin care poți auzi și vedea destul. Căci alături e salonul de primire al contesei. Când oaspetele va pleca, am sa te iau de aici. Dar să nu te miști din loc până nu vin.

Așadar, îl lăsă singur. Fără șovăire, el urcă cele câteva trepte și pipăi ușurel de-a lungul peretelui, după dunga de lumină care pătrundea prin crăpătura îngustă. Sala nu era despărțită de salonul de alături decât printr-un perete de lemn, căci amândouă încăperile, în vremurile de glorie, alcătuiseră o singură sală mare de bal. Licărirea venea de la un candelabru de argint ce

se afla jos, la o masă, în fața sofalei pe care ședea contesa, și lumina doar în răstimpuri tablourile de pe perete. Andrea trebui să se ghemuiască în genunchi ca să poată vedea în jos. Dar oricât de incomodă i-ar fi fost poziția, câți n-ar fi vrut să fie în locul lui, chiar dacă i-ar fi interesat mai mult să vadă decât să audă!

Căci dacă subreta avea dreptate spunând că stăpâna ei se farda de obicei prea tare, ea o făcea mai ales de dragul modei, nicidecum pentru că ar fi avut nevoie de asta ca să se înfrumusețeze. Ședea pe sofa în veșminte nepotrivite pentru o vizită atât de târzie, cu părul arămiu, de o desime neobișnuită, despletit la întâmplare, cu ochii plânși, minunat de strălucitori, iar pe obrajii plini și palizi avea încă urme de lacrimi. Omul așezat în jilțul din fața ei, cu spatele spre Andrea, părea că o privește cu atenție; în orice caz își mișca rar capul și asculta cuvintele impetuoase ale frumoasei doamne, fără s-o întrerupă cu vreun gest.

— Într-adevăr, spunea contesa, și pe fața ei se citea aceeași amărăciune ca în glas, sunt uimită că îndrăzniți să mai apăreți aici, după ce ați călcat în picioare atât de rușinos cele mai solemne promisiuni. V-am făcut oare atâtea deservicii încât să vă purtați acum cu asemenea cruzime și dușmănie față de mine? Unde l-ați dus pe sărmanul meu prieten, singurul la care țineam și pe care ați făgăduit să-l cruțați în orice împrejurare? Nu se găsea altul decât el, dacă închisorile vă păreau prea goale? Și ce-ați socotit suspect la el, cu ce a păcătuit împotriva Înaltei Republici, încât să nu existe altă pedeapsă mai blândă decât surghiunul, nici una care să mă lovească mai puțin? Doar nu v-am ascuns că i-am dăruit inima și că oricine i-ar atinge numai un fir de păr ar deveni dușmanul meu. Dați-mi-l înapoi sau rup orice relație cu dumneavoastră, plec din Veneția, îmi caut prietenul în surghiun și am să vă fac să simțiți cât ați pierdut cu această trădare, prin această infamie. Ah, cât de rău îmi pare că am devenit unealta dumneavoastră!

— Uiți, contesă, zise omul, că avem mijloace de a te împiedica să fugi și, chiar dacă ai reuși, brațul nostru ajunge destul de departe și e destul de puternic ca să te nimicească oriunde crezi că ai putea găsi un refugiu. Tânărul Gritti și-a meritat pedeapsa. Cu toate avertismentele pe care i le-am transmis, a continuat relațiile asidue cu secretarul ambasadorului Austriei,

un tânăr foarte inițiat în chestiunile politice. Legile Veneției interzic cât se poate de sever astfel de legături, după cum îți este prea bine cunoscut. A fost interceptată și o scrisoare a lui Angelo Querini în care nesocotitul tânăr e pomenit în termeni elogioși. Surghiunul a fost o măsură părintească, pentru ca el să nu se facă și mai vinovat. Dar noi știm în același timp ce îți datorăm dumitale, Leonora. De aceea am și fost trimis la dumneata, să-ți dăm aceste lămuriri și câteva indicații cum ai putea să îndrepți cele petrecute, dacă ești destul de înțelegătoare.

— M-am săturat, răspunse ea violent, să tot primesc porunci de la voi. Ziua de azi mi-a arătat că sunt pierdută, mai devreme sau mai târziu, dacă îmi pun încrederea în voi și dacă îmi închipui că toate sacrificiile mele în interesul vostru îmi vor fi răsplătite vreodată sau măcar că au să mă apere de ofensele și de umilințele cele mai josnice. N-am nevoie de voi, nu vreau nimic de la voi, totul s-a sfârșit între mine și această înaltă stăpânire care lovește tot atât de brutal în prieteni, ca și în dușmani.

— Păcat numai, o întrerupse el, că noi mai avem nevoie de dumneata, că mai vrem ceva de la dumneata și că până una, alta nu poate fi vorba să rupem legăturile dintre noi. Înțelegi, Leonora, că ar fi nechibzuit să te lăsăm pe dumneata, care cunoști atâtea taine ale Republicii, să pleci în țări străine, unde ai putea cădea pradă maniei generale a vremii, aceea de a-ți scrie memoriile. Dumneata și Veneția sunteți de nedespărțit și ai dat destule probe de o deșteptăciune superioară, neinfluențată de capricii femeiești, ca să mai fie nevoie de multe digresiuni pentru a te împăca iar.

— Nu vreau să aud de împăcare! exclamă ea pătimașă, pe când ochii i se umplură din nou de lacrimi. La ce ar folosi să vreau acest lucru?! Nu mai fac doi bani, nu mai sunt în stare să înțeleg ideea cea mai simplă, dacă nu-l am pe bietul meu Gritti.

— Îl vei avea, Leonora. Dar nu imediat, deoarece întoarcerea lui bruscă ar sta în calea planului nostru.

— Și câtă vreme trebuie să am răbdare? întrebă contesa, implorându-l din priviri.

— Depinde de dumneata, răspunse el. De câtă vreme ai nevoie ca să vezi la picioarele dumitale un om care până acum avea reputația de erou al

virtuții?

O expresie de curiozitate și de interes apăru pe fața ei, pe care până atunci se citiseră numai durere și disperare.

— Despre cine vorbești? întrebă contesa.

— Despre acel german care se împrietenise cu Gritti și care e secretarul ministrului vienez. Îl cunoști?

— L-am văzut la ultima regată. Gritti mi l-a arătat.

— El este asul, față de șeful său care-i zero. Avem motive să credem că, pe tăcute, și-a câștigat mulți partizani printre adversarii noștri și vrea să speculeze în favoarea suveranului său nemulțumirea pe care a lăsat-o în urmă afacerea Querini. E neobișnuit de șiret. Dintre cei patru supraveghetori aleși chiar dintre oamenii ambasadorului, pe care i-am luat în solda noastră, nici unul n-a fost în stare să ne dea în mână cea mai mică dovadă. Inchizitorii își pun toată încrederea în dumneata, Leonora, că vei găsi cheia acestui spirit atât de bine zăvorât, după cum ai mai reușit de câteva ori. Așa ceva nu puteam spera câtă vreme Gritti ne stătea în cale. Surghiunul lui netezește drumul și în același timp ne dă prilejul unei apropieri de omul inaccesibil căruia prietena prietenului lui, acum că îl deplângeți împreună, îi insuflă mai multă simpatie decât înainte. În rest mă bizui pe puterea farmecelor dumitale, care nu sunt niciodată mai irezistibile decât atunci când întâlnesc rezistență.

Contesa stătu o vreme pe gânduri. Fruntea i se însenină, ochii căpătară o expresie îndrăzneață, mândră, gura ei frumoasă și plină se întredeschise și un zâmbet visător îi rătăci pe buze.

— Îmi făgăduiți, zise ea, în sfârșit, că Gritti are să fie chemat imediat înapoi, îndată ce-am să vi-l dau pe mână pe celălalt?

— Ți-o făgăduim.

— Atunci n-are să dureze mult și am să vă reamintesc promisiunea.

Se ridică și aruncă batista pe care peste zi o udase cu lacrimi. În ascunzișul lui, Andrea nu putea urmări decât frânturi din mersul contesei încoace și încolo, căci crăpătura era prea îngustă ca el să poată cuprinde cu ochii întreaga încăpere. Admira ținuta regească a trupului ei în timp ce pășea încet pe covor, cu gândul parcă la noi victorii, cu ochii mari deschiși,

scuturându-și părul înapoi de pe tâmplele albe. Simți un fior ciudat când privirea ei, care rătăcea în sus, fără țel, alunecă peste dânsul. Fără voie tresări, ca și cum ar fi fost posibil ca ea să-l descopere.

Omul se ridică din jilț, dar părea orb în fața farmecelor contesei, căci continuă pe cel mai liniștit ton de afaceri:

— În ultima vreme, nunțiul a venit mai rar în casa dumitale. Te-ai lăsat prea mult împinsă spre înclinații mondene, mai ales s-a exagerat aici cu jocurile de noroc. Ne-ar face plăcere dacă ai simți din nou cerințe spirituale și dacă ai reîncepe raporturile frecvente cu Eminența Sa. Legăturile papiștilor cu Franța au devenit de ceva vreme îngrijorătoare.

— Vă puteți bizui pe mine, răspunse ea.

— Încă ceva, Leonora, suma pe care ți-o datorăm pentru cina oferită lui Candiano…

Ea se opri brusc, ca mușcată de șarpe, și păli.

— Pentru numele lui Dumnezeu, zise ea, nu mai vorbiți niciodată de asta, iar restul banilor dați-l la biserică să se citească liturghii pentru sufletul lui și… pentru al meu! Când se rostește acest nume, parcă aș auzi de fiecare dată trâmbița Judecății de Apoi.

— Ce copil ești, spuse celălalt. Răspunderea pentru masa aceea o purtăm noi, nu dumneata. Era un criminal, și numai legăturile și vaza lui ne impuneau să executăm pedeapsa în secret. A murit liniștit în patul său și nimeni n-a putut spune vreodată că i s-ar fi tras moartea din casa dumitale. Sau ți-a ajuns așa ceva pe la urechi?

Leonora începu să tremure și privi în jos.

— Nu, răspunse, dar sunt trezită noaptea de un glas care îmi șoptește: „O, numai asta, numai asta nu trebuia să fac, numai asta nu!”

— E o stare bolnăvicioasă, Leonora, ai s-o înfrângi. Banii, după cum voiam să-ți mai spun, sunt depuși la Marchesi pentru dumneata. Noapte bună, contesă. Văd că te-am reținut destul. Dormi bine, ca mâine-dimineață soarele frumuseții dumitale să răsară fără nori peste cei drepți și cei nedrepți. Noapte bună, Leonora!

Se înclină ușor în fața ei și păși spre ușă. Andrea nu-i putu vedea decât fugitiv trăsăturile, în ultimul moment. Erau reci, dar nu aspre, un chip fără

suflet și fără pasiuni, doar expresia unei voințe puternice îi domina fruntea și sprâncenele. Omul își puse o mască și azvârli pe umeri mantia neagră pe care o scosese la intrare. Apoi părăsi încăperea fără să aștepte vreun cuvânt de rămas-bun din partea ei.

În aceeași clipă, Andrea auzi jos, în sală, vocea Smeraldinei chemându-l încet. El se supuse, după ce aruncă o ultimă privire asupra frumoasei femei, care stătea tot neclintită în mijlocul odăii și îl urma melancolic cu privirea pe cel care pleca. Andrea coborî treptele, clătinându-se ca paralizat, și o urmă, fără să scoată un cuvânt, pe fata care luneca înainte. În odaia ei ardea iarăși lumânarea, vinul era încă pe măsuța de lângă fereastră și nimic nu părea că împiedică jocul întrerupt. Dar pe obrazul omului stăruia o umbră întunecată, care o intimida chiar și pe ușuratica Smeraldina, făcând-o să nu mai spere la nimic pentru acea noapte.

— Arăți, zise ea, de parcă ai fi văzut stafii. Bea un pahar de vin și povestește-mi ce s-a întâmplat. Lucrurile au mers mai ușor decât credeam.

— Da, desigur, spuse el cu o indiferență silită. Îi vor stăpânei tale binele și te poți aștepta să primești cât de curând leafa ce-ți datorează. De altfel, vorbeau atât de încet, încât am înțeles puțin, iar acum sunt mai ales mort de oboseală din pricină că am stat îngenuncheat pe scândurile tari. Data viitoare am să fac mai multă cinste vinului tău, buna mea copilă. Dar azi trebuie să dorm.

— Nu mi-ai spus nici măcar dacă o găsești tot atât de frumoasă pe cât o găsesc ceilalți? întrebă fata, încercând să se arate supărată față de prietenul ei nerecunoscător și tăcut.

— Frumoasă ca un înger sau ca o diavoliță, murmură el printre dinți. Îți mulțumesc, *madamigella*[13], că m-ai ajutat s-o văd. Altă dată stau cuminte cu tine, de vreme ce azi mi-am satisfăcut îndestul curiozitatea. Noapte bună!

Sări pe cornișă și păși pe scândura pe care Smeraldina o împinsese necăjită peste hău. Când ajunse pe scândură, privi în jos, spre canalul în a cărui adâncime dispărea tocmai lumina gondolei.

— Noapte bună! strigă el încă o dată îndărăt și apoi coborî cu prudență în odaia lui, pe când Smeraldina ridica podul și se ostenea în zadar să

înțeleagă purtarea stranie a prietenului ei, cum mergeau laolaltă sărăcia și generozitatea lui, părul cărunt și pofta de aventuri.

Trecu o săptămână. Cucerirea vecinului ei, fapt pe care Smeraldina îl socotea împlinit, nu se confirma în nici un fel. Numai o dată, după ce câștigase bunăvoința portarului, reuși să-l lase să intre la ea noaptea, mascat, să-l conducă la ușa ce dădea spre apă și să se urce cu el în gondolă. Vâslea chiar Andrea, încet, prin labirintul întunecat, pentru ca apoi să lunece ușor pe marele canal, timp de o oră. Cu toată ocazia prielnică, el nu era nici de data asta afectuos, pe când Smeraldina sporovăia întruna, căutând să-l amuze cu poveștile din lumea mare în care contesa își juca rolul ei. Andrea află că, de câteva zile, secretarul ambasadei austriece făcea lungi vizite stăpânei Smeraldinei, unde, fără îndoială, se sfătuiau ce să pună la cale pentru ca ordinul de surghiun al tânărului Gritti să fie ridicat. Contesa era mai binedispusă ca oricând și o copleșise cu daruri. Andrea părea că ascultă toate astea numai pe jumătate, fiind cu totul preocupat de cârmuirea gondolei. Până la urmă, chiar fetei îi păru bine când tăcutul ei însoțitor coti și porni spre casă pe cel mai scurt drum. El duse fără nici un zgomot mica ambarcațiune lângă stâlp și, după ce coborâră, o legă cu lanțul și îi ceru fetei cheia ca s-o zăvorască bine. Fata i-o dădu și tocmai ajunsese la ușă când Andrea îi strigă din urmă că, în grabă, cheia îi alunecase din mână și căzuse în canal. Smeraldinei nu-i părea bine, dar cu ușurința-i obișnuită își consolă prietenul, că, desigur, prin casă are să găsească o a doua cheie. Și când, la miezul nopții, Andrea își luă rămas-bun de la Smeraldina și părăsi palatul pe poarta principală, nu putu scăpa fără s-o sărute pe obraz, în treacăt.

A doua zi dimineața, îi spuse gazdei sale că patronul lui îi dăduse mult de lucru, așa că ar trebui să lucreze suplimentar pe timpul nopții. Aceasta a fost singura dată când a avut nevoie de cheia de la intrare. De obicei, venea acasă chiar la asfințit, mânca puțină pâine cu vin și stingea devreme lumina, încât buna femeie îl lăuda prin vecini ca un model de sârguință și de purtare fără cusur. Numai de ceva se plângea: anume că nu se cruță deloc și că la anii lui nu gustă nici o plăcere îngăduită, cu care s-ar înveseli și și-ar prelungi viața. La astfel de vorbe, Marietta nu deschidea gura, ci doar

privea în poală. Îndată ce străinul se afla în odaia lui, ea nu mai cânta și, îndeobște, părea că, de când venise Andrea, cugeta mai mult decât o făcea înainte.

În dimineața celei de-a doua duminici pe care Andrea o petrecea în casa văduvei, femeia, întorcându-se de la liturghie, se năpusti în odaia lui, așa cum era cu veșmintele de sărbătoare și cu obrazul răvășit. El ședea în fața mesei pe jumătate îmbrăcat și citea întruna din cărțile sale de rugăciuni. Fața îi era mai palidă ca de obicei, dar avea o privire liniștită; părea că nu-i place să fie tulburat din meditația lui cucernică.

— Mai stai nepăsător aici, în odaie, domnule Andrea, îi strigă ea în față, când toată Veneția e în picioare! Grăbește-te de te îmbracă și du-te și dumneata pe stradă, ai să vezi atâtea fețe de oameni speriate, câte boabe de grâu la moară. Sfinte Iisuse, mi-e dat să mai trec și prin asta, și eu care îmi închipuiam că n-are să se mai întâmple nimic în Veneția care să mă mire!

— Despre ce vorbești, doamnă dragă? zise Andrea pe un ton indiferent, lăsând cartea din mână.

Ea se trânti pe un scaun, părea istovită.

— Am fost târâtă până în Piazetta, reîncepu, și i-am văzut pe domnii din Înaltul Consiliu urcând scara uriașă a Palatului Dogilor, în timp ce steagurile de doliu fâlfâiau de la ferestrele Procurațiilor. Și să nu-ți vină să crezi, azi-noapte, între unsprezece și douăspreze, cel mai însemnat dintre cei trei inchizitori, nobilul domn Lorenzo Venier, a fost asasinat chiar în pragul casei sale.

— Era un om bătrân? întrebă Andrea liniștit.

— *Misericordia!* Cum îți vine să vorbești astfel? Ca și când ar fi murit în patul lui. Dar, firește, nu ești venețian și nu poți pricepe ce înseamnă un inchizitor ucis, unul de la Tribunal. E mai ceva decât dacă ar fi fost un doge, dintre care mulți n-au murit de moarte bună, căci Tribunalul are puterea, iar dogele haina. Dar ceea ce e și mai grozav: pe pumnalul găsit în rană era gravat: „Moarte tuturor inchizitorilor!” *Tuturor*, înțelegi, domnule Andrea? Nu este ca atunci când un ticălos de „brav” e plătit să trimită pe lumea cealaltă pe unul singur, pentru că stă altuia în cale într-o chestiune de dragoste, de profesie ori de altceva. „E un asasinat politic”, mi-a spus

vecinul meu, „și la mijloc e o conjurație, din care face parte și Angelo Querini, cu partizanii lui.” El își freca mâinile când spunea asta, dar mie îmi bubuia inima-n piept, căci nu vreau să spun ce gândesc, dar știu că dacă-i vorba de o faptă rea se-ntâmplă la fel ca și cu cireșele, scuturi una din pom și cad douăzeci după ea, și sângele ăsta are să coste multe vieți.

— Și nu se poate da de urma asasinului, doamnă Giovanna? La ce folosesc Tribunalului sutele de spioni pe care îi plătește?

— N-au nici cea mai slabă urmă, răspunse văduva. Era o noapte întunecată, sufla briza, și pe marele canal, unde se află palatul lui, nu era nici o gondolă. El se întorcea singur acasă pe o uliță lăturalnică și acolo l-a întâlnit mâna nevăzută și atât a mai trăit, până când portarul speriat de gemetele lui a ieșit afară. Pe uliță era tăcere de moarte și nici țipenie de om. Dar eu știu ce știu, domnule Andrea. Să ți-o spun? Ești cinstit și cumsecade și n-ai să povestești mai departe și n-ai să-mi aduci pe cap o nouă nenorocire, cunosc mâna care a vărsat sângele ăsta!

Andrea o privea țintă.

— Vorbește, zise el, dacă asta îți ia povara de pe suflet. N-am să te trădez!

— N-ai nici o bănuială? întrebă doamna Giovanna, sculându-se și apropiindu-se de el. Nu ți-am spus că unii trăiesc și nu se mai întorc, și că unii sunt morți și totuși se întorc? Acum știi? El n-a putut să le ierte că i-au târât nevasta și copila sub acoperișurile de plumb și le-au martirizat. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, să nu-ți iasă nici o vorbă din gură despre asta! Dacă a făcut-o spiritul lui, cei vii ar trebui s-o ispășească.

— Ce te îndeamnă să crezi asta?

Femeia privi neliniștită prin odaie.

— Află, șopti ea, că în noaptea asta s-au petrecut lucruri suspecte prin casă. Auzeam lunecând ceva în sus și în jos pe pereți, ca pașii de stafie. Stăteam în pat și trăgeam cu urechea și am auzit jos ceva misterios peste canal și un zornăit la fereastra dumitale, iar prin ulicioara de alături au tot vuit niște viețuitoare speriate, până târziu după miezul nopții. Abia când a bătut clopotul ora unu s-a făcut liniște. Știu bine cine i-a stârnit. El! După ce

a făptuit crima, a venit aici să-și ia adio de la noi, căci pe vremuri ne-am despărțit fără rămas-bun.

Lui Andrea îi căzuse capul în piept. Deodată se ridică și spuse că vrea să se ducă el însuși să afle noutăți. După cum știa și ea prea bine, s-a culcat devreme și a dormit atât de adânc, încât n-a fost tulburat de nici o fantomă. Iar ea ar face bine să păstreze pentru sine toate astea, căci desigur ar fi primejdios să fi bănuit de o asemenea crimă, fie chiar printr-o stafie. Apoi se îmbrăcă în grabă și ieși în oraș.

Pe ulițe era un du-te-vino neobișnuit, cum nici la marile sărbători ale Republicii nu se vede. Tăcute, șiruri de curioși goneau din inima orașului prin străzile înguste, spre San Marco, și cine nu li se alătura stătea la ușa casei, schimbând cuvinte și semne grăitoare cu trecătorii zoriți. Se citea pe fețele tuturor că ceva nemaiauzit și groaznic îi răscolise și îi amețise în același timp, că toți urmau fără nici un plan convoiul general, doritori să vadă cu ochii și să pipăie cu mâinile fapta. Nimeni nu vorbea tare, nu se auzea nici un hohot de râs, nici un fluierat, nici măcar un suspin; era ca și cum acești cetățeni cinstiți ar fi simțit clătinându-se stâlpii pe care era întemeiat orașul lagunelor.

Cu o atitudine aparent nepăsătoare, Andrea mergea purtat de mulțime; pălăria îi era adânc înfundată peste ochi, mâinile, împreunate la spate. Ieși în piața San Marco, unde nenumărate grupuri din toate păturile erau adunate sub cerul curat de vară, pe când prin galeriile Procurațiilor, valul curgea mai departe către Piazetta, până la bazinul larg al canalului străjuit de cele două coloane. Bătrânul Palat al Dogilor se înălța maiestuos deasupra vălmășagului. În spatele ferestrelor arcuite și sub arcade străluceau arme, și o trupă de soldați era de strajă la intrare, stând în rând și punând stavilă oricui voia să intre fără a face parte din Consiliul celor Zece. Căci sus, în sala cea mare, pe ai cărei pereți sunt pictate faptele de seamă ale Republicii, se afla toată floarea nobilimii ținând sfat de taină, iar jos, mulțimea speriată, care unduia sub pilaștrii grei ai vechii clădiri, părea că așteaptă cu nerăbdare rezultatul întrunirii; ori de câte ori un *nobile* se arăta la fereastră, se iscau murmure și explicații, iar privirile se ațințeau în sus, ca și cum din clipă în

clipă sentința împotriva criminalului nedescoperit ar fi putut fi vestită de la balcon.

Și Andrea, care străbătuse solitar lungul dreptunghi al pieței, se apropia acum de Palatul Dogilor. În treacăt aruncă o privire în biserica San Marco, unde văzu stând oamenii umăr la umăr până în afara ușilor și ascultând predica. Apoi își croi cu greu drum până la cele două coloane și rămase pe gânduri, întunecat, pe cheiul Piazettei, având în față furnicarul de gondole negre ale căror ciocuri de oțel dințat aruncau asupra valurilor, la fiecare cotitură, scânteieri de soare. Și la stânga lui, Riva degli Schiavoni era înțesată de oameni în așteptare. Peste turbanul turcului răsărea fesul roșu al grecului, cascheta pitorească a corăbierului din Chioggia, tricornul și peruca pudrată; în același timp, se auzea harababura celor mai diverse limbi, iar de pe apă răsunau strigătele monotone ale gondolierilor care spuneau și unui orb că marele canal din Veneția curge la picioarele lui.

O gondolă deschisă, pe care o vâsleau doi servitori în livrele bogat brodate cu aur, trecu în zbor; o doamnă stătea tolănită neglijent pe pernele mari, cu capul proptit în mâini. În părul ei arămiu jucau razele unui cerc mare de diamant; privirile i se opreau pe chipul unui bărbat tânăr care ședea în fața ei și îi vorbea cu foc. Ea înălță acum capul și măsură cu o căutătură trufașă valul de oameni din Piazetta.

— E contesa blondă! auzi Andrea spunându-se în îmbulzeală; el o recunoscuse de mult.

Tresări puternic, ca și când numai apariția ei ar fi adus pierzanie, și se îndepărtă. Atunci văzu o față cunoscută care se înclina familiar. Samuele se afla lângă el.

— Iată-vă și pe dumneavoastră o dată printre oameni, domnule Delfin, îi șopti străinul cu vocea lui subțire. În zadar am căutat, toate zilele astea, să vă întâlnesc. Trăiți mai retras ca o lăuză. Dacă vreți să veniți cu mine, unde mă cheamă afacerile mele, aș vrea să vă spun ceva care are să vă facă, poate, plăcere. Urmați-mă! Ce stați aici ca ceilalți nătărăi care cred că de la Înaltul Consiliu va veni pe lume mântuirea Republicii! Guzganii n-aduc corabia pe linia de plutire când e gata să se scufunde. Adevărații piloți au

acum ceva mai bun de făcut decât să înșire verzi și uscate. Dar să plecăm de aici, sunt grăbit, și în gondolă stăm mai bine de vorbă.

Făcu un semn către una dintre gondolele de închiriat și îl trase pe Andrea de braț, după el. Se urcară și se așezară sub acoperișul negru, parcurgând cu ochii, la dreapta și la stânga, prin deschizătura cabinei înguste, canalul.

— Ce-aveți să-mi spuneți, domnule, începu Andrea, și încotro mă duceți?

— Mâine-dimineață să nu mergeți la notarul dumnevoastră, zise celălalt. S-ar putea să vină cineva să vă conducă pe un drum care v-ar face să câștigați mai mult.

— Ce vreți să spuneți, Samuele?

— Știți ce s-a întâmplat azi-noapte, continuă celălalt. Nu s-a mai pomenit să treacă douăsprezece ore de la un asasinat în Veneția fără să se fi dat de urma făptașului. Ne-am pierdut creditul la Signoria, la popor, la străinii care credeau minuni despre poliția noastră și așteptau indicii. Consiliul celor Zece găsește că e prost slujit. Are să caute ochi noi, care să pătrundă mai bine în toate ungherele. Ochii dumneavoastră, domnule Delfin, ar putea, dacă mai gândiți ca acum zece zile, să capete în curând de citit o lucrare mai interesantă decât actele domnului notar. De aceea stați acasă mâine-dimineață. Dacă e ceva și pot pune o vorbă bună pentru dumneavoastră, aș face-o bucuros.

— Intențiile nu mi s-au schimbat încă, dar încep să mă îndoiesc de aptitudinile mele.

— Lăsați, lăsați! zise celălalt scuturându-și arătătorul. Ar trebui să nu mă pricep în fizionomii sau s-o stăpâniți deplin pe a dumneavoastră și cel ce poate ascunde ceea ce gândește a și ghicit pe jumătate gândurile pe care ceilalți caută să le ascundă.

— Și cine hotărăște dacă pot fi de folos ori nu?

— Trebuie să fiți examinat de Tribunal, nu pot face altceva decât să spun că vă cunosc și că am încredere în talentele dumneavoastră. Până mâine, cred că Tribunalul are să fie în completul lui. Acum, Cei Zece s-au adunat și îl aleg pe al treilea inchizitor. Mie, unul, și dacă mi s-ar da mulți

bani ca să devin inchizitor de stat, aș răspunde că nu, mulțumindu-le pentru această cinste. Căci inscripția de pe pumnal nu e gravată de florile mărului și soldatul își mănâncă mai liniștit pâinea pe mina de praf de pușcă decât unul dintre cei trei stăpânitori ai Veneției, de ieri-noapte încoace.

— Totuși, e neîndoielnic că alesul va intra în funcție? Sau are dreptul să refuze?

— Să refuze? Dumnevoastră nu știți că Republica pedepsește aspru pe oricine se sustrage unei funcții?

Andrea tăcu și, prin deschizătură, privi sumbru de-a lungul canalului. O nesfârșită mulțime de gondole negre plutea în aceeași direcție între palatele înalte, iar dinspre Rialto le întâmpinau tot atât de multe. Convoaiele se întâlniră și se îmbulzeau acum lângă o scară largă ce dădea spre canal. Aici gondolele traseră la mal pe rând, iar stăpânii lor debarcară. Era palatul Venier, iar înăuntru zăcea mortul.

O privire îi arătă lui Andrea unde se aflau. Își înfrână cu de-a sila emoția și zise:

— Aveți treabă aici, Samuele, sau o faceți numai din curiozitatea de-a vedea pe catafalc un inchizitor de stat omorât?

— Sunt la datorie, răspunse acesta. Dar și dumneavoastră vă poate fi de folos să veniți cu mine. Am să vă fac cunoștință cu câțiva dintre prietenii mei, căci din zece, unul știe ce caută aici. Dar ne prefacem că nu ne cunoaștem. Știți, aș putea paria că mulți dintre cei care prezintă condoleanțe sunt conjurați. Cine știe dacă făptuitorul însuși nu coboară din vreo gondolă! N-ar fi prost dacă s-ar crede aici mai în siguranță ca oriunde. Pot să vă spun că în momentul acesta, când toți sunt plecați, poliția percheziționează casele care au fost vreodată suspecte, căci proverbul zice: „Diavolul te învață cum s-o faci, dar nu cum să te ascunzi”.

Zicând acestea, sări din gondolă și, serviabil, îl ajută și pe Andrea să coboare.

— Vă este urât să priviți un mort? întrebă el. Nu sunteți binedispus!

— Vă înșelați, Samuele, răspunse repede Andrea privindu-l în față indiferent. Dimpotrivă, vă sunt recunoscător că m-ați ajutat să-mi înving lenea. Fără dumneavoastră aș fi ajuns cu greu aici. Să mergem sus să-i

facem o vizită preacinstitului domn care, în viață, cu greu ne-ar fi primit în audiență. O locuință somptuoasă pe care trebuie s-o schimbe cu o cămăruță îngustă! Într-adevăr, mi-e milă de el, deși nu l-am văzut niciodată cu ochii mei.

Urcară unul lângă altul, într-o mare înghesuială, scara drapată cu negru, din a cărei înălțime, blazonul îndoliatei case Venier privea în jos și, în loc de portar, poruncea tăcere mulțimii. Înăuntru, în cea mai vastă sală, fusese ridicat catafalcul sub un baldachin. Chiparoși se înălțau până în tavan, lumânări în candelabre de argint pâlpâiau în curentul de aer care venea de pe apă prin balconul deschis, străbătând sala. Patru servitori ai casei Venier, în catifea neagră, cu halebarde strălucitoare, înfășurate în zăbranic, stăteau de strajă, ca niște statui, la colțurile estradei mortuare. Deasupra mortului era așternută o cuvertură de catifea; franjurile de argint atârnau până pe podea. Mortul arăta celor care intrau profilul său ascuțit, cu o expresie mânioasă și tristă și cu ochii închiși îndreptați către baldachin. Andrea îi recunoscu trăsăturile. În seara aceea, în odaia Leonorei, și le întipărise adânc în memorie. Dar nici o tresărire a gurii sau a ochilor pironiți asupra celui dus din viață nu trădă că răzbunătorul se afla în fața jertfei sale.

O oră mai târziu, Andrea sosi acasă. Doamna Giovanna îl primi sus, pe scară, cu o grijă aproape maternă, și Marietta, de asemenea, părea să-l fi așteptat neliniștită. Îi povestiră că, în lipsa lui, zbirii îi percheziționaseră odaia, dar că găsiseră totul în perfectă ordine, în concordanță cu mărturia pe care ea însăși, gazda, o dăduse despre chiriașul ei. Liniștea cu care Andrea îi asculta povestirea o asigură pe deplin că se temuse degeaba și că vizita poliției fusese mai mult de formă. Buna femeie îi dădu o mulțime de sfaturi, îndemnându-l să ia măsuri de precauție și să se păzească de orice bănuială în aceste vremuri rele, atât în vorbă, cât și în faptă.

— Au să înăsprească și mai tare regimul, oftă bătrâna, căci ei știu bine: o pisică fără gheare nu prinde șoareci, apoi mai este încă o vorbă adevărată, și anume că morții deschid ochii viilor. De aceea, să fii prudent, dragă domnule, și să nu te încrezi în nimeni care se dă bine pe lângă dumneata. Nu-i cunoști încă pe cei haini cât de dibaci știu ei să se prefacă buni la inimă, dar, crede-mă, tocmai acela te înșală în care ai încredere. Nu te mai

duce la masă la ospătărie, ci mulțumește-te cu ce pregătim acasă, cum putem și noi. Pari obosit. Culcă-te puțin, dumneata nu ești obișnuit cu alergătura.

Marietta, stând lângă doamna Giovanna, însoțise toate aceste cuvinte cu o privire rugătoare ațintită asupra feței lui palide și severe. El le asigură că se simte bine, ceru pâine și vin și, după ce i se aduseră, nu se mai arătă toată ziua.

A doua zi, dimineața devreme, pe când era încă în pat, la dânsul intră Samuele.

— Dacă vă interesează, spuse el, să băgați în buzunar în fiecare lună cel puțin paisprezece ducați, veniți cu mine. Totul e pregătit și cred că nu faceți drumul degeaba.

— A fost ales noul inchizitor? întrebă Andrea.

— Se pare că da.

— Și încă nu s-a aflat nimic despre conjurație?

— Nimic. Spaima printre nobili e mare. Se încuie în casă și văd în fiecare vizitator un spion al Celor Zece sau al Tribunalului. Unul după altul, toți ambasadorii străini i-au făcut dogelui o vizită de curtoazie și și-au exprimat solemn indignarea în legătură cu această faptă mișelească, oferindu-i ajutorul pentru descoperirea făptașului. De acum încolo cei trei din Tribunal se vor ține și mai ascunși decât până azi, și cred că se va pune un premiu pe capul ucigașului, care l-ar aduce pe linia de plutire pe vreun biet pârlit, pentru mai mulți ani. Deschideți ochii, domnule Andrea! Poate că noi doi vom bea în curând împreună un vin mai bun decât atunci, în cârciuma aceea!

Andrea se îmbrăcase în tăcere, și acum îl urma până la Palatul Dogilor pe protectorul său, care sporovăia întruna. Aici, Samuele era bine cunoscut. Bătu la o ușă modestă din curte, șopti o vorbă la urechea servitorului care deschisese și îl lăsă politicos pe Andrea să treacă înainte, pe o scară îngustă. După ce străbătură un coridor lung, cu o lumină tremurândă, și după ce dădură lămuriri câtorva halebardieri, fură primiți într-o încăpere nu prea mare, a cărei fereastră, acoperită pe jumătate cu o perdea de culoare închisă, dădea spre curte. În fund, trei bărbați se plimbau încoace și încolo, stând de

vorbă în șoaptă: fețele le erau ascunse de măști, de sub care nu zăreai decât vârful bărbii. Un al patrulea, nemascat, stătea la o masă și scria la lumina unei singure lumânări.

Când Samuele și Andrea apărură în prag, ridică ochii. Ceilalți trei păreau că nu-i iau în seamă pe nou-sosiți și își urmau aprins convorbirea.

— Ni-l aduci pe străinul de care ne-ai vorbit?

— Da, Înălțimea Voastră.

— Poți pleca, Samuele!

Acesta se înclină supus și părăsi încăperea.

După o pauză, în care secretarul Tribunalului parcursese în treacăt câteva hârtii de pe masă și apoi examinase cu o privire lungă înfățișarea străinului, zise:

— Numele dumitale este Andrea Delfin, ești înrudit cu nobilii venețieni care poartă același nume?

— După câte știu, nu! Familia mea este stabilită din timpuri străvechi în Brescia.

— Locuiești în Calle della Cortesia, la Giovanna Daniele. Dorești să intri în slujba prealuminatului Consiliu al celor Zece?

— Aș dori să-mi consacru serviciile Republicii.

— Actele dumitale din Brescia sunt în regulă. Avocatul la care ai lucrat cinci ani ne-a dat referințe că ești un om priceput și de încredere. Numai despre cei șase sau șapte ani, înainte de a ajunge la dânsul, lipsește orice document. Ce ai făcut atâta vreme, după moartea părinților dumitale? N-ai petrecut anii aceștia în Brescia?

— Nu, Domnia Voastră, răspunse liniștit Andrea. Am fost în țări străine, în Franța, în Olanda și în Spania. După ce mi-am mâncat mica moștenire, a trebuit să mă resemnez să devin servitor.

— Unde-ți sunt atestatele?

— Mi-au fost furate din cufăr, împreună cu întregul meu avut. Apoi, sătul și de viața nesigură de călător, m-am întors la Brescia. Stăpânii mei mă socotiseră capabil de multe servicii de secretar. Am încercat la un avocat și însăși Domnia Voastră are în față mărturia că am învățat să lucrez.

În timp ce Andrea spunea acestea, cu un aer liniștit și supus, cu capul puțin plecat și cu pălăria în amândouă mâinile, unul dintre cei trei domni mascați se apropie brusc de masă, și Andrea simți îndreptată asupra lui o privire sfredelitoare.

— Cum te cheamă? întrebă inchizitorul cu un glas care trăda o vârstă foarte înaintată.

— Andrea Delfin. Actele mele o dovedesc.

— Gândește-te că te așteaptă moartea dacă înșeli prealuminatul Tribunal. Cântărește încă o dată răspunsul. Dacă spun acum că numele dumitale e *Candiano*?

După acest cuvânt, urmă un moment de tăcere. Se auzeau carii rozând în lemnăria odăii. Opt ochi iscoditori erau ațintiți asupra străinului.

— Candiano? zise el încet, dar cu o voce sigură. De ce m-aș numi Candiano? Într-adevăr mi-aș dori; căci după câte știu, casa Candiano e bogată și nobilă și cine poartă acest nume n-are nevoie să-și câștige pâinea din greu, cu pana.

— Ai obrazul unui Candiano. De altfel, purtarea dumitale trădează o origine mai bună decât o arată aceste hârtii.

— Prealuminați domni, n-am ce-i face obrazului meu, răspunse Andrea cu un sânge-rece plin de cuviință. Cât privește purtarea mea, am văzut în călătoriile mele fel de fel de moravuri și mi le-am îndreptat pe ale mele cât am putut. Nici în Brescia n-am pierdut timpul și, citind cărți, mi-am remediat lipsurile tinereții.

Între timp, ceilalți doi inchizitori se apropiaseră de cel dintâi, și cel a cărui barbă roșie se avânta bogată de sub mască rosti cu jumătate de voce:

— O asemănare, pe care n-o tăgăduiesc, poate să te înșele. Dar știi și dumneata că acea ramură a familiei care se stabilise la Murano s-a stins. Bătrânul e înmormântat la Roma, iar fiii nu i-au supraviețuit mult.

— Se poate, răspunse primul, dar uită-te la el și spune dacă nu-ți pare că bătrânul Luigi Candiano ar fi ieșit din groapă, întinerit. L-am cunoscut destul de bine, am fost aleși senatori în aceeași zi.

Luă actele de pe masă și le cercetă cu grijă.

— Poate că ai dreptate, zise el în sfârșit. N-ar corespunde cu vârsta. Acesta e prea bătrân ca să fie unul dintre fiii lui Luigi. Dacă l-ar fi zămislit înainte de căsătorie – asta ar putea să ne fie indiferent.

Aruncă iar hârtiile, îi făcu un semn secretarului și se întoarse cu ceilalți în firida ferestrei, continuând cu voce joasă conversația întreruptă. Nimeni n-ar fi putut să observe în acea clipă, după ochii lui Andrea, ce povară i se luase de pe inimă.

Secretarul începu din nou.

— Știi limbi străine? întrebă el.

— Domnia Voastră, vorbesc franceza și puțin germana.

— Germana? Unde ai învățat germana?

— Un pictor german de la Brescia mi-era bun prieten.

— Ai fost vreodată la Trieste?

— Două luni, Domnia Voastră, pentru afacerile stăpânului meu, avocatul.

Secretarul se ridică și se duse la cei trei de la fereastră. După un scurt răstimp, veni din nou la masă și zise:

— Are să ți se dea un pașaport de supus austriac, originar din Trieste. Cu acest pașaport te duci acasă la ambasadorul austriac și-l rogi să te ia sub ocrotirea lui, deoarece Republica te amenință cu expulzarea. Spui acolo că ai părăsit de tânăr orașul Trieste și că te-ai mutat la Brescia. Oricare ar fi răspunsul, această vizită e de-ajuns, dacă ești dibaci, să faci cunoștință cu secretarul ambasadei. E îndatorirea dumitale să cultivi relația aceasta și, pe cât posibil, să observi legăturile secrete ale curții vieneze cu nobilii venețieni. Dacă descoperi cel mai mic lucru care îți stârnește bănuiala, trebuie să ni-l comunici neîntârziat.

— Înaltul Tribunal dorește să renunț la postul meu de până acum, la notarul Fanfani?

— Nu-ți schimba întru nimic felul de viață. Leafa dumitale pe luna aceasta este de numai doisprezece ducați. Depinde de abilitatea și de prudența dumitale ca să o dublezi.

Andrea se înclină în semn că era de acord cu toate condițiile.

— Iată pașaportul austriac. Locuința dumitale se învecinează cu palatul contesei Amidei. N-are să-ți vină greu să intri în legătură cu camerista ei, iar cheltuielile îți vor fi restituite. Ceea ce vei afla pe această cale despre relațiile contesei cu nobilii venețieni ne raportezi aici. Republica se bizuie că îți vei îndeplini îndatoririle conștiincios și cu credință. Ea nu te obligă prin jurământ, căci dacă frica de pedepsele pământești cu care te amenință nu te constrâng să-ți împlinești datoria, înseamnă că nu ai sânge de om în vine și astfel puțin îti pasă și de dreptatea cerească. Poți pleca.

Andrea se înclină din nou și se îndreptă spre ușă. Secretarul îl chemă îndărăt.

— Încă ceva, zise el, deschizând o casetă care era pe masă. Apropie-te și privește pumnalul din această casetă. La Brescia sunt arsenale mari. Îți amintești să fi văzut vreodată ceva asemănător?

Adunându-și ultimele puteri, Andrea se uită în caseta pe care i-o întindea secretarul. Recunoștea prea bine arma. Era un cuțit cu două tăișuri, iar mânerul, tot de oțel, avea formă de cruce. Pe lama, încă necurățată de sânge, erau gravate cuvintele: „Moarte tuturor inchizitorilor de stat!”

După ce o examină îndelung, împinse înapoi caseta cu o mână fermă.

— Nu-mi amintesc, zise el, să fi văzut în prăvăliile din Brescia vreun pumnal asemănător.

— Bine!

Secretarul încuie caseta la loc și îi făcu lui Andrea semn cu mâna că poate pleca. Acesta păși încet afară. Halebardierii îl lăsară să treacă; înaintă ca prin vis de-a lungul coridorului răsunător și abia după ce ajunse pe scara întunecată, își îngădui să se așeze o clipă pe treapta de marmură. Genunchii lui amenințau să se frângă; o sudoare rece îi acoperea fruntea, limba i se lipea de cerul gurii.

Când ieși în aer liber, răsuflă adânc, ridică semeț capul și își reluă ținuta hotărâtă. Afară, în fața portalului care se deschidea în Piazetta, văzu înghesuindu-se o grămadă de lume, adâncită în citirea unui mare afiș prins pe una dintre coloane. Se duse și el acolo și citi că luminatul Consiliu al celor Zece, cu înalta aprobare a dogelui, făgăduia celui care va putea da informații despre ucigașul lui Venier o răsplată de o mie de țechini și

grațierea vreunui exilat sau condamnat. Poporul se scurgea încoace și încolo în fața coloanei, doar câteva fețe pânditoare răsăreau stăruitor pe sub arcade, supraveghind mutrele celor care citeau. Nici Andrea nu le scăpă. Dar, cu indiferența unui străin pe care acestea nu-l priveau deloc, după ce citi în treacăt foaia, făcu loc altor curioși și, ajungând la marele canal, se urcă liniștit într-o gondolă care avea să-l ducă la palatul ambasadorului austriac.

Când, după un drum ce durase destul de mult, coborî în fața palatului mai retras care purta deasupra intrării acvila bicefală, un tânăr înalt tocmai lovea ciocanul de la poartă. Întorcându-se să privească gondola, trăsăturile lui serioase se înseninară dintr-odată.

— *Ser*[14] Delfin! zise el și îi întinse mâna lui Andrea, ne întâlnim aici? Nu mă mai cunoști? Ai și uitat seara de la lacul Garda?

— Dumneata ești, baroane Rosenberg? răspunse Andrea și strânse cordial mâna întinsă. Ești pentru mai multă vreme la Veneția sau îți și ceri aici pașaportul ca să călătorești mai departe?

— Dumnezeu știe când are să mă mâne soarta de aici, zise celălalt, și dacă atunci îi voi fi recunoscător sau o voi blestema. Dar pentru pașaport nu trebuie să supăr pe nimeni, căci pot să mi-l vizez chiar eu. Trebuie să afli, scumpul meu prieten, că vorbești cu secretarul Excelenței Sale, ambasadorul austriac. Într-adevăr, nu-ți spun asta pentru a pune o distanță diplomatică între mine și dragul meu tovarăș de călătorie din Riva, ci în interesul dumitale, scumpule, căci nu orice venețian dorește să treacă drept un vechi cunoscut de-al meu.

— N-are de ce să-mi fie teamă, zise Andrea, dacă nu te deranjez, intru un moment la dumneata.

— Ai venit la mine fără să mă cunoști. Ceea ce secretarul ambasadorului ar fi trebuit să facă pentru a te servi va face cu atât mai bucuros prietenul, dacă îi stă în putere.

Andrea roși. Pentru întâia dată simțea acum tot ceea ce, în masca pe care o purta, era umilitor, față de un om liber, care, după o scurtă întâlnire cu ani în urmă, îl întâmpina atât de prietenos. Pașaportul triestanului, pe

care-l purta în buzunar, îl apăsa cu o greutate de plumb. Dar deprinderea de a-și stăpâni luptele lăuntrice îl scoase și acum din încurcătură.

— Voiam numai să culeg informații despre o casă de comerț germană, zise el, căci sunt aici, în Veneția, în situația foarte modestă de copist, folosit de stăpânul său, domnul notar, pentru tot felul de mici servicii. Cum nici în Brescia nu eram ceva mai important și totuși nu m-ai socotit prea neînsemnat ca să-mi acorzi compania dumitale și a mamei dumitale, sunt și acum cu îndrăzneală alături de dumneata. Înainte de toate, trebuie să-mi spui ce face minunata doamnă a cărei imagine venerabilă, a cărei dragoste pentru dumneata și a cărei mare bunătate pentru mine îmi sunt încă o amintire cât se poate de vie.

Tânărul deveni serios și suspină.

— Să mergem în odaia mea, zise el, putem sta de vorbă nestingheriți.

Andrea îl urmă sus și întâia privire ce o aruncă în încăperea confortabilă îi căzu pe un portret mare, în pastel, atârnat deasupra biroului. Recunoscu ochii luminoși și părul bogat al Leonorei. Tot farmecul tinereții și al veseliei se afla pe acele buze surâzătoare.

Tânărul împinse două jilțuri la fereastra prin care se vedea canalul, destul de lat, podul pitoresc și, printre casele de pe partea cealaltă, partea din spate a unei vechi biserici.

— Vino, spuse el, și caută să te simți în largul dumitale. Să poruncesc să ni se aducă vin sau *sorbetti*? Dar nu mă asculți? Ești cufundat în admirația acestui nefericit portret. Știi pe cine reprezintă? Cunoști originalul? Portretul este numai palida lui umbră. Dar care om din Veneția nu-l cunoaște! Să nu-mi spui nimic despre femeia aceasta. Știu tot ce se vorbește despre ea, cred totul și cu toate astea te asigur, cu cea mai mare seriozitate, că până și dumneata, dacă te-ai afla în fața ei, nu te-ai mai gândi la nimic, ci ai mulțumi cerului că nu-ți pierzi mințile.

După o pauză, Andrea întrebă:

— Tabloul acesta e proprietatea dumitale?

— Nu, i-a aparținut cuiva mai fericit, unui tânăr și frumos venețian care, după cum mi-a spus chiar ea, a fost idolul ei. Imprudentului i s-a năzărit să-mi ofere prietenia lui. Și ispășește crima asta în surghiun, și

pedeapsa *mea* e că mi-a lăsat moștenire acest portret și că am văzut ochii modelului plângând după el.

În timp ce spunea toate astea în fața portretului, îl privea cu ochi triști și exaltați. Andrea îl observa cu cea mai adâncă simpatie. Nu era frumos, numai atrăgător prin îmbinarea de blândețe tinerească a formelor cu seriozitatea bărbătească și cu focul mimicii. De asemenea, în mișcările trupului înalt se dezvăluia noblețe și energie. Fără să vrea, lui Andrea îi scăpă exclamația:

— Hm, și dumneata o iubești pe femeia asta care o merită atât de puțin!?

— Dacă o iubesc? răspunse baronul pe un ton ciudat de sumbru. Cine îți spune că o iubesc, așa cum am iubit pe vremuri, în Germania, cu o dragoste ce singură merită acest nume? Mai bine spune că sunt posedat de ea, că îi port lanțurile cu scrâșnete și cu gemete, și primește-mi mărturisirea că mă rușinez de această slăbiciune și că totuși mă desfăt într-însa. N-am știut niciodată până acum cât de neînsemnată este toată încântarea pământească, pe lângă sentimentul de a-ți lăsa gâtul rănit de un jug ce ți l-ai ales tu însuți și de a arunca în praf, pentru surâsul unor asemenea ochi, toată mândria bărbătească!

Obrazul i se înroșise; observă abia acum că de mult Andrea nu se mai uita la portret și îl privea pe el, adânc îngrijorat.

— Te plictisesc, zise Rosenberg. Să vorbim de altceva. Cum ți-a mers între timp? De ce ai părăsit Brescia?

— Nu mi-ai povestit încă nimic despre mama dumitale, reluă Andrea. Ce femeie! Chiar și cel mai străin om simte cerința s-o venereze ca pe o mamă.

— Mai vorbește-mi despre asta, zise celălalt, poate cuvintele dumitale mă vor scoate de sub vraja rea în care am căzut aici. Nu că mi-ai spune ceva nou. Dar să aud de la dumneata ce fel de mamă este și ce copil nerecunoscător a crescut mă va readuce poate la datorie. Mă crezi, uite am aici a treia scrisoare în care mă conjură să părăsesc Veneția și să vin la ea, la Viena. Are presimțiri că aici mă așteaptă nenorocirea. Cea mai funestă, căreia i-am căzut pradă, nu o bănuiește, și totuși nu mă reține aici decât o

femeie pe care pentru nimic în lume n-aș îndrăzni s-o duc în apropierea ei pură… Dar nu, continuă el, să nu fiu prea aspru cu mine. De fapt, ar fi greu să obțin concediu în acest moment. Șeful meu, contele, și-a vârât în cap că îi sunt indispensabil, și tocmai acum sunt multe de făcut care îi par o povară. Știi că suntem aici oaspeți nedoriți. Venețienii nu vor să deschidă ochii ca să vadă de unde îi amenință primejdia adevărată și își întrețin prejudecata că puterea pe care o reprezentăm e părtașă la tot ce se întâmplă ostil Veneției. Au mers atât de departe încât ne-au făcut răspunzători de asasinarea lui Venier, faptă pe care o detest tot atât de profund, pe cât îi consider de mărginiți politicește pe făptuitorii ei. Spune și dumneata, prietene, continuă el cu o vioiciune nestăpânită, poate nu fără intenția de a-și găsi un aliat în plus la Veneția, spune și dumneata dacă există cea mai mică perspectivă de a răsturna Tribunalul pe această cale criminală? Pe moment să nu considerăm latura morală: e de crezut că un complot cu atâtea ramificații să rămână aici, în Veneția, ascuns atâta vreme cât ar trebui pentru ca scopul intimidării să fie atins?

— E de necrezut, răspunse calm Andrea. Ceea ce știu trei venețieni știe și Consiliul celor Zece. E cu atât mai neobișnuit că de data asta e atât de prost servit.

— Și să presupunem că, după cum doresc, conjuraților le-ar reuși, cu tot misterul ce-i învăluie pe inchizitori, să-i ucidă unul după altul și că până la urmă nu mai îndrăznește nimeni să primească o demnitate atât de primejdioasă – la ce s-ar ajunge cu asta? O aristocrație cu o organizație prodigioasă, precum cea venețiană, ca să se mențină, ca să se asigure împotriva valurilor amenințătoare ale voinței populare, are nevoie de stăvilarul tainic al unei dictaturi perpetue, care, în forme mai blânde sau mai aspre, ar trebui mereu întărită. Căci unde sunt elementele din care s-ar putea alcătui o adevărată republică și instituții libere? Aveți o clasă stăpânitoare și una stăpânită, sute de suverani și mii de oameni din popor. Unde sunt *cetățenii*, fără de care esența unui stat liber este o absurditate? Nobilii voștri au avut grijă ca omul mărunt să nu fie niciodată matur pentru simțul cetățenesc, pentru sentimentul răspunderii, pentru adevărate jertfe conștiente, pentru scopuri înalte. Nu le-ați îngăduit niciodată plebeilor să se

preocupe de interesele statului. Dar pentru că regimul de opt sute de tirani este prea greoi, prea puțin unitar și prea limbut pentru a exercita o influență puternică în afacerile externe sau interne, acești domni au preferat să se plece chiar dânșii sub jugul unui triumvirat iresponsabil, care cel puțin s-a ridicat dintre ei. Au preferat să vadă căzând jertfă acestui idol cu trei capete, dincolo de lege și de dreptate, pe propriii membri, decât să trăiască sub scutul unor legi și al unei dreptăți care i-ar face egali cu poporul.

— Vedeți lucrurile așa cum sunt, îl întrerupse Andrea. Dar trebuie oare să rămână astfel?

— Să rămână sau să se înrăutățească. Fiindcă, ia privește, dragul meu, cum tăișul propriilor arme li s-a întors împotrivă. Atâta vreme cât Republica avea o misiune printre popoarele Europei, apăsarea în interior a acestei dictaturi stabile era contrabalansată de succesele externe. Fără această înmănunchiere a tuturor forțelor în mâinile unor tirani neînduraţi, Veneția n-ar fi atins niciodată acea putere politică și acea bogăție nemărginită, care înfloreau încă din secolul trecut. Îndată ce au dispărut țelurile care singure puteau îndreptăți mijloace atât de violente, a rămas tirania goală în toată diformitatea ei și, ca să nu stea degeaba și să nu se creadă ea însăși perimată, a început să se dezlănțuie în *interior.* Pe timp de pace, o dictatură exercitată de unul sau de trei este întotdeauna un pericol de moarte pentru orice stat, mare sau mic. Aici însă boala e prea învechită pentru a-și mai găsi leac. Germenii adevăratului simț cetățenesc din care ar putea răsări o nouă viață pentru Republică au putrezit din pricina unui sistem de teroare ce durează de un veac. Prin rețeaua celei mai rafinate arte a spionajului, orice încredere, orice simț al dreptății, orice siguranță, orice dragoste pentru libertate au fost înăbușite, și clădirea ridicată atât de artistic și de solid se va nărui pe loc atunci când din încheieturile ei va dispărea chipul fricii.

— Argumentele dumitale pot fi bune, răspunse după un răstimp Andrea, dar sunt argumentele unui străin pe care nu-l doare să declare că această Republică și-a trăit traiul și e sortită pieirii. Pe un venețian îl vei convinge cu greu că boala orașului natal nu merită nici măcar o ultimă încercare de tămăduire.

— Dar dumneata nu ești venețian.

— Ai dreptate, sunt din Brescia și orașul meu a sângerat greu sub biciul venețian. Totuși, nu pot să-mi înăbuș o adâncă milă pentru acești oameni disperați care încearcă să extirpe cu cuțitul tumoarea acestui regim asupritor. Dacă își vor atinge sau nu țelul, asta e scris în stele. Ochii mei sunt slabi și nu mă încumet să citesc această scriitură.

Amândoi tăcură și priviră pentru o vreme pe fereastră spre canal. Jilțurile lor erau foarte aproape unul de altul. Razele soarelui pătrundeau cu putere, fără ca ei să se ferească de arșița supărătoare.

— Vezi, începu în sfârșit, surâzând, cel mai tânăr, pentru un diplomat, și mai ales unul care își câștigă gradele la Veneția, am învățat mult prea puțin cum să fiu prudent. Te-am văzut o singură dată, și azi îți și spun, fără înconjur, ce cred despre lucrurile de aici. Dar, firește, cred că mă pricep destul la oameni pentru a ști că un spirit ca al dumitale nu se poate angaja în solda acestei Signorii.

Andrea îi întinse mâna fără nici un cuvânt. În aceeași clipă întoarse capul și îl văzu stând la câțiva pași în spatele lor, la mijlocul odăii, pe colegul lui de slujbă, Samuele, arborând un aer umil. Deschisese ușa încet și, cu multe plecăciuni, înaintase neauzit pe covorul din odaie. I se adresă lui Rosenberg, prefăcându-se a nu-l cunoaște pe Andrea:

— Domnia Voastră, vă rog să mă iertați că intru neanunțat. Domnul camerier nu era în anticameră. Vă aduc bijuteriile comandate; giuvaieruri pe care ar fi putut să le poarte cea mai frumoasă Esteră.

Scoase din buzunar câteva cutiuțe și casete și-și înșiră cu grijă marfa pe masă, în timp ce căuta în chip vădit să se arate negustor străin – lucru pe care, de obicei, încerca să-l ascundă cât putea. În timp ce secretarul ambasadorului examina bijuteriile, Samuele aruncă o privire complice spre Andrea, care îi întoarse spatele și se duse la fereastră. El pricepuse ce însemna vizita giuvaiergiului la ora aceea. Spionul trebuia să nu-l piardă din ochi pe celălalt spion, vulpea bătrână trebuia să supravegheze începătorul, la prima lui încercare.

Între timp, Rosenberg alesese un colan cu o închizătură de rubin și plăti, fără să se tocmească, prețul pe care îl ceruse giuvaiergiul. Îi aruncă

piesele de aur, îi făcu un semn din cap spre a-l trimite la plimbare fără să-i mai asculte palavrele și se întoarse la fereastră.

— Îți citesc pe față, spuse el, că mă compătimești și mă consideri nebun. Într-adevăr, aș fi mai înțelept dacă aș azvârli în canal giuvaierul acesta strălucitor decât să-l pun la gâtul alb al Leonorei. Dar oricât de multă cumpătare nu mă va ajuta împotriva acestui demon.

— Sunt convins, răspunse Andrea, că în curând vei ieși de sub puterea acestei vrăji. Dar sunt dator să te previn de altceva. Îl cunoști bine pe omul care a plecat?

— Îl cunosc. E unul dintre spionii plătiți de Consiliul celor Zece ca să ne supravegheze casa. Își mănâncă pâinea săvârșind păcate. Căci tot secretul nostru este că suntem cinstiți. Și pentru că asta li se pare cu neputință, trecem în ochii lor drept oamenii cei mai periculoși și cei mai ascunși. Îmi pare rău numai pentru dumneata că vicleanul a intrat tocmai acum aici. A văzut că mi-ai întins mâna. Te asigur că nu va trece un ceas și vei fi înscris în cartea neagră a Tribunalului.

Andrea zâmbi amar.

— Nu mi-e teamă de ei, prietene, zise el. Sunt un om pașnic și cugetul mi-e liniștit.

Trecuseră patru zile de la acea convorbire. Andrea își urmase viața obișnuită, se dusese regulat dimineața la notarul lui și seara și-o petrecuse acasă, cu toate că acum, având relații strânse cu înalta poliție, nu-l mai interesa reputația ce o avea în Calle della Cortesia.

Sâmbătă seara o rugă pe doamna Giovanna să-i împrumute cheia casei. Ea îi aduse laude că face o excepție de la regulă. Spuse că era o seară care merita osteneala: urma să asiste la ceremonia funerară de la San Rocco pentru înaltul domn Venier și i-ar fi plăcut și ei să meargă. Dar se temea de îmbulzeală și apoi el știa prea bine de ce tocmai cazul *acesta* îi inspira o groază deosebită.

Andrea prefera, de asemenea, să nu se afle în calea învălmășelii nocturne. Simțea o apăsare pe suflet. Voia să ia o gondolă și să se ducă la Lido.

O lăsă pe bătrână și apucă în direcția opusă lui San Rocco. Se și făcuse ora opt. O ploaie subțire posomora atmosfera, dar nu-i împiedica pe oameni să meargă puhoi la biserica de peste canal, unde, la ora aceea, avea loc slujba funerară a inchizitorului de stat ucis. Figuri întunecate, parte purtând măști, parte ferindu-și cu borul pălăriei obrazul de ploaia înțepătoare, zoreau pe lângă el spre locurile de trecere peste canal sau către podul Rialto; și un dangăt surd de clopot zumzăia prin aer. Andrea se opri pe o uliță lăturalnică, scoase din haină o mască și și-o legă la ochi. Apoi se duse la cel mai apropiat canal, sări într-o gondolă și strigă:

— La San Rocco!

Vechea și impunătoarea biserică era luminată ca ziua de nenumăratele lumânări. O mulțime de oameni se revărsa în jurul catafalcului gol, care se înălța sumbru în mijlocul naosului, fără flori și fără lumânări. Doar o cruce mare de argint stătea la căpătâi și învelitoarea neagră purta pe ambele părți blazonul casei Venier. Pe scaunele îmbrăcate în negru care, ridicându-se în amfiteatru, umpleau tot altarul bisericii, luase loc întreaga nobilime a Veneției – lucru foarte rar chiar și la cele mai importante ședințe ale Înaltului Consiliu. Nimeni nu îndrăznea să lipsească, deoarece fiecare ținea să nu atragă nici cea mai mică îndoială asupra sincerității tristeții sale cu privire la moartea inchizitorului. Într-o tribună specială ședeau ambasadorii străini. Nici dintre ei nu lipsea vreunul.

De la înălțime, trâmbițele sunară preludiul solemn al unui recviem, și un cor pe toate vocile, acompaniat de orgă, intonă cântecul de jale care tălăzuia zguduitor prin biserică și până departe afară, în piață și în ulițele învecinate, unde îl auzeau valurile poporului. Ploaia subțiratică ce nu contenea, întunericul nopții, în care trafoarele luminoase ale bisericii sclipeau straniu încă din depărtare, tainicul șuierat și zumzăit al miilor de oameni – toate acestea răspândeau împrejurul bisericii o teroare de care puțini se puteau apăra. Cu cât erau mai aproape de intrarea grandioasei clădiri, care cuprindea tot ce Veneția avea mai sus-pus și mai de vază, cu atât mai cucernic amuțeau buzele. De sub măștile negre care, după datini vechi, erau destul de numeroase la ceremoniile de doliu sau de veselie, priviri înspăimântate se îndreptau, prin portalul luminat, spre catafalcul

amintind mai lămurit decât cuvintele cântului de sfârșitul lucrurilor și de șubrezenia puterii pământești.

Pe o uliță lăturalnică, care pe atunci ducea sub arcade întunecoase spre piața San Rocco, mergeau zoriți doi bărbați, vorbind între ei. Nu vedeau că, în umbra caselor, un al treilea îi urmărea pas cu pas, ascuns cu grijă sub mantie și sub mască, ba apropiindu-se de ei, ba privind îndărăt și lăsându-i iar să înainteze. Cei doi nu purtau mască. Unul era un domn cu barbă căruntă, având o înfățișare aristocratică, iar însoțitorul lui părea mai tânăr și de rang mai umil. Asculta cu atenție fiecare cuvânt al bătrânului și nu-l întrerupea decât arareori cu vreo observație modestă.

Acum ajunseră într-un loc unde, dintr-o casă luminată, pe uliță se răsfrângea o rază vie. Pe nevăzute, omul mascat îi depășise, și cum cei doi treceau aproape de tot, din dosul unei coloane el iscodi pătrunzător cele două fețe. Trăsăturile secretarului inchizitorilor de stat se arătară lămurit din întuneric, preț de-o clipă. Glasul bătrânului îl mai auzise de asemenea în încăperea Tribunalului secret. El îi spusese în față lui Andrea Delfin că ar fi un Candiano.

— Du-te acum îndărăt, încheie bătrânul convorbirea, și fă neîntârziat ce ai de făcut. Marele căpitan e, după cum știi, ocupat la San Rocco, dar un mic detașament din oamenii lui e de ajuns să-i aresteze pe amândoi. Să le atragi insistent atenția că totul trebuie să se petreacă fără zgomot. Să începi imediat primul interogatoriu, pentru că eu nu cred să mă întorc înainte de miezul nopții. Dacă vrei să-mi dai de veste ceva grabnic, mă găsești la cumnatul meu după ce se va fi sfârșit ceremonia.

Se despărțiră și bătrânul se îndreptă către piața San Rocco, străbătând pasajul pustiu. Tocmai amuțise muzica în biserică și toți ochii țintuiau amvonul, unde urca anevoie, susținut de doi preoți tineri, un moșneag alb ca neaua, nunțiul papal, pentru a vorbi nobilimii și poporului venețian. Nu se mai auzea nici o șoaptă; vocea slabă a moșneagului, care răzbătea până departe, începu să se roage ca Domnul să privească cu îndurare spre pământ, și din comoara înțelepciunii și a milosteniei sale veșnice să dăruiască sufletelor întristate mângâiere și înseninare, să lumineze bezna

care ascunde ochiului justiției omenești vina și viclenia și să nimicească opera întunericului.

Abia rostise Amin, că dinspre portal se auzi un murmur care se răspândea cu iuțeala fulgerului prin naosul bisericii, până sus unde era așezată nobilimea, încât dintr-odată uriașa adunare începu a se clătina și clocoti ca un lac răscolit de furtună. În primul moment, toți priveau zăpăciți către pragul prin care pătrunsese agitația. Acum, prin portalul principal, se zăreau făclii rătăcind în grabă prin piața întunecoasă și în timp ce toți, cu răsuflarea tăiată, ascultau cu mare atenție, răsună dintr-odată în biserică strigătul a nenumărate voci:

— Ucigașii! Ucigașii! Fugiți! Fugiți!

Un vacarm nemaipomenit, o zăpăceală, ca și cum bolta bisericii ar fi stat să se năruie, urmă acestui strigăt. Popor și patricieni, clerici și laici, cântăreții din cor, de sus, străjerii catafalcului, bărbați și femei se înghesuiau cu toții orbește spre ieșiri; numai moșneagul din amvon privea cu o demnitate nezdruncinată furnicarul înspăimântat și își părăsi jilțul abia când, în mijlocul bisericii goale, doar estrada neagră îi amintea de rugăciunea ce îi fusese atât de năprasnic întreruptă.

Afară însă, valurile mulțimii înfricoșate se rostogoleau spre un punct unde câteva făclii luptau cu greu împotriva vântului și a ploii. Zbirii care, sub conducerea marelui căpitan, alergaseră de la prima izbucnire în locul acela găsiseră în întunericul uliței lăturalnice un trup nemișcat, șiroind încă de sânge într-o parte. Când făcliile sosiră, se văzu înfipt în rană un pumnal cu mânerul de oțel în formă de cruce, pe care erau gravate cuvintele: „Moarte tuturor inchizitorilor de stat!” Prin mulțimea încremenită, cuvintele treceau din gură în gură.

Prima zguduitură a unui cutremur, deși semnul că te afli pe un teren seismic e groaznic, nu zdruncină încă sufletele până în adâncul lor. În spaimă se îmbină încă prea vii uimirea și surprinderea, când efectele nu sunt resimțite prea tare; oamenii, care de dragul liniștii lor caută să-și regăsească echilibrul cât mai repede, sunt înclinați să creadă mai degrabă într-o amăgire a simțurilor. Numai repetarea primejdiei, a inevitabilului și a

neîndurării te face să respingi orice iluzie că ar fi fost o eroare, că numai circumstanțe întâmplătoare au provocat evenimentul. Reîntoarcerea primejdiei eternizează teama și prevestește un șir nesfârșit de grozăvii, împotriva cărora nici curajul, nici lașitatea nu ne pot apăra câtuși de puțin.

Un astfel de efect produse în Veneția vestea celui de-al doilea atac criminal împotriva unui inchizitor de stat. Căci cei inițiați nu putură tăinui că rănitul chiar avea acest rang. Toată lumea se gândea că îndrăzneala cu care fusese executată a doua lovitură, prin succesul ei, va fi o încurajare de a merge mai departe pe drumul violenței. E drept că, de data aceasta, pumnalul deviase din pricina unei cămăși mătăsoase și că, astfel, victima nu murise pe loc. Dar rana îi primejduia totuși viața și în orice caz provoca o întrerupere în activitatea Tribunalului secret, care nu lua hotărâri decât dacă cei trei membri ai săi le aprobau în unanimitate. Așadar, autoritatea îi era paralizată pentru moment, și, lucru și mai grav, misterul de nepătruns în care se învăluia puterea potrivnică distrugea convingerea că triumviratul e atotștiutor și atotputernic și până la urmă avea desigur să submineze încrederea în sine și energia brutală a membrilor săi.

Căci ce măsuri de prudență mai rămâneau și ce mijloace de cercetare nu fuseseră încercate? Nu-și făgăduiseră toți cei care făceau parte din Consiliul celor Zece, prin jurământ sacru, să păstreze cea mai profundă tăcere despre noua alegere? Și totuși, peste numai câteva zile, lovitura căzuse ca din cer tocmai asupra noului ales! Fiecare se uita la celălalt cu priviri bănuitoare. Devenea tot mai stăruitor gândul că trădarea se cuibărise chiar în sânul stăpânitorilor; că înșiși tiranii îndreptau o mână sinucigașă spre stăpânirea lor. Secretarul Inchiziției, care schimbase ultimele cuvinte cu rănitul, înainte de atacul neașteptat, fusese arestat. Fu interogat sub tortură și amenințat cu o moarte crudă. Firește, nici aceasta nu dăduse vreun rezultat.

Și ce câștig adusese înmulțirea poliției secrete, tocmirea unei mulțimi de spioni printre servitorii nobililor și ai ambasadorilor străini, în hanuri, în arsenal, chiar în cazărmi și în mănăstiri? Jumătate din Veneția era plătită să supravegheze cealaltă jumătate. O sumă considerabilă trebuia să răsplătească cea mai mică știre care ar fi luat urma conjurației. Acum fusese

întreită. Dar, cum conjurația era căutată printre nobili, ocârmuirea nu-și făcea mari iluzii asupra unei măsuri care se adresa doar sărăcimii. Se săvârșeau, de altfel, o sumedenie de lucruri numai pentru a salva aparențele, pentru a arăta că autoritățile nu stau cu mâinile în sân, dar tot ce se încerca era zadarnic. Apărură ordonanțe severe despre închiderea ospătăriilor și a cârciumilor la căderea întunericului, portul măștilor și al oricărei arme era interzis sub amenințarea unor pedepse grave, toată noaptea răsuna pe ulițe pasul străjilor, iar pe canale se auzeau strigăte adresate gondolierilor, când treceau pe lângă posturile de pază. Nimănui care voia să părăsească Veneția nu i se mai acorda pașaport, și o corabie mare de strajă stătea la intrarea în port, cerând parola până și funcționarilor Republicii înainte de a fi lăsați să treacă.

Zvonul despre această stare îngrijorătoare se răspândi până departe, pe *terra ferma*, crescând, ca de obicei, odată cu distanța. Cine avea de gând să întreprindă o călătorie în orașul natal o amâna. Cine voise să intre în legături comerciale cu vreo firmă venețiană prefera să aștepte sfârșitul acestor tulburări care amenințau să răstoarne din temelii orânduirea Republicii. Stagnarea se simți în curând, orașul era pustiu și totul părea că lâncezește. Numai în caz de nevoie absolută mai ieșeau nobilii din palatele lor în care se zăvorâseră, neprimind nici un vizitator, pentru ca nu cumva, fără veste, să vină în contact cu vreunul dintre conjurați. Nimeni nu știa exact ce se petrecea afară, și zvonurile cele mai fantastice despre arestări, schingiuiri și pedepse pătrundeau prin ușile închise, în sânul familiilor îngrozite. Chiar poporul de jos, deși simțea lămurit că nu el suferă în primul rând din pricina acestei situații și privea bucuros cum aristocrații, cuprinși de panică, se uitau strâmb unul la altul, nu putu scăpa până la urmă de un sentiment de deprimare. Oamenilor nu le prea venea la socoteală să părăsească la căderea nopții vinul și cărțile de joc, să fie percheziționați după bunul plac al oricărei străji pentru port ascuns de arme și, cu toate că aveau conștiința cea mai curată, să le fie teamă în fiece moment de perfidia vreunui denunț fals.

Printre puținii a căror viață și ocupație rămăseseră în aparență neinfluențate de apăsarea ce stăruia asupra spiritelor era și Andrea Delfin.

Dimineața, după funesta întâmplare, fusese interogat, împreună cu tot alaiul de spioni secreți, de către urmașul nefericitului secretar, care îl luase în solda lui, despre ceea ce observase în ora când se petrecuse crima. Înșirase o poveste cu o călătorie la Lido, unde ar fi fost cu intenția de a cerceta starea de spirit a pescarilor. Știrile aduse din palatul ambasadorului austriac și din acela al contesei – fapte anodine, cunoscute de mult Tribunalului – erau cel puțin o dovadă a zelului său în a-și îndeplini îndatoririle. Prietenul său, Samuele, nu întârziase să denunțe intimitatea bătătoare la ochi în care îl surprinsese pe brescian cu secretarul ambasadei. Andrea se justifică liniștit, vechea prietenie din Riva neputând fi decât avantajoasă intențiilor Tribunalului.

Astfel, nu trecea o zi fără ca Delfin, după ce-și sfârșea lucrul la notar, să nu se întâlnească cu prietenul său, baronul. Acesta, fiind lipsit de orice alte relații, începuse, încetul cu încetul, să simtă nevoia imperioasă de a sta de vorbă cu omul acela grav, întunecat de o tainică mâhnire. Căpătase o nemărginită încredere în Andrea și, dacă evita să discute cu el pe teme politice, asta era mai mult pentru că, naționalitățile lor deosebindu-se, nu credea posibilă o înțelegere între ei, dar nicidecum de teamă că Andrea ar putea să abuzeze de sinceritatea lui. Îi spunea chiar râzând că fusese prevenit împotriva-i ca fiind un spion al Tribunalului. Firește, nepăsarea cu care Andrea trecea zilnic pragul proscris al trimisului străin îl surprindea.

— Nu sunt un *nobile*, răspunse Andrea calm. Că nu caut aici relații diplomatice este vădit Celor Zece; până acum nu m-au onorat nici măcar cu un avertisment. Însă te-am îndrăgit și aș renunța cu durere să-ți impun din când în când societatea mea neplăcută, căci sunt un om cu totul singuratic. Nici chiar simpatica mea gazdă, care mă făcea să petrec cu plăcere un ceas în compania zicătorilor ei, nu mai pune piciorul în odaia mea. E bolnavă, bolnavă de Veneția și de umbrele palide care forfotesc prin ea!

Într-adevăr, așa stăteau lucrurile. După cel de-al doilea atentat împotriva Inchiziției, timp de o zi, doamna Giovanna umblase de colo până colo, adâncită în gânduri și, odată cu căderea nopții, fusese cuprinsă de o agitație mereu crescândă. Era ferm încredințată că spiritul lui Orso al ei era asasinul; căci numai o umbră fără trup putea să scape pentru a doua oară

miilor de ochi iscoditori care vegheau liniștea Veneției. Se îmbrăcase cu ce avea mai frumos, fiindcă aștepta, nici mai mult, nici mai puțin, vizita răposatului și voia să stea toată noaptea sus pe scară, să-l primească. Într-o mișcătoare confuzie a ideilor, pregătise mâncarea favorită a soțului ei pe masa întinsă, cu trei jilțuri în jur, dar nici în ruptul capului n-ar fi gustat măcar o îmbucătură. În starea aceasta veghease ea aproape toată noaptea. Abia după ce mica lampă din coridor se stinsese, izbuti Marietta, care-i ceruse ajutorul lui Andrea, s-o ducă în odaie pe biata femeie și s-o culce. De atunci izbucniră niște friguri, nu chiar primejdioase, dar destul de violente ca s-o facă să zacă fără cunoștință câteva ceasuri pe zi. Andrea asista la toate acestea pătruns de o adâncă milă, iar cuvintele înduioșătoare ce îi scăpau bolnavei în aiurările ei îl chinuiau. Era silit să-și mărturisească vina că are pe conștiință rătăcirea acestui suflet bun, și privirile triste ale Mariettei îl apăsau mai greu decât toate tainele sângeroase pe care le purta în sine.

Cu povara aceasta pe inimă, Andrea se plimba agale într-o după-amiază, trecând pe la Palatul Dogilor și zăbovind multă vreme lângă canalul îngust care curge sub înalta Punte a Suspinelor. Când hotărârile lui se clătinau și când începea să se îndoiască de integritatea rolului de judecător pe care îl luase asupra-și, se refugia în locul acesta și se întărea în credința dreptății și necesității menirii sale, printr-o privire spre zidurile străvechi, îndărătul cărora mii de victime ale unei puteri iresponsabile suspinaseră și scrâșniseră.

Soarele strălucea cu raze înțepătoare prin aburul de septembrie care se ridica din apă. Cheiul acesta, care de obicei mișuna de lume, era acum sinistru de gol. Privirile întunecate ale soldaților ce tropăiau încoace și încolo sub arcadele palatului intimidau, desigur, veselia zgomotoasă a trecătorilor. Andrea auzi lămurit cum dintr-o gondolă, care tocmai trecea prin fața Piazettei, cineva îl striga pe nume. Își recunoscu prietenul, secretarul ambasadei vieneze.

— Dacă ai timp, spuse tânărul, urcă-te în gondolă și plimbă-te puțin cu mine. Sunt grăbit, și totuși țin mult să mai vorbesc o dată cu dumneata. Delfin se urcă în gondolă, și celălalt îi strânse mâna cu o deosebită

cordialitate. Mă bucur mult, scumpul meu Andrea, că te-am întâlnit aici, din întâmplare. Aș fi regretat să mă despart de dumneata fără să-mi iau rămas-bun, și totuși nu îndrăzneam să-ți fac o vizită sau să trimit după dumneata fiindcă, fără îndoială, ar fi bătut la ochi.

— Pleci? întrebă Andrea aproape consternat.

— Trebuie. Citește rândurile acestea de la draga mea mamă și spune dacă mai pot șovăi.

Scoase scrisoarea din buzunar și i-o dădu prietenului său. Bătrâna doamnă își conjura fiul, dacă voia ca ea să mai aibă un ceas de odihnă, să vină fără întârziere acasă. Zvonurile sosite de la Veneția, situația în care se află el acolo și care îl punea în pericol mai mult ca pe alții, faptul că abia a treia parte din scrisorile lui ajungeau la ea, fără să știe a cui e vina – toate astea îi tulburau tihna și doctorul ei nu răspundea de nimic, dacă nu va fi mângâiată și liniștită printr-o vizită a fiului ei. Un nemărginit devotament și o adâncă grijă maternă străbăteau aceste rânduri, încât Andrea nu le putu citi fără emoție.

— Și totuși, zise el înapoind foaia, mi-aș dori să nu pleci tocmai acum, cu toate că mama dumitale numără ceasurile. Nu pentru că eu voi fi cu totul singur și voi rămâne aici ca un mort rătăcitor, ci pentru că nu este recomandabil să părăsești acum Veneția; bănuiala că ai plecat din prudență te va însoți ca o umbră. N-ai întâmpinat nici o dificultate în obținerea permisiei?

— Nici cea mai mică. Și cum s-ar putea altfel, căci fac parte din legație?

— Atunci păzește-te cu atât mai mult. Numeroase uși din Veneția s-au deschis prevenitor, fiindcă pasul acesta peste prag ducea într-o prăpastie. Dacă ai vrea să mă asculți, nu te arăta atât de fățiș și nemascat în oraș, în ultimele ceasuri dinaintea plecării. Nu poți ști ce se pregătește pentru a o împiedica.

— Atunci ce să fac? încheie tânărul. Știi că măștile sunt interzise.

— Stai acasă și lasă-i mai bine pe demnitarii acestei Republici să-ți aștepte vizita de adio în zadar… Și când pleci?

— Mâine-dimineață la cinci. Cred că am să lipsesc o lună și sper că în răstimpul acesta am s-o pot liniști pe mama. Acum, că sunt ferm hotărât să mă smulg de aici, aproape m-am împăcat cu acest tratament violent, cu toate că e foarte dureros. Poate că reușesc, odată ce am frânt cercul vrăjitoarei mele, să scap de sub stăpânirea ei pentru totdeauna. Dar crede-mă, prietene, tremur în fața despărțirii, ca și când n-aș putea s-o îndur.

— Atunci cel mai bun mijloc este să te desparți *imediat* de ea.

— Vrei să spui să n-o mai revăd înainte de plecare? Îmi ceri ceva inuman.

Andrea îl luă de mână.

— Scumpul meu prieten, zise el cu o duioșie pe care și-o stăpânise bine până atunci, n-am vreun drept să-ți pretind nici cel mai mic sacrificiu. Simțământul de puternică simpatie care m-a împins spre dumneata de la început își găsește în el însuși o mare răsplată și nu îndrăznesc să te rog ceva în numele acestei prietenii… Dar te implor pe imaginea nobilei femei, ale cărei cuvinte de dragoste mi le-ai dat chiar acum să le citesc, să nu mai pui piciorul în casa contesei. Mai mult decât tot răul ce-l știu despre ea și pe care nici dumneata nu-l negi, să te prevină presimțirea mea: te așteaptă o nenorocire dacă nu o eviți pe contesă în aceste ultime ore. Făgăduiește-mi asta, scumpul meu!

Îi întinse mâna. Dar Rosenberg nu i-o dădu pe a lui.

— Nu-mi cere o promisiune fermă, zise acesta, dând grav din cap. Mulțumește-te cu atât: am cea mai mare bunăvoință să-ți urmez sfatul. Dar dacă demonul va fi mai tare decât mine și va dărâma tot ce-i voi pune în cale, voi fi nenorocit peste măsură că mi-am fost necredincios mie însumi și dumitale. Nu știi însă ce poate femeia asta, atunci când vrea.

Tăcură amândoi și înaintară o vreme, duși pe gânduri, pe apa fără viață care, leneșă ca o băltoacă, se retrăgea din fața carenei gondolei. În apropiere de Rialto, Andrea ceru să coboare. Îl rugă pe tânăr să-i transmită mamei sale omagiile lui și, la întrebarea dacă peste o lună se va mai afla la Veneția, dădu posomorât din umeri. Stătură mult timp mână în mână și, când gondola acostă, se despărțiră cu o îmbrățișare prietenească. Ochii inteligenți și sinceri ai tânărului priviră încă o dată afară prin deschizătura acoperișului

negru. Rosenberg făcu un semn amical prietenului său, care se oprise gânditor pe treptele canalului. Despărțirea le era mai dureroasă decât și-o puteau explica.

Mai cu seamă Andrea, care de mult se credea desprins de toate legăturile prin care individul se unește cu alți indivizi, Andrea, pentru care toate scopurile mărunte ale vieții dispăreau în fața îngrozitorului țel ce și-l fixase, se mira singur cât de dureros îi era gândul că va trebui să petreacă mai multe săptămâni fără acel tânăr. Dar în curând își făcu loc insistent dorința de a nu-l mai întâlni în acest loc înainte de a-și fi desăvârșit opera. Își propuse să-i trimită o scrisoare mamei lui Rosenberg și, prin avertismente misterioase, să stăruie în așa fel încât bătrâna să nu mai consimtă ca fiul ei să se reîntoarcă la Veneția. După ce luă această hotărâre, se simți eliberat de o grea povară. Se duse de îndată acasă pentru a-și duce la îndeplinire intenția. Dar în odaia lui mohorâtă, unde nu pătrundea niciodată o rază de soare și unde peretele gol de pe ulicioară privea dușmănos prin grilajul de fier, îl cuprinse, de îndată ce se apucă să scrie, o puternică neliniște și i se strânse inima, încât aruncă iar condeiul și începu să alerge de colo până colo, ca un animal de pradă în cușcă. Îi era foarte limpede că această dispoziție nu venea din adâncul conștiinței sale și că în tulburarea sufletului său nu se amesteca teama de a-și vedea secretul trădat și de a cădea pradă răzbunării. Chiar în acea dimineață stătuse iar în fața secretarului Tribunalului și se convinsese de completa nedumerire a stăpânitorilor. Inchizitorul rănit se zbătea încă între viață și moarte. Cu cât se prelungea situația aceasta nesigură, cu atât însăși existența Tribunalului devenea problematică. Încă o lovitură fericită împotriva șandramalei și se putea prăbuși pentru totdeauna. Andrea nu se îndoia nici o clipă că Providența, care îi condusese mâna până atunci, îl va ajuta să izbutească și în ultima acțiune. Niciodată nu-și greșise misiunea, și dacă azi îl neliniștea presimțirea nelămurită a unei mari nenorociri, planurile și faptele lui nu intrau în joc.

Se și lăsase amurgul, când auzi peste drum, la fereastra Smeraldinei, o ușoară tuse – semnul convenit că fata dorea să-i vorbească. În ultimul timp o cam neglijase și astăzi intră în vorbă cu ea destul de bucuros, pe de o parte

ca să fugă de propriile-i gânduri, pe de alta ca să afle noutăți din palatul contesei și astfel să-și păstreze posibilitatea de a intra nestingherit în Tribunal, ba să și pătrundă, poate, la unul dintre inchizitori. Păși repede spre fereastră și o salută pe Smeraldina. Subreta îl primi cu o condescendență rece.

— Te arăți din ce în ce mai rar, zise ea. Se pare că între timp ai făcut alte cunoștințe, pe care le preferi vecinei dumitale.

O asigură că sentimentele lui pentru ea erau neschimbate.

— Dacă e adevărat, zise fata, ai să-mi intri iar în grații. Tocmai azi ar fi o ocazie bună să mai stăm și noi de vorbă netulburați. Contesa mea are diseară lume la joc de cărți, vreo șase tineri. Nu cred că pleacă înainte de miezul nopții și până atunci putem sta împreună. Am avut grijă de noi din belșug cu de-ale gurii și cu băutură.

— Este poftit și baronul despre care mi-ai istorisit că-l vede contesa atât de des?

— El? Cum îți închipui una ca asta!? E atât de gelos că nici nu trece pragul când adulmecă lume pe aici… De altfel pleacă în curând. Nu ne prăpădim de tristețe după el.

Andrea răsuflă ușurat.

— Am să fiu la zece aici la fereastră, zise el, sau e mai bine să vin la intrare?

Smeraldina chibzui.

— Mai bine așa, zise ea. Portarul e o bună cunoștință de-a dumitale, iar gazda îți dă ușor cheia. Sau faci pe virtuosul în fața Mariettei? Știi că începusem să fiu chiar geloasă pe făptura aceea neînsemnată?

— Pe Marietta?

— E nebună după dumneata sau am eu orbul găinilor. Nu vezi că s-a schimbat în întregime și nu mai cântă ca pe vremuri, de trebuia să-ți astupi urechile? Și de câte ori n-am surprins-o furișându-se în odaia dumitale, când nu ești acasă, și cotrobăindu-ți prin lucruri.

— Citește cărțile mele, i-am dat eu voie. Și nu mai cântă fiindcă îi este mama bolnavă.

— Vrei doar s-o dezvinovățești, dar știu destule și dacă aflu că m-a vorbit de rău ca să te întărâte împotriva mea, îi scot ochii vrăjitoarei invidioase.

Camerista trânti fereastra și Andrea nu se putu abține să nu se gândească mult timp la vorbele ei. Pe vremuri, ideea că nu-i este indiferent încântătoarei fete i-ar fi biciuit sângele. Acum însă i se învârtea prin cap întrebarea cum să facă pentru a nu sta în calea acestui suflet nevinovat. Apoi își aminti tot soiul de fapte mici care pledau în favoarea vorbelor Smeraldinei. Pe fiecare în parte el o tăgăduise, dar toate laolaltă erau hotărâtoare. „Trebuie să plec de aici”, își spuse. „Și totuși unde aș fi mai sigur și mai ascuns ca în casa asta?!”

Noaptea, la ora convenită, se afla în fața intrării palatului, care privea cu ferestre luminoase piața întortocheată. Era un cer fără lună și tulbure. Se anunța o toamnă timpurie, și puținii oameni care se mai aflau pe ulițe se învăluiau în mantiile lor scurte. În timp ce Andrea stătea și aștepta să fie primit, se gândea la seara când un alt Candiano trecuse acest prag unde îl pândea moartea. Se înfioră. Palmele îi erau reci când subreta deschise și-l apucă prietenos de mână.

Îl conduse în odaie. Dar lui Andrea îi era cu neputință să mănânce și să bea, cum îl poftea gazda, deși Smeraldina nu crutase masa stăpânei și pusese deoparte pentru prietenul ei cele mai alese bucate. Tânărul dădu vina pe boala lui și fata admise scuza, mai ales că Andrea nu se codi să piardă câțiva ducați la taroc. Îi adusese și un cadou, și drept urmare, fetei îi trecu ușor necazul că și astăzi avea un admirator atât de tăcut și de sfios. Cu atât mai zelos mâncă și bău ea, făcu fel de fel de bazaconii și îi spuse numele tinerilor venețieni care se reuniseră în palatul contesei.

— Acolo lucrurile merg altfel decât la noi, zise ea, aurul nu-i numărat, ci e pus cu pumnul pe o carte. Ai poftă să arunci o privire jos? Doar cunoști toate ungherele pe aici!

— Vorbești de crăpătura din perete? Dar ei nu sunt în sala cea mare?

— Nu, în odaia contesei. Sala este numai pentru zilele de gală, în timpul carnavalului.

Andrea stătu puțin pe gânduri. Îi era chiar bine-venit prilejul de a cunoaște cât mai multe figuri din nobilime.

— Condu-mă acolo! zise el. Am să mă satur curând și n-am să-ți fiu necredincios mult timp.

— Dar nu cumva să te îndrăgostești de contesă, îl amenință ea; sunt atât de geloasă că nu știu de glumă și, din păcate, mulți o găsesc pe stăpâna mea mai frumoasă decât pe mine.

Andrea încercă să păstreze tonul glumeț și ieșiră râzând din odaie. Afară îi întâlniră câțiva lachei în livrea, care nu părură scandalizați de însoțitorul fetei. Duceau castroane și talere de argint și lăsară liber drumul spre sala cea mare. Aceasta era neluminată, ca și întâia oară, dar alături era mai multă veselie și mai mult zgomot, și când Andrea își reluă sus, pe tribună, incomodul său post la pândă, abia recunoscu încăperea. Enormele oglinzi de perete își aruncau însutit razele lumânărilor, și ramele lor de aur, prinzând luminile fugitive, le trimiteau răsfrângerea până în tavan. Iar printre acestea, sclipeau giuvaierurile frumoasei Leonora, și Andrea recunoscu deslușit la gâtul ei colanul cu rubin pe care prietenul lui, baronul, îl cumpărase de la Samuele. Piatra stătea ca o pată de sânge pe pieptul ei alb. Dar ochii ei priveau obosiți și indiferenți cărțile, și când treceau fugar pe fețele tinerilor, se putea observa clar că nici unul n-o atrăgea. Și totuși, musafirii făceau tot ce le sta în putință ca să fie amabili. Își însoțeau mizele cu vorbele cele mai glumețe cu putință și-și pierdeau aurul mai repede decât buna dispoziție. Unul, care părea să-și fi lăsat la joc toți banii, ședea pe un jilț între două oglinzi și cânta din lăută barcarole languroase. Un altul, care se odihnea puțin de atâta câștig, țintea cu piese de aur în desenul covorului și uita să se aplece după țechinii care se rostogoleau. Între timp, servitorii treceau încoace și încolo, aducând înghețată de fructe, și un cățeluș bolognez se întreținea foarte prietenos cu un mare papagal verde, care se apleca din când în când, de după vergeaua lui aurită, strigând adunării, într-o venețiană bună, înjurături caraghioase.

Cel care pândea voia să se retragă acum de pe estrada muzicanților, căci imaginea la care privea de sus îi trezea sentimente cât se poate de dureroase; când, deodată, intră în odaia de joc, pe ușa înaltă, cu două

canaturi, un personaj important, care fu primit cu uimire de toți cei de față. Era un domn destul de vârstnic, dar își purta capul cărunt încă drept pe umeri și nu avea nimic de moșneag nici măcar în mers. Cercetă cu o privire rapidă tineretul și, înclinându-se ușor în fața contesei, îi rugă să-și continue jocul.

— Cereți prea mult, *ser* Malapiero, răspunse contesa. Respectul acestor tineri pentru serviciile ce le-ați adus Republicii, pe mare și pe uscat, nu îngăduie ca în prezența dumneavoastră să ne omorâm timpul prețios în chip atât de vinovat.

— Te înșeli, frumoasă Leonora, răspunse bătrânul, de aceea m-am retras din orice serviciu public, și nici la Înaltul Consiliu n-am mai fost de ani de zile, pentru că respectul tinerilor mă plictisea și pentru că aveam nevoie de o societate mai liberă și mai veselă. Dar cine mai poate în ziua de azi să-și deschidă inima la un pahar de vin, când la masă se află unul din Consiliul celor Zece sau chiar un inchizitor de stat? Îmbătrânești mai repede când ești în slujbă, așa că am de gând ca pentru ceva vreme să nu mă sinchisesc de părul meu alb și măcar la chef să fiu tânăr, chiar dacă în fața frumuseții îmi simt anii.

— Într-adevăr, încă puteți să vă luați la întrecere în amabilitate cu acești tineri, spuse Leonora. Ei cred că nu e nevoie decât de o barbă blondă sau neagră, drăgălaș încârlionțată, pentru a avea dreptul să sărute orice gură frumoasă de femeie. Dar am să poruncesc să ne aducă masa cu băuturi, ca să ciocnesc un pahar în cinstea oaspetelui meu prețios.

— Scuză-mă, frumoasa mea prietenă, n-am venit să invoc în favoarea mea dreptul de ospitalitate. Nu m-a adus decât dorința să-ți comunic fără întârziere veștile despre fratele dumitale, vești ce mi-au parvenit în seara asta prin curier de la Genova. Sunt atât de bune încât nu mă tem să tulbur veselia frumoasei gazde și de aceea mă bizui că voi fi iertat dacă te răpesc câteva clipe acestor amabili domni. Pot să intru aici cu dumneata? zise el arătând spre ușa sălii întunecate și pășind spre ea.

Andrea tresări. Înțelese că nu-și putea părăsi locul atât de grabnic și fără zgomot încât să se poată strecura afară neobservat. Și iată că se și deschise ușa, și auzi foșnind rochia contesei. Printr-o hotărâre bruscă, se

întinse pe podeaua estradei înalte, a cărei balustradă, oricât de joasă ar fi fost, îl acoperea cu totul în poziția aceasta. Auzi pasul bătrânului care o urma pe Leonora și care se împotrivi când ea propuse să se aducă un candelabru cu lumânări.

— N-am decât două cuvinte de spus, strigă Malapiero dincolo, în odaia de joc. Nici unul dintre tinerii domni nu va avea timp să fie gelos pe mine.

Ușa se închise în urma lor și ei începură să se plimbe încoace și încolo, pe sub tribună.

— Ce vă aduce aici? întrebă grăbită contesa. Îmi dați în sfârșit vestea că Gritti are să fie rechemat?

— Leonora, n-ai îndeplinit condiția încă. Ai împărtășit oare Tribunalului vreun secret al ambasadei vieneze?

— A depins oare de mine? N-am făcut tot ce poate face o femeie, nu l-am lăsat pe acel baron încăpățânat să se zbată ca un pește pe uscat? Dar niciodată nu i-a ieșit din gură vreo vorbă despre treburile lui, și astăzi pleacă, după cum, desigur, știți. Sunt bolnavă de ciudă că am risipit cu el atâta timp degeaba.

— Stăpânirea ar prefera să-l știe pe acest om bolnav.

— Cum asta?

— Vrea să plece, și nu i s-a putut împiedica plecarea. Dar suntem convinși că va fi întru cea mai mare pagubă pentru Republică, dacă el ar ajunge într-adevăr la Viena. Pretextele concediului său nu stau în picioare. Adevăratul motiv e că are de transmis la Viena vești pe care nu îndrăznește să le încredințeze nici măcar unui curier secret. Și de aceea e foarte important să fie împiedicată călătoria.

— Atunci împiedicați-o. Plecarea sau șederea lui aici îmi sunt cu totul indiferente.

— Leonora, ai în mână cel mai bun mijloc să-l reții.

— Cum ar fi?

— Să-i dai chiar acum de știre că poate să vină și că ai să fii mai puțin crudă ca până acum. Iar dacă vine la dumneata chiar în noaptea asta, ceea ce e neîndoielnic, să ai grijă să cadă la pat cât mai curând.

Contesa îl întrerupse repede.

— Am făcut un jurământ, zise ea, să nu mai accept niciodată astfel de cereri.

— Te vom dezlega de jurământ, Leonora, și-ți vom liniști conștiința. Nici nu intră în intenția noastră să recurgem la ceva mortal; ba chiar trebuie să ne ferim cu grijă de asta.

— Faceți ce vreți, replică ea, dar pe mine scutiți-mă de astfel de roluri.

— E ultimul dumitale cuvânt, contesă?

— L-am spus!

— Bine! Atunci va trebui să intervenim ca tânărul călător să aibă un accident mortal pe drum. Oricum e mai complicat și mai suspect.

— Și Gritti?

— Despre el vorbim altă dată. Dă-mi voie să te conduc îndărăt la reuniunea dumitale.

Ușa sălii se deschise și se închise iar. Andrea se putea ridica fără nici o primejdie. Dar cuvintele pe care le auzise îi paralizau încă simțurile și mădularele. Auzea nelămurit, prin perete, râsul neastâmpărat și glumele tinerilor. Apropierea îngrozitoare în care se atingeau aici viață și moarte, crimă și ușurătate, îl cutremura. În timp ce se ridica cu trudă și cobora greoi treptele, mâna lui căuta crispată pumnalul pe care îl purta întotdeauna ascuns în haină. Buzele îi erau însângerate, atât de adânc își înfipsese dinții în ele.

Totuși era încă destul de chibzuit să se ducă la Smeraldina și să-i vorbească iarăși calm; îi spuse că adunarea era foarte amuzantă, dar că niciodată nu se va mai uita prin crăpătură, căci era cât pe aci să fie descoperit de contesă și de un musafir mai vârstnic. Nădăjduia că nu auziseră, când, la intrarea lor în sala întunecoasă, el se strecurase pe ușa cealaltă… Apoi își goli punga și stărui să plece imediat. Cel mai sigur era să-i dea drumul prin fereastră, pe scândură, pentru a evita orice bănuială a contesei. Smeraldina era de bună-credință, așa că puntea fu așezată într-o clipă, și el o străbătu cu pas sigur, deși hotărârea unei fapte grave era adânc înrădăcinată în mintea lui. De data aceasta însă nu era vorba numai de măreața cauză căreia i se consacrase. De data asta era vorba să ocrotească un prieten de perfidia dușmanului; să trimită sănătos un fiu în brațele

mamei sale, să împiedice, printr-o sentință rapidă, o încălcare josnică a dreptului de ospitalitate.

Păși încet în vestibulul casei sale și trase cu urechea dacă nu se aude vreun zgomot de pe coridorul întunecat. Ușa gazdei era închisă; îi auzea totuși vocea, care, în delir, vorbea cu umbra lui Orso. Ajunse la scară și deschise cu grijă poarta. Ulița era pustie, candela nu lumina prea departe în noaptea vântoasă; dar el cunoștea drumul și înainta cu pași grăbiți pe puntea îngustă de peste canal și pe ulițele lăturalnice care duceau la mica piață din fața palatului Leonorei. Nu văzuse nicăieri vreo gondolă și era de presupus că bătrânul va merge pe jos până acasă. Căută din ochi un loc pe unde Malapiero va trebui să treacă. O ieșitură adâncă și întunecată a unui pilastru de poartă i se păru nimerită pentru a sta la pândă. Aici se lipi într-un colț, cu ochii ațintiți la portalul palatului.

Dar mâna în care ținea pumnalul gata să lovească tremura puternic, și sângele năvălea atât de violent în inimă, încât, cu mare strădanie, căuta să se îmbărbăteze. Ce se întâmplase oare, de simțea în acest moment răzvrătindu-se ceva în el, împotriva unei fapte pe care o socotea o datorie sacră, o poruncă a unei necesități superioare?! Luptă dârz cu glasurile nedeslușite ce păreau că îl ademenesc de la postul său. Umărul se apăsa greu pe pilastru, cu mâna stângă își ștergea fruntea acoperită de sudoare rece. „Rezistă!” își spuse el fără voie. „S-ar putea, dacă cerul e îndurător, să fie pentru ultima oară.” Atunci îi trecu prin minte că, fără îndoială, bătrânul Malapiero va fi însoțit de servitori și înțelese îndată imposibilitatea de a-și îndeplini lovitura într-o asemenea împrejurare; era aproape plăcut să găsească un pretext pentru a fi obligat să se întoarcă acasă fără să fi săvârșit fapta. Cu un picior și ieșise din firida ușii. Dar, în față, portalul palatului se deschise, și în noaptea întunecoasă, Andrea văzu statura impozantă, învăluită în mantie, trecând pragul și înaintând spre el. Părul alb flutura destul de deslușit de sub pălărie, pasul iute răsuna pe lespezile de piatră, și drumețul întârziat și singur înainta cu grijă de-a lungul caselor. Acum se apropia de clădirea în umbra căreia stătea răzbunătorul. Ca și cum ar fi presimțit apropierea unei primejdii, omul își acoperi obrazul cu mantia, ținând stânga încleștată pe mânerul spadei, care, cu toate că portul armelor

era interzis, îi atârna într-o parte. Trecu pe lângă inamicul său, fără să-l observe. Acesta îl lăsă să câștige un avans de zece, douăzeci de pași. Trecătorul singuratic se și apropia de pod. Deodată aude pe cineva mergând în urma sa. Se întoarce. Mâna lasă să cadă mantia. Dar, în aceeași clipă, trupul său înalt se prăvălește, oțelul i-a pătruns până în străfundul vieții.

— Mamă! Sărmana mea mamă! gemu victima.

Apoi capul îi căzu pe caldarâm, și ochii i se închiseră pentru totdeauna.

O tăcere de mai multe minute urmă acestor cuvinte de adio. Mortul zăcea întins de-a curmezișul străzii, cu brațele deschise, ca și cum ar fi vrut să cuprindă cu ardoare viața perfidă. Pălăria îi căzuse de pe frunte, și de sub peruca de bucle albe ieșea nestăvilit părul natural, castaniu; obrazul tineresc părea adormit, în lumina roșiatică a zorilor. Și la un pas de el, la peretele casei de alături, împietrit ca una dintre coloanele sale, stătea asasinul, uitându-se țintă la trăsăturile nemișcate ale tânărului și încercând în zadar, cu o frică disperată, să-și tăgăduiască certitudinea cumplită, să se convingă că îl orbește o vedenie; că dincolo de această mască tânără pe care i-o înfățișa iadul, se ascund trăsăturile acelui bătrân care, cu câteva clipe înainte, în salonul Leonorei, voise să-i întindă o cursă prietenului său. Oare nu din pricina acestui prieten se zorise el să săvârșească fapta? Nu voise să i-l trimită mamei nevătămat pe fiul ei!? Și ce murmurase despre sărmana lui mamă omul care zăcea acolo jos? De ce acum judecătorul și răzbunătorul stătea ca un condamnat, neputând face nici o mișcare, deși dinții îi clănțăneau ca de teama morții și îl zgâlțâiau frigurile?

Sângele care năvălise spre ochi se întorcea repezindu-se spre inimă. Privirile lui recunoșteau lămurit pumnalul din pieptul mortului. Citea, în semiîntunericul tulbure, cuvintele de pe plăsele, pe care le gravase trudnic, cu propria-i mână: „Moarte tuturor inchizitorilor de stat!” Fără voia lui, le rostise tare, pe când ochii îi alergau de la funesta armă la obrazul sărmanei victime, privind cu lăcomie nimicitoarea contradicție dintre cuvinte și aceste trăsături. Gândurile lui goneau într-o grabă înfricoșătoare. Deodată înțelese ce se petrecuse aici și ce nu putea fi ispășit niciodată. Nu era nici o minune că grozăvia devenise realitate. Totul era atât de firesc, atât de verosimil, că și un copil ar fi priceput. Peste zi, tânărul se ținuse departe de

primejdioasa și frumoasa lui inamică. Voia să plece fără să-și ia rămas-bun. O înștiințase, și ea fusese destul de indiferentă pentru a invita lume la ea în aceeași seară. Când venise noaptea, nu mai rezistase puternicei atracții a demonului și pornise pe drumul obișnuit. La poartă i se spusese că nu o va găsi singură pe contesă. Într-o clipă se hotărâse să se întoarcă. Și tocmai această clipă fusese de ajuns pentru ca unicul lui prieten să se așeze la pândă și să-i devină călău.

De abia după ce Andrea se lămuri cu acea clarviziune rece care-l cuprinde pe om în toate ceasurile hotărâtoare, când nu mai există mângâiere, trupul lui țeapăn se destinse. Se repezi la cel ce dormea liniștit, căzu în genunchi pe caldarâm și îi privi de aproape fața. Un râs nebun, sunând a horcăit, îl zgudui când trecu ușor cu mâna peste buclele albe care îl înșelaseră atât de funest. Își aminti că în după-amiaza aceea, el însuși își prevenise prietenul să nu se arate nemascat pe străzile Veneției. El însuși întinsese cursa pentru sine și pentru scumpul său prieten. Apoi îi sfâșie haina să vadă dacă în inimă îi mai bate vreun rest de viață. Își aplecă gura pe buzele tânărului, să mai simtă vreo răsuflare. Totul era tăcut, rece și lipsit de speranță.

În clipa aceea se deschise iar poarta palatului, și o făptură înaltă, înfășurată în mantie, păși afară. Raza de lumină din vestibul luci pe părul alb al bătrânului Malapiero, care se întorcea acasă. Andrea își ridică ochii, simțea până în adâncul sufletului ironia tăioasă a situației sale. Iată-l pe omul de care voise să ocrotească Veneția, turma fără apărare a nobilimii și a poporului, și nu mai puțin pe prietenul său. Mergea destul de singur, numai sub masca unei taine pe care dușmanul său o pătrunsese; nimic nu-l împiedica să se arunce asupra lui, pumnalul era la îndemână; dar acest pumnal fusese pângărit cu sânge nevinovat și nu mai exista nici o deosebire între răzbunător-judecător și acela împotriva căruia voise să execute verdictul, decât că aici un hazard orb și perfid condusese lovitura, pe când acei călăi iresponsabili își urmăreau siguri și fără greș scopurile.

Toate acestea se dezlănțuiră în mintea lui Andrea. Se reculese, scoase pumnalul din rană și, neobservat de bătrânul triumvir, fugi prin umbră, peste podul îngust al canalului, spre casă. Când îl străfulgeră gândul că

bătrânul Malapiero va găsi mortul și îi va fi recunoscător asasinului necunoscut pentru că îl scutise de o trudă, Andrea trebui să-și încleșteze dinții să nu urle sălbatic.

Astfel ajunse la poarta casei sale și o găsi deschisă. Când privi în sus pe scară o zări, acolo unde de obicei ședea bătrâna, pe fiica ei, stând foarte aplecată pe ultima treaptă, rezemată cu amândouă brațele de balustradă și cătând în jos.

— Iată-te, în sfârșit! îi șopti ea. Unde ai zăbovit atât de târziu? Te-am auzit plecând și n-am putut să dorm.

Andrea nu rosti nici un cuvânt; urcă greu scara și vru să treacă pe lângă fată fără să-i vorbească. Atunci Marietta văzu pumnalul pe care el nu avusese grijă să-l ascundă și, deodată, cu o exclamație înăbușită, îi căzu la picioare. O lăsă acolo și păși spre odaia lui. Nici o milă pentru dureri omenești mărunte nu-i mai încăpea în suflet. O vedea în fața ochilor numai pe mama care-și aștepta cu nerăbdare fiul din străinătate și care, în locul lui, va primi un sicriu.

Dar de abia se încuiase în odaie, că o și auzi pe Marietta bătând în ușă și vocea ei slabă care îl ruga s-o primească.

— Du-te de te culcă! zise el. Nu mai am nimic de împărțit cu oamenii. Mâine-dimineață înfățișează-te la Palatul Dogilor. Sunt de luat de acolo trei mii de țechini. Poți spune că unul dintre conjurați nu mai e periculos. Nu te teme că mă vor prinde viu. Noapte bună!

Fata stătea încăpățânată la ușă.

— Vreau să intru, zise ea. Știu că ai să-ți faci seama dacă rămâi singur. Crezi că aș putea să te trădez, pentru că te-am văzut venind cu pumnalul. O, ești sigur că sunt o primejdie pentru dumneata! Dar lasă-mă înăuntru, privește-mă în față și pe urmă spune dacă mă crezi în stare să-ți fac vreun rău. Am presimțit eu de mult că dumneata erai acela pe care îl căutau. Te-am văzut în vis pătat de sânge. Totuși, nu te urăsc. Știam că ești nefericit, mi-aș da și viața dacă mi-ai cere-o.

Ascultă la ușă, dar nu primi nici un răspuns. Îl auzi însă ducându-se la fereastra ce dădea spre canal și meșterind ceva acolo. O frică grozavă o năpădi, zgâlțâi ușa, strigă din nou, îl conjură cu vorbele cele mai mișcătoare

să nu facă un gest disperat. Totul în zadar. Cum, în sfârșit, înăuntru nu se mai auzea nimic, izbi cât putu de tare cu umerii în ușă, chinuindu-se de moarte; cu cele mai mari sforțări încercă să spargă zăvorul. Lemnul vechi se frânse, numai cadrul rezistă. Gaura pe care o făcuse era destul de mare pentru ca trupu-i subțire să se strecoare înăuntru.

Odaia era goală; îl căută zadarnic prin toate ungherele. Când ajunse la fereastra deschisă, nemaiavând nici o îndoială că se azvârlise în canal, de abia îndrăznea să se uite peste pervaz, în adânc. Dar ceea ce văzu o îndemnă să-și recapete speranța pierdută. De-a lungul zidului atârna o frânghie fixată sub pervaz cu un cârlig solid. Atingea suprafața apei. Cine ar fi ajuns jos s-ar fi desprins de perete cu picioarele și ar fi putut ușor să sară pe treptele de peste drum, din fața palatului contesei și apoi într-o gondolă care se afla de obicei acolo, legată cu un lanț. Acum gondola dispăruse, iar bietei fete singuratice, care în van se uita în hăul întunecat al apei, pentru a descoperi vreo urmă a fugarului, îi rămase cel puțin convingerea încurajatoare că dacă acesta voia să scape, n-ar fi putut alege un drum mai sigur. Asta fusese și intenția lui Andrea pentru ca ea să creadă asta. Nu voia să chinuiască sufletul făpturii nevinovate, căreia îi pricinuise prea multă durere, cu crudul adevăr că pentru dânsul nu mai era scăpare, fiindcă nu putea fugi de el însuși.

Sărmana fată privea încă pe fereastră și lacrimile îi șiroiau amarnic în apa neagră, când Andrea își cârmi gondola către Canal Grande. De cele două părți, palatele se înălțau întunecate deasupra oglinzii apei. Trecu pe lângă palatul Morosini, zări palatul Venier, și groaza îi făcea părul măciucă. Aici i se înfățișa viața lui ca închisă într-un cerc: ce început și ce sfârșit!

Pe când vâslea pe lângă Giudecca și vedea frontonul lat al Palatului Dogilor, luminat palid de secera unei luni tulburi, îl străfulgeră o clipă gândul că aici era lăcașul unde se judecau crimele. Dar pentru a lui nu se aflau aici judecători; căci cine își poate da sentința în propria-i cauză? Și oare nu-l întovărășea încă speranța că din nelegiuirea lui putea totuși înflori salvarea și eliberarea concetățenilor săi, că poate chiar uciderea nevinovatului, pe care vocea poporului o va pune, fără îndoială, pe seama Tribunalului, va desăvârși opera începută și va răsturna tirania?

Ar fi nimicit chiar el această speranță, dacă s-ar fi înfățișat înaintea judecătorilor, dacă le-ar fi potolit teama de dușmanii invizibili și ar fi înlăturat nemulțumirile puterilor străine.

Lovind violent din vâsle, îndreptă gondola către Lido și străbătu bazinul portului unde nu mai vegheau decât lanternele corăbiilor. La intrarea în port se afla o felucă[15] impunătoare, care, de o săptămână, împiedica să pornească în larg chiar și cea mai mică navă, dacă la chemare nu se răspundea cu parola Inchiziției. Ca și ceilalți slujitori secreți ai Tribunalului, Andrea primise în dimineața aceea cuvântul de trecere. Fără nici o greutate, fu lăsat să pornească în larg. Marea era liniștită. Nu cu valurile avu de luptat Andrea în timp ce vâsli, cale de câteva ceasuri, de-a lungul țărmului. Dar în noaptea liniștită și caldă își simțea chinul și mai tare, și din când în când izbea ca scos din minți cu lopețile, ca să audă alt sunet decât ultimele cuvinte ale prietenului său: „Mamă! Sărmana mea mamă!”

Era târziu după miezul nopții când acostă, sări din gondolă și porni către o mănăstire singuratică, așezată pe o limbă de pământ, mănăstire bine-cunoscută corăbierilor sărmani. Se adăposteau aici capucinii care trăiau din binefacerile chioggienilor și din milostenia celor de pe *terra ferma*, ?i ?n schimb și în schimb împărțeau mângâiere spirituală, iar în multe nevoi erau un reazem pentru popor.

Andrea trase clopotul de la poartă. Curând auzi glasul portarului care întreba cine era afară.

— Un muribund, răspunse Andrea. Cheamă-l pe fratele Pietro Maria, dacă e la mănăstire.

Portarul se îndepărtă. În vremea asta, Andrea se așeză pe o bancă de piatră de lângă casă, rupse o foaie din carnețel și, la lumina unei lanterne care licărea din cămăruța portarului, scrise următoarele:

Lui Angelo Querini,

Am făcut pe judecătorul și am ajuns ucigaș. Mi-am luat eu însumi îngăduința de a împărți dreptatea, ceea ce îi este hărăzit numai lui Dumnezeu, și Domnul m-a prins în lațul amăgirii mele criminale și m-a

făcut să vărs sânge nevinovat. Jertfa pe care credeam că o aduc a fost respinsă. Timpul nu s-a împlinit încă, eliberarea Veneției este sortită altor mâini. Ori nu mai este cu putință salvarea ei?

Eu mă duc în fața lui Dumnezeu, a celui mai înalt judecător, care, în cumpăna lui veșnică, îmi va cântări drept vina și suferințele. De la oameni nu mai am nimic de așteptat; de la dumneata numai o sinceră compătimire pentru greșeala și pentru nenorocirea mea.

Candiano

Poarta mănăstirii se deschise, și un călugăr venerabil, cu capul ras, veni afară spre cel care scria. Andrea se ridică.

— Pietro Maria, zise el, îți mulțumesc că ai venit. Ai dus scrisoarea mea exilatului din Verona?

Bătrânul înclină capul în semn că făcuse tot ce îi ceruse.

— Dacă mai ții la ultima mulțumire a unui nefericit, du și foaia aceasta, pe căi sigure, în aceleași mâini. Îmi făgăduiești?

— Îți făgăduiesc!

— Bine. Dumnezeu să te răsplătească. Adio!

Nu apucă mâna pe care călugărul i-o întinse în semn de rămas-bun. Fără întârziere, se urcă iar în gondolă și porni în largul mării. Când bătrânul înspăimântat, după ce parcursese în grabă rândurile scrise, strigă după el, conjurându-l să se întoarcă, Andrea nu mai răspunse. Nespus de emoționat, vechiul slujitor al Republicii vedea ultimul vlăstar al unui neam nobil gonind pe valurile pustii, care unduiau mai viu acum, stârnite de vântul dimineții. Cumpăni dacă ar fi bine și mai ales dacă era cu putință să se pună în calea voinței ferme a muribundului. În clipa aceea, în gondola îndepărtată se ridică lămurit, profilându-se pe orizontul cenușiu, o formă întunecată; părea că, încă o dată, cel care se despărțea de viață arunca o privire pe pământ și pe mare, cercetând din ochi orașul, al cărui contur plutea pe ceața lagunei ca pe o insulă de nori. Apoi sări în adâncuri.

Călugărul, care îi vedea sfârșitul, își împreună mâinile și se rugă fierbinte, în tăcere. Apoi se urcă și el într-o barcă și înaintă pe mare, unde

gondola goală juca pe valuri. Nu găsi nici o urmă a nefericitului care o cârmise.

2 „Calea curtoaziei” (în limba italiană în original)

3 „Doamne, fie-ți milă” (în limba italiană în original)

4 Autoritate polițienească și judiciară supremă instituită în 1310 la Veneția pentru a lupta împotriva mișcărilor populare.

5 Autoritate supremă a Republicii Venețiene

6 Închisoare la Veneția

7 „Gentilom” (în limba italiană în original)

8 „Avocat” (în limba italiană în original)

9 Forma italienizată a cuvântului francez *monsieur* („domnule”)

10 „Mercenari” (în limba italiană în original)

11 Joc de cărți

12 Închisorile de sub nivelul mării

13 Forma italienizată a cuvântului francez *mademoiselle* („domnișoară”)

14 Formulă de politețe pentru un nobil (în limba italiană în original)

15 Corabie îngustă, prevăzută cu pânze și lopeți

Călătorie în căutarea fericirii

Pe vremea când încă nu te duceai la Regensburg cu trenul, într-o frumoasă seară de primăvară, sosi cu poștalionul, în vechiul oraș imperial, un tânăr care puse să i se care cu o roabă, până la hotelul „Cocoșul Alb”, cufărul greu, legat cu multe frânghii.

Din pricina unui târg, orașul era ticsit cu străini, și chelnerului-șef de la „Cocoș” îi păru tare rău că trebuia să-l conducă pe nou-venit, care purta haine elegante și părea băiat de familie, într-o odăiță sărăcăcioasă, singura care mai era liberă. Oaspetele însă spuse că puțin îi păsa de asta, căci avea să plece mai departe chiar în dimineața următoare. Urcând scara, întrebă dacă nu cumva cufărul lui, căruia i se stricase broasca, ar putea fi reparat până a doua zi. Când i se răspunse cu bunăvoință că lucrul se putea face, începu îndată să-l despacheteze în camera lui îngustă și, întâi de toate, să deznoade nenumăratele frânghii. Dar, împlinind această treabă plicticoasă, nu-și pierdu buna dispoziție; ba chiar râdea singur de ceva ce-i trecuse prin gând și fredona o arie din *Flautul fermecat*, ocupație de care nu se lăsă întrerupt nici o clipă măcar, nici atunci când intră slujnica pentru a-i aduce apă proaspătă. Îi aruncă doar un scurt „bună seara” și nu se întoarse către ea nici când fata reveni cu rufe curate ca să aștearnă patul pentru noapte. E drept că făcea toată treaba atât de liniștit, încât un om cu capul plin de propriile gânduri putea ușor să-i uite prezența. Numai când începu să se înnopteze și fata aprinse în tăcere cele două lumânări din fața oglinzii, tânărul se uită la ea, dădu din cap în semn de mulțumire și se opri o clipă din treaba lui zorită pentru a o observa. Fata nu mai era chiar tânără și nici trăsături regulate nu avea. Dar un farmec ciudat îi captiva pe toți cei care îi

priveau câteva minute obrazul serios. Astfel se întâmplă și cu străinul, după ce desfăcuse ultimul nod. Rămase cu mâinile încrucișate în fața cufărului, privind cum ea întindea cu brațele-i puternice, goale până peste cot, cearșaful pe pat, cum afâna pernele, tot timpul cu spatele întors, încât tânărul nu vedea în umbră, pe peretele proaspăt văruit, decât conturul obrazului și al gâtului ei gingaș, clătinându-se încoace și încolo.

— Așa e, șopti el ca pentru sine, chiar pe drum am fost prevenit să nu privesc prea adânc în ochii cameristei de la „Cocoșul Alb”. E foarte drăguț din partea ta, fetițo, că tu însăți îndepărtezi cât poți de mult primejdia de străinii nevinovați, întorcându-le toată vremea spatele. De altminteri, nu trebuie să umbli atât de grijuliu cu mine, sunt destul de călit.

— Asta vom vedea după ce veți fi pus la încercare, zise fata fără să se uite la el. Dar fiți liniștit, nu sunt deloc doritoare să vă îndrăgostiți de mine, dumneavoastră sau oricare altul. În afară de asta nu sunt „fetița” dumneavoastră, și dacă vreți să-mi spuneți cumva, ziceți-mi pe nume, *Lena*.

— Pari a fi o fată mândră, Lena, răspunse el pe un ton vesel.

— Mândră? rosti ea. Și ce, dacă aș fi mândră, să mi-o iau în nume de rău? Dar, firește, bărbaților le place ca o fată săracă să fie cochetă, nu mândră. Cochetăria e prevenitoare, mândria îi ține la distanță. Asta nu ne-o pot ierta ei!

Tânărul asculta surprins.

— Îmi pare că n-ai fost întotdeauna în situația asta? zise el prietenos. Vorbești ca și cum n-ai fi fost crescută să ajungi slujnică.

— Firește că nu, răspunse Lena, și glasul îi deveni mai blând. Dar de ce să vorbim despre asta? Acum sunt ceea ce sunt. Cât va dura, asta mă privește.

Apoi tăcură iar, și în timp ce slujnica își continua treaba, el, îngenuncheat pe podea, începu să-și despacheteze cufărul, acum deschis. Ieșiră la iveală fel de fel de găteli femeiești, bijuterii în cutii de piele, multe destul de vechi și de nearătoase, un carton cu flori artificiale frumoase, un văl mare de dantelă, un șal turcesc întrețesut cu fire aurii. Toate erau într-o dezordine destul de mare, provocată, evident, de răsturnarea și răsucirea

brutală a cufărului. Tânărul începu să râdă, îngrămădind întreaga comoară pe un fotoliu și gândindu-se cum s-o împacheteze mai bine a doua zi.

— Ai putea să-mi faci un mare serviciu, Lena? îi spuse el fetei care tocmai terminase de așternut patul. Vezi în ce hal sunt aruncate toate lucrurile astea frumoase. Te pricepi mai bine ca mine să așezi cutele unui șal de femeie.

Abia atunci slujnica se întoarse și aruncă o privire grabnică, atât lui, cât și ciudatului conținut al cufărului.

— Rău v-ați mai purtat cu ele, zise fata cu un surâs liniștit. Nevasta dumneavoastră are să vă certe că v-ați întors acasă cu lucrurile astea de preț atât de boțite.

— Slavă Domnului, de asta sunt încă ferit! răspunse călătorul vesel, nevasta mea n-are să mă certe, căci sunt încă atât de neînsurat, încât nu-mi pot închipui cum o femeie ar lua ceva în nume de rău bărbatului ei drag, când se întoarce din călătorie, chiar dacă acesta, într-o primă clipă de fericire, i-ar rupe vreo rochie sau i-ar boți o bonetă nouă de dantelă.

— Aveți dreptate, zise fata, o nevastă bună n-ar trebui să ia în nume de rău toate astea. Dar când femeia căreia îi aparțin asemenea lucruri…

— Încă nu aparțin nimănui, o întrerupse el, tocmai asta e atât partea hazlie, cât și cea serioasă a situației, și dacă poți să ghicești cum stau treburile, atunci îți dăruiesc din feluritele troace acest șal frumos sau manșetele astea brodate – sau ce ai zice de acest săculeț croșetat?

— Sunt de părere că le-aș dobândi ușor, dacă astfel de lucruri mi-ar face plăcere. Dacă toate astea nu aparțin nimănui, sunteți probabil negustor și călătoriți încoace și încolo cu mostrele astea pentru a vă câștiga clienți noi.

Bărbatul izbucni în râs.

— Ai nimerit! exclamă el. Și totuși ai dat greș. Ce-i drept, sunt negustor, dar nu de articole atât de fragile, ci vând fier și oțel greoi și grosolan. Și totuși vreau să găsesc un cumpărător pentru aceste mărfuri, adică o cumpărătoare.

Ea căzu pe gânduri.

— Nu-ți da osteneala, continuă călătorul. Misterul nu poate fi dezlegat. Dar nu văd de ce să nu ți-l dezvălui. Între noi fie spus, călătoresc în căutarea fericirii și cum fericirea unui bărbat e de obicei o femeie, n-am împiedicat-o pe mama să-mi umple jumătate din cufăr cu podoabe și mărunțișuri de dantelă. Bineînțeles, bătrânei nu i-a trecut prin minte că *adevărata* fericire s-ar lăsa *ademenită* de astfel de lucruri. Dar să împodobesc fericirea cu ele, dacă mă întâmpină prietenos, asta i s-a părut nimerit. Într-un cuvânt, vrea să-și gătească de la început viitoarea noră, din cap până în picioare, după gustul ei. Astfel, a trebuit să car gătelile acestea de modă veche, și iată-i și pe cei mai drăgălași pantofiori – de ăștia n-ar fi trebuit să aibă nici o grijă – și o întreagă duzină din cei mai eleganți ciorapi de mătase – și Dumnezeu știe ce alte splendori!

— O iubește, deci, foarte mult pe logodnica dumneavoastră? spuse fata, în timp ce scotea afară, cu băgare de seamă, conținutul cufărului și încerca să netezească cât mai bine tot ce era mototolit.

— Desigur, răspunse el cu aceeași veselie exuberantă. E deșteaptă foc și încă deloc îmbătrânită, totuși o stăpânește iluzia regretabilă că fiul ei e cununa întregii sale creații și că tot ce întreprinde trebuie să îndeplinească cu desăvârșirea cea mai deplină, cu înțelepciune și cu noroc. Când i-am spus de curând că vreau să plec în căutarea unei logodnice, s-a îndrăgostit numaidecât de viitoarea mea soție și și-a bătut capul zi și noapte cum să-i facă mai pe plac fetei drăgălașe pe care încă n-a cunoscut-o personal. După cum ți-am povestit, n-am vrut să-i stric plăcerea. Cunosc din propria mea experiență de o viață încăpățânarea ei când e vorba de adorație. Dar acum aproape că-mi pare rău, căci e foarte posibil ca, în călătoria spre fericire, să nu-mi ating țelul, și atunci cât are să fie de amărâtă, biata bătrână, dacă aduc înapoi tot cufărul ăsta frumos, așa cum mi l-a pregătit ea!

— Nu vă înțeleg, zise fata privindu-l cu ochi mari. De ce nu i-ar face plăcere viitoarei dumneavoastră logodnice să primească daruri de la o mamă atât de bună?

— Foarte simplu, răspunse el, poate pentru că ar avea obiecții împotriva *fiului* acestei mame.

— Prin urmare, nu sunteți încă sigur de logodnica dumneavoastră?

— Atât de nesigur, replică el deodată serios, încât în momente de luciditate mi se pare o nebunie să mă hrănesc cu speranțe.

— Așadar, e o mare pasiune, zise fata încet, ca pentru sine. Atunci vă urez să nu fi pornit degeaba în călătoria spre fericire. Căci dacă n-o veți găsi astfel, n-o veți mai găsi nicicum și vă veți urî viața.

— Ai dreptate, spuse el. Nu-mi pot închipui că există mai mult decât o singură fericire desăvârșită și adevărată pentru fiecare om. Dar dacă îți scapă, trebuie oare să urăști viața? Nu știu. Trebuie să fii neapărat nenorocit, dacă nu ți-ai atins fericirea? Sunt atâția oameni care se plimbă pe pământul lui Dumnezeu fără să știe cu adevărat de ce. Printre aceia am să mă număr și eu atunci. Cred chiar că n-am să rămân fără nevastă și copii. Iată cu cât sânge-rece își prevăd bărbații viitorul! Dar, firește, prevăd de asemenea că atunci aș fi gata în orice moment al vieții mele să întorc spatele, fără părere de rău, acestei comportări cu totul indiferente de aici, de pe pământ; pe când de *fericire*, dacă o ai, nu te smulgi atât de ușor. Am văzut cum a murit bietul taică-meu, care era foarte fericit.

Tăcu și privi grav în jos. Deodată rosti:

— Despre ce lucruri ciudate vorbim! Cum am ajuns aici?

— Desigur, răspunse fata repede, și asta și cu o slujnică!

Lena se ridică; cufărul stătea golit în fața ei. Voia să plece.

— Mai rămâi, zise el cu o prietenie caldă. Mândria dumitale nu trebuie să te facă amară și nedreaptă. N-am simțit chiar de la întâile dumitale vorbe că numai o soartă aspră a putut să te arunce aici? Și aceste mărturisiri stranii le-aș fi făcut oare primei venite?

Lena se afla în fața tânărului, uitându-se în gol, cu obrazul întors către cele două lumânări, ce-l încadrau pe străinul care se sprijinea pe măsuța dintre ferestre. Bărbatul privea cu interes profilul atrăgător, pe care se citea o ciudată oboseală și stare de trezie, detașare și lipsa oricărei dorințe, ca pe trăsăturile unei călugărițe pe care încetul cu încetul s-a întipărit blânda tristețe a icoanelor. Numai atunci când deschidea buzele într-un surâs fugar, îi trecea un fulger de vitalitate pătimașă pe chip. Atunci străluceau cu atât mai fermecător dinții mici, albi, iar ochii negri, a căror orbită nu era prea mare, încât pupila întunecată o umplea aproape cu totul, păreau cu atât mai

plini de foc. Tânărului nu-i mai părea de mirare că tovarășii lui de drum, fii ai Regensburgului și băieți veseli, îl preveniseră să nu privească prea adânc în acești ochi.

— Lena, spuse el, dumneata nu mă cunoști și nici eu nu te cunosc. Dar îți stă scris pe frunte că nu ești fericită. Nu vreau să pătrund în tainele dumitale. Dar dacă bunăvoința îți poate fi de vreun ajutor…

Se opri din vorbă și îi întinse mâna. Ea nu răspunse acestui gest. Stătea nemișcată și, cu un glas obosit și indiferent, zise:

— Vă mulțumesc, dar pe mine nu mă poate ajuta nimeni.

— Ei, aș! exclamă el, nu trebuie să vorbești așa. Nu au trecut încă patru săptămâni de când acasă, în biroul meu, scriam cifre mari într-un registru și nu dădeam nici o importanță faptului că din an în an ele deveneau și mai mari. Îmi tot spuneam în sinea mea: „Pe mine nu mă poate ajuta nimeni”. Iar astăzi mă aflu în călătorie spre fericire. Curaj, fată dragă! Și ție are să ți se întâmple la fel.

Tânăra încuviință din cap.

— Odată am fost atât de aproape de țintă, spuse ea, încât puteam s-o apuc cu mâna. Dar am dovedit atunci atâta lipsă de judecată, încât, speriată, m-am lăsat abătută de la drumul cel drept. Acum am rătăcit drumul, și nimeni nu mi-l mai arată.

În clipa aceea, cineva bătu la ușă; era chelnerul, care întrebă dacă domnul urma să coboare pentru a lua masa la restaurant. Străinul îi răspunse afirmativ și îi dădu cufărul gol ca să fie reparat.

— Ia-o înainte! zise el, când chelnerul, curios, se codea la ușă cu o privire vicleană spre fată. Lena, te rog să-mi închizi în comodă lucrurile astea; nu pot dormi când e prea mare dezordine în jurul meu.

— Cum porunciți, răspunse ea distrată.

— Nu, fetițo, spuse el cordial, între prieteni buni nu poate fi vorba de poruncă, dă-mi mâna și lasă-mă să-ți spun pe nume. Acum știi care mi-e gândul. Îi ținu ceva vreme mâna într-a lui și o privi serios, încât, fără să vrea, ea își plecă ochii. Fată dragă, adăugă străinul, ești bolnavă și aș vrea să cunosc doctoria care te poate lecui. Apoi își trecu ușor mâna stângă peste

părul ei castaniu, dar se opri brusc, când o văzu cum se înfiora, pălind, la atingerea lui. La revedere, spuse el compătimitor.

Apoi coborî în sala de mese.

Jos, găsi o masă lungă, unde ședea o adunare pestriță, întreținându-se zgomotos, cu paharele pline. Mâncă în grabă, lăsă pe jumătate nebăut vinul din sticlă și, aprinzându-și o țigară, ieși în stradă. Afară era frumos, răcoare și liniște și nici o boare de vânt. Stelele licăreau privind în jos la ulițele străvechi, unde erau aprinse numai câteva felinare posomorâte. Străinul o luă la întâmplare pe prima ulicioară și hoinări încet, fără gânduri, fără dorințe sau țintă. Câteodată se oprea la vreo fereastră de la parter, luminată, și privea o clipă în interiorul unei odăi joase, în care, la o masă rotundă, se vedeau fețe mulțumite, mâncând sau stând la taifas și desfătându-se în liniștea serii. „Au și ajuns la țelul către care eu abia acum pornesc”, își spuse el, „ăștia au învins oboselile călătoriei”. Sub porțile caselor vedea tineri și tinere stând, perechi, perechi, șoptind și dezmierdându-se; trecând repede pe lângă ele, își spuse: „Și ăștia au ajuns mai departe ca mine. Dar cine știe câți dintre ei se vor fi abătut din drum, înainte de a-și fi atins ținta, ca biata fată de la han!” Se gândi pentru o vreme la Lena, la tot ce spusese și la ochii ei triști. Se afla acum pe podul de peste Dunăre și auzea șuvoiul vâjâind jos, în jurul pilaștrilor, în vreme ce clopotele vechiului dom își amestecau dangătul în acel vuiet. Peste drum se aflau cartierele mărginașe, cu puține lumini, și în spate de tot colina întunecată, cu bisericuța care îi încununa vârful, în vale ostrovul, în depărtare, la răsărit, primele înălțimi ale pădurii bavareze. Se opri la parapet, uitându-se la valurile care curgeau spre răsărit, în noaptea neagră, și se gândea că ele vor ajunge înaintea lui la casa unde locuia fericirea sa.

Fericirea sa? Și cine îi garanta că nu era pe cale de a-i întoarce spatele pentru totdeauna? Oare, într-adevăr, după cum spusese Lena, o mare pasiune nu-i dăduse liniște până când nu pornise în călătoria hotărâtoare? Despre asta era el însuși nedumerit, căci viața sa, care de timpuriu fusese încărcată de îndatoriri serioase, nu avusese grijă să-i trimită și inima la școală, așa încât la douăzeci și opt de ani era un novice în fața femeilor. Izolarea văii francone în care se aflau forja și uzina metalurgică ale tatălui

său, o mică lume în sine, la depărtare de o oră de așezarea cea mai apropiată, și mai mult încă, zelul încordat care, la moartea timpurie a tatălui său, pe vremea când el n-avea decât șaptesprezece ani, îl făcuse să preia conducerea pentru a-și scuti mama de orice grijă – toate astea îl împiedicaseră să cunoască, asemenea multor altora, lumea, prin aventuri serioase sau frivole. Mama, de la care moștenise o fire veselă, vedea cu o grijă crescândă cum trecea an după an fără ca fiul ei iubit să arate că-i lipsește ceva sau să-și manifeste intenția de a aduce o femeie tânără în casa care, în ciuda unei activități neobosite, era singuratică. Ori de câte ori venea vorba despre acest subiect preferat, băiatul știa întotdeauna să-l evite cu o glumă și o asigura râzând că ea era prima și ultima lui dragoste, ceea ce, cu toate că o bucura, nu o liniștea pe buna femeie. Stărui pe lângă doctor să-l trimită în călătorii. Și mijlocul acesta rămase mai multe veri fără succes, până când toamna trecută, întorcându-se dintr-o drumeție prin Elveția, fiul se arătă îngândurat, ceea ce nu-i scăpă ochiului ager al mamei. Se întâlnise pe Rigi[16] cu familia unui ofițer superior austriac, în garnizoană la Linz, și apoi rămăsese mai multe zile tovarășul lor de drum. Toată frumusețea gustată împreună făcuse ca acești străini să ajungă într-o intimitate plină de voioșie, iar fata, mândră, oarecum răzgâiată și înconjurată tot timpul de o mică suită, păru că binevoiește să coboare până la el. Da, uneori îi vorbea pe un ton cu adevărat prietenesc, care îl pătrundea adânc, dar, firește, în clipa următoare îl făcea să simtă, ca și pe ceilalți adoratori, capriciile ei. Dar cum era într-adevăr o făptură încântătoare, pe el îl cuceri mai serios decât pe ceilalți; nu scăpă ușor de impresia ce o făcuse asupra lui, deși, din lipsă de experiență, nu folosise nici una dintre ocaziile favorabile ale călătoriei și se despărțise de ea fără nici o speranță. Față de mamă-sa avu grijă să nu pomenească nici un cuvânt despre această întâmplare. Ceva în sufletul lui îl consola de nestatornicia acestei fericiri, spunându-i că fata n-ar fi cea potrivită pentru dânsul. Cum să-i pretindă acestei copile răsfățate să se îngroape cu el în singurătatea harnică a vieții lui, ea care era obișnuită cu tot felul de triumfuri în societate! Astfel și această imagine ar fi pălit, ca multe altele, numai ceva mai încet. Dar într-o zi, un prieten care fusese la un bal la Linz, unde întâlnise familia aceea și dansase cu fata, i-a scris grabnic că nu

fusese dat uitării, ba mai mult, că e atât de bine văzut de părinți și de fiica lor, încât îi reproșau serios tăcerea, de vreme ce făgăduise că le va scrie.

Acea scrisoare stârni în el o ciudată uimire, între bucurie și teamă, încât până la urmă îi fu cu neputință să nu-i destăinuiască mamei sale secretul. Buna mamă, care tocmai asta aștepta, a sărit de gâtul iubitului ei fiu, vărsând lacrimi de bucurie, fără să-i mai pună alte întrebări și fără să țină seama de obiecțiile lui. A împachetat faimosul cufăr și l-a trimis pe fecior în călătorie, amenințându-l cu mânia ei maternă, în cazul când s-ar întoarce totuși acasă fără nevastă. Fiul nu s-a împotrivit serios. Dar aici, la ultima stație înainte de țintă, atât de aproape de a lua o hotărâre, l-au cuprins iar o teamă și o neliniște, care erau cu atât mai mari cu cât, printre toate gândurile de dragoste, rațiunea rece îi arăta că nu se afla tocmai pe cale de a-și atinge fericirea, ci mai degrabă de a-și rupe gâtul într-o aventură prostească. Ce n-ar fi dat să poată consulta vreun oracol sau să primească un semn lămurit de la soartă! O clipă fu ispitit să interpreteze drept simbol faptul că i se rupsese broasca de la cufăr. „Dar dacă mâine voi putea iar să mă folosesc de ea?” își spuse. „Ei, nimic nu mă obligă să mă predau fără condiții la Linz, chiar din prima zi. Mai întâi voi putea examina situația cu ochii mei, deși, ce-i drept, odată ajuns acolo…”

Se cufundă în gândul de a o revedea, și se vedea silit să-și spună că atunci va fi ca și pierdut. Astfel stătu multă vreme sprijinit de parapetul podului, ceea ce îi făcu bine, căci zgomotul și vuietul de acolo, de jos, îi alungară gândurile, și nu-i rămase în inimă decât o impresie confuză de noapte călduță, de lumină de stele și de singurătate liniștită și nostalgică. Abia când auzi bătând ora unsprezece, se smulse din toropeală, porni pe mijlocul podului și privi către oraș, unde mărețele turnuri ale catedralei se ridicau peste acoperișuri. Apoi mai aruncă o privire spre răsărit, de-a lungul albiei întunecate a fluviului, făcu un semn cu mâna în chip de noapte bună și se întoarse încet către mal.

Credea că știe sigur drumul, dar în curând se rătăci pe ulicioarele întortocheate și nu găsea nicăieri un om care să-l poată îndruma. Nu-i părea rău: simțurile îi ardeau, inima îi bătea tare, nu putea fi vorba încă de somn pentru el. Când ajunse, în sfârșit, în piața catedralei, rămase vreme

îndelungată în fața portalului uriaș. I se părea că vede porțile larg deschise și nenumărați oameni ieșind sau intrând. Toți își căutaseră fericirea pe pământ, și câți nu urcaseră aceste trepte singuri sau mână în mână, pentru ca acolo, sus, să capete binecuvântarea pentru fericirea găsită, fie că acea fericire era un tovarăș de viață, un copil sau liniștea veșnică a morții! Și câți oare dintre acei oameni se puteau lăuda că-și potoliseră setea de fericire la un izvor curat? Câți își vor fi sorbit moartea, în timp ce ei credeau că sorb cu nesaț viața?

Îl treceau fiori reci gândindu-se la asta. Se întoarse deodată, înspăimântat de martorul mut și negru al atâtor dezamăgiri, și căută în grabă drumul spre casă. Un bătrân, care se strecura ca paznic printre tarabele din piață, îi arătă pe unde trebuia s-o apuce. La hotel totul părea adormit. La o lumină mocnită, nu mai găsi în sala de mese decât pe cel mai tânăr chelner întins pe sofa și dormind dus. Astfel că nu îl tulbură, aprinse la fitilul pâlpâind o lumânare nouă și urcă singur scara până la catul de sus, unde se afla odaia lui.

Când intră, era lumină înăuntru. Lena trebăluia la cufăr.

— Broasca e dreasă, zise ea, și v-am împachetat totul la loc. Cred că veți fi mulțumit. Într-o clipă sunt gata.

El dădu din cap aprobator și o privi cufundat în gânduri. De orice se apuca, fiecare mișcare a brațelor frumoase, fiecare unduire a gâtului și a cefei erau pline de o deosebită siguranță, de vigoare și de grație. Dar cum una dintre cozi i se desprinsese și atârna în față, pe umăr, văzu o dungă lată, sură, strecurându-se prin părul castaniu; și în timp ce se apleca peste cufăr, lumina îi juca pe frunte, făcând expresia ei să alterneze ciudat între tinerețe și bătrânețe, între curaj și renunțare.

Terminase și se ridică răsuflând adânc și potrivindu-și coada.

— S-a făcut târziu, zise ea, în timp ce străinul continua să tacă. Trebuie să dormiți, și eu de la fel. Noapte bună!

— Lena, zise el, nu pleca încă. Plimbarea târzie m-a înviorat prea mult ca să mă pot culca de pe acum. M-am gândit și la *dumneata*.

— La mine? Nu găseați ceva mai bun de făcut?

El tăcu un răstimp, plimbându-se prin odaie în lung și în lat.

— Fii bună și așază-te, spuse fără să se uite la ea și împinse masa din fața sofalei, să-i facă loc. Aș sta încă bucuros de vorbă cu dumneata; ori ești obosită?

— Nu, răspunse Lena. Dar ce vă poate interesa în vorbăria mea? Dumneavoastră sunteți fericit sau măcar în drum spre fericire. Visați la ceva frumos.

— Fată dragă, zise el, tocmai pentru că sper să-mi găsesc fericirea, îmi pare rău că nu-i pot ajuta pe toți cei care au pierdut-o. Dar mulți care nu mai au nădejde pot fi ajutați numai dacă *vor* să se lase ajutați. Ești încă atât de tânără, atât de frumoasă și ai primit o educație atât de bună! Cine știe ce îți mai rezervă soarta! Și dacă vrei să-mi faci o adevărată bucurie, primește orice ajutor care stă în puterile mele. Vrei, Lena?

Ea privea în jos, tăcută.

— De ce sunteți atât de bun cu mine? De mult n-am mai auzit astfel de vorbe. Sunt cu adevărat mișcată, ce vă pot răspunde?! V-am mai spus că eu nu pot fi ajutată. Dar de ce, asta e o poveste lungă. Și la urmă tot n-ați înțelege-o. Când ești fericit, nu înțelegi că altuia viața poate să-i fie o povară. Și eu am fost odată fericită și n-aș fi dat nici o zi din viața mea, căci credeam că are să meargă întruna așa, ba chiar că are să fie și mai frumos. Și dacă roata s-a întors, pe cine poți învinui? E numai vina mea. Nu, nu! zise ea deodată, la ce-ar folosi? Mâine trebuie să vă sculați de dimineață. Poștalionul pornește îndată după ora șase. Când veți trece iar pe aici cu tânăra dumneavoastră soție, probabil n-o să mă mai găsiți. Să nu vă faceți griji în privința mea. Ce însemnătate are dacă e un om mai mult sau mai puțin pe pământ? Călătorie fericită și… noapte bună!

Apoi plecă, înainte ca el să găsească un cuvânt de răspuns, părăsindu-l într-o stare de spirit ciudată, care îl împiedica să se culce. Deschise mecanic cufărul și se bucură când văzu cât de frumos orânduise ea totul. Deasupra se afla șalul colorat și minunat țesut, pe care mama lui îl lăudase în mod deosebit, ca pe cel mai de preț lucru din tot trusoul. Nu se pricepea el cine știe ce la podoabele femeiești, totuși îl cuprinse o îndoială serioasă că strălucitoarea tânără se va hotărî să poarte o țesătură care fusese cea mai nouă și cea mai rară cu patruzeci de ani în urmă. Se gândi pentru prima oară

că multe lucruri erau foarte demodate în vechea lui casă, câte trebuiau schimbate dintre obiectele la care mama lui ținea atât de mult; și plăcerea de a râde și de a batjocori a fetei răzgâiate îi erau încă prea vii în amintire, din acea călătorie, pentru a se aștepta la indulgență din partea ei. De altfel, se consola cu gândul că dacă îl iubește cu adevărat… dar tocmai de acest „dacă” se lovea de fiecare dată. Cu cât căuta să-și amintească ceea ce împărtășiseră împreună, cu atât această călătorie spre fericire, întreprinsă fără nici o socoteală, îi părea mai nechibzuită și mai primejdioasă, iar el însuși, un cavaler rătăcitor care pleacă în lume pentru a găsi o comoară sau pentru a răpi o prințesă despre care nu auzise decât o legendă îndepărtată și misterioasă.

După ce, în sfârșit, stinsese lumânările și închisese ochii, gândurile dureroase îl urmăriră în vis. O avea la braț pe frumoasa lui mireasă și, pentru o clipă, nu simți decât fericire și bucurie, deși i se părea ciudat că, în loc să răspundă la întrebările lui, fata se întreținea tot timpul cu un papagal pestriț care îi stătea pe umăr. „Cine e bătrâna din fața colibei?” întrebă ea dintr-odată. Atunci tânărul își văzu mama stând în fața casei lor, chiar pe cufărul lui, pe care părea că-l păzește cu grijă. „Uite, ți-o aduc pe fiica ta”, zise el, și bătrâna se ridică să îmbrățișeze tânăra pereche. Dar papagalul zburase către cufăr, deschisese cu ciocul, în chip de cârlig, zăvorul, și trăgea bucată cu bucată afară, iar mireasa începu să râdă în hohote și să strige: „Vrei să jucăm o comedie? Bătrâna de colo va fi mama țiganilor, iar eu, Preziosa”. Și spunând toate acestea, râdea atât de tare încât i se umpluseră ochii de lacrimi; și papagalul râdea și el, răutăcios și sarcastic, ca un om, în timp ce mama lui nu spunea nici un cuvânt, pentru ca mai apoi să se întoarcă în casă și să-i facă un semn de rămas-bun fiului ei. Și cum el vru s-o urmeze în grabă, ajunse într-un șir de odăi goale, unde de afară răsuna supărător râsul păsării, iar în cea din urmă stătea Lena la o roată de tors și spunea: „Nu mă întrerupe, cămașa de mort trebuie să fie gata azi”. Și totul continuă astfel, într-un vârtej teribil de imagini nebunești și înspăimântătoare, până când soarele dimineții îi lumină patul. Era atât de istovit de aceste vise, încât îl expedie pe servitorul care venise să-i amintească de ora plecării, spunându-i că nu va mai pleca în dimineața

aceea. Apoi mai șezu treaz în pat, ceasuri întregi, fără a fi în stare să ia vreo hotărâre.

După ce se sculă și-și luă posomorât micul dejun, rătăci dinadins pe gangurile și coridoarele casei, în speranța că o va întâlni pe Lena. Dar ea nu se arătă în acest timp. De abia la prânz, când se întoarse acasă obosit de hoinăreala fără țel prin oraș, fata trecu pe lângă el pe scară, cu o privire liniștită, lipsită de curiozitate sau de vreo familiaritate deosebită.

— N-am plecat încă, spuse el oarecum încurcat.

— Ei, îi răspunse fata, să sperăm că fericirea va aștepta o zi, dacă pe *dumneavoastră* vă rabdă inima.

Cu aceste vorbe, se depărtase. Ziua, în îmbrăcămintea ei curată, îi apăru încă și mai atrăgătoare și mai distinsă printre fețele de chelneri și de slujnice, dar și mai misterioasă ca în ajun. Nu se putu stăpâni să nu se oprească și să nu se uite înapoi cum făptura zveltă cobora liniștit și dispărea jos, în camerele personalului, fără să întoarcă măcar o dată capul spre el.

Pe când continua să stea acolo, sosi un domn bătrân, plăcut, pe care îl văzuse în ajun la masă și căruia i se spunea „domnul medic al circumscripției". Acesta se întorcea acum de la o vizită la catul de sus și-l salută pe străin, oprindu-se o clipă lângă el.

— Nu-i așa? zise. E o persoană minunată și o ființă rară în toate privințele. Cunosc hotelul de vreo treizeci de ani, dar niciodată n-a fost atâta rânduială ca acum, de când slujește ea aici, deși niciodată nu încearcă să iasă în evidență. Nu-i poți găsi nici o vină bunului meu prieten, hotelierul, dacă acum, la bătrânețe, s-a mai îndrăgostit o dată lulea și ar dori să se însoare cu fata. Și nici ea n-ar găsi curând să se căpătuiască mai bine. Dar cu ea e ceva ciudat. Păcat! Mare păcat! mormăi medicul întinzându-i tânărului tabachera.

— Ce se știe despre ea? întrebă acesta.

— Nici cel mai mic lucru care s-o pună într-o lumină proastă, răspunse doctorul. Dar trebuie să fie multe în trecutul ei, căci – deși nu i se observă nimic în purtare – aici, sus, zise el arătând spre frunte, nu este totul cum ar trebui să fie.

— Cum? strigă tânărul consternat. Crezi că…?

— Nimic grav, scumpul meu, doar o mică monomanie nevinovată, cam ceea ce numim idei fixe. Se întâmplă ca și cu tenia. Mulți oameni o au, fără să știe măcar, ceea ce nu-i împiedică să ajungă la o vârstă foarte înaintată.

— Și care e obiectul acestei idei fixe?

— Prea multe vrei să știi, răspunse bătrânul, prizând pe îndelete. Tot diagnosticul meu se face de râs când e vorba de ființa aceasta închisă. Pricina trebuie să fie vreo poveste de dragoste, doar se știe cum merg treburile. Dar că acum refuză cele mai bune partide și că rămâne în situația asta de slujnică – te rog să-l crezi pe un bătrân doctor și fin cunoscător al caracterelor – trebuie să fie o sminteală, și mă tem tot timpul să nu se sfârșească prost. Păcat, mare păcat!

Cu aceste cuvinte, vârî iar tabachera în buzunarul vestei, își luă pălăria, se înclină politicos și plecă.

Străinul rămase adânc cufundat în gânduri. Aerul din casă îi păru deodată atât de apăsător, încât coborî iar și își îndreptă pașii spre podul unde noaptea trecută se lăsase în voia visurilor despre viitor. Acum, la lumina zilei, totul i se părea searbăd și rece. Nimic nu l-ar fi interesat mai mult decât o convorbire cu fata misterioasă, care, nici el nu știa cum, îi devenise atât de apropiată de parcă ar fi pornit la drum numai pentru ea. Dar cum în timpul zilei nu era nici o speranță să stea de vorbă singur cu ea, o porni de-a lungul malului către înălțimea de unde îl privea templul maiestuos al Walhallei. Căldura amiezei, praful și plimbarea solitară nu-l puteau înveseli și, ajuns sus, rămase tot atât de indiferent față de înalta clădire de marmură, ca și față de priveliștea largă, care altfel l-ar fi desfătat. Se așeză pe una dintre trepte, la umbra coloanelor, și în cele din urmă adormi, obosit de toată meditația aceea fără folos.

Cum avea de recuperat somnul din ultima noapte agitată, se deșteptă abia când începuse să amurgească. O trăsură care mergea în oraș îl luă și pe el, astfel că ajunse la timp la Cocoșul Alb și își comandă masa de seară, jos la restaurant, în speranța că-l va regăsi acolo pe bătrânul doctor căruia i-ar mai fi pus bucuros și alte întrebări. Îl așteptă însă în zadar, și în loc de tovărășia medicului trebui să se mulțumească cu cea a patronului pentru care simțea o antipatie ascunsă, deși nu era un om neplăcut. Dar faptul că îi

venise în gând s-o ceară în căsătorie pe Lena i se părea tânărului străin o cutezanță de neiertat. Imediat după cină, își luă un rămas-bun scurt și plecă în odaia lui.

Inima îi bătea puternic, pe când, tocmai în momentul în care voia să intre, o văzu venind pe Lena.

— Bună seara! zise el. Mai ai treabă?

— Pentru azi am sfârșit cu toate, răspunse ea. Trebuie să vă fi bucurat de această zi frumoasă, căci probabil ați fost sus, la Walhalla.

— Toată ziua nu mi-ai ieșit din minte, Lena. Mi-ar face plăcere dacă ai avea timp să stai puțin de vorbă cu mine. Cum ea nu răspunse imediat, el adăugă: Sau ți-e teamă de bârfeala lumii dacă ai veni la mine în odaie?

Fata ridică semeață capul.

— Nu mi-e teamă de nimeni, spuse ea, n-au decât să bârfească. Luați-o înainte, vin îndată.

Și într-adevăr, foarte curând o văzu intrând la el. Aprinsese lampa și, întinzându-i mâna, o întâmpină foarte emoționat. Ea îl privi întrebător.

— Lena, zise, trebuie să începi să ai încredere în mine, chiar dacă n-am dreptul la această încredere decât prin simpatia vie ce o simt pentru dumneata. Mi-e cu neputință să plec de aici fără să știu mai mult decât că ești nenorocită. Nu crede că la mijloc e o simplă curiozitate. Se zice că dragostea se naște într-o clipă, dar că prietenia are nevoie de un lung răstimp de încercare. Dacă judec după iuțeala cu care s-a născut sentimentul meu, trebuie să cred că ceea ce mă reține aici e dragostea. Pe de altă parte, mi se pare că nu-ți doresc decât prietenia, căci mă preocupă numai soarta dumitale, iar la mine nu mă gândesc aproape deloc. Dă-mi mâna, fără frică. Să știi că nu vreau să te mint nici pe tine, nici pe mine!

— Știu, zise ea, că n-ați fi în stare de asta, de aceea vin la dumneavoastră, căci nici eu n-aș vrea să vă înșelați. Încă de ieri mi-ați propus atât de prietenos să mă ajutați, dar, credeți-mă, nu pot fi ajutată. La ce bun să vă istorisesc povestea mea? Cum aveți inimă bună, v-ar întrista, fără îndoială; apoi, fiind logodit, n-are rost să vă mâhniți pentru fericirea pierdută a unei ființe cu totul străine.

În timp ce vorbea astfel, se așezase totuși pe sofa, ca și cum refuzul ei n-ar fi fost cu adevărat serios. Tânărul tăcea și o privea țintă: nu știa de ce chipul acesta îl atrăgea atât de irezistibil. I se părea că niciodată nu văzuse o ființă ca ea, atât de modestă și în același timp atât de nobilă. Mai ales ochii ei, care păreau să caute tot timpul ceva în depărtare, și gura frumoasă, dar nu prea mică, a cărei expresie oscila ciudat între severitate și melancolie, îl atrăgeau în chip misterios; și când ridica brusc privirea spre el, își simțea inima bătând nebunește. El încerca să păstreze tăcerea, temându-se să nu spună ceva care ar putea să-i displacă fetei.

— Știu ce gândiți, zise ea. Credeți că mă tem să vorbesc despre trecutul meu, pentru că port o mare vină. Desigur, cam așa și e, dar altfel decât obișnuiesc oamenii să înțeleagă. Desigur, ei m-ar dezvinovăți, și totuși a fost un mare păcat, un păcat de moarte, căci ce-ți mai rămâne decât să mori când tu însuți ai dat cu piciorul fericirii? Mai bine am să vă istorisesc totul, dumneavoastră nu sunteți ca alții și îmi veți da dreptate. Sunt dintr-un orășel de pe Rin, dar părinții mei nu se trăgeau de acolo și de aceea n-am putut afla dacă mai am rude în viață; căci tatăl meu nu vorbea niciodată de trecutul lui. După ce a murit, am încercat să-i reconstitui viața din câteva scrisori pe care uitase să le ardă. Trebuie că a mai fost însurat o dată și soția i-a fost necredincioasă. Pe vremea aceea avea peste patruzeci de ani și tocmai izbucniseră războaiele de eliberare împotriva lui Napoleon; el și-a părăsit fericirea zdrobită și a plecat în armată ca simplu soldat. De altfel nici n-avea mult de pierdut, era cantor și profesor la o școală comunală și n-avea avere. Astfel, a trecut Rinul și cred că-și căuta moartea, dar n-a găsit decât răni, așa încât, după intrarea în Paris, a trebuit să rămână acolo câteva săptămâni să și le vindece. În vremea aceasta, a cunoscut-o pe mama, o tânără croitoreasă, săracă, dar cu reputație bună și cu o fire veselă. În timp ce lucra, cânta toată ziua vechi cântece franțuzești, iar tata stătea la fereastra de peste drum, o asculta și își uita rănile, și pe cele din război, și pe cele mai vechi, care îl dureau mai tare. Ce să-ți mai înșir? Destul că tata, fiind pe jumătate invalid, a fost liberat din armată, unde reușise să ajungă sergent-major. Și-a luat cu el tânăra nevastă franțuzoaică și s-a întors în Germania, călătorind dintr-un loc într-altul, cu mare plăcere, până li s-au isprăvit banii.

Asta s-a întâmplat tocmai în orășelul acela de pe Rin; au rămas acolo, mama a început iar să coasă și tata a solicitat un post de vameș la poarta orașului; cum știa mai multă carte decât era necesar pentru asta și cum avea un trecut frumos în armată, i s-a acordat în sfârșit postul.

Acum era cu desăvârșire fericit și și-a reluat viața, căci o iubea pe mama peste măsură, deși în primele luni nu putea vorbi cu ea aproape nimic. Cu franțuzeasca lui mergea aproape tot atât de prost ca și cu nemțeasca ei. Dar când doi oameni se iubesc, n-au nevoie de conversație. El mi-a povestit adesea că de câte ori mama lucra la fereastră și-și cânta cântecele, poștalioanele de călători și camioanele se opreau la poartă, și persoane distinse, dar și oameni simpli nu se mai saturau ascultând-o. Și întregul oraș o iubea pe tânăra femeie și o vorbea numai de bine, cu toate că filfizoni călare și pe jos se plimbau neîncetat pe sub fereastra ei.

Timp de doi ani a durat fericirea tatei, apoi a trebuit să se despartă de ea și s-o îngroape în pământul întunecat. Eu aveam doar un an, așa că nu mi-a rămas nici o amintire despre draga mea mamă. Dar se zice că îi semăn atât de tare încât am fi putut fi lesne confundate. Îi port și numele: Madeleine; și tata îmi spunea așa, și mie îmi plăcea mai mult decât Lena. Dar nu moștenisem numai chipul mamei, ci și veselia, și plăcerea de a cânta, și dragostea pentru tata. Căci îndată ce am atins vârsta rațiunii și am înțeles ce tată bun aveam, micuța mea inimă n-a mai bătut decât pentru el și nu eram mulțumită decât când puteam fi împreună cu el, să-i fac viața mai ușoară și să-l înveselesc cu cântecele mele. Cum nu m-a trimis la școală, ci îmi dădea singur lecții, mă obișnuisem cu el, și îmi petreceam foarte puțin timp cu copiii de prin vecini. O slujnică bătrână m-a învățat să gătesc și să cos și, când m-am priceput la amândouă, l-am înduplecat pe tata să-mi încredințeze mie mica noastră gospodărie, deși aveam doar paisprezece ani. Abia atunci am început să mă simt cu adevărat bine, căci puteam să-l servesc și să-l îngrijesc după pofta inimii și îmi mai rămânea și puțin timp să învăț câte ceva. Îl convinsesem să ne cumpărăm o gramatică franceză și câteva cărți de citit, astfel că petreceam multe seri repetându-ne lecțiile în „limba mea maternă” și învățam pe ascuns cântece franțuzești și nu mai cântam nimic altceva. Când a auzit primul cântec, a pălit ca un mort, apoi a

început să plângă așa de tare, încât m-am oprit speriată. Dar el m-a îndemnat să continui și apoi mi-a spus că lacrimile îi fac bine, că i s-a părut că o vede pe mama în carne și oase, cum stătea pe vremuri la Paris, la fereastra mansardei, atunci când se îndrăgostise de ea pe loc.

Pe urmă mi-a povestit pentru întâia oară cum îi scrisese o scrisoare, atât cât era în stare, în franțuzește, mărturisindu-i dragostea lui. Trimisese scrisoarea peste drum, printr-un băiețel, și, stând la fereastră, văzuse cum ea a primit-o și a citit-o. Câtva timp continuase liniștită să lucreze făcând o mutră serioasă. Dar, deodată, a întors capul pe jumătate spre el și a cântat un mic cântec care ajunsese la modă între nemți și franțuzoaice: „*Que je vous aime* – / i-adevărat, mă tem; / *sans papa, sans mama*, / așa singuri – oh, da; / *que je vous aime* – / i-adevărat, mă tem!” Și tot cântând așa, râdea și îi făcea semn cu capul, și din ceasul acela totul fusese pus la cale și n-au așteptat cu nunta nici paisprezece zile. Apoi tata m-a sfătuit să fiu și eu tot atât de bună și de virtuoasă ca mama. În general, îmi vorbea mult de virtute, și trebuia să-i citesc deseori povești în care apăreau femei și fete virtuoase. Nu știam deloc ce însemna asta și nici nu-mi venea să întreb. Înțelegeam bine că virtutea e un lucru foarte serios, în timp ce eu însămi eram veselă și preferam să cânt și să râd decât să mă gândesc la lucruri serioase.

Peste ceva timp, am priceput, firește, mai bine, când ajunsesem destul de mare pentru ca tinerii să mai privească la fereastră, așa cum se-ntâmplase cu mama, și când adesea, mergând pe stradă, auzeam spunându-se în spatele meu că sunt frumoasă, și altele rostite de domnișorii ce-ar fi intrat bucuros în vorbă cu mine. Toate astea îmi făceau plăcere, dar nu le luam în serios, căci nu credeam că aș putea iubi pe cineva mai mult decât pe bătrânul și bunul meu tată. Duminica, după ce îi pieptănam cu cărare părul cărunt și rar și-i înnodam cravata și când, din gulerul alb, dragul lui obraz bătrân și cinstit mă privea atât de încrezător, întotdeauna îl îmbrățișam pe după gât, îl sărutam și îi spuneam tot felul de prostii: că e cel mai frumos și cel mai tânăr din tot orașul și să nu cumva să le facă pe bietele fete să se îndrăgostească prea tare de el. Atunci râdea și ridica degetul: „Ești *une tête folle*[17], Madeleine, și asta o ai de la maică-ta”. „Ei atunci”, spuneam eu, „nu poate fi ceva rău”. Mă uitam după el cum cobora încet strada, cu bastonul în

mână, îndreptându-se spre biserică, și apoi alergam la plită să gătesc ceva care îi plăcea, și credeam că lucrurile vor fi mereu așa.

Dar într-o zi a venit sfârșitul, tot într-o duminică mi l-au adus acasă de la biserică. Îl lovise paralizia în mijlocul predicii și n-a mai trăit decât puține ceasuri. Dar chiar în cel din urmă, când îi țineam mâna care se și răcise, mi-a vorbit de virtute, mi-a spus că nu are altceva să-mi lase decât bunele mele principii, și că nu-mi putea merge prea rău în viață dacă rămâneam virtuoasă și țineam la cinstea mea. Asta trebuia să-i făgăduiesc înainte de despărțire, cu gestul și cuvântul meu. Și după ce am făcut-o, i s-a luminat fața, a mai suspinat o dată – și s-a dus.

Aveam pe atunci douăzeci și unu de ani, eram sănătoasă, plină de curaj, îndemânatică la orice fel de muncă, încât, cu toată sărăcia, nu-mi făceam griji pentru viitor. Astfel, la câteva săptămâni după înmormântare, am refuzat un pretendent, fiul unor burghezi avuți, deși nu-i puteam reproșa nimic decât lipsa mea de simpatie pentru el. De asemenea, nu mi-a păsat deloc nici de dezaprobarea vecinilor care auziseră despre asta. Îl jeleam pe dragul meu tată și în același timp priveam cu o bătaie de inimă ciudat de voioasă poarta ce părea că se deschide în fața mea spre lumea largă. Deocamdată însă am primit oferta unei doamne bătrâne să mă duc la ea ca un fel de cameristă sau ca damă de companie. Venise de curând în orășelul nostru și se spunea că e foarte bizară. M-am gândit că-i o slujbă ca oricare alta. Aveam însă să-mi dau în curând seama cât de rea este pâinea servituții și cât de grele erau aceleași îndatoriri ce-mi păruseră ușoare când era vorba de tata.

V-ar plictisi, desigur, dacă v-aș povesti în cele mai mici amănunte cum mi-a mers acolo. Nu era o femeie rea, dar întregul an cât am răbdat să stau la ea, n-am avut nici o oră de liniște. Pe vremuri fusese o mare frumusețe și nu se putea deprinde cu gândul că acum era o femeie bătrână, urâtă, care avea tot atâtea capricii câte zbârcituri pe frunte. Și asta încă ar fi mers. Cel mai greu îmi era să aud întruna poveștile despre succesele ei și despre marile nenorociri pe care le provocase. Vorbind despre toate astea, uita că avea în față o tânără neștiutoare. Când se adâncea cu totul în amintirile ei, dădea la iveală aventuri care mă făceau să roșesc. Și vă puteți închipui cât

mă tulburau acele povești, de vreme ce nu-mi puteam da frâu liber voioșiei mele firești prin țopăieli și cântece ca înainte; trebuia să-mi petrec zilele stând liniștită lângă bătrână, în timp ce gândurile mele o luau razna pe căile cele mai primejdioase.

Fără această distracție, de care, firește, mă apuca și pe mine groaza din când în când, desigur că n-aș fi putut rezista să trăiesc lipsită de orice altă tovărășie. Și îmi mai amintesc cum într-o seară mi-a destăinuit un capitol deosebit de tulburător din memoriile ei și, în timp ce-mi vorbea, a adormit. Eu însămi am căzut într-o stare de semireverie, în jilțul meu scund: mi s-a părut că s-a deschis deodată ușa și că dragul meu tată a intrat întocmai cum obișnuia pe vremuri să se întoarcă de la biserică, cu cartea de rugăciuni sub braț, cu bastonul în mână, cu o expresie de cinste pe frumosul lui chip îmbujorat, ce ieșea din gulerul alb. Câteva clipe m-a privit țeapăn și tăcut, încât m-am speriat de moarte. Apoi a dat din cap și mi-a spus: „Amintește-ți ce mi-ai făgăduit, Madeleine, că ai să rămâi virtuoasă”. Și apoi a mai rostit versul lui Schiller, pe care îl avea adesea pe buze: „Totuși virtutea nu e o amăgire deșartă!” – și în același timp s-a uitat atât de sever la bătrâna mea, încât și eu am început s-o privesc cu luare-aminte. Și în momentul acela mi s-a părut mai dezgustătoare ca niciodată, urâtă și îngrozitoare în același timp, și nu pricepeam cum putusem răbda atâta vreme obrazul acela. Dar când am vrut să-mi arunc ochii iar către tata, el dispăruse, și numai cuvintele lui îmi răsunau limpede în urechi, încât n-am mai putut închide un ochi toată noaptea.

Chiar a doua zi de dimineață am citit în ziar că o familie de moșieri căuta o cameristă și, fără să stau pe gânduri, le-am scris și am fost angajată pe loc. Nu vă spun nici numele regiunii și nici pe cel al familiei. De altfel, nici nu contează. Era o moșie frumoasă, înconjurată de multe păduri și de coline, nu departe curgea și Rinul, dar nu se afla nici un oraș mai mare prin apropiere. Erau însă multe cetăți și castele ale unor familii bogate, cele mai multe nobile. Stăpânii mei trăiau pe picior mare: bărbatul, burghez de obârșie, își câștigase el însuși averea, dar n-avea mare trecere în casă, căci nevasta, o nobilă, era foarte trufașă și încerca din răsputeri să îndrepte greșeala pe care o făcuse prin această mezalianță. Astfel, prefera să

locuiască cu cele două fiice ale ei la moșie, pentru că acolo întreținea mai ușor relații cu vecinii, decât în capitală, unde nu mai putea fi primită la curte. Bărbatul o lăsa să facă tot ceea ce dorea, căci o iubea foarte mult; fusese, după toate aparențele, o frumusețe. Și fetele erau niște domnișoare încântătoare, iar despre fiul lor, care era plecat într-o călătorie când am sosit acolo, toți cei care îl cunoșteau spuneau că e frumos ca un tablou. „Și ceea ce e mai important”, spunea Amélie, sora cea mare, „este un cavaler perfect”. Fata moștenise caracterul trufaș al mamei; cea mică, Fanisca, semăna cu tatăl ei. Nu eram nici de opt zile în casă, că m-a și luat după gât, m-a sărutat și mi-a spus: „Să mă privești ca pe o prietenă, Madeleine. Cei de aici nu mă înțeleg, iar fratele meu, care e cel mai bun dintre noi toți, se va întoarce acasă cine știe când. Nu-ți închipui cât de singură mă simt. Dar mi-am dat seama pe loc că ai o inimă afectuoasă. Să mă tutuiești când suntem singure”.

Firește, asta n-am făcut-o, cu toate rugămințile ei, dar fata inocentă și visătoare mi-a devenit foarte dragă și pentru ea am răbdat multe lucruri neplăcute. Mama și domnișoara Amélie nu-mi observau prezența decât atunci când îmi porunceau ceva sau când îmi găseau nod în papură. În schimb, bătrâna guvernantă a prins simpatie pentru mine datorită brumei de franțuzească pe care o știam. Și am fost destul de deșteaptă să mă folosesc de asta. La lecțiile Faniscăi, făceam întotdeauna în așa fel încât să fiu prin preajmă cu un lucru de mână și, prin urmare, am deprins tot ce a învățat și tânăra mea stăpână, ba poate chiar mai mult. Nu că îmi prilejuia o deosebită fericire, dar mă preocupa, încât uitam să mă întreb dacă sunt fericită. Și când priveam în jur, mi se părea chiar că nu-mi lipsește nimic. Căci n-aș fi invidiat pe nimeni în nici o privință. Uneori mă gândeam la tata și la ceea ce spunea întotdeauna despre virtute, și anume că având-o nu poți fi nenorocit. Desigur, eram virtuoasă, așa cum își dorise el. Dar nu puteam descoperi vreo fericire deosebită în acest fapt.

În casă erau adesea sindrofii și cucoanele mele se duceau foarte des să răspundă la aceste vizite. Nici unul dintre domnii tineri sau mai în vârstă pe care îi întâlneam n-a făcut vreo impresie asupra mea, în afară doar de una neplăcută, când, vreunul, prinzându-mă uneori singură, mă urmărea ca pe o

pisicuță cu galanteriile lui îndrăznețe. Știam foarte bine să-i țin la distanță. Dar toate astea au avut drept efect numai să mă convingă că virtutea e ceva foarte ușor de păstrat, astfel că nu înțelegeam de ce scumpul meu tată îmi vorbise despre ea atât de solemn.

Zâmbiți de ideile mele copilărești. Dar ascultați mai departe. Oricum, povestea este aproape de sfârșit și am să caut s-o scurtez pe cât se poate.

Într-o după-amiază, în timp ce ședeam în odaia domnișoarei mele celei mici și lucram o garnitură de catifea roșie pentru doamna – guvernanta citea, frază cu frază, un capitol din *Carol al XII-lea*, iar domnișoara trebuia să-l traducă în englezește –, am auzit răsunând puternic un corn de poștalion și roțile unei trăsuri rostogolindu-se repede pe sub poarta arcuită a castelului. „Gaston!" strigă Fanisca și se năpustește la fereastră; o deschide brusc, salută în jos cu amândouă brațele și apoi se strecoară repede pe ușă, ca o rândunică, în brațele fratelui ei. Bătrâna guvernantă a urmat-o; eu însă am rămas sus la fereastră și am văzut cum un tânăr zvelt sare din caleașcă, o ridică în brațe pe Fanisca mea și nu se mai satură sărutând-o. Pe urmă a sosit mama, apoi domnișoara Amélie și, încetul cu încetul, tot personalul. Și după ce prima vijelie s-a potolit, au dispărut cu toții în casă și nu mai auzeam decât un zgomot neobișnuit de pași și de glasuri jos, pe coridor, până când s-a liniștit și asta. Numai eu stăteam tot în același loc, la fereastră, și inima îmi era grea. Îmi fusese dat să văd ce înseamnă fericirea de a strânge în brațe, după o lungă despărțire, ființa iubită, fără să iau și eu parte la asta. Eram numai camerista care trebuia să termine la timpul hotărât o garnitură de catifea roșie și care nu putea cere mai mult decât să i se plătească la vreme leafa cuvenită. Pentru întâia oară îi invidiam pe alți oameni.

Desigur, ora de engleză se sfârșise pentru ziua aceea, dar eu am rămas să lucrez. Doar Fanisca a intrat o clipă să-și ia albumul de desene. Mi-a spus în fugă tot felul de lucruri despre fratele ei, că se făcuse și mai frumos și era atât de bun – atât de bun! Spunea că-i adusese o mulțime de lucruri minunate și istorisea cele mai amuzante povești din călătorie; mai spunea că mama ei îi scrisese imediat tatălui și acum avea să fie și mai grozav, și

multe altele de acest fel. Eu am tăcut tot timpul; ce aș fi putut spune? Oricum, o iubeam prea mult ca să nu mă bucur de fericirea ei.

Iertați-mă că iar lungesc povestea, pe care, firește, o am în fața ochilor până în cele mai mici amănunte. Dar odată ce am început, unde să mă opresc? Dacă vă spun că am avut o noapte proastă și că m-am și gândit să plec și de aici, tot n-ați pricepe cât mi-era inima de grea, acum pentru întâia dată, după o viață monotonă și indiferentă. N-a durat mult. A doua zi, în timp ce stăpânii mei erau în sala de jos, la micul dejun, trebuia să duc pe o tavă de argint, așa cum hotărâse doamna, scrisorile care sosiseră de dimineață. Fiul ședea pe sofa lângă masă, iar Fanisca lângă el pe un taburet și-i ținea mâna stângă în poală. M-am rușinat că n-aveam curajul să-l privesc fără sfială. Totuși am observat că s-a oprit brusc din vorbă și că i-a șoptit ceva surorii lui. „Este Madeleine a noastră”, a răspuns ea în surdină și a mai adăugat ceva ce n-am înțeles. Dar simțeam că el mă urmărește cu privirea cât timp am stat în odaie și, supărată că roșisem, am ieșit cât am putut de repede.

Afară era cât pe-aci să-mi dea lacrimile. Dar mândria mi-a venit în ajutor. Mi-am jurat solemn să-mi continui viața ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, să nu ocolesc ochii aceia și nici să nu-i caut. Dar n-am fost pusă la încercări prea grele. Din acea dimineață, Gaston părea că mă ignoră tot atât de distins ca mama și sora lui cea mare. Acum începu o viață strălucită, cu serbări, cu vânători, cu plimbări pe apă și cu focuri de artificii, și peste tot fiul casei era eroul, și adesea când stăteam în odăița mea, îi auzeam râsul până în singurătatea ce mă înconjura, și mi se părea că niciodată nu auzisem un râs mai neîndurător. Din pricina asta devenisem atât de rece și atât de încăpățânată, încât acum, când îl întâlneam întâmplător, în casă sau în grădină, nu mai aveam nevoie să-mi plec ochii, ci puteam trece cu un salut liniștit, aproape trufaș. El răspundea întotdeauna prietenos – eu spuneam că e condescendent – și am observat prea bine că, de obicei, se oprea și mă urmărea cu privirea. Un lucru numai îl socoteam spre cinstea lui: deși era un „cavaler perfect”, n-a făcut nici o încercare de a mă onora, ca pe vreo subretă oarecare, cu glume în doi peri sau de a înjgheba vreo aventură de patru săptămâni.

În sfârșit, am auzit că trebuie să plece, să se pregătească încă un an la universitate, după dorința tatălui, pentru o carieră de stat. Fanisca era foarte tristă, și nici chiar mama nu mai trata problemele toaletelor ei cu importanța obișnuită; singură domnișoara Amélie părea indiferentă. De curând se logodise cu un baron cam bătrâior și făcea pe îndrăgostita exaltată, care nu se poate gândi decât la propria-i fericire. Cu o zi înainte de plecare – era spre toamnă –, s-a adunat încă o dată toată vecinătatea pentru un mare dineu la castelul nostru. Vedeam seara, din odaia Faniscăi, cum se îndepărtau echipajele și nu-mi dădeam seama în ce stare sufletească mă aflam. Aproape mi se părea o eliberare că a doua zi totul se va întoarce pe vechiul făgaș liniștit. Iar apoi, când îmi imaginam casa fără el, credeam că în golul groaznic nimeni nu va mai putea să respire, cu atât mai puțin să vorbească sau să râdă ca înainte.

Pierdută în astfel de gânduri, tocmai închisesem fereastra și pășisem îndărăt în odaia cufundată în semiobscuritate, când, deodată, se deschise ușa și intră chiar el. „Sora mea nu e aici?” a zis și, cum n-am putut răspunde decât cu un gest, el a continuat: „De altfel, nici n-o căutam cu adevărat pe ea, pe dumneata te căutam, Madeleine”. „Pe mine?” am întrebat eu tremurând tare. „Da, pe dumneata, Madeleine”, a zis el atunci. „Ai ceva cu mine? Am observat asta de la bun început. Ți-am făcut vreun rău? N-aș vrea să plec fără să-l fi îndreptat.” În timp ce vorbea, mi se părea că în jurul meu au început să sune sute de clopote și totuși auzeam lămurit fiecare silabă. Și el reîncepu. „Văd că taci, Madeleine, e ceva atât de important încât nici nu-mi poți spune?” M-am recules și am răspuns cât de liniștit am putut: „Nu mi-ați făcut nici un rău, de altfel cum ar fi fost cu putință? Nu-i putem jigni decât pe egalii noștri.” Atunci s-a apropiat de mine și mi-a luat mâna. „Madeleine, aș dori ca tu să-mi fi făcut tot atât de puțin rău pe cât ți-am făcut eu ție. Dar lucrul ăsta nu mai poate fi schimbat, dacă timpul nu-l schimbă. Cu vremea ai să mă cunoști. Și acum, te las cu bine. Rămâi credincioasă micuței mele Fanisca; nu-i așa că asta nu poți să-mi refuzi?” Am amuțit. Lacrimile mi-au țâșnit fierbinți din ochi. Din pricina lor nici nu-i mai puteam vedea fața, auzeam doar lămurit cum spunea: „Fată mândră! N-am meritat aceste lacrimi!” Apoi și-a trecut mâna peste părul meu.

Acum știți de ce am tresărit înspăimântată ieri, când ați făcut și dumneavoastră același lucru. Dar atunci a fost altfel, a zvâcnit ca un curent electric din vârful degetelor lui prin întregul meu trup încât, fără să vreau, m-am tras înapoi. Iar când m-am liniștit și mi-am venit în fire, el nu mai era în odaie.

Nu l-am mai văzut în timpul serii, iar a doua zi plecase călare înainte de răsăritul soarelui. Apoi au început să sosească scrisorile lui, pe care firește nu mi le scria mie, ci micii lui Fanisca, dar înțelegeam bine că erau pentru mine. Sora lui era fericită; înainte nu-i scria decât la ziua ei de naștere, așa cum scrii unui copil. Acum soseau în fiecare săptămână două-trei file care începeau întotdeauna vesel, istorisind farse studențești, apoi tonul se schimba brusc, cum se schimbă ziua în noapte, și scumpa copilă îmi citea ultimele pagini serioase cu o expresie mirată și bizară. Spunea adesea: „E ca și cum ar pune pe altcineva să-i scrie sfârșitul scrisorilor”. – „Sau le-ar adresa *alteia*”, îmi spuneam în sinea mea. Și când eram singură, îi scriam în gând pagini întregi, dar nici un rând nu ajungea pe hârtie. Și nici nu mi-a trecut vreodată prin minte să-i vorbesc de mine prin sora lui sau să-i trimit salutări.

De când îmi spusese acele cuvinte, nici o clipă nu m-am îndoit cum stăteau lucrurile în privința mea. Eram ferm hotărâtă să nu mai rămân acolo decât peste iarnă. El trebuia să vină de Paști, Fanisca vorbea zilnic de asta; știam că atunci aș fi fost pierdută. Am decis să-i spun de Anul Nou mamei lui că voiam să-mi caut alt loc de muncă. Încotro mă va purta soarta, mi-era totuna.

Dar s-a întâmplat altfel.

De Crăciun, zăpada acoperise parcul; erau zile frumoase, limpezi, Fanisca nu voise să stea în odaie și mă luase și pe mine afară cu ea. În timp ce coboram încotoșmănate în paltoane aleea cea mare care duce la șosea, vedem deodată, în pădurea învelită în brumă, o formă întunecată apropiindu-se de-a lungul unei cărări, care taie o mare parte din drum. Fanisca era cam mioapă și a vrut să continue drumul. Eu însă l-am recunoscut pe loc și m-am oprit. „Surioară!” strigă el, făcându-ne cu mâna. Peste o clipă, Fanisca se agățase de gâtul lui. Dar fratele se uita peste capul

Faniscăi la mine, cu o privire… Îmi zvâcnea din nou tot trupul, ca atunci când mi-a atins creștetul cu mâna.

Ce să mai înșir multe? Desigur că și dumneavoastră ați trecut prin așa ceva – și știți cum fiecare se învârtește în jurul celuilalt, când ar avea să-și spună o lume întreagă de adevăruri și nu le vine pe buze decât un „Bună ziua!” Pe deasupra, era un actor atât de bun, încât nimeni din casă nu observa nimic deosebit, și, ceea ce era cel mai rău, nu observam nici eu însămi. Vedeam că mă caută și că e supărat pe mine pentru că îl ocoleam. Mi se părea că datorez aceasta și mie, și lui. Și totuși mă cutremuram când aluneca uneori asupra mea o privire fugară din ochii-i triști.

Așa s-au scurs opt zile, cu mari serbări la castel, iar eu stăteam singură și mă chinuiam cu gândurile mele amare. În ajunul Crăciunului, făcuse cadouri tuturor, numai mie nu. Sora cea mică l-a certat pentru asta, eu însă îi eram recunoscătoare. Nu voiam să mă considere o slujnică, și în ce altă calitate aveam dreptul să mă aștept la vreo amabilitate din partea lui? Astfel ședeam și lucram până noaptea târziu la podoabele doamnelor mele, pe care voiau să le poarte la un bal mare, a treia zi de Crăciun. Castelul contelui era la o depărtare de vreo trei ceasuri de noi. Se vorbea de o căsătorie între Gaston și fiica acestuia. Fanisca însăși a pomenit odată fără să vrea despre asta și se vedea cât de mult își dorea. Balul nici n-ar fi avut loc dacă fratele ei n-ar fi venit în vacanță acasă.

Așa că în acea după-amiază am văzut cum s-a pornit marele alai cu pocnete de bici: patru sănii și câțiva călăreți. Căci în afară de stăpâni, pleca aproape tot personalul, numai eu, bătrânul grădinar și un băiat de la grajduri păzeam casa. Guvernanta se dusese de sărbători la familia ei, într-un oraș francez de la graniță.

Îndată ce convoiul a dispărut din ochii mei și m-am simțit liberă, m-a copleșit puternic soarta mea și am plâns mult și amarnic. Apoi mi-a fost mai bine, credeam chiar că îmi plânsesem ultima durere și aveam încredere în mine că atunci când îl voi revedea îmi va părea străin și indiferent, ca un nume de mult uitat. În lumina crepusculară am cutreierat prin toată casa, chiar și prin odaia lui. Am stat mult în jilțul din fața biroului său și am privit lucrurile împrăștiate acolo, și tot timpul mi se părea că el n-ar mai fi pe

lume, că numai lucrurile astea mai vorbeau de el. Visând astfel, s-a făcut noapte neagră, numai zăpada mai strălucea prin ferestrele arcuite; simțeam că gerul se întețește și m-am strecurat în odăița mea unde mi-am aprins focul pentru noapte. Atunci am simțit că istovirea puterilor mele din ultimele zile se răzbună; moartă de oboseală, era să adorm în genunchi în fața sobei care trosnea, și cu greu m-am dezbrăcat ca să mă așez în pat.

Am picat îndată într-un somn adânc și pesemne c-am dormit până pe la miezul nopții, când m-a deșteptat un coșmar. Îl văzusem în primejdie de moarte și am fost bucuroasă când mi-am dat seama că e sănătos și dansează și că numai norocul vieții mele e amenințat. Bineînțeles, gândurile mele nocturne n-au rămas multă vreme atât de generoase. Îl vedeam cu tânăra contesă și cu alte frumuseți și eram geloasă pe toate. Singurul lucru care mă mângâia era sentimentul că nici una nu-l va face atât de fericit pe cât aveam convingerea că l-aș face eu. Să nu credeți că aveam o părere prea proastă despre mine. Avusesem prilejul să mă compar destul de des cu celelalte și le spuneam în gând: „Fără briliantele și rochiile voastre frumoase, nici un om nu v-ar vedea noblețea”. Mai știam și că în ultimul an devenisem mai frumoasă decât fusesem vreodată. Acum pot vorbi despre asta, căci e un lucru trecut, care nu m-ar mai putea bucura, chiar dacă această frumusețe ar mai exista. Și era sângele mamei în vine, care aspira la bucurie și la fericire și avea poftă de viață; de altfel știam că dacă eram în stare să fiu fericită, aș fi fost în stare să fac și pe altul fericit.

Dar soarta nu voia! „Fie ce o fi!” îmi spuneam dârză. Și eram atât de trează încât nici nu mai putea fi vorba de somn. Stăteam în pat, și cu toată jalea mea mi-era bine și plăcut simțind căldura sobei și privind prin geamul din față noaptea palidă de iarnă, în care stelele licăreau glaciale, iar brazilor nu li se clintea nici un ac. Și era atâta tăcere în casă încât auzeam cum pendula de jos, din budoarul doamnei, bate ceas după ceas, unu, două – în sfârșit trei. Deodată mi s-a părut că aud din mare depărtare tropot de cal urcând de-a lungul aleii și, speriată, am sărit ca arsă. Într-adevăr nu era amăgire, zgomotul devenea din ce în ce mai tare, acum dă năvală în curtea castelului. Cu un strigăt, mă reped din pat la fereastră și îl văd: el era! Sare de pe cal, îl duce de căpăstru până la acaretul de alături, unde dormea

bătrânul grădinar, ciocănește acolo și leagă căpăstrul de un spalier al viței-de-vie. Mai mult n-am văzut, căci trebuia să-mi găsesc hainele, zăpăcită cum eram. Și de abia m-am îmbrăcat, că îi și aud pașii pe scară și rămân ca vrăjită în mijlocul odăii. El stă tăcut ceva timp afară – îi puteam auzi răsuflarea precipitată – apoi bate ușor în ușă și-mi rostește numele. „Cine-i acolo?” întreb în zăpăceala mea, căci doar știam prea bine. Dar când a strigat pentru a doua oară „Madeleine!”, nu l-am mai putut lăsa să aștepte. Am tras zăvorul și iată-ne față în față. O clipă doar. În clipa următoare mă aflam în brațele lui, și tot chinul și mâhnirea erau uitate.

Când ne-am putut privi iar în ochi, cu toată emoția mea, mi-a venit să râd văzându-i fața încadrată cu țepi de gheață. Țurțuri albi, grei îi atârnau prin păr și barbă. A râs și el în timp ce îl mângâiam pe buclele care zornăiau. „Da, copilă”, a zis, „îți aduc în casă un urs polar, și tu trebuie să-l dezgheți. Vino!” Voia să mă ducă în odaia mea. L-am tras ușor din fața ușii. „Să mergem jos”, am zis, „am să aprind un foc în cămin și se încălzește îndată.” Astfel, am coborât scara la brațul lui, foarte încet, căci trebuia să ne oprim în fiecare clipă, să ne privim și să ne întrebăm dacă e adevărat că mă ține de braț, că întregul castel ne aparține și că nu poate veni nimeni să ne despartă.

În sfârșit, am intrat în sala întunecată de jos, unde am aprins îndată un foc viu în cămin; el arunca din coș buștean după buștean în flăcări, până când ele se înălțau trosnind. Mai era în odaie marele pom de Crăciun și în jurul lui multe mese încărcate cu cadouri, un bazar întreg. În față atârnau pe perete portretele de familie, străbunii lui din partea mamei, iar pianul cel mare stătea încă deschis lângă ușa înaltă a balconului. Când focul a început să ardă, și gheața din buclele lui să se topească, a împins un jilț în fața căminului, s-a așezat pe el și m-a luat pe genunchi. Mi-era grozav de bine cu capul rezemat pe umerii săi și, șezând în brațele lui, simțeam cum picăturile topite îmi cad pe fruntea fierbinte. „Copil trufaș”, a spus, „te-am învins totuși”. Eu am tăcut și am închis ochii. Mă gândeam că după acest ceas nu mai poate exista nici viață, nici fericire, nici nenorocire…

Apoi el spuse brusc: „Ai citit toate scrisorile mele și mă cunoști tot atât de bine cât mă cunosc eu însumi. Dar despre tine eu nu știu multe, știu

numai lucrul esențial: că mă iubești. Povestește-mi cum ai trăit până ai venit la noi”. Atunci am început să vorbesc, așa cum îmi venea, de părinții mei și de cântecele mamei: și a trebuit să-i cânt ceva. Am cântat *Que je vous aime*, și pe acesta voia să-l audă mereu, și îmi săruta cuvintele de pe buze, până când am sărit și, ca să-l necăjesc, am început să alerg în jurul mesei. El după mine; m-a prins și m-a ținut zdravăn cu amândouă brațele și râdeam ca niște copii. Apoi a devenit serios și a zis: „Nu ți-am dăruit încă nimic de Crăciun, cu toate că ți-am adus ceva și am plecat de la universitate numai ca să ți-l dau!” Spunând asta, a scos un mic inel de aur – îl am încă aici, pe deget – și cum dădeam din cap, a adăugat: „De ce nu vrei să-l porți?” Am tăcut, dar m-a apucat o mare spaimă, căci trebuia să mă gândesc înainte de toate la viitor; și deodată am întrebat: „Vorbești serios, Gaston?” „Copilă dragă”, a spus el, „aș fi plecat de la bal numai în glumă, să merg călare două ceasuri în gerul ăsta tăios?” I-am răspuns: „E cu neputință. Ei n-au să admită asta niciodată!” „Da, dacă îi *întreb*!” a spus el râzând. „Cine întreabă multe capătă multe răspunsuri. Eu nu te-am întrebat decât pe *tine*, și tu nu mai poți spune *nu*.” Într-adevăr, nu puteam; i-am întins mâna și el mi-a pus inelul pe deget, și când am sărutat micul inel, Gaston m-a cuprins cu brațele, m-a ridicat și m-a plimbat prin sală, ca pe un copil neajutorat, prin fața vechilor și mohorâtelor portrete de familie.

„Vă dați și dumneavoastră consimțământul, domnule străbunic? Îmi permiteți să vă cer binecuvântarea, doamnă strămătușă? Doar n-aveți nimic de obiectat, domnule unchi? Acum vezi, copilă dragă, că oamenii aceștia venerabili și aceste doamne cuviincioase sunt cu toții mulțumiți de mine, și unchiul de aici, în fracul de mătase albastră, cu nasturi de diamante, care se zice că era un mare cunoscător al eternului feminin, mă privește chiar cu o invidie mută și gândește în sinea lui: «Cum de are diavolul ăsta de băiat un gust atât de fin, căci tatăl lui n-a fost decât un *roturier*[18]?»” Și în același timp râdea din toată inima, și m-a lăsat încet jos pe covor, și ne-am plimbat braț la braț prin sala cea mare vorbind de dragostea noastră.

Cum mai zbura timpul! Când pendula din budoar bătu ora cinci, nu-mi venea să cred că Gaston stătuse două ceasuri cu mine. Afară era încă întuneric beznă, focul din cămin se stingea și numai cărbunii mai luceau,

dar nu mai încălzeau. Tremuram și mă apăsam pe brațul lui: mi se părea că dacă ar pleca acum, mi-ar îngheța tot sângele în vine. „Ești obosită?” m-a întrebat. „Haide, te duc iar în pat.”

Dădeam numai din cap. Apoi l-am întrebat: „Trebuie să pleci cu adevărat? Ai să-mi îngheți pe drum. Vântul de dimineață este atât de tăios, îl simt până aici cum suflă în ușa de la balcon.” A râs și mi-a răspuns: „Am înghețat în căldura balului, dansând cu tânăra contesă”. Și mi-a istorisit cum abia a așteptat sfârșitul petrecerii, iar când ceilalți s-au retras în camerele de oaspeți ale castelului – căci toți invitații au rămas acolo peste noapte –, el s-a dus jos în grajd și și-a înșeuat chiar cu mâna lui calul. „Ce au să creadă când îi vor observa lipsa și vor vedea că tu te întorci abia la ziuă?” „Lasă-i să creadă ce vor!” zise el. „Grădinarul de aici și micul Jean n-au să mă trădeze. Și chiar dacă ar face-o, puțin îmi pasă, și cine ar vrea să te facă să plângi o s-o pățească!” Între timp, s-a așezat la pian și a început să cânte acompaniindu-se: *Que je vous aime*, pe urmă a sărit brusc, zicând: „Haide, a venit timpul!” L-am urmat, lipsită de orice voință; inima era gata să-mi sară din piept. Cu brațul pe umărul meu, m-a dus în sus pe scară. Nici unul dintre noi nu scotea vreun cuvânt. Pe ultima treaptă, tocmai în dreptul ușii mele, m-am oprit. „Să ne luăm rămas-bun aici”, l-am rugat. „Atât de rece?” a șoptit el. „Vrei să te desparți de mine aici, în frig, pe treapta întunecată?” „Doar trebuie să pleci”, i-am spus. „Dacă ai fi înăuntru, nu te-aș mai lăsa să pleci pe gerul ăsta năprasnic. Și totuși *trebuie* să pleci.” „*Trebuie?*” a întrebat, și am simțit cum mă trage mai tare spre el. „Ba nu, *vreau*, *vreau* să rămân aici. Ceasul ăsta e al nostru. Cine știe dacă mai vine vreunul la fel, Madeleine?” Atunci m-a copleșit o teamă cumplită, m-am smuls din brațele lui, am zburat în odaia mea și am zăvorât ușa.

Dar genunchii nu m-au mai ținut, am căzut greu pe prag, lovindu-mă cu capul de clanță și frângându-mi mâinile în poală. Ochii mi-au căzut pe peretele din fața mea. Acolo atârnasem o siluetă care-l înfățișa pe tatăl meu în tinerețe, și era atât de întuneric în odaie încât nu puteam distinge decât o pată neagră pe peretele alb, dar pentru că o cunoșteam trăsătură cu trăsătură, mi s-a părut că văd deslușit obrazul și totodată că îl aud vorbind de virtute și că nu poți fi nefericit atâta vreme cât ești virtuos. Auzeam asta ca și când ar

fi spus-o lângă mine. Dar în același timp auzeam vocea lui Gaston prin ușă și mă simțeam atât de nenorocită încât mi-aș fi dorit să mor pe loc.

„Noapte bună, Madeleine!” au fost ultimele cuvinte ale lui Gaston. „Ai să te căiești că m-ai gonit așa!” Apoi a coborât scara și eu am izbucnit în lacrimi, și printre hohotele de plâns am auzit răsunând tropot de cal. Nu puteam să mă ridic de jos, să mă uit pe fereastră după el. Simțeam că parcă n-aș fi fost demnă ca Gaston să se fi întors de dragul meu.

Fata tăcu o vreme și rămase cu ochii închiși, ca și cum ar fi fost cufundată într-un somn profund. În timp ce povestea, obrazul ei devenise tot mai palid, pupilele negre mai mari și mai lipsite de viață, și gura căpătase o expresie sălbatică, străină. Cel care o asculta și care ședea alături de ea, rezemat pe sofa, se ridică deodată și îi luă mâinile.

— Îmi fac mustrări că ți-am smuls confidențe, rosti el. Amintirile astea te îndurerează, dragă Madeleine. Mâinile îți sunt umede și reci. Așteaptă puțin! Se ridică și dintr-o sticlă de buzunar îi turnă vin într-un pahar pe care i-l întinse. Are să te încălzească, e un vin de Porto vechi, bun. Bea, Madeleine, de dragul meu!

Ea luă paharul și bău mecanic.

— A și început să-mi fie mai bine, spuse. Vă mulțumesc, dar nu vă faceți mustrări; îmi descarc inima, când după atâția ani pot istorisi unui om povestea asta pe care mi-am repetat-o numai *mie*, până simțeam că înnebunesc. Acum este întâia și ultima oară. Și pe cine interesează? N-am pe nimeni căruia să-i pese dacă sunt pe lume ori nu.

— Nu mai vorbi așa, Madeleine, o întrerupse el. Ce-ai făcut ca să pierzi stima și iubirea oamenilor? Crezi cu adevărat că dacă te-ai fi purtat altfel…

— Ascultați-mă până la sfârșit, zise ea dând din cap. Lucrul cel mai greu vine abia acum. L-am trăit, de ce n-aș avea puterea să-l spun? Dar nu trebuie să insist asupra lui. Câteodată îmi reamintesc deslușit acea noapte, cum stăteam trează, plângând în pat, cum înghețam și tresăream la fiecare zgomot, întrebându-mă, în timp ce afară ningea din ce în ce mai tare și se stârnise un vifor pe care mi se părea că-l simt până acolo, în patul meu, dacă nu cumva are să se întoarcă și are să bată iar la ușa mea. Atunci, desigur, chiar dacă m-ar fi costat viața, i-aș fi deschis. Când toate astea îmi revin din

nou în minte, mi se pare că se pune o povară de gheață peste inima mea, din ce în ce mai apăsătoare și tot mai apăsătoare, și trebuie să sar și să mă istovesc într-o muncă grea, ca să se dezghețe ceva în mine și sângele să poată curge iar.

Căci să asculți viscolul și să-ți mărturisești: „Tu ești vinovată dacă îl lovește pe omul care pentru tine a venit prin ger și noapte să-ți spună că îi ești mai dragă decât orice pe lume și pe care, dacă nu l-ai fi gonit, ochii tăi l-ar putea vedea acum și mâinile tale l-ar putea strânge, și cine știe când se va mai întâmpla asta…” Între timp, afară parcă răsunau glasuri omenești și păsările de noapte țipau și crengile se frângeau în parc sub povara zăpezii și la fiecare zgomot tresăream și gândeam: „El e?”… Și după o veșnicie, pe când era încă întuneric, se aud într-adevăr lovituri în ușă, dar nu la a mea, ci jos, la poartă, lovituri grele și tari, date cu un topor tocit parcă, apoi un răstimp de tăcere și pe urmă iar – chiar și acum inima mi se oprește la acest zgomot – aud acum limpede nechezat de cal și înțeleg că ciocăniturile de la poartă sunt copite ce lovesc în ea. De ce m-a cuprins atunci o presimțire atât de îngrozitoare? Nu mi-ar fi putut trece prin minte: „S-a răzgândit pe drum și se întoarce iar la tine?” Dar nici o clipă nu m-am gândit la asta, nu simțeam decât spaimă și jale, mi-am adunat hainele în întuneric și, fără să fac lumină, fără să-mi pun o basma pe cap, m-am repezit pe scară, mai mult căzând decât umblând, și am alergat prin curtea cu nămeți ca să ajung la poartă, unde tot se mai auzea ciocănind. Voiam să trag zăvorul ca să deschid, dar mi-am rănit mâna până la sânge fără să reușesc. Și credeți că aș fi fost în stare să strig „Gaston”? „Dacă nu răspunde nimeni!” îmi spunea o voce groaznică. Și în timp ce mă străduiam cu disperare, calul a mai nechezat de câteva ori, ceea ce l-a trezit în cele din urmă pe grădinar; l-am văzut ieșind cu un felinar din căsuța lui. Nici unul dintre noi n-a rostit vreun cuvânt, desigur că și el se gândea la același lucru care *mie* îmi paraliza limba. Cu o singură smucitură a deschis poarta și a luminat afară. Acolo stătea calul tremurând și, în ciuda viforului, spumega. Era fără călărețul lui! Necheza către noi a jale și vorbele bătrânului nu-l liniștea și își întorcea privirea mereu spre drum, ca și cum ne-ar fi rugat: „Dar veniți odată să vedeți ce s-a întâmplat!” Și simțeam că trebuie să mă rușinez față de

animalul acela: simțea ca un om, îi era milă de bietul lui stăpân pe care eu îl izgonisem și îl trimisesem la moarte.

„Trebuie să fi căzut!” a spus bătrânul. „Uite, pe partea asta calul a stat în zăpadă. Numai de nu s-o fi întâmplat altă nenorocire. Așteptați aici, eu mă duc pe drumul din pădure, la vale, poate că are nevoie de mine.”

„Ba nu”, am răspuns, „merg cu dumneata.”

Nu m-am lăsat abătută de la hotărârea mea; m-a silit doar să iau o pătură, căci n-aveam nici haină, nici pălărie.

În timp ce mergeam prin pădure în urma calului, ninsoarea se mai potolise, viscolul încetase de tot, și, ici-colo, se zărea o stea. Înaintam zoriți, bătrânul se uita la dreapta, eu la stânga, pe pământul acoperit de zăpadă și tot așa au trecut ceasuri întregi, fără să schimbăm o vorbă. Deodată grădinarul zise: „Acum vine un loc afurisit”. Am privit într-acolo și l-am înțeles de îndată. Era un pod de lemn peste o scufundătură a drumului, în care se strângea apa când ploua. Atunci calul a nechezat iar și a trebuit să mă opresc, căci genunchii nu mă mai țineau. „Domnule Gaston!” a strigat bătrânul. Dar a urmat o tăcere înspăimântătoare. „Țineți calul”, a spus el și mi-a dat hățul. „Am să mă cobor până în fund, podul e poleit de gheață.” Imediat după asta l-am auzit strigând de jos: „Veniți, e aici! Am nevoie de ajutor”.

Am lăsat hățul din mână și m-am repezit în adâncitură. Zăpada lumina destul, încât puteam să văd chiar de sus cine zăcea acolo. Lângă capul lui, pe pământul alb, era o pată întunecată și alte câteva pe mantaua lui ninsă. Cum am văzut asta, mi-am pierdut cunoștința și am căzut lângă el. Dar știu încă prea bine că mi-am revenit curând și eram singură cu Gaston și totul era ca un vis. Încă nu mă puteam mișca. Numai la obrazul lui mă uitam cu ochi mari și la petele roșii pe zăpadă. Mi se părea că se sfârșește și cu mine. „Numai dacă ultimele mele picături de sânge s-ar preface în gheață, atunci ar fi bine!” mă gândeam, și de durere nu mai simțeam nimic, atât de pustiu era în mine și în jurul meu.

Apoi am auzit iar glasul bătrânului și al altor oameni și deodată m-am trezit și am strigat către ei și în timp ce ei veniseră sus cu o trăsură, am încercat să-l ridic pe Gaston. Abia când l-am luat în brațe, am simțit că

orice ajutor era de prisos. Oamenii l-au dus pe povârniș, în sus, l-au așezat în trăsură și au înhămat calul. Erau țărani din satul vecin, care îl cunoșteau cu toții și aduseseră cu ei și un felcer. Acesta s-a așezat lângă Gaston în trăsură și tot drumul s-a ocupat de dânsul. Eu și ceilalți mergeam alături. Dar nici unul n-avea curaj să întrebe dacă s-a trezit. Abia în curtea castelului mi-am luat inima-n dinți. „Duceți-vă să vă odihniți, domnișoară", a spus omul. Tot nu-i mai putem fi de vreun folos. Singura mângâiere este că n-a suferit. A murit pe loc, din pricina loviturii."

În timp ce istorisea, Madeleine închisese ochii. Acum îi deschise mari și privea în jur cu un surâs straniu.

— Nu-i așa, zise ea, că e o poveste căreia n-ar trebui să-i supraviețuiești? Când ai fost odată atât de tare sau atât de slab, ești tu însuți vinovat de toate jalnicele experiențe ce te mai așteaptă. Rău este numai că nu rămâi mereu atât de nepăsător ca în prima amețeală, că mai târziu multe jigniri și lipsuri mărunte te pot atinge! Dacă aș fi rămas tot atât de împietrită ca în prima zi care a urmat după acea noapte, s-ar fi sfârșit mai repede cu mine. Atunci mi-ai fi putut străpunge carnea cu ace înroșite în foc și abia aș fi tresărit. Ce mi-a fost dat să aud când, la amiază, s-au întors mama și fiicele! Cele mai josnice jigniri cu care am fost izgonită din casă ca o făptură nemernică ce l-ar fi atras în mrejele ei pe nenorocit, ca o ucigașă lipsită de inimă, care nu mai putea fi tolerată sub acel acoperiș. Toate astea nu m-au mișcat în nici un fel. Nu m-am dezvinovățit cu nici un cuvânt. Dacă aș fi mărturisit întregul adevăr, nimeni nu m-ar fi crezut, și oricum ce-mi păsa? Dacă toți ceilalți nu mi-ar fi găsit nici o vină, m-aș fi simțit oare mai puțin vinovată și l-aș fi trezit pe el din morți? Nici măcar nu-i puteam urî pe acești bieți oameni care mă ocărau. Nu le răpisem oare ce aveau ei mai de preț, mândria și bucuria lor? La ce bun că, plecând pe jos, ca o cerșetoare, mă puteam învălui în virtutea mea? Era întreagă și neponosită și, totuși, în ea îmi îngheța inima… S-au scurs astfel săptămâni și luni până când această gheață m-a lăsat iar să dorm o noapte, ca alții de o vârstă cu mine.

Astfel am trăit întâi de azi pe mâine, din micile mele economii și nu mă gândeam la altceva decât că, într-un chip sau altul, îmi va veni cât mai

repede sfârșitul. În fiecare dimineață când mă deșteptam îmi spuneam: „Să sperăm că e ultima”… Dar de necrezut cât de încăpățânată e viața! Când mi s-a isprăvit și ultimul ban, am început cu adevărat să mă frământ cum să supraviețuiesc mai departe. Îmi închiriasem într-un orășel de reședință o odăiță, la niște oameni cumsecade, care mă îngrijiseră atunci când frigurile mă țintuiseră acolo. Atunci gazda, căreia îi cerusem sfatul, mi-a făcut rost de lucru acasă, de la cucoane, și într-adevăr mi-am luat inima în dinți și am început iar să brodez și să cos ca înainte. Și dacă n-ar fi fost decât *asta*! Dar închipuie-ți, nu trecuse anul și m-am surprins la un moment dat cântând în timpul lucrului. Am tăcut imediat și m-am speriat de mine însămi. „Ești monstruos de ușuratică, mi-a trecut prin minte. Sau nu l-ai iubit niciodată?” Trebuia să admit prima ipoteză, căci despre a doua, cunoșteam prea bine adevărul. Ah! Era încă atâta tinerețe în mine, și pe deasupra și sângele mamei; un an petrecut tot timpul în asemenea pustietate și strâmtoare, cu același gând în suflet, face cât zece ani obișnuiți. De cântat totuși n-am mai cântat.

Și astfel a trecut și iarna următoare și s-a făcut iar vară, și cu mine lucrurile stăteau tot ca înainte, simțeam numai că ceva trebuie să se schimbe, căci altfel aveam să mă prăpădesc în liniștea aceea de moarte. Am citit odată despre niște naufragiați care își salvaseră în luntrea lor toate proviziile, dar n-aveau nici o picătură de apă, astfel că, până la urmă, au pierit. Așa aveam și eu pâinea, munca mea, o reputație bună, tinerețe și seninătate, și pe deasupra prețioasa virtute – și totuși nici un strop de fericire; și eram însetată de ea și, pentru că greșisem o dată, trebuia să-mi pierd oare orice speranță pentru totdeauna?

S-a nimerit atunci să vină în vizită o rudă a gazdelor mele, un om bine-crescut și modest, căruia auzisem de mult că i se aduceau laude. Nu știu ce afaceri avea în oraș, dar, cu toate că le terminase de mult, el a mai rămas și am observat îndată că stătea de dragul meu. Nu mi-era antipatic și cu vremea mă obișnuisem cu omagiile lui tăcute și serioase, iar gândul că îl făceam fericit când mă arătam prietenoasă cu el îmi încălzea sufletul. „Poate că a face fericit *pe altul* e cel mai sigur drum spre fericire”, îmi spuneam. Trebuie să vă mărturisesc că mă atrăgea și situația lipsită de griji

pe care mi-o oferea și dorința de a fi eliberată din monotonia zilelor mele de lucru. Când, în urma scrisorii prin care mă cerea în căsătorie, i-am răspuns afirmativ și când l-am văzut pe omul acela bun aproape aruncându-mi-se la picioare, mut de bucurie, cu ochii în lacrimi, mi s-a părut că în pieptul meu împietrit s-ar fi ridicat pentru întâia oară o boare de viață. Dar n-au trecut opt zile și întreaga minunăție s-a sfârșit. El anunțase în toate părțile că se logodise cu mine și din scrisorile ce îi veneau ca răspuns am văzut că toată lumea îi dorea fericirea. Logodnicul meu mi le arăta strălucind de bucurie. Apoi însă au sosit altele care îl demoralizau vădit. La întrebările mele se ferea să răspundă. Când, în sfârșit, am invocat dreptul de a împărtăși neplăcerile lui, a fost destul de slab să-mi trimită pe ruda lui, gazda mea, care până atunci mă răsfățase cât putea și care acum a dat buzna peste mine cu o mutră dușmănoasă, copleșindu-mă cu acuzații. Pretindea că am înșelat-o în chip rușinos și că am jucat o comedie ipocrită. Din fericire, continuase ea, acum se știa cine eram și de ce trăisem retrasă aici, fără să tulbur nici un firicel de apă: numai ca să prind pe un om de onoare, naiv, în urzelile mele viclene, cu care mai ademenisem, spre pieirea lor, îndrăgostiți mai nobili. Dar pe pământ există încă o justiție divină, ce pedepsește viciul și ocrotește virtutea, și încă multe alte cuvântări înălțătoare, care sfârșiră anunțându-mă că logodnicul îmi cerea înapoi inelul și că nu voia să mă mai vadă niciodată. Mi-am păstrat calmul și am spus că doresc să vorbesc cu el. Mi s-a răspuns că a plecat și într-adevăr așa era, deși la început nu-mi venea să cred una ca asta. Omul slab cedase argumentelor virtuoase ale preacinstitelor sale rude, care erau cât mai grăbite să curețe casa lor neîntinată de această pată rușinoasă. Îți poți închipui că n-am amânat nici o clipă despărțirea. Întâi s-a stârnit în mine un sentiment de jignire și de durere. Îmi părea rău și de omul acela bun despre care credeam că mi-e totuși prieten. Apoi întreaga întâmplare mi-a apărut atât de profund ridicolă, încât, trecând pe sub poarta orașului, am izbucnit într-un adevărat râs spasmodic. Frumoasa mea virtute o luam cu mine tot neștirbită. „În ea ai ceva de preț”, mi-am spus, „cu care să te desfeți când vei rătăci iar printre străini, fără prieteni și fără iubire”. Dar nu, să privim lucrurile altfel. Era tot vina mea că îmi nimicisem iar fericirea. Dacă propria-ți inimă nu-ți arată drumul, te rătăcești întotdeauna.

Cândva m-am nenorocit pentru că n-am vrut să cred, deși inima îmi striga cât putea de tare. Acum am să bag de seamă, chiar dacă abia șoptește, și n-am să ascult de nimic altceva.

Ei da, dacă ar mai fi vorbit! Am întrebat-o destul de des; a rămas întotdeauna mută. O jignisem odată prea adânc.

Nici nu-mi trecea prin minte să intru în serviciu la vreo familie sau la vreo doamnă singură. Dar eram dezgustată să tot lucrez în tăcere pentru pâinea zilnică. Mai alergam și după fericire și nu trebuia să mă depărtez prea mult de drumul mare ca s-o prind din zbor, dacă avea să treacă. Așa că mi-am luat un serviciu într-un hotel mare, unde îmi îndeplineam îndatoririle prevăzute și unde, până la urmă, nu eram la cheremul nimănui. Aveam pe mână argintăria și rufăria și dispuneam de tot după bunul meu plac, căci văduva hotelierului căruia îi aparținuse casa zăcea bolnavă mai tot timpul. Pentru că le păream frumoasă, străinii veneau în număr mare. Eu gândeam: „Printre atâția are să fie totuși unul care să-mi arate drumul spre fericire”. Dar m-am înșelat amarnic. Nu duceam lipsă de pretendenți, de toate condițiile, tineri și bătrâni, cu intenții bune sau rele și nu mă mai întrebam altceva decât dacă îmi vorbește inima. Dacă ar fi rostit numai o șoaptă, vă spun fără înconjur – puteți crede despre asta ce vreți –, nu mi-ar mai fi păsat de virtutea mea.

Dar cum v-am mai spus, a rămas tăcută ca moartea. O singură dată am crezut că se deșteaptă iar. Un tânăr prinț, care călătorea incognito, a descins la noi. Era un bărbat de o frumusețe rară, cu o înfățișare cavalerească, și se zicea că ar fi foarte primejdios pentru femei. Când m-a întâlnit pe scară, s-a oprit și m-a salutat cu un fel de respect care mi-a dat de gândit. Apoi a venit la mine valetul lui, care nu mai contenea despre ce impresie făcusem asupra stăpânului său. A lăsat să se întrezărească destul de clar ce ușor îmi va fi să joc un rol strălucit în orașul de reședință. Am ascultat asta revoltată și n-am catadicsit să-i răspund. Dar nu pot tăgădui că trupul zvelt al prințului, ochii lui plini de foc și sunetul mângâietor al glasului său m-au urmărit toată ziua. Și când l-am întâlnit încă o dată, el m-a privit cu niște ochi atât de serioși, aproape mâhniți, încât trebuie să fi fost un foarte bun actor, dacă măcar în acel moment nu simțea ce-i exprimau ochii. Pe urmă s-a întâmplat așa cum

prevăzusem plină de teamă. Târziu în noapte, a bătut cineva la ușa mea. Nu adormisem încă de emoție și de așteptare. Dar acest ciocănit a fost hotărâtor. Știam foarte limpede că neliniștea în care mă zbăteam venea din sângele meu, nu din inimă. „Cum asta?” îmi spuneam, „singurului om pe care l-ai iubit nu i-ai deschis ușa, împingându-l astfel la pieire, iar acum pentru un străin ai fi în stare să te lepezi de ceea ce consideri atât de prețios când a fost vorba de singurul tău prieten?” „Cine e?” am întrebat deodată cu voce tare. El și-a șoptit numele. „Ați greșit ușa, Altețǎ”, am spus ridicând vocea. „Odăile dumneavoastră se află cu un etaj mai jos. Să sun chelnerul ca să vă aprindă lampa?” El a mai stat ceva timp căutând pretexte. Nu i-am spus decât „noapte bună”. Apoi l-am auzit, în sfârșit, coborând încet.

Fata tăcu o clipă, apoi clătină din cap.

— Nu, spuse ea, asta n-ar fi fost fericirea și eu mai nădăjduiam încă la una adevărată. Și asta am sperat cinci, șase ani, gândind întruna că de vină e *locul,* de aceea nu-mi pot găsi fericirea și după ce vedeam că trecuse încă un an de așteptare zadarnică, plecam în altă parte. Aici e, desigur, ultima stație; căci simt că e prea târziu să mai nădăjduiesc. Îmi doresc numai liniște, să scap de veșnica frământare, ca să nu mai tresar în somn și să nu mi se mai pară că bate fericirea la ușă sau că aud nechezând în noapte calul care l-a dus la moarte pe unicul meu prieten. Spusele lui Gaston trebuiau să se împlinească: „Ai să te căiești!”

Se uită țintă în fața ei, cu o privire de spaimă, care străinului îi străpunse sufletul.

— Madeleine, rosti acesta, spui că fericirea ți-a bătut la ușă. Ești atât de sigură? De unde știi că n-ar fi urmat nestatornicie, suferință și rușine dacă ai fi deschis ușa? Nu te-ai fi căit mai mult atunci?

Fata înălță brusc către el niște ochi mari.

— Rușine? spuse ea. Ce este rușinea? Să-i mâhnești pe cei pe care îi iubești și care ne iubesc, asta mi se pare rușinos. Da, dacă tata ar mai fi trăit, mi-ar fi fost mai ușor să renunț la fericire, aș fi știut măcar din ce pricină, și atunci virtutea n-ar fi fost o vorbă în vânt. Dar la ce ne folosește ce spun și ce gândesc alții? Virtutea mi-au defăimat-o și mi-au batjocorit-o, și chiar dacă ar fi lăudat ceea ce mă urmărește veșnic ca o lașitate, ca o crimă, mi-ar

fi fost oare mai ușor să îndur? Crezi că până la urmă m-ar fi părăsit și mi-ar fi fost necredincios? Se poate. Sunt destui copii pe lume care n-au tată. Dar când au o mamă, ea nu e singură pe pământ și dacă bârfeala lumii se ține de ea, își găsește mângâiere în faptul că are o ființă care nu-i spune decât lucruri dragi, pe care o poate legăna pe genunchi și căreia îi poate cânta: *Que je vous aime…*

Rostind aceste cuvinte, sări ca arsă, își îngropă fața în palme și începu să umble prin odaie ca ieșită din fire.

— Să iubești ceva! zise ea cu glas înecat, ca pentru sine. Un câine, o pasăre… Aș da tot ce am pentru asta! Poți oare să suporți viața fără fericire? Să te scoli și să te duci la culcare, să deschizi și să închizi dulapul, să te îmbraci cu o rochie nouă și să auzi că îți stă bine – și asta, zi de zi –, câtă vreme încă? Acum am treizeci de ani, neîmpliniți, dar ce importanță are? Șaptezeci de ani e o vârstă frumoasă, zic femeile bătrâne. O perspectivă îngrozitoare! Nu sunteți de aceeași părere?

— Fată dragă, sărmana de tine! zise străinul, apoi se duse spre ea, îi trase mâinile de pe obraz și le ținu într-ale lui.

Lena stătea liniștită, privindu-l cu ochi rătăciți.

— Nu-i așa? spuse ea. Nu-i nimic de obiectat împotrivă? Și cine va lua în nume de rău unei biete ființe care a trudit din zorii zilei și e istovită de moarte, dacă se culcă la amiază în loc să se culce seara, acolo, în mijlocul drumului, unde o copleșește oboseala? Dumnezeu însuși va fi îngăduitor. Ba oare chiar *El însuși* ar putea răbda să fie pe lume dacă nu i-ar fi dragă? Nu și-ar face și El seama dacă nu i-ar aparține nici un suflet, dacă nici unul nu l-ar putea face fericit și toată tevatura de la un răsărit de soare la altul i-ar fi atât de indiferentă ca și mie?

Tânărul avea o sută de răspunsuri pe buze și totuși tăcea. În timp ce ea încă povestea, voia să protesteze că greșește amarnic acuzându-și inima. Nu o idee stearpă și întunecată despre virtute o reținuse să se azvârle orbește în brațele iubitului, ci un sentiment viu și profund că nu trebuie să clădești fericirea unei vieți pe beția unei ore, că dacă voiau să rămână demni unul de altul, conștiința de a se fi învins în noaptea aceea trebuia să fie mai presus de orice dorință pătimașă. Oare credința nu e nimic, iar pasiunea, totul?

Oare o fericire poate fi trainică fără un schimb de îndatoriri? Și oare succesul trebuie să fie unitatea de măsură a acțiunilor noastre?

Dar el simțea prea bine că nici cea mai prietenoasă pledoarie nu va avea vreo putere asupra stării ei sufletești. Vorbele doctorului îi veniră iar în gând. Trebuie într-adevăr să creadă că în mintea ei rămăsese o rană pricinuită de spaima acelei nopți pe care nici un raționament, nici o încurajare, oricât de afectuoasă, nu o putea vindeca, ci numai o adevărată, o deplină fericire.

Acum, după spovedania ei nespus de sinceră, o socotea cu atât mai vrednică de asemenea fericire. Și cum la privirea lui ațintită asupra ei, fata încerca să zâmbească, tânărul trebui să se stăpânească din răsputeri să nu o ia în brațe și s-o acopere cu mângâieri și cu promisiuni, ca pe un copil pe care vrei să-l consolezi.

— Ce vă uitați așa la mine? întrebă ea. Înțelegeți acum că aveam dreptate prevenindu-vă că nu mă veți putea ajuta, cu toată bunăvoința dumneavoastră? Și totuși, vă sunt recunoscătoare că v-ați purtat cu mine ca un prieten, și faptul că v-am istorisit povestea mea a fost pentru mine o mare ușurare. Dar acum e târziu. Se uită la un mic ceas de aur pe care-l purta ascuns sub cordon. Două! Și mâine veți pleca neapărat.

— Poate că nu, răspunse străinul serios. Apoi, pe jumătate involuntar, adăugă: Am senzația că am ajuns aici la țintă, că n-aș mai avea nimic de căutat în josul Dunării.

Ea pricepu îndată și nu încercă s-o ascundă.

— Ba nu, spuse, trebuie să plecați! Acum vă înșelați asupra dumneavoastră, din bunătate și din milă, poate și pentru că aici eu vă sunt aproape, iar cealaltă e departe. Dar, credeți-mă, chiar mâine, pe drum, lucrurile vă vor părea altfel și când veți ajunge la țel aproape că nu veți înțelege această schimbare. Este, deci, mai bine să ne oprim aici.

— Fie și așa! zise el. Să se hotărască acolo și nu-i nevoie de timp prea mult. Te găsesc în orice caz aici când mă întorc?

Lena clătină din cap.

— Hotelierul mi-a făcut o propunere de căsătorie. L-am refuzat și nu mai pot sta mult aici. De Rusalii plec.

— Încotro? întrebă tânărul precipitat.

— La culcare, spuse fata fără glas. Sunt frântă de oboseală.

— Madeleine! strigă el în culmea emoției. Nu poți vorbi serios. Spune-mi un singur lucru: Dacă vin înainte ca termenul tău să fi trecut și n-am găsit fericirea pe care o caut aiurea, pot spera s-o găsesc aici?

— Greu, răspunse ea, dar de ce să vorbim despre lucruri care nu se vor întâmpla?

— Cauți subterfugii? stărui el și îi luă mâna. Spune-mi dacă ți se pare cu putință să îndrăgești iar viața împărtășind-o cu mine? Numai asta să-mi spui și atunci – atunci aș putea rămâne chiar acum aici, căci dinspre partea mea, știu ce am de sperat și de dorit.

Ea tăcu un timp și îi evită privirea, dar nu-și retrase mâna.

— Dați-mi voie să nu vă răspund, zise ea apoi. Știți îndeajuns. V-am spus despre mine mai mult decât oricărui om. Drum bun! Dacă într-adevăr vă veți întoarce, este încă destul timp pentru întrebări și răspunsuri. Cu bine!

El îi apăsă mâna pe buze și rămase singur, foarte emoționat. Când chelnerul veni să-l trezească a doua zi dimineața, îl găsi dormind îmbrăcat pe sofa. Se învioră îndată, își încuie cufărul și îl dădu hotelierului în păstrare până când se va întoarce sau va trimite după el. În poștalion luă numai o geantă ușoară – și așa plecă în dimineața însorită, fără s-o revadă pe Lena.

Trebuia să fi trecut patru sau cinci zile după această convorbire, când, spre seară, sosi în fața Cocoșului Alb un poștalion special, cu o goarnă răsunătoare, și din el sări, primit respectuos de hotelier, bine-cunoscutul nostru oaspete. Întrebă dacă fosta lui odăiță e liberă și dacă nu se schimbase nimic în casă. Pe coridorul de jos primi singurul răspuns care îl interesa: Lena nu plecase încă! Era chiar ea, stând de vorbă cu o bătrână binevoitoare, care părea că tocmai fusese la ea în vizită. Când auzi glasul prietenului ei, păli vizibil, dar avu destulă stăpânire de sine să răspundă salutului ca și când ar fi fost foarte firesc ca un călător în trecere pe acolo să se oprească din nou la întoarcere. Tânărul evită, de asemenea, o încercare de a avea pe loc o convorbire cu ea și așteptă cât putu mai răbdător venirea

nopții. Dar când nici la zece nu trecuse încă prin fața ușii, se hotărî să-i spună jupânesei că-i lăsase Lenei un comision în legătură cu rufele lui și că ar vrea să-i vorbească ei înseși despre asta.

Curând, fata intră în odaie. Tânărul văzu bine că își dădea în zadar osteneala să-i ascundă o strângere de inimă îngrijorată.

— V-ați întors cu adevărat, zise ea, și sunteți singur. Sper că n-am nici o vină dacă ați fost aproape de fericire și v-ați ferit ca un orb privirile, ca să n-o vedeți.

— Nu, răspunse el cu cea mai afectuoasă expresie, dimpotrivă, mi-am deschis ochii cât am putut de mari și dacă mi s-a ridicat vălul de pe ei, de vină e altă persoană. Așa-zisa mea fericire arăta cu totul altfel pe malurile joase ale Dunării decât pe înălțimi de multe mii de picioare deasupra oglinzii mării, printre ghețari și colibe de păstori.

— Cum, ea nu v-a mai plăcut?

— Ba da! Dar ei înseși își place mai mult, ceea ce pledează totuși în favoarea gustului ei, căci este într-adevăr cea mai frumoasă fată din tot orașul. Păcat însă că, pe lângă asta, multe lucruri care pentru mine sunt importante ei îi par cu totul neînsemnate. Vizita mea, pe care am căutat să i-o prezint ca pe ceva întâmplător, a primit-o cu o mutră atât de sigură, cum ar primi un astronom o eclipsă de lună pe care a calculat-o până la minut. Considera ca de la sine înțeles că fără ea nimeni pe lume nu poate rezista multă vreme. Și Dumnezeu știe ce o împingea să mă prefere pe mine tuturor victimelor. Am văzut curând că asta îi era intenția, mai mult din felul cum m-au primit părinții decât din purtarea ei. Dar deși nu sunt destul de vanitos să atribui această fericire calităților mele, ci cred mai curând că am fost ales pentru că eram socotit cel mai docil și mai supus dintre toți adoratorii, mi s-a părut că persoana mea valorează de ajuns pentru a nu reprezenta doar o cifră comodă într-un calcul făcut cu sânge-rece. Astfel, am căpătat în curând destulă îndrăzneală pentru a considera totul din latura amuzantă și pentru a o privi pe frumoasa făptură cu toată admirația, ca pe o capodoperă dintr-o galerie de tablouri. Și, după ce am studiat ceva timp capodopera, mi-am luat cu recunoștință rămas-bun, ceea ce, e drept, a încurcat socotelile posesorilor ei. Dumnezeule! Când îmi imaginez că într-un moment de

slăbiciune m-aș fi putut lăsa prins în mreje cu adevărat și că aș putea fi acum în drum cu acest pretențios giuvaier spre casa mea modestă și spre buna mea mamă demodată – aș fi cel mai nenorocit om din lume, pe când acum… Se întrerupse și o privi cercetător. Madeleine, zise el încet, nu ne-am despărțit fără să-mi lași un pic de speranță. Oare în timpul scurs am devenit iar un străin pentru dumneata?

— Nu, răspunse ea. Știu că n-am avut niciodată un prieten mai bun ca dumneavoastră și tocmai de aceea mi s-ar părea o crimă dacă din vina mea nu ați fi atât de fericit pe cât meritați.

— Lasă fericirea în grija *mea,* se rugă el călduros. Dacă simți ceva în sufletul dumitale care îți promite că încetul cu încetul, în timp, alături de mine, ai să scuturi tot ce te apasă…

— Tocmai asta e, îl întrerupse ea uitându-se cu cu amărăciune în gol. Există lucruri de care nu scapi. Ce părere aveți de faptul că, de când ați plecat, l-am visat pe Gaston noapte de noapte? Vreau să vă mărturisesc: din clipa când v-am văzut și când v-ați apropiat de mine, altfel decât ceilalți, nici timid, nici îndrăzneț, ceva în inimă mi-a vorbit în favoarea dumneavoastră. Dacă n-aș fi trăit și suferit atâtea, cred că v-aș iubi din tot sufletul. Dar este exact ca și cum asta nu l-ar lăsa pe mort să se odihnească, ca și cum, parte din gelozie, parte din dorința de răzbunare, ar vrea să-mi strice fericirea; și știu, *are* să mi-o strice. De aceea, vă rog, renunțați la mine! Credeți-mă, e mai bine pentru amândoi!

— Ba nu! strigă el, nu mai vreau să aud de îndoieli și de rezerve! Ești a mea, Madeleine, nu mai aparții nici unui mort, nici vreunuia viu, numai mie, și trecutul nu va îndrăzni să te mai urmărească, atunci când vei fi aflat ce este fericirea deplină. Ai încredere în mine, cum sunt și eu încredințat că voi vindeca toate amintirile bolnăvicioase pe care le mai porți în tine. Iubita mea! Scumpa și iubita mea fericire!

O trase vijelios la pieptul lui și îi sărută gura tăcută, fără ca ea să se mai împotrivească. Dar, deodată, simți cum un tremur îi străbate trupul și cum buzele ei se desprind de ale lui.

— Ce ai? întrebă tânărul, consternat.

— Taci, zise Lena, și ascultă spre coridor. N-ai auzit un ciocănit?

— Unde? N-am auzit nimic și cine ar putea…

— Și *totuși* a ciocănit aici la ușă, de trei ori, și cu un deget pe care îl cunosc bine! Vezi că am dreptate? Nu vrea soarta!

Tânărul încercă în toate felurile s-o liniștească și într-adevăr, până la urmă, cu vorbele cele mai duioase și cu mii de asigurări, izbuti s-o convingă că toate astea nu erau decât închipuiri și superstiții. Madeleine se lăsă chiar înduplecată să se așeze pe sofa lângă dânsul, dar respingând orice mângâiere, cu rugăminți speriate, pe când ochii ei căutau involuntar ușa, ca și cum i-ar fi fost teamă că se va deschide. El vedea toate astea, și nu fără mâhnire. Dar spera să-i liniștească starea sufletească fie și numai printr-o schimbare de mediu și încerca s-o convingă să plece împreună chiar a doua zi. Dar despre așa ceva Madeleine nu voia să audă cu nici un chip. Căzură, în sfârșit, de acord să plece el întâi acasă, la mama lui, să-i istorisească totul și să-i ceară consimțământul.

— Cine știe, zise ea, dacă are să vrea să mă primească după ce îmi va cunoaște povestea și va auzi că m-ai pețit într-un hotel.

Apoi socotiră precis ziua când se putea întoarce s-o ia. Cum avea să fie după Rusalii și ea nu mai putea rămâne la hotel, voia să se ducă în acest timp la acea bătrână pe a cărei fiică o învățase pentru un timp lucrul fin de mână. Văduva îi era binevoitoare și acum locuia singură, într-o căsuță, jos, pe malul Dunării, de când fiica ei se măritase în alt oraș. Lena îl puse să-i mai povestească despre bătrâna lui mamă, despre casa și traiul lui în locurile natale și îl ascultă cu o voioșie tăcută, ținându-l de mână; ochii însă îi erau mereu plecați în poală și din când în când fruntea i se încrețea, ca și cum ar fi frământat-o un gând îndepărtat. În sfârșit, se ridică și își luă rămas-bun cu o strângere de mână.

— Aș vrea să te sărut, zise ea, dar mi-e frică. Au să se schimbe lucrurile când vom primi binecuvântarea. Cel puțin eu asta nădăjduiesc.

Lui îi era greu s-o lase să plece așa, dar vedea lupta ce se dădea în ea și voia s-o cruțe de o nouă spaimă. Dar în pragul ușii o mai strânse o dată în brațe și o privi de aproape și lung în ochi.

— Acolo, în străfunduri, zise el, mai e un colț întunecat. Îl vom lumina noi și pe acela. Somn ușor, draga mea nevastă!

Îi atinse fugar obrazul cu buze pline de dor și dădu drumul mâinii. Apoi îi lumină calea, desfătându-se cu înfățișarea ei minunată, în timp ce fata mergea de-a lungul coridorului și-i făcea întruna semne cu mâna și cu ochiul. Se mai opri o dată în fața odăii ei și, șoptindu-i „noapte bună”, se strecură înăuntru.

El o pusese să-i descrie în amănunt unde se afla casa văduvei și a doua zi primul drum a fost într-acolo. Era una dintre cele mai vechi case ale orașului, clădită pe un fundament înalt, foarte aproape de fluviu, care la creșterea apelor inunda adesea catul de jos. Către uliță, se deschidea o ușă largă cu un fronton arcuit, împodobit cu sculpturi artistice; în loc de clopot, casa avea o limbă de fier ce ieșea din botul unui leu. Înăuntru însă totul era confortabil și curat, iar stăpâna, cu firea ei veselă, îi păru cea mai bună companie pentru melancolica lui logodnică. Îi dezvălui secretul și, dându-i bani, o rugă să aibă grijă să nu-i lipsească nimic musafirei ei. La început, femeia nici nu vru să audă de bani; îi datora mult mai mult Lenei și era o mare bucurie că venea tocmai la ea. Apoi o copleși cu laude pe care logodnicul le asculta cu plăcere, deși nu-i spuneau nimic nou.

— Păzește-o numai să n-o apuce iar gărgăunii și să se înspăimânte de lucruri care nu sunt decât închipuiri, o rugă el la despărțire. În atâtea și atâtea zile mă întorc în orice caz. Și atunci tare aș vrea s-o găsesc veselă.

Femeia făgădui să aibă grijă cum putea mai bine de fata încredințată ei, și fericitul logodnic plecă în grabă îndărăt la hotel, ca să pornească în călătoria spre casă chiar în dimineața aceea. Lena însăși îl grăbea în chip ciudat, dar asta nu-l supăra, căci se putea întoarce cu atât mai repede. Față de lumea din jur trebuia să se stăpânească și se urcă în trăsură fără a-și lua rămas-bun, așa cum ar fi dorit.

Despre această călătorie nu e nimic de relatat, decât că tânărul ajunse la bătrâna lui mamă fără nici o problemă. După o spovedanie amănunțită, primi binecuvântarea ei pentru noua logodnică, nu atât de bucuroasă cum sperase el, căci bătrâna, deșteaptă, nu vedea lucrurile chiar în roz, ca fiul ei îndrăgostit, totuși i-o dădu din toată inima, căci avea cea mai mare încredere și știa că n-ar fi în stare să facă o alegere nedemnă de el. Bătrâna îl sfătui să se întoarcă de grabă și să călătorească în trăsura nouă, frumoasă,

ce i-o cumpărase ei, de curând, deoarece caleașca avea arcuri foarte moi. Nu stătu acasă decât o noapte, întocmai cum se înțelesese cu Lena, apoi plecă grăbit înapoi, într-o călătorie de mai multe zile, spre Regensburg.

Cum îi mai bătea inima când se deșteptă în ultima dimineață și își spuse că nu-l mai despărțea de fericire decât un drum de douăsprezece ore! Nu putuse să-i scrie, căci scrisoarea ar fi sosit în urma lui. După vremea de încercare tăcută, cum își zugrăvea el revederea! Cât de nerăbdător era ca, prin răspunsul favorabil ce-l aducea din partea mamei, să gonească ultimele umbre de pe obrazul Lenei și, în sfârșit, să-și poată strânge în brațe comoara iubită fără reticențe și fără reținere!

Prin bacșișuri generoase îi zorea fără răgaz pe vizitii; abia își îngădui un prânz luat în grabă la amiază. Socotiseră că va ajunge la șapte seara, dacă totul mergea bine, călătorind cu cai de poștă. Acum spera să mai câștige câteva ceasuri și să-i facă o surpriză cu atât mai devreme. Și nu s-a lăsat descurajat nici de faptul că înainte cu două stații de țel, din pricina goanei nebune pe care o poruncise, o roată din față se frânsese și că prin partea locului, după cum îi spunea vizitiul, nu era cu putință să găsească o roată de rezervă care să se potrivească cu șasiul elegant al acelei trăsuri. Se aflau într-o regiune bogată, unde era ușor de închiriat un cal de călărie țărănesc și între timp trăsura putea să fie bine adăpostită. Nu trecuse nici o jumătate de ceas de la acest incident că îndrăgostitul nerăbdător era în șa și dădea pinteni căluțului său sprinten ca să meargă în trap repede pentru a câștiga timpul pierdut. De ceva vreme înainta pe șoseaua principală. Pe urmă însă, văzând că se abate într-o curbă și apoi se întoarce iar, se hotărî să apuce cu încredere pe un drum lateral care făgăduia să-i scurteze călătoria cu o bună bucată. Ajunse într-adevăr în zece minute pe o șosea pe care, cufundat în visări, o apucase fără să bage de seamă. Abia pe înserat, când apărură stelele, tresări speriat, căci drumul se îndrepta neîndoios spre miazăzi. Primul țăran pe care-l întrebă îi confirmă că se îndepărtase cale de câteva ceasuri de pe drumul cel bun și îi arătă încotro s-o ia pentru a ajunge iar pe șoseaua spre Regensburg. Și iată-l gonind în noapte pe nerăsuflate, blestemându-și greșeala, și o sudoare rece îi acoperi fruntea. Nu știa să-și explice de ce îl cuprinsese spaima. Fericirea lui doar era la adăpost sigur, de

ce ar fi depins de câteva ceasuri de întârziere? Și într-adevăr, se liniștea cu cât se apropia de oraș. Când văzu, în sfârșit, înălțându-se pe cerul noptatic turnurile catedralei, îngădui calului asudat să încetinească pasul, și el însuși își trase sufletul. Era încă destul de devreme ca să se poată duce la logodnica sa; abia trecuse de nouă. Dacă o fi fost puțin îngrijorată pentru el, cu cât mai fericită i se va arunca la piept! Călări ultima bucată de drum cu gânduri vesele și când ajunse în oraș, își mână îndată calul spre ulița de pe malul fluviului, pustie și luminată numai de câteva felinare cu ulei. Tropotul calului atrăgea ici, colo câte o privire pe fereastră, dar călătorul nu vedea pe nimeni căruia să-i fi putut încredința animalul; în sfârșit, sosi în fața căsuței văduvei. Sări din șa, legă hățul de o verigă prinsă în perete, care, desigur, pe vremuri făcuse deseori acest serviciu, și bătu apăsat cu limba de fier în poarta casei încuiate. Îl miră că rămase mută mult timp. De abia după ce făcu să răsune a treia oară limba, auzi pași care coborau scara și cheia învârtindu-se în broască. Îndată văzu chipul bunei bătrâne, care însă îi ură bun venit evident neliniștită.

— Dumneata ești! strigă femeia. Slavă Domnului că ai venit! Firește, nici nu mă așteptam să se întâmple altfel, dar știi bine că așa ceva e molipsitor…

— Ce mai e nou? Ce-mi face logodnica? o întrerupse el și intră grăbit în casă. Nu cumva s-a întâmplat ceva? De ce ai o mutră atât de nenorocită?

— Nu s-a întâmplat nimic, răspunse bătrâna, și acum că ești, în sfârșit, aici, are să meargă totul bine. Dar am avut mult de îndurat cu Lena, și astăzi a fost cel mai rău. Crezi că *a dormit* o singură noapte de când e la mine? Ca să nu mă tulbure, nu voia să recunoască, dar și eu dorm puțin și am pândit-o ceasuri întregi. Stătea trează în pat și vorbea singură sau ofta. Am intrat la ea, dar n-a vrut să-mi mărturisească altceva decât că simte o groază tainică și că nu se poate încălzi cu toate păturile și plăpumile de puf. Apoi se scula din pat și citea sau cosea la lumânare. Îi mai trecea, și ziua lucrurile mergeau mai bine, până azi, când din zori n-a putut sta un minut locului. Când s-a făcut șapte și dumneata nu ai apărut, a spus: „Știam bine că nu vrea soarta!” „*Ce* nu vrea soarta, Lena?” am întrebat-o eu și am căutat să-i potolesc frământarea și gândurile negre, certând-o zdravăn că nu are mai

multă încredere într-un om atât de bun ca dumneata. „*În el* am încredere”, a spus, „dar nu și în *mine*. Și de ce să-l mai fac pe unul nefericit? Ai să vezi, bătrâna lui mamă n-are să-și dea consimțământul, și asta va fi spre binele lui”. „Cum, nu-l iubești?” am întrebat-o eu. „Din toată inima”, a răspuns pe un ton de parcă ar fi stat în fața altarului și apoi a tresărit deodată și a zis: „Nu auzi nimic?” „Nu”, am răspuns, „ce să aud?” „Vine un cal în goană”, a spus ea, „dar este încă departe”. „Cât de departe?” „Încă un ceas în cap.” „Ah, dar ce urechi mai ai!” i-am răspuns și pe urmă am încercat să pălăvrăgesc ceva ca să-i abat gândurile: despre fata mea măritată și cum că ea ar trebui să-i facă o vizită în călătoria de nuntă, și ce viață frumoasă are să ducă. Ea mă asculta liniștită, numai din când în când spunea: „Tot n-auzi nimic?” Și când răspundeam că nu, tăcea iar. Dar în cele din urmă a sărit de pe scaun: „Acum, acum, e aproape de tot!” a strigat. Și într-adevăr aud și eu zgomot de copite și zic: „Da, firește, e un cal, ce ți se pare curios?” „Vine tocmai spre casa noastră”, spune ea. „Se oprește. Dumnezeule ceresc, am știut asta!” N-am înțeles nici un cuvânt din ce voia să spună, totuși când ai ciocănit dumneata jos, nu știu de ce, m-a trecut și pe mine un fior rece. „Nu poate fi decât logodnicul dumitale”, am zis. „Mă duc să-i deschid.” „Pentru Dumnezeu”, a strigat ea și m-a luat în brațe cu fața răvășită, „nu te duce jos, nu deschide!” „De ce nu?” am întrebat. „Doar nu vrei să-i închid ușa logodnicului dumitale.” „De unde știi că e el?” a întrebat ea în șoaptă. „Crede-mă, este *celălalt.*” „Cine?” Madeleine a dat din cap, și cum dumneata ciocăneai mereu în ușă, am reușit să mă smulg cu forța din mâinile ei și am fugit din odaie. Acum vezi și dumneata ce s-a întâmplat cu ea. Eu nu mă mai încumet să mă duc sus la ea fără dumneata.

Fără să aștepte ca femeia să-i facă lumină, tânărul urcă scara cu sărituri mari și deschise ușa odăii de primire smucind-o.

— Eu sunt, Lena! strigă el. Eu sunt! Acum nu ne mai poate despărți nimic.

Pe masă se afla lampa, și el văzu lucrul de mână al Lenei pe jilțul răsturnat.

— Trebuie să fie în odăița ei, spuse gazda, care venise după dânsul. Lena, strigă ea, făcând lumină în camera alăturată, de ce te ascunzi?! Uite

că ți-l aduc pe logodnicul dumitale, teafăr și voios.

Nu primiră nici un răspuns din nici o odaie sau odăiță, pe care le cercetară pe rând până în pod.

— *Trebuie* să fie în casă, strigă el, scos din fire. Ar fi trecut pe lângă noi pe trepte dacă ar fi fugit afară.

Bătrâna tăcu și lăsă lampa din mâna care îi tremura tare.

— Ah, Dumnezeule preamilostiv! Dacă ar fi totuși așa! zise ea cu răsuflarea tăiată, și lacrimi îi țâșniră deodată din ochi. Dumneata nu știi că mai este o scară în casă, dar ea duce de-a dreptul jos, la Dunăre.

Tânărul scoase un țipăt, ca și când l-ar fi nimerit un glonț în inimă. În clipa următoare ieși ca un nebun pe ușa mică, pe care bătrâna i-o arătase fără un cuvânt, și se repezi pe scara îngustă de piatră din spate. Se opri jos la marginea oglinzii de valuri negre și adânci și privea disperat în noapte, în timp ce apa îi scălda picioarele. Femeia se furișase după el.

— Nu vezi nimic? întrebă bătrâna stând în spatele lui și luminând fluviul cu lampa.

El nu răspunse. Dintr-odată tresări, îi smulse lampa din mână și o ținu în sus aplecându-se adânc. În clipa următoare o și înapoiase în grabă, își scoase ghetele și haina și, fără să stea pe gânduri, se aruncă în fluviu.

Nu departe de mal ieșise la iveală un braț, îndată după asta obrazul până la gât, și cum el înota din toate puterile către locul acela, i se păru că din depărtare distinge lămurit ochii deschizându-se și gura care se mișca cerând ajutor. Strigă către ea și i se păru că fata întoarce puțin capul spre el.

Despărțea valurile cu sforțări îndoite, căci Madeleine începea din nou să se scufunde. Numai fruntea albă se mai înălța afară. În sfârșit o ajunse și se afundă în apă. Ridică pe umerii lui fata fără cunoștință și astfel înotă iar în sus. Izbuti atât de bine, încât i se părea că scăpaseră. Pe când se scufunda, brațul ei drept, căutând un reazem, se încolăcise spasmodic în jurul gâtului său, și capul ei greu se lăsase pe ceafa lui, părul negru plutea despletit în valuri, și în timp ce apa îi ducea, i se părea că prin trup îi mai zvâcnește viață și voință. Dar curentul îl împinsese de la mal, și greutatea corpului ei îl împiedica să se folosească liber de brațe. Se uită la insula din față și i se păru că zărește o lumină și bărci. De câteva ori strigă într-acolo să se

grăbească și să vâslească spre ei. Nu știa dacă îi auzise cineva și îl străfulgeră gândul: „Totul e pierdut!” Dar gândind asta, abia dacă se sperie. I se părea firesc ca puhoiul să fie mormântul fericirii lui. Dacă ar scoate-o într-adevăr până la țărm și ea ar fugi iar de dânsul, ce ar mai fi viața pentru el? Dar voia numai un cuvânt din partea ei, un rămas-bun.

— Lena! șopti, în timp ce erau duși de apă către pod.

I se păru că își mișcă brațul din jurul gâtului lui. Ai fi zis că își vine în fire. Dar frica surdă cu care fata se strângea mai tare de el îi împiedica mișcările. Când încerca cu disperare să se desfacă din brațul care amenința să-l înăbușe, simți cum puhoiul năvălea peste el și cum se scufundă tot mai mult cu povara lui.

Când și-a venit în fire, primul lui sentiment a fost plăcerea confuză de a nu mai simți în jurul tâmplelor vârtejul apei. Era culcat într-un loc moale și cald, pielea îi ardea peste tot și a trecut mult până să deschidă ochii; capul îi bubuia ciudat și încă răsufla greu. Abia când auzi glasul bunei văduve și îi recunoscu deslușit fața lângă patul lui, își recăpătă treptat memoria.

— Unde-i Lena? întrebă în sfârșit.

Bătrâna arătă spre odaia de alături.

— Fii fără grijă, zise ea, slavă Domnului că ați scăpat amândoi! Câtă spaimă și durere ne-ați pricinuit!

Îi istorisi că, îndată ce-l văzuse sărind în apă, își desfăcuse luntrea de la scăriță și îi strigase s-o aștepte. Dar el alunecase plutind ca un pește și cum ea nu se prea pricepea la vâslit, fusese în curând împinsă departe. Atunci strigase oamenii de pe pod, le spusese despre nenorocire și ei, slavă Domnului, porniseră la timp cu bărcile lor, de pe ambele maluri, în ajutorul lor. Astfel fuseseră pescuiți înainte de a fi prea târziu. Bineînțeles, abia după multă trudă și spaimă au fost readuși la viață. Trimisese și după doctori, dar când au sosit, amândoi puteau respira, așa că nu mai era nici o primejdie. Acum trebuia să stea liniștit. Înghițise destul de multă apă. Dar atunci când va dori să se dea jos din pat, să știe că i-a pregătit un rând de haine de la răposat (căci ale lui sigur că nu se vor usca prea curând) și îl îmbrăcase cu o cămașă a bărbatului ei.

Abia atunci tânărul observă că zace îngropat în așternuturi și pilote pe sofaua din odaia ei de primire, iar împrejur se vădea vălmășagul pe care întâmplarea îl adusese în casa tihnită a văduvei. În loc de orice răspuns, strânse mâna bunei bătrâne și mai rămase un răstimp cufundat în gândurile lui ca de vis. Apoi spuse:

— Te rog, lasă-mă un moment singur, am să încerc să mă ridic.

Cu toate sfaturile, stărui în dorința lui și, îndată ce femeia ieși, dădu la o parte pilotele grele, mirat că după toată pățania nu se simțea mai deloc obosit. Într-o clipă era îmbrăcat și, în timp ce inima-i bătea nebunește, se furișă pe ușa îndărătul căreia se odihnea fericirea lui scump dobândită. Intră fără să bată. Madeleine, frumoasă și palidă, era culcată în patul ei, cu părul negru răsfirat larg pe pernă, și îl privea cu ochi liniștiți. Bătrâna stătea lângă ea; în odaie mai era și medicul de circumscripție, pe care îl întâlnise la Cocoșul Alb. Când însă logodnicul intră, pe obrazul fetei trecu în zbor o văpaie și în același timp un surâs atât de pașnic și de dulce, cum nu văzuse niciodată la ea. Dar rămaseră amândoi muți unul în fața celuilalt.

— Vă felicit din toată inima, zise bătrânul medic cu un ton oarecum misterios, întinzându-i tânărului mâna. Privește puțin fața asta. Vă spun eu că baia a făcut minuni. Nu-i așa, fetițo? continuă el întorcându-se către Lena. Acolo sus stăm altfel, nici urmă de gărgăuni sau de pete negre, totul e în cea mai perfectă ordine. Ei, de acum sunt de prisos aici, vă urez, deci, o noapte cu somn bun!

Cu aceste cuvinte își luă rămas-bun, și femeia îl însoți cu lampa, ca să-i lumineze calea în timp ce cobora scara. Îndrăgostiții erau singuri.

— Lena, zise el apropiindu-se și luându-i mâna, pot crede oare că n-o să ne mai pierdem unul pe altul niciodată?

Drept răspuns, fata îi strânse mâna și îl privi adânc și lung în ochi.

— Și totuși ai vrut să fugi de mine? adăugă bărbatul încet.

— Nu de tine, răspunse fata. Numai de o umbră. Dar asta a trecut. Uită-te la mâna mea. Inelul pe care l-am purtat atâta vreme, spre chinul meu, a dispărut. Acum se află pe fundul apei și n-are să mai iasă niciodată la lumină.

— Și nici nu-ți mai e teamă să mă săruți?

Ea nu răspunse nimic. Întinse brațele spre el și, îmbujorându-se tare, îl trase la pieptul ei.

— *Que je vous aime!* șopti ea.

Apoi buzele lui îi închiseră gura.

16 Masiv elvețian pe marginea Lacului celor Patru Cantoane

17 „O zănatică” (în limba franceză în original)

18 „Om de rând” (în limba franceză în original)

Jorinde

În fața uneia dintre vechile porți ale orașului Augsburg se afla, încă din primele decenii ale secolului nostru, o căsuță în mijlocul unei grădini mari și sălbatice. Nimeni nu-și amintea să fi pus cineva piciorul acolo de multă vreme. Un zid înalt, cu tencuiala mâncată de ploi și de zăpezi și care abia se mai ținea ici, colo de cărămizi, înconjura într-un pătrat mare proprietatea pustie; iar dacă voiai să arunci o privire înăuntru, n-o puteai face decât prin poarta grea, cu grilaj de fier, dintre cei doi pilaștri intermediari, încununați de steme cu lei. Din căsuța cu un singur cat nu se vedea decât o bucată a acoperișului de șindrilă, ros de vreme, înălțându-se deasupra tufișului de tisă, sădit la intrare parcă înadins ca să stăvilească privirile curioșilor. An cu an creștea tufișul pe care de atâta timp nu-l mai tunsese foarfeca unui grădinar și an cu an dunga neagră a acoperișului casei părea că se scufundă, încât vedeai venind ziua când în spatele înfloriturilor ruginite ale vechii porți nu se va mai arăta decât o pustietate de un verde-închis.

O poveste sinistră, pe jumătate uitată, se lega de grădina aceasta. Un nobil – după alte păreri chiar o înaltă față bisericească – clădise căsuța pentru o doamnă pe care o iubea și o înzestrase cu mobilier luxos, cum se găsea prin castelele de agrement din vremea rococoului. Dar zilele bune nu aveau să dureze multă vreme. Soțul – sau poate că era un frate – al frumoasei nefericite care spera să fie uitată de lume aici îi găsise ascunzișul și, omorând-o cu un glonț, își spălase onoarea pângărită. De atunci casa rămăsese nelocuită. Oamenii își șopteau că pe acolo ar umbla stafiile. Proprietarul încredințase cheia unui burghez mărunt din oraș, cu condiția să nu îngăduie nimănui să intre. De atunci trecuseră mulți ani. Din pricina

spectrului Terorii franceze, lumea uitase de nălucile din apropiere. Totuși spaima – legată de orice pustietate – era încă foarte puternică. Nici sub Imperiu, atunci când spaima de sânge fusese cu totul înăbușită pe marile câmpuri de bătălie, nu s-a găsit vreunul căruia să-i fi venit pofta să cumpere proprietatea cu grădină, atât de frumos așezată, și să le conteste moliilor și șoarecilor din căsuța dărăpănată domnia.

Cu atât mai mare a fost uimirea tuturor cetățenilor din Augsburg când, deodată, a început să circule prin oraș vestea că acea căsuță blestemată ar fi din nou locuită, și anume de două femei singure, una tânără, minunat de frumoasă, și una mai în vârstă, care era, în același timp, camerista, menajera, bucătăreasa și grădinărița celei tinere. Căci în afară de o fată din Augsburg, angajată pentru cumpărăturile necesare și care trebuia să alerge în fiecare zi cu un coșuleț la brutar și la măcelar, nu se arăta în casa ocolită de toți nici un suflet de om, și cu atât mai puțin vreunul de bărbat. Bătrânul care avusese cheia în păstrare, asaltat de întrebări, nu putea povesti altceva decât că, în urmă cu câteva săptămâni, bătrâna venise la el cu întrebarea dacă grădina și căsuța erau de închiriat. Pentru acest caz cu totul neprevăzut, el ceruse instrucțiuni moștenitorilor fostului proprietar, care își dăduseră bucuros consimțământul și cerură o chirie modestă. Apoi, într-o dimineață, cele două femei apăruseră în fața porții zăbrelite, într-o trăsurică, îl puseseră pe vizitiu să le descarce un mic cufăr și câteva cutii și luaseră numaidecât în primire casa care, lucru uimitor, se arăta, după o atât de lungă delăsare, încă destul de bună de locuit.

Când le-a întrebat sub ce nume să o anunțe proprietarilor pe noua chiriașă, tânăra ațintise asupra-i atât de insistent niște ochi negri neînchipuit de frumoși, încât bătrânul de abia le-a putut susține privirea. Răspunsul a venit într-o nemțească corectă, dar puțin străină; o cheamă *Mademoiselle* Jorinde la Haine și are de gând să locuiască multă vreme aici.

În urma acestor informații, nu se putea ca obișnuita curiozitate, mai ales a tineretului, să nu crească până la o adevărată febră, și această parte a vechilor metereze ale orașului, odinioară atât de singuratică, să nu mișune de trecători la toate orele zilei. Ba până și noaptea puteai vedea tineri din cele mai cumsecade familii, care altminteri nu erau noctambuli, învârtindu-

se în jurul porții zăbrelite, și atunci când se credeau neobservați, se cățărau chiar pe zidurile fragile, pentru a spiona cărările mărginite de tisă și casa. De asemenea, se părea că toți diletanții chitariști și cântăreți s-ar fi conjurat să-și exercite arta tocmai în fața misterioasei grădini. Era vară, și nopțile calde și parfumate, căci iasomia atunci începuse să înflorească. Cine nu înțelegea cuvintele cântate s-ar fi putut crede transportat în Italia.

Dar toată truda rămânea zadarnică, iar curiozitatea începea chiar să se potolească și înseși capetele cele mai aventuroase își dădeau seama că e o mare absurditate să-și întrerupă somnul pentru o femeie veșnic invizibilă. Într-o frumoasă dimineață de duminică însă, tocmai când drumul de-a lungul meterezelor forfotea de cucoane gătite care mergeau la biserică și de tineri care se plimbau, poarta de fier a parcului se deschise și, întovărășită de slujnica ei, ieși misterioasa străină. Apariția acesteia și mersul ei, cu pași liniștiți, pe drumul însorit, între grădină și meterezele umbrite de pomi înalți, erau atât de stranii și parcă dintr-o altă lume, încât toți se opriră din mers *ca la comandă,* uimiți. Se opriră nu numai tinerii, ci și matroane vârstnice și domni cărunți, respectabili, care până atunci, auzind poveștile despre străina bizară, dăduseră din umeri și murmuraseră că nici cinstea ei n-o fi prea neprihănită, întocmai ca și a predecesoarei din căsuța cu stafii. Acum, făcând front comun, ca și când plini de respect ar fi lăsat să treacă vreo alteță, stăteau toți cu gura căscată privind la făptura zveltă. Domnișoara era îmbrăcată într-o rochie de vară neagră, care, după moda vremii, era încinsă sus, sub piept, punând în valoare cel mai frumos trup tineresc, pe când un șal roșu, fin, numai ca o dungă subțire, îi înconjura umerii și brațele goale. Părul ei bogat, pieptănat într-un fel aparte, era abia prins sub pălăria înaltă de paie, și o buclă neagră, slobodă, îi atârna pe pieptul, pe care, tot conform obiceiului, îl lăsa destul de dezvelit, în voia adierii de vară. În loc de pantofi purta – și era singurul lucru în care se abătea cu totul de la modă – papucei de marochin fără tocuri, de un roșu aprins, în care își mișca piciorușele în chipul cel mai cochet. Pășea pe drumul meterezelor, ca și cum gurile căscate ale mulțimii n-ar fi privit-o câtuși de puțin, într-o ținută cum nu se poate mai decentă și mai nevinovată. Alături de ea mergea servitoarea, îmbrăcată într-o modestă rochie cenușie și

purtând o bonetă mare pe cap. Din când în când îi adresa domnișoarei sale câte o vorbă și întotdeauna primea un răspuns prietenos. În timp ce trecea repede pe lângă grupurile oprite în loc, curiozitatea care postise atât de mult nu se mai putea sătura privind-o; din toate părțile se auzeau exclamații admirative și afirmații șoptite că era mult mai frumoasă decât și-o închipuiseră și că nicăieri și niciodată nu se văzuse ceva asemănător, în afară doar de tablouri. Chiar bătrânii, al căror sânge curge prin vine potolit și somnoros, păreau vrăjiți. Se întreceau să laude decența, felul grațios de a-și purta capul pe umeri, noblețea simplă cu care răspundea vreunui salut, fără ca un zâmbet să-i treacă pe obraz, și de asemenea gustul ales în alegerea îmbrăcămintei sale ciudate. Și n-o să vă mirați dacă o să vă spun că tineretul era preocupat la culme de străină și comenta cu patimă – bineînțeles cel feminin într-un fel, iar cel masculin într-altul – apariția ei neașteptată.

Ea însă, promotoarea acestei fierberi generale, nu părea că dă nici cea mai mică atenție efectului provocat de farmecele-i tinerești. Ajunsese într-un loc unde, jos, șanțul lat cu apă se scurgea leneș între metereze și zidul orașului și de unde se puteau vedea cotețele rațelor și numeroșii boboci ce se bălăceau în valul mocirlos. Tânăra se opri acolo, scoase din sac o pâiniță și începu să arunce firimituri păsărilor lacome, care îndată se îmbulziră pentru a-și disputa hrana neobișnuită. Asta dură câtva timp, spre amuzamentul vădit al celei care le-o împărțea. Când provizia se sfârși, domnișoara, cu mâna-i mică, vârâtă pe jumătate într-o mănușă din mătase neagră, făcu doar un semn prietenos de rămas-bun. Apoi își trase din nou în jurul umerilor șalul roșu, care alunecase în jos, și o porni spre grădina ei, trecând fără teamă prin mulțimea de spectatori, ca și cum aceștia ar fi fost tufișuri sau arbori. Astfel, ea dispăru după grilajul de fier al parcului, pe care bătrâna servitoare îl încuie grijulie cu o cheie mare, ruginită.

Din ziua aceea, demoazela străină, cum o numeau oamenii mai vârstnici, sau frumoasa Jorinde, cum îi zicea tineretul, a fost săptămâni întregi principalul prilej de conversație al acelui oraș cumsecade, în care acum o jumătate de veac domnea încă un spirit foarte îngust. Fiicele tinere

și cele cam trecute, din bunele case burgheze, vorbeau cu un soi de iritație reținută care degenera tot mai mult în îndârjire fățișă. Tații și mamele, scandalizați la început numai că străina nu mergea niciodată la biserică și că în general nu punea piciorul pe străzile orașului, ca și cum o molimă contagioasă ar bântui pe-acolo, se lăsară cuprinși cu timpul de aceleași sentimente dușmănoase și începură și ei să o considere pe frumoasa făptură un fel de primejdie obștească. Ba, pe tăcute, se gândeau prin ce mijloace s-o alunge din grădina ei liniștită. Toate astea numai și numai pentru că întregul tineret masculin cădea din ce în ce mai mult, fără scăpare, sub vraja pe care stăpâna casei blestemate o răspândea în jurul ei.

Zilnic, la aceeași oră, ea trecea pragul porții și apărea pe drumul meterezelor spre a se plimba, de cele mai multe ori însoțită de bătrână, câteodată și singură. Întotdeauna purta aceeași rochie, șalul roșu, pălăria de paie și papuceii din marochin, și niciodată nu avea nici cel mai mic giuvaier, în afară de o cruciuliță de coral roșu prinsă de o panglică de catifea neagră, care făcea să apară și mai luminos albul gâtului și al pieptului. Ducea regulat hrană într-un coșuleț pentru protejații ei de jos, din șanț, și se deda acestei ocupații cu atâta zel și atâta seriozitate, ca și când ar fi îndeplinit o importantă treabă cotidiană. Într-adevăr, mai târziu, când începu să primească vizite în grădina ei, nimeni n-a văzut-o îndeletnicindu-se cu vreun lucru de mână și nici nu părea să citească vreodată o carte. Totuși nu se putea zări pe frumosul ei chip vreo urmă de plictiseală, dar nici de veselie, cum ar fi fost firesc la o făptură atât de tânără, admirată de toată lumea. Era ceva rece, liniștit și totuși îndrăzneț și îndârjit în trăsăturile copilăros de fragede, și tocmai această contradicție enigmatică îi fermeca pe tineri mai mult decât cel mai dulce zâmbet sau cea mai cochetă dorință de a plăcea a celorlalte mutrișoare. Chiar a doua zi, tânărul cel mai bogat și cel mai încrezut de frumoasa lui înfățișare, fiul primarului, își luă inima în dinți și îi vorbi străinei pe drumul meterezelor. Ea îi răspunse fără urmă de timiditate, dar evită în chip abil să dea vreo informație mai amănunțită despre situația ei; numai atât lăsă să se întrevadă: că se născuse din părinți germani și trăise mai multă vreme în Franța, iar acum era singură pe lume. La întrebarea de ce poartă o rochie neagră, răspunse nestingherită că aceasta

era singura-i rochie bună, că nu era bogată și că trebuia să fie econoamă în ceea ce privește garderoba ei, dacă voia să o scoată la capăt fără datorii.

Când această mărturisire sinceră se răspândi printre tinerii fii de burghezi, li se întări speranța obraznică de a putea prinde ușor această sirenă pe care acum n-o mai socoteau decât o aventurieră. Dar aveau să fie aspru dezamăgiți. Căci oricât de ușor îngăduia frumoasa aceea fiecăruia ce i se prezenta pe drumul meterezelor sau chiar celor care trăgeau clopoțelul de la poarta parcului ei să-i facă o vizită, nici unul nu se putea făli de a-i fi sărutat măcar vârful degetelor sau de a-i fi azvârlit vreun cuvânt îndrăzneț, fără să fi căpătat răspunsul cuvenit. Pe acel favorit al tinerelor din Augsburg, fiul primarului, îl surghiunise o dată pentru totdeauna din fața ochilor pentru că, într-un moment de exuberanță, înflăcărat de vin, cutezase să-și pună brațul în jurul șoldurilor ei. Deși pasiunea lui se aprinsese până la disperare, el n-a mai îndrăznit să calce vreodată pragul grădinii, cu toate că vedea cum jumătate din zi intrau și ieșeau mulți adoratori, mai modești. Căci în curând devenise un obicei ca după-amiaza să i se facă frumoasei Jorinde curte, pe care ea părea că o primește cu destulă indulgență. Ochii ei negri, foarte serioși, începeau să scânteieze tot mai straniu pe măsură ce roiul tinerilor îndrăgostiți nebunește devenea din ce în ce mai mare; roiul o urma pe cruda adorată prin jurul căsuței, pe cărările de pietriș întortocheate, pe lângă fântâna de mult secată, pe sub salcia plângătoare și pe lângă micul templu ascuns în desișul parcului.

În interiorul casei nu primea pe nimeni. Și în fiecare zi, îndată ce soarele se pregătea să asfințească după liziera șirului de molizi, ea își concedia întreaga curte, iar bătrâna servitoare trebuia să aștepte până ce ieșea ultimul admirator, ca să încuie iarăși în urma lui poarta parcului. Pentru ca nu cumva vreunul din cârd să se pitească într-un ascunziș și să culeagă după plecarea celorlalți roadele stratagemei sale, de asta avea grijă gelozia generală, care ținea un catalog exact al tuturor rivalilor.

De asemenea, s-a arătat deșartă speranța de a afla poate ceva prin bătrână, chiar de ar fi fost numai o informație mai precisă despre viața dinainte a domnișoarei, despre originea ei și de ce își alesese tocmai Augsburgul ca loc de reședință. Bătrâna a respins aprinsă la față și

dispreţuitoare banii ce i se oferiseră. Cu atât mai ciudat era că Jorinde însăşi nu refuza darurile ce-i fuseseră oferite – la început cu o extremă timiditate; e drept însă că nu le primise decât cu un cuvânt sec de mulţumire. Când aceasta se întâmplă pentru prima oară, spuse că personal nu simţea nici o plăcere să aibă avere, dar că ştie destui oameni săraci cărora le va prinde bine dacă ea-i va jumuli puţin pe fazanii aurii ai Augsburgului. Poate că strângând o adevărată comoară ar putea ridica o biserică sau o capelă. Numai mănăstire să nu fie, a cărei stareţă să devină ea însăşi! exclamară glumind câţiva tineri. Oh, nu, răspunse ea foarte liniştit. Nu simţea încă nici cea mai mică vocaţie pentru viaţa monahală. Avea de îndeplinit mai întâi o altă menire. Întrebată în ce constă, ea amuţi şi obrazul i se întunecă într-un chip aproape sinistru. Apoi însă începu să cânte o şansonetă uşoară franţuzească, urmată de un melancolic cântec popular german. Vocea ei, deşi nu era nici puternică, nici exersată, desăvârşea farmecul ca din basme pe care făptura ei enigmatică şi plină de contradicţii ştia să-l exercite asupra oricărui bărbat.

Această afirmaţie fu semnalul pentru o întrecere între adoratori în a-i câştiga favoarea prin daruri care mai de care mai de preţ. Fiecare dorea, după cum spuneau, să fi pus şi el o piatră pentru înălţarea capelei ei. Dar pe toate – giuvaieruri, stofe, mobile preţioase, monede rare şi tot ceea ce fiii bogaţilor negustori comandau mai ales din locuri îndepărtate –, stăpâna căsuţei le îngrămădea într-o încăpere separată şi uneori conducea tânăra ei curte la fereastră, pentru a arăta caritabililor donatori că toate erau bine păstrate. Ea însăşi nu purta niciodată măcar una dintre bijuteriile scumpe, nu se îmbrăca în catifeaua şi în mătasea întreţesută cu fire de aur. Ba chiar părea că nu preţuieşte mai mult odaia cu tezaurul ei decât dacă acolo ar fi îngrămădite un maldăr de frunze veştede. Nimic pe lume nu părea să-i facă o plăcere deosebită, ba până şi râsul ei, când i se întâmpla să râdă vreodată, suna lipsit de veselie şi dezacordat, ca un instrument la care nu s-a cântat de multă vreme şi şi-a pierdut armonia sunetului.

Nu se putea ca exasperarea împotriva unei fiinţe atât de primejdioase să nu crească tot mai ameninţător în rândul celor care nu erau orbiţi de pasiune pentru ea. Nu *o* singură logodnă se stricase din pricina vrăjitoarei străine,

cum i se spunea acum, nu *un singur* fiu de familie cumsecade își neglijase afacerile și meseria bănoasă, *câte unul* se înglodase în datorii, *un altul* se certase cu tatăl său și cu mama sa. Dacă nu cursese încă sânge între rivali era fiindcă toți se topeau de aceeași deznădejde. Iată însă că mai mulți frați ai unor logodnice nobile începură să caute nod în papură viitorilor cumnați, care se adăugaseră roiului vrăjit. Onorabilul consiliu al orașului ținu cu toată seriozitatea sfat pentru a găsi mijloace de a scăpa, în chip eficace și legal, de această plagă. Dar nu au ajuns la nici un rezultat deoarece câțiva dintre tinerii consilieri erau ei înșiși mușcați de șarpe și au dovedit cu toată ingeniozitatea de juriști că nici un paragraf din legile orașului nu se aplica acestui caz nemaipomenit. Astfel, dospeau o agitație pătimașă, ură, iubire, teamă și invidie, într-un amestec întunecat, săptămână după săptămână, ca și când s-ar fi întors timpurile fabuloase, când ici și colo un balaur, un șarpe veninos sau alt monstru crâncen pusese stăpânire pe vreun oraș sau vreo insulă.

Atunci se întâmplă ceva care deschise ochii tuturor, făcându-i să vadă cât de mare era pericolul și cât de iminent se impunea o măsură de apărare.

Printre cei care roiau ca moliile orbite în jurul luminii răspândite de frumoasa străină, se afla unul pe care nimeni nu l-ar fi crezut vreodată în stare de o nebunie pătimașă: era un tânăr negustor, în vârstă de treizeci de ani, un om rigid și chibzuit, preocupat numai de afacerile sale, pe care le adusese la o mare înflorire, departe de orice pofte și aventuri amoroase și trecând în oraș drept un dușman hotărât al femeilor. Numele lui era Georg Haslach. Își conducea afacerile sub firma și cu banii unui unchi care murise de timpuriu și care în tinerețe își făcuse un renume prost printr-o alianță necugetată cu o servitoare frumoasă. Dar mai târziu, după ce această căsătorie nepotrivită fusese desfăcută, se însurase cu una dintre cele mai bogate fiice de patrician și astfel redobândise favoarea societății severe a burghezilor bogați. Lăsase ca moștenitori pe nepotul său Georg și pe Walter, fratele lui. Walter, care servea în același timp cu bătrânul lui tată în armata austriacă, nu semăna deloc cu fratele lui mai mare. Avea o fire neînfrântă de cavalerist, hoinar și exaltat, dar, de altminteri, cu toate moravurile lui

desfrăbălate, era mai simpatizat de tineri și de bătrâni decât Georg cel drept și sec, care prin muncă fără răgaz ținea în picioare creditul și prosperitatea casei Haslach. Când începu să se răspândească în oraș zvonul despre primejdioasa sirenă, omul cumsecade îi mulțumea în tăcere lui Dumnezeu că fratele lui era departe, în armată. Dar îngâmfarea lui virtuoasă avea să se facă cu atât mai mult de rușine. Când se dusese pentru prima oară pe drumul meterezelor cu intenția de-a o jigni cu o privire disprețuitoare, abia îl atinseră în treacăt ochii ei negri și indiferenți, că el se și simți prins fără scăpare în mrejele lor.

În loc s-o umilească, se văzu silit să sufere el însuși o mare rușine când se alătură prima oară curții Jorindei. Tovarășii lui de soartă, care aveau toate motivele să se cruțe între ei, îl salutară cu o veselie crudă și îl prezentară tinerei domnișoare cu tot felul de aluzii înțepătoare, ca pe cea mai interesantă dintre victimele sale. Jorinde nu-l primi altfel decât pe toți ceilalți. Doar când auzi numele lui, îi trecu pe buze o expresie de mândră satisfacție; părea că îi acordă un privilegiu asupra celorlalți numai prin faptul că se purta cu el cu o răceală și mai tăioasă decât cu rivalii lui.

Iar el îi considera disprețul ca fiind voia sorții și, potrivit naturii sale rigide și lipsite de abilitate, nu făcea nici un efort de a se vârî printre cei mai străluciți admiratori. În tăcere, el spera totuși că prin darurile nebunești pe care i le trimitea și prin scrisorile repetate în care îi cerea mâna, oferindu-i să-i pună toată averea la picioare, va putea cu timpul să-i învingă pe toți ceilalți.

Când apărea din nou în fața ei, Jorinde abia își dădea osteneala să-i confirme printr-un cuvânt spus cât mai în treacăt primirea scrisorilor și a darurilor, încât ghimpele din inima lui se înfigea și mai adânc. Iar într-un moment când izbutise să o întâlnească singură, jalnica lui pasiune îl copleși în asemenea măsură, încât în cuvinte violente o asaltă să-i răspundă dacă putea să nutrească speranța că va deveni vreodată a lui. De hotărârea ei atârna viața sau moartea lui.

Jorinde îi răspunse cu cea mai liniștită expresie, deși vocea îi tremura de mânie, că moartea sau viața lui nu aveau nici cea mai mică valoare pentru ea. În orice caz, încă nu voia să renunțe la libertate. Dar dacă asta s-

ar întâmpla vreodată, și-ar acorda mai ușor mâna cerșetorului șchiop care venea zilnic la poartă după creițarul lui, decât domnului Georg Haslach.

Alb ca varul de pe peretele căsuței, el răspunse cu o voce sugrumată, amenințând că Jorinde se va căi pentru aceste vorbe din pricina cărora el își va zvârli viața precum își azvârle falitul punga din care a plătit ultimul gulden. Tânăra râse cu răceală: nu-i era teamă că un Haslach ar putea muri din dragoste, mai ușor poate din dorul zadarnic după un milion pe care nu-i în stare să-l obțină.

A doua zi dimineața, servitoarea vru, după obiceiul ei, să deschidă o ușă ce dădea spre un portic scund, între două coloane întortocheate. Însă ceva greu se opunea. Mirată, trebui să iasă pe ușa din dos și să înconjoare casa. Văzu în micul vestibul un bărbat ghemuit jos și rezemat de ușă. Deoarece, în ciuda vremii de vară, o manta sură cu guleraș scurt și o pălărie înfundată pe ochi ascundeau obrazul necunoscutului, femeia crezu că era vreun admirator care, fie din disperare, fie din beție, sărise zidul grădinii pentru a aștepta ziua pe pragul asprei sale stăpâne. Dar în timp ce se îndrepta grăbită spre el ca să-l zgâlțâie din somn, recunoscu îngrozită obrazul desfigurat al domnului Georg Haslach, pe care se întindea paloarea morții. În mâna înțepenită ținea o sticluță goală, în care mai erau câteva picături dintr-un lichid negricios, trădând lămurit ce se petrecuse.

Dacă statuia de bronz a lui Hercule ar fi coborât de pe fântâna lui din strada principală și, urcând treptele primăriei, ar fi spart cu măciuca ușa sălii de aur, nu ar fi provocat în oraș o agitație mai mare și o groază mai adâncă decât vestea morții înfiorătoare a unui concetățean atât de pașnic și atât de onorabil. Mult timp după ce cadavrul fusese îndepărtat și transportat în casa Haslach, pe o targă înjghebată în grabă, mult timp după ce mulțimea oamenilor de rând fusese îndepărtată, iar poarta cu zăbrele, încuiată solid, strada care trecea pe lângă grădina Jorindei era încă înțesată de o gloată în fierbere, din care brațe și mâini se ridicau din când în când arătând amenințător către interiorul grădinii zăvorâte. Se auzeau voci care nu se lăsau potolite decât de teama câtorva polițiști înarmați. Dacă vremea

proceselor împotriva vrăjitoarelor n-ar fi trecut de mult, poporul grozav de îndârjit s-ar fi dedat fără îndoială la cele mai sălbatice violențe.

Către amiază apărură împuterniciți ai justiției, care luară un interogatoriu celei care locuia în casa din grădină și redactară un lung proces-verbal. Ei relatară apoi că o găsiseră pe domnișoara Jorinde cu cumpătul nezdruncinat și cu totul neimpresionată de groaznica întâmplare. Deoarece din toate mărturiile reieșea deplina ei nevinovăție, pentru moment, părinții orașului nu aveau nici un motiv să ordone expulzarea fetei sau să ia alte măsuri împotriva sa.

De altfel, în primul rând se împlinise de la sine ceea ce doriseră în chipul cel mai stăruitor mamele îngrijorate și fiicele adânc jignite: dintr-o lovitură, alaiul străinei care stârnea spaimă se spulberă. Dintre toți tinerii nebuni care se înfățișaseră în fiecare după-amiază în grădina acestei Circe[19], nici unul nu mai îndrăznea să treacă pragul porții; unii, reținuți de groaza care se cuibărise aici, alții numai de frica de a fi batjocoriți sau chiar atacați de mulțimea ce se vântura primprejur, ca o strajă voluntară.

Tatăl și fratele nefericitului fuseseră înștiințați îndată, dar înmormântarea, care trebuia să se desfășoare fără pompă, din pricina morții nelegiuite, nu putea fi amânată până la sosirea celor mai apropiate și unice rude. Aveau de făcut o călătorie de mai multe zile și, cu toate că schimbară întruna caii pe drum, ei sosiră în casa lor din Augsburg când groapa de lângă zidul cimitirului era de o săptămână acoperită cu iarbă. Nu găsiră nimic de la fiul și fratele pierdut în chip jalnic, decât îmbrăcămintea pe care o purtase în acea noapte a morții, mantia lui sură și pălăria, împreună cu o scurtă scrisoare în care își lua de la ei un rămas-bun disperat.

Bătrânul colonel, un militar dur, cu părul alb, pe care nimeni nu-l văzuse vreodată plângând, fu doborât ca o trestie frântă la priveliștea acestor rămășițe. Când își veni în fire, se încuie în odaia lui de dormit, unde toată noaptea lumina rămase aprinsă, iar pașii însoțiți de zăngănitul pintenilor răsunau pe podea. Fratelui cel mic îi ținu companie unul dintre foștii lui camarazi și tovarăși de școală, încercând să-l consoleze. Acesta îi prezentă cu lux de amănunte tot ceea ce cronica orașului înregistrase despre nenorocire și despre autoarea ei. Frații nu fuseseră niciodată prea legați.

Firea și meseria aduseseră între ei o înstrăinare rece, deși nu lipsită de prietenie. Acum însă celui rămas în viață i se părea că nu l-ar fi putut lovi o pierdere mai mare și că trebuia să compenseze printr-o duioșie îndoită toată dragostea frățească și toată căldura de care fuseseră amândoi lipsiți. Totuși când la miezul nopții prietenul îl părăsi pe tânărul căpitan, acestuia i se închiseră îndată ochii din pricina oboselii drumului străbătut în graba mare și a negrei tristeți. Se deșteptă târziu din niște vise ciudate în care i se înfățișaseră, în imaginile și în scenele cele mai diferite, chipul fratelui său și al unei frumuseți diabolice.

Către amiază, când un soare arzător ce prevestea furtună făcuse pustie strada din fața grădinii Jorindei, puținii oameni care se plimbau agale, apărați de copacii de pe drumul meterezelor, văzură cu mare mirare un tânăr în uniformă austriacă apropiindu-se și zorindu-se cu pași nervoși spre grilajul de fier. El trase așa de tare de cordonul clopoțelului, încât acesta, de atâta vreme mut, sună strident în aerul liniștit. Cum nu venea nimeni să-i deschidă, sună din nou, scoțându-și chipiul și ștergându-și fruntea de sudoare; ochii și-i ațintea în jos, sumbru și cu sfială, ca și când s-ar fi temut ca nu cumva să-l privească cineva în față și să-l întrebe cum de-l lăsa inima să se apropie de pragul acesta.

În sfârșit, apăru bătrâna servitoare cu cheia în mână și când văzu un necunoscut stând afară cu o mutră straniu de rătăcită, îl întrebă printre drugii de fier ce dorea.

— Să vorbesc cu stăpâna dumitale.

— Domnișoara nu și-a făcut încă toaleta, vă rog să reveniți după-amiază.

— N-am venit să admir farmecele domnișoarei, răspunse tânărul răstit, ci să discut o afacere cu dumneaei.

— Pe cine să anunț? întrebă, după oarecare șovăială, bătrâna.

— Numele nu contează în această chestiune, mă voi prezenta eu însumi domnișoarei.

După ce cumpăni puțin, bătrâna descuie poarta, clătinând din cap, și pe cărările de pietriș scânteind în soare îl conduse pe posomorâtul vizitator

spre casă. Când tânărul ofițer văzu micul vestibul cu coloane întortocheate, unde cu câteva zile înainte fratele său adormise pe veci, îl trecu un fior, întoarse capul și strânse din buze, ca și cum ar fi vrut să înăbușe un suspin sau un blestem. În timp ce servitoarea intra în casă pentru a-l anunța, el se aruncă istovit pe o mică bancă lângă un perete de tisă înalt și-și trecu mâna peste ochii din care se rostogoleau lacrimi grele. Își înfipse dinții în batistă, iar pieptul răsuflând greu arăta că-l zguduie un plâns spasmodic. Deodată auzi venind dinspre casă pași ușori. Se strădui din răsputeri să-și stăpânească frământarea și se ridică pentru ca, ajutat de întregul său curaj, să înfrunte apariția detestată.

Dar ceea ce văzu era într-o atât de totală contradicție cu ceea ce se aștepta să întâlnească, încât în prima clipă uimirea învinse în el toate celelalte sentimente.

În loc de o seducătoare indiferentă, care ar fi întâmpinat pe orice nou vizitator cu toată arta cochetă a unei reptile, în fața lui stătea o făptură tânără și modestă, îmbrăcată într-un veșmânt de dimineață simplu, aproape sărăcăcios, cu brațele descoperite numai până la cot, cu părul bogat strâns neglijent, cu obrazul palid și serios apărat împotriva soarelui de amiază de o umbreluță de pânză. Când își aținti de sub pleoapele lungi ochii mari, obosiți și indiferenți și-l întrebă cu o voce blândă ce dorește, deodată toate cuvintele discursului vehement cu care voise să se prezinte în fața ucigașei fratelui său i se șterseră din minte. Totuși, se reculese, în sfârșit, și pentru a se înarma împotriva acestei puteri calme lăsă să-i fugă iarăși ochii către portic și spuse apoi pe tonul cel mai tăios de care era capabil:

— Ești stăpâna acestei nefericite case, *mademoiselle*? O ușoară înclinare a capului fu singurul răspuns primit. Am venit, continuă el, să-ți propun o afacere comercială. De aceea este necesar să-mi cunoști numele. Sunt căpitanul Walter Haslach, fratele nefericitului…

Jorinde se trase un pas înapoi; fața ei întotdeauna lipsită de culoare căpătase acum o paloare de moarte; o clipă păru că se clatină sau că vrea să fugă, dar se stăpâni îndată și spuse în timp ce un suspin îi ridica pieptul tânăr:

— Oh, cât te plâng pe dumneata – pe el – și pe mine!

Apoi amuți iar. Tânărul ofițer avea pe buze un cuvânt aspru de ironie disprețuitoare pentru a interzice orice compătimire ipocrită. Dar cuvântul nu voia să-i iasă din gură. O expresie de adevărată durere se vădea în tonul și în privirea frumoasei făpturi căreia nu i se putea sustrage.

— Nu știu ce ți s-o fi spus despre mine, începu ea în sfârșit, vorbind cu o grabă ciudată. De bună seamă am fost înfățișată ca un monstru infam, și în ochii dumitale așa am să rămân, deși, pe Dumnezeul meu, n-am nici o vină în nenorocirea asta. Niciodată n-am dat cea mai mică speranță fratelui dumitale, niciodată n-am încurajat cererea lui în căsătorie. Dar pentru ce, de ce vorbesc degeaba? Nu mă asculți, mai ales când încerc să-mi dezvinovățesc purtarea. Este adevărat – și trebuie să afli și asta –, niciodată n-am dorit binele mortului. De ce? Asta e o taină între mine și creatorul meu. Dar moartea lui jalnică a fost tot atât de puțin dorința, cât și opera mea. Credeam că un Haslach e întotdeauna păzit de spiritul nobilei sale familii împotriva unui pas atât de pripit și de nefast. S-a întâmplat însă cum se întâmplă întotdeauna nenorociri pe lume. Pot s-o deplâng, dar dacă ai venit să mi-o pui pe conștiință, îți declar sincer și cinstit că nu simt nici cea mai mică remușcare…

Și zicând aceasta, se dădu iar un pas înapoi, ca și când ar fi dorit să încheie pe loc convorbirea. Cât timp a vorbit, nu și-a întors privirea de la ea, dar după mutra lui tristă și încordată, nu puteai avea certitudinea că îi urmărise cuvintele.

— *Mademoiselle*, zise el lăsând ochii în jos cu o bruscă zăpăceală, n-am venit… te rog să mă crezi că oarecum îl pot înțelege pe bietul meu frate… mărturisesc că imaginea ce mi-o făcusem despre dumneata…

Se poticni. Sângele îi năvăli în frumosul obraz pe care intemperiile își puseseră culoarea. Strânse crispat mânerul sabiei, ca și când ar fi vrut să-și amintească datoria de bărbat și de frate: trebuia să vorbească numai despre *ceea ce* era în strânsă legătură cu obiectul vizitei sale și îi era rușine că fusese cât pe ce să se lase dezarmat de această voce blândă.

— Nu vin din propriul meu îndemn, rosti el, în sfârșit, aspru și rece. M-a trimis tatăl meu.

— Tatăl dumitale? Ah! E aici?

În timp ce spunea asta, chipul ei luă din nou expresia aceea amară și rea.

— Tatăl meu… a observat că dintre lucrurile rămase de la mort lipsește ceva, un lucru la care ține foarte mult. E un inel al familiei, care de mai bine de o sută de ani a fost întotdeauna moștenit de fiul cel mare, un rubin înconjurat cu diamante. *Mademoiselle,* se știe că sunteți mare amatoare de bijuterii – că v-ați făcut o colecție de giuvaieruri – sublinie cuvântul cu o dușmănie ce-l năpădea iar –, de aceea tatăl meu își închipuie a nu greși bănuind că acest inel se află acum în posesia dumitale. Nu știu, *mademoiselle…*

De abia acum își aținti iar ochii asupra ei și întâlni o privire rece, trufașă, pe care o îndură cu greu.

— Se poate. Ba mi-aduc chiar precis aminte că la un moment dat a venit vorba despre asta: ceilalți domni l-au întrebat de inel, el a spus că e o bijuterie de familie și l-a scos de pe deget să-l pot vedea. I l-am înapoiat fără nici o remarcă. În aceeași zi mi-a trimis o casetă de fildeș cu diferite bijuterii, printre ele și inelul acesta pe care, ca și pe celelalte, l-am pus deoparte. Îți stă în orice clipă la dispoziție.

— Tatăl meu se va grăbi să trimită în schimb de trei ori valoarea lui în aur, îi azvârli arogant tânărul înclinându-se.

— Spune-i tatălui dumitale că nu fac negoț cu bijuterii. Ce-i drept, tatăl dumitale e ofițer, dar cum se trage dintr-o veche familie de negustori, desigur că aurul și banii nu-i sunt indiferenți și acest inel nu-și va pierde din valoare dacă interzic să mi se ofere orice preț. Urmează-mă, îl poți lua în primire chiar acum.

Se întoarse cu atitudinea cea mai rece cu putință către casă și porni repede înaintea lui. Cuvintele ei îi pricinuiră o mirare nemaipomenită, chiar ceea ce era jignitor în spusele ei îi stârnea mai degrabă stimă ascunsă și admirație decât supărare. Incapabil să scoată o vorbă, cu capul plecat, ca într-o amețeală de vis, pășea după ea.

Când ajunse în casă, fata se opri și se întoarse spre el.

— Ești primul bărbat care trece acest prag, zise Jorinde. Nu înțeleg cum am ajuns să fac în ce te privește o excepție, care poate mă coboară în

ochii dumitale. Dar acum mi-e totuna. Intră.

El păși în mica încăpere în care se afla mult comentata „comoară” a Jorindei. Era o odaie cochetă, cu tapete de mătase decolorate, de un albastru mat, și cu oglinzi înguste de-a lungul pereților. În mijlocul camerei, pe o masă rococo, erau înghesuite tot felul de obiecte frumoase, ceasuri, vase, candelabre, ca într-un bazar; un dulap mare cu ușile pe jumătate deschise conținea stofe și broderii, dantele și evantaie prețioase. Un mic birou cu incrustații în lemn și cu mânere rococo aurite părea destinat numai pentru păstrarea giuvaierurilor. Către el se duse domnișoara și trase un sertar după altul. Ofițerul o observa tot timpul. Nici cea mai ușoară umbră pe fața ei nu trăda vreo bucurie de a poseda lucrurile acestea. Într-un fel de dezordine disprețuitoare erau îngrămădite casete, cutiuțe, lanțuri și agrafe. Jorinde răscoli prin ele și, văzând că nu găsește ceea ce căuta, se îmbujoră la față. În sfârșit împinse înăuntru cel din urmă sertar și zise:

— Acum sunt prea tulburată, nu pot să caut cum trebuie. Inelul e desigur aici, fii liniștit în privința asta. Nu vreau să te mai rețin. Înțeleg că acum te simți ca pe jăratic. Dar îți dau cuvântul meu că astă-seară vei avea inelul. Ți-l trimit acasă printr-o persoană de încredere.

Cu toate că-și dădu seama că-l concediază, tânărul mai șovăi o clipă.

— Îmi îngădui să vin diseară eu însumi și să primesc inelul din mâna dumitale?

— Cum dorești. Voiam să te cruț de o revedere penibilă. Dar cum preferi dumneata.

Înclină imperceptibil capul spre oaspete, iar el făcu o reverență stângace și părăsi casa.

Când bătrâna servitoare, care deschise ofițerului poarta parcului, se întoarse apoi la domnișoara ei, aceasta stătea încă nemișcată în același loc în care o lăsase tânărul căpitan.

— Tu ești, Anne? zise ea oftând. A plecat?

Bătrâna încuviință din cap.

— Cine era domnul ?

— Fratele lui! Walter Haslach! E oare cu putință? Ah! Anne, aș da tot aurul din lume ca să semene cu mortul.

Tânărul plecase căzând pradă celei mai adânci tulburări. Ore întregi rătăci în jurul orașului pe cele mai lăturalnice drumuri, evitând orice față omenească. Iar când, în cele din urmă, își aminti că tatăl său îl așteaptă, se sperie. Dar obișnuit, ca soldat, cu supunerea și abnegația, o luă pe drumul spre oraș, istovit ca după o luptă lungă și sângeroasă. Cu ochii plecați și abia târându-și picioarele, se strecură către casa părintească pe cele mai dosnice alei.

Îl găsi pe bătrân în odaia unde erau întinse hainele mortului. Trupul înalt, încă neînfrânt de ani, își regăsise energia dinainte. Numai vorba părea că-l obosește. Bătrânul ascultă povestirea gângăvită a fiului, fără să-și schimbe deloc expresia, scoțând nori groși din pipa lui scurtă. Apoi dădu numai din cap. Servitorul îi șopti mai târziu tânărului că domnul colonel nu înghițise toată ziua decât o bucată de pâine și o sticlă de vin.

Întrebat dacă vrea să mănânce, Walter refuză și el. Prietenul din seara trecută veni iar să-i țină de urât, dar căpitanul nu-l primi, pretextând o durere de cap care îl împiedica să stea de vorbă. Apoi rămase singur în odăița lui până când se lăsă întunericul, și ceasul din turn, bătând ora opt, îl făcu să tresară. O clipă îi trecu prin minte că ar fi mai bine să trimită un emisar în loc să se ducă el. Dar își spuse că, dacă nu-și ține făgăduiala, lucrul acesta ar putea trece drept lașitate sau desconsiderare. Adevăratul motiv care-l atrăgea irezistibil spre Jorinde nu și-l mărturisea.

Dar pe drumul meterezelor, de îndată ce recunoscu din depărtare pe pilaștrii porții stema cu leii, inima începu să-i bată atât de nebunește, încât trebui să se oprească și să se sprijine de un copac, ca să-și recapete răsuflarea. „Nu!” își spuse el înnegurat. „Nu vreau s-o revăd. Un om în carne și oase nu poate fi acuzat de lașitate dacă se teme de iad. Oricine ar fi, e un demon – și dacă e nevinovată, cu atât mai rău!”

Își impuse să nu se anunțe și s-o roage numai prin servitoare să-și amintească de promisiune. Asta îl liniști. Își șterse sudoarea de pe frunte și ajunse cu pași hotărâți până la grilajul fatal.

Trase încet clopoțelul. Dar abia sunase, că văzu pășind îndărătul tufișului de tisă, ce închidea grădina în față, un trup subțire, întunecat, și își dădu seama că toate hotărârile lui cuminți fuseseră zadarnice.

Purta iar rochia neagră, dar îi lipsea șalul, umerii și gâtul fiindu-i acoperite de un văl cenușiu. În timp ce îi deschidea ea însăși poarta, salutându-l numai cu un gest mut, simți că parcă ar fi cunoscut-o de ani întregi și că nu mai putea trăi nici o zi fără ea.

— Ai venit târziu, zise ea după ce făcuseră câțiva pași prin grădină. Începusem să cred că-ți era iar neplăcut – firește, nu ți-aș fi luat-o în nume de rău. Cu atât mai mult îți mulțumesc că te-ai ținut de cuvânt. Consider asta o dovadă că nu te îndoiești de ce ți-am spus despre mine și despre nefericirea mea. La puțin timp după ce ai plecat, am găsit inelul. Iată-l! Iartă-mă că a ajuns vreodată în mâinile mele, oricât de nevinovată aș fi de lucrul acesta.

Scoase inelul din pungă și-l întinse tânărului, care-l luă în tăcere, fără să arunce măcar o privire asupra lui.

— *Mademoiselle…*, spuse căpitanul, dar glasul i se frânse. Își scoase chipiul, fruntea îi ardea, ochii îi rătăceau prin semiîntunericul tufișurilor, evitând cu teamă să se îndrepte spre casă. Mai am o rugăminte, adăugă el cu glas abia auzit, iar Jorinde se opri și așteptă. Nu știu ce ai să gândești despre mine, zise căpitanul, vorbind anevoie. Crezi în soartă? Până acum eram înclinat să cred că un om – unul care are curaj, demnitate și simțul onoarei – într-un cuvânt spus *un bărbat* – își croiește singur soarta. De azi m-a învățat viața cât de puțin știm și putem, cât suntem de dominați și subjugați de puteri necunoscute. Dacă cineva mi-ar fi spus ieri că în locul unde bietul meu frate și-a dat ultima suflare mă voi gândi la ființa din pricina căreia a trebuit să piară prea devreme cu alte sentimente decât cu groază și amărăciune, l-aș fi tratat drept mincinos și nerușinat. Iar azi – iartă-mă – nu știu ce spun, abia ce simt. Dar de atât sunt sigur, cu o groaznică luciditate: că-l invidiez pe mort, care, în loc să-și prelungească o viață jalnică, a avut curajul să-i pună capăt.

Stăteau fără să se uite unul la altul. El sfredelea cu vârful piciorului în cărarea cu pietriș, ca și când ar fi vrut să scoată afară ceva îngropat. Nici un sunet nu se isca în jur. Numai zborul jos al liliecilor mișca din când în când aerul deasupra capetelor lor.

— Și rugămintea dumitale? întrebă ea cu voce surdă, după o lungă pauză.

— Mi-ai dat inelul înapoi, și acum totul s-ar putea sfârși între noi, și totuși, imaginea dumitale mă va urmări oriunde m-aș duce. Aș vrea să-ți iei și dumneata răsplata, să-ți las ceva care să-ți aducă aminte că ai pe conștiință nu numai un mort, ci și un om viu. Iată – și scoase de pe deget un inel gros de aur cu o peruzea –, îngăduie-mi să-ți dăruiesc această amintire fără valoare. Adaug-o la celelalte.

Îi întinse inelul și, involuntar, o privi pentru prima dată. Ochii ei larg deschiși și liniștiți erau plini de lacrimi strălucitoare.

— Îți mulțumesc, șopti fata, inelul acesta va fi îngropat odată cu mine.

— Jorinde! strigă el tare. Dumneata…

Glasul i se frânse. În clipa următoare era la picioarele ei; îi trase amândouă mâinile spre buzele lui și le acoperi cu lacrimi și cu sărutări. Jorinde își veni în fire cea dintâi.

— Ridică-te, ce faci? Walter, pe tot ce ți-e mai scump… Nu se poate… nu trebuie…

— Ce nu poate și ce nu trebuie să facă un om pentru care au plâns ochii aceștia! strigă el cu exaltare. Oh, Jorinde, ce poate un om împotriva sorții sale!

— M-am întrebat și eu, zise tânăra fată cu un glas abia auzit.

— Nu cunosc alt răspuns decât să te predai. Vino, condu-mă la banca aceea. Am să-ți spun multe, multe.

Trecuseră opt zile. Permisia pe care bătrânul colonel o obținuse la regiment pentru el și pentru fiul lui se apropia de sfârșit. În oraș, lumea nu prea-i zărise pe cei doi îndoliați; nimeni nu se mira că nu făcuseră vizite și chiar bruschețea cu care tatăl interzisese familiilor prietene să-și prezinte condoleanțele, precum și tovarășilor din tinerețe, își găsea scuza în moartea aceea oribilă și în pricinile ce o provocaseră.

Bătrânul se văzuse rar chiar și cu fiul lui; până și mesele le luau la ore diferite, fiecare în odaia sa. Căci, lucru ciudat, cu toate că supraviețuitorul își alesese aceeași profesie ca și tatăl, răposatul fusese întotdeauna mai

aproape de inima bătrânului. Fiul cel mare avea spiritul de familie mai puternic întipărit în el decât celălalt, căruia educatorul lui sever îi reproșa că e un visător, prezentându-i-l ca model pe pragmaticul și cumpătatul Georg. Părea că în inima bătrânului durerea se asocia dezamăgirii amare că acest fiu exemplar putuse păta cu o faptă atât de extravagantă numele familiei sale. Vechiul sânge de patrician se revolta la gândul că un Haslach fusese în stare, asemenea unui exaltat fără minte, să facă pe Werther și să-și dea viața, plăcută și bine rânduită, în chip atât de pripit, pentru o venetică dubioasă. Astfel își pierduse îndoit fiul, căci imaginea lui îi apărea acum schimonosită și era dezamăgit până și în amintirea pe care i-o lăsase cel dispărut.

În seara celei de-a noua zile, când îl văzu pe cel care-i rămăsese, pe fiul mai puțin iubit, pregătindu-se să iasă în oraș, îl chemă și îi aminti că peste două zile va trebui să fie gata de plecare la Linz, unde își avea garnizoana.

Fiul stătea neclintit înaintea tatălui, cu chipiul în mână și cu fața posomorâtă întoarsă de la el.

— Tată, zise el, vreau să te rog să trimiți o cerere de prelungire a permisiei mele. Aș dori înainte de a părăsi din nou orașul să aranjez o chestiune de care depinde fericirea vieții mele.

Bătrânul îl privi cercetător, își puse pipa pe masă și-și încrucișă brațele la piept. Își dăduse seama din glasul fiului său că avea de făcut o comunicare penibilă, dar nu-i stătea în fire să-i vină în ajutor, în asemenea cazuri, cu vreun cuvânt părintesc de încurajare.

— M-am decis să mă *însor*, urmă tânărul. Ar trebui să se încheie logodna înainte de plecarea mea, ca măcar dumneata, tatăl meu, să-mi cunoști pe tăcute logodnica, cum cer timpurile astea de doliu…

— Pe legea mea! Ți-ai găsit un timp foarte potrivit pentru chestiile tale de amor! Vrei să te însori? Poate o veche dragoste? Și te-a lăsat inima chiar în săptămâna asta tristă s-o reiei și s-o duci cu bine până la capăt, încât nu-ți mai lipsește decât binecuvântarea părintească? De altminteri, fiecare cu felul lui de a vedea. Mi-au mai dat și altă dată de furcă ideile tale năstrușnice și dacă de data asta o faci prea de oaie – treaba ta! Ești major. Te felicit pentru sângele tău rece, care îți îngăduie să te gândești la nuntă având alături un mormânt proaspăt. Și cine îți este, mă rog, aleasa?

Tânărul nu răspunse îndată. Își ridică însă privirea din podea și o aținti ferm și curajos asupra ochilor sfredelitori ai tatălui, ca și cum ar fi vrut să-i arate că era sigur de voința și de puterea lui.

— Trebuie să fiu pregătit că ai să-mi socotești alegerea și mai nepotrivită decât timpul. Nu pot spune spre justificarea mea decât că suntem tot atât de puțin stăpâni pe inima, ca și pe zilele noastre. Și știu, de asemenea, că după ce-ți vei fi învins uimirea, oroarea atât de firească, după ce o vei fi cunoscut pe logodnica mea și vei fi cântărit toate circumstanțele…

— Numele! Lasă vorbăria asta fără sens și spune, în sfârșit…

— Tată, trebuie neapărat să te pregătesc înainte de toate. Totul pare să pledeze împotriva acestei fete, și eu însumi, înainte de a o cunoaște și când știam numai ce nenorocire se abătuse asupra noastră din pricina ei, pe atunci o credeam vinovată…

Bătrânul se ridică dintr-odată cât era de înalt. Îi făcu semn cu mâna să înceteze, merse câțiva pași spre ușă, ca și când ar fi vrut să iasă grabnic din odaie, apoi se opri iar și rosti pe un ton ciudat de răgușit, scuturând violent din cap.

— Înainte! Tot înainte! Unul mort, celălalt nebun! Înainte! Tot înainte! Ce lume minunată!

— Tată, strigă tânărul, întorcându-se îndurerat spre el, crede-mă, numai de dragul dumitale am făcut încercări supraomenești să-mi smulg acest sentiment din inimă! Chiar și după ce mi-am dat seama că Jorinde avea tot atât de puțină vină, în ce privește această soartă jalnică, pe cât aveau statuile de piatră din grădina ei, chiar și atunci am continuat lupta cu mine însumi! „Mortul stă veșnic între noi!” striga o voce în mine, ba *mai mult* decât atât; căci, sărmanul, dacă ar putea într-adevăr privi din lumea de apoi, spiritul lui transfigurat oare și-ar pizmui fratele de a fi ajuns mai fericit decât a putut fi el? Dar dumneata, tată, dumneata, așa cum te cunosc, cum mortul ți-a fost întotdeauna mai drag decât mine – nu ți-o spun ca pe o mustrare, poate a fost vina *mea* că n-am găsit drumul spre inima dumitale…

— Taci! strigă tare tatăl. Am lăsat destul Satana să se dezlănțuie. Nici un cuvânt – nici o silabă în plus! Mai sunt și eu pe lume – sau nu mai sunt?

Sau a ajuns moda acestor timpuri noi ca tatăl să fie rugat politicos să-și dea binecuvântarea când fiul vrea să se dezonoreze pe sine și neamul său? Dar, răbdare! Este adevărat că fiii devin majori la douăzeci și cinci de ani. Un nebun rămâne însă veșnic minor, pe un turbat îl legi cu frânghii și cu lanțuri, ca să nu-și sfâșie singur obrazul. Răbdare, numai răbdare!

În odaie se făcuse întuneric de tot. Bătrânul bâjbâia orbește în jurul lui, își apucă sabia, pe care vru să și-o pună în teacă, apoi o aruncă iar pe scaun și își luă chipiul de pe masă.

— Tată, strigă tânărul, ce ai de gând?! Unde vrei să te duci? Te implor!

— Fii liniștit, fii pe deplin liniștit! Vreau… vreau doar să iau puțin aer – de altfel nu m-ai invitat chiar tu să fac această interesantă cunoștință, de la care îți promiți minuni? Ha, ha! Într-adevăr, e nevoie de o mare minune, pentru a izbuti să mă convingi că o curtezană cu instincte de ucigașă…

— Tată, pe tot ce ți-e sfânt… gândește cui îi vorbești și că nu pot răbda nici chiar de la dumneata o ofensă adusă logodnicei mele…

— Liniștește-te! Liniștește-te! Știu care sunt datoriile unui cavaler. Și dacă socoți cumva că pun la cale vreun act necugetat – vezi că nu iau cu mine nici sabia, am să-mi țin și limba în teacă, să nu duci grijă că mă voi atinge de vreun fir de păr al acestei făpturi – totuși, vreau să văd cum arată o târfă, ca să facă dintr-un tânăr nerod un nelegiuit care fură fratelui său liniștea din mormânt și care își lovește tatăl în obraz.

Își pusese chipiul și pornise cu pași energici spre ușă.

— Tată, zise fiul cu o îndârjire disperată, dă-mi cuvântul de onoare că în fata asta nefericită ai să respecți pe logodnica fiului dumitale. Oh, dacă ai ști toate, dacă aș putea să-ți spun totul! Cuvântul dumitale de onoare sau, pe Dumnezeul meu, nu te las să te duci singur, trebuie…

— Tu rămâi aici! porunci tatăl, care și pusese mâna pe clanță. Bietul nebun, crede că am să mă ating de odorul lui! N-are să dureze mult, n-am de gând să-i spun decât două vorbe. Cum? Nu poți răbda nici o jumătate de ceas, ca pe urmă să te târăști după pofta inimii spre dragostea ta curată?!… Jos mâinile de pe haina mea, nebunule! Pe onoarea mea de soldat, care mi-e mai scumpă ca domnului fiu al meu. Totul se va încheia politicos și cavalerește. Așteaptă-mă aici!

Ieși din odaie. Fiul îl auzi vorbind afară cu servitorul, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit. Apoi văzu de la fereastră cum tatăl părăsește casa, coborând ulița, fără a saluta vreun cunoscut nici la dreapta, nici la stânga. Neliniștea chinuitoare se mai potoli, scoase un portret în miniatură din buzunarul de la piept, portret pe care îl primise abia cu o zi în urmă, și se adânci în contemplarea chipului frumos și trist. „Numai de-ar vedea-o așa cum e!” își spuse.

Între timp se făcuse noapte. Dar lumina de vară a cerului nu lăsa încă luna să străbată. Pe drumul meterezelor era întuneric și nimeni nu-l recunoscu pe bătrânul ofițer când se îndreptă spre grilajul parcului și trase clopoțelul cu o mână zorită.

Dar bătrâna servitoare, care sosi îndată cu cheia, tresări când recunoscu prin grilaj fața palidă, cu barbă căruntă. Întrebă ce dorește domnul. Domnișoara nu primea atât de târziu nici o vizită.

— Știu, spuse el, că poarta aceasta nu se deschide după asfințitul soarelui decât pentru domni *tineri*; dar poate că *mademoiselle* are să facă o excepție auzind că are cinstea să fie vizitată de colonelul Haslach, tatăl căpitanului. Apoi, când, de spaimă, femeii credincioase îi scăpă cheia pe pământul negru și căută un timp dibuind prin întuneric, adăugă poruncitor: Deschide! Dacă e obiceiul să se plătească intrarea dinainte, iată un galben.

Bătrâna își înălță capul și îl privi în față cu ochi ciudați.

— Sper totuși, domnule colonel, zise ea, că n-ați venit să spuneți vorbe de ocară unor femei fără apărare. De altfel, domnișoara va ști să vă răspundă. Poftiți, vă rog!

Tonul ei îl surprinse. Se așteptase la altceva și, bombănind o înjurătură soldățească, vârî la loc portmoneul pe care îl și scosese. Apoi înaintă de-a lungul cărării pe care îl conducea bătrâna.

Când cotiră după peretele de tisă văzu, dincolo de peluză, căsuța. Luna cădea tocmai printre coloane și desena în micul vestibul un câmp de lumină pătrat. Bătrânul știa ce se petrecuse acolo; dar împotriva groazei, sufletul lui era înarmat cu mânia și cu înverșunarea de a fi fost silit să pună piciorul în locul acela blestemat, și mai ales cu *un astfel* de prilej.

Voia să pornească spre casă pe cel mai apropiat drum, când văzu pe banca de lângă marginea unei fântâni dărăpănate o femeie în rochie neagră, care se ridică vădit mirată și făcu câțiva pași spre el.

Bătrâna servitoare dispăruse dintr-odată; colonelul se afla singur în fața stăpânei domeniului.

Fără să-și îngăduie timp s-o cerceteze – de altminteri, obrazul ei era întunecat de umbra tufișului –, fără s-o salute cu vreo plecăciune, zise:

— Dumneata ești mamzela care locuiește în casa asta?

Ea nu răspunse.

— Sunt colonelul Haslach, continuă bătrânul. Fiul meu mi-a comunicat adineauri că între dumneavoastră lucrurile au ajuns până la un fel de logodnă secretă. Și sunt aici ca să-ți declar că o legătură atât de nepotrivită nu se va înfăptui niciodată cu consimțământul meu. Fiul meu este convins, ca toți nerozii îndrăgostiți, că dumneata, cu o mutrișoară frumușică și cu tot felul de artificii rafinate, vei izbuti să mă scoți și pe mine din minți, așa cum le-ai sucit capul tuturor acelor filfizoni tineri, încât cu o sărutare de mână am să binecuvântez o căsătorie atât de nepotrivită ca rang. Dar nu-ți mai da osteneala, *mademoiselle*. Te consider destul de deșteaptă, ca să nu mă crezi capabil pe mine, soldat bătrân, de o astfel de nebunie. Cum însă, din păcate, îmi cunosc fiul, știu că toanele sale sunt mai îndărătnice decât ale altor descreierați de vârsta lui. De aceea mă aflu aici pentru ca, în caz că ai avea o promisiune de căsătorie în scris, să-ți propun un aranjament avantajos pentru ambele părți. Fii bună, fixează-ți prețul. Un Haslach nu obișnuiește să se calicească atunci când e vorba de onoarea familiei sale.

Ea îl lăsase să vorbească până la capăt. Acum făcu un pas afară din umbră și își arătă chipul, al cărui calm trist și mândru îl miră pe colonel mai mult decât voia să-și mărturisească. Căuta în amintirea lui cu ce să lege asemănarea care îl izbise de la prima vedere. Apoi îi auzi vocea și trebui să-și repete neîncetat ce anume era în joc pentru ca nu cumva să-și înțeleagă fiii sau măcar să-i dezvinovățească.

— Domnule colonel, spuse Jorinde, știu destule despre dumneavoastră pentru a mă aștepta să întrebuințați orice mijloc spre a-l despărți pe fiul dumneavoastră de mine. Vă iert ușor propunerea umilitoare ce mi-ați făcut-

o. Nu mă cunoașteți, aparențele sunt împotriva mea. Fiul dumneavoastră, căruia i-am istorisit povestea vieții mele, mi-a făgăduit să nu spună nimănui ceva despre ea; și n-a îndrăznit să-l inițieze nici pe propriul său tată – altminteri nu mi-ați fi vorbit astfel. Dar ca să mă judecați mai drept…

— Te rog, *mademoiselle*!… Nici prin minte nu mi-a trecut să-mi permit o apreciere asupra dumitale. Doamnele tinere și frumoase care se bucură de libertate nu sunt judecate de obicei după vreo oarecare normă burgheză, fiecare are vreo poveste interesantă de servit, în care își atribuie toate calitățile unei virtuți sacrificate și ale unui înger magnanim. Fiul meu a făcut foarte bine că m-a cruțat neîmpărtășindu-mi memoriile dumitale. Îți mărturisesc că sunt prea bătrân ca să mă miște un roman, chiar dacă l-aș afla din gura eroinei. Ultimul capitol al romanului dumitale, care s-a jucat aici în grădină, mi-e de ajuns ca să refuz orice urmare. *Parbleu, mademoiselle*[20], este totuși o pretenție cam abuzivă ca un tată care ține la cinstea și respectul din partea concetățenilor să-și logodească fiul cel mic cu o străină dubioasă – pentru a întrebuința o expresie blândă – după ce aceasta l-a expediat de pe pământ pe cel mare!

Jorinde stătea în fața bătrânului cu fruntea plecată. Amintirea înspăimântătoare părea că o copleșise. Dar deodată izbucni alt sentiment în sufletul ei! Își scutură pe ceafă părul greu și se apropie cu un pas de colonel.

— Aveți dreptate, spuse ea, cu o voce mai joasă, din care răsuna o adâncă amărăciune. Mai scoteți-mă vinovată și de nenorocirea asta care m-a lovit pe lângă toate celelalte. De un singur lucru *sunt* vinovată: că față de această nenorocire abia am simțit durere, mai degrabă o mirare confuză, văzând cum se îndeplinește, în sfârșit, răzbunarea cerului, chiar dacă se petrece cu întârziere, de abia în a doua generație. Mă priviți mirat, domnule colonel. Uitați-vă la mine mai bine, poate constatați că totuși nu sunt o străină pentru dumneavoastră, cum credeați, și nu atât de dubioasă precum ați vrea să mă înfățișați ca să vă dezvinovățiți față de conștiința dumneavoastră, dacă ați încerca să mă goniți de aici. Cercetați în toate locurile unde am fost văzută vreodată, dacă se poate spune ceva dezonorant sau măcar ceva necuviincios despre mine sau… despre mama mea care acum se odihnește în pământ.

Eram sărace, domnule colonel, a trebuit să ne ținem din munca mâinilor noastre. Bucurie și râsete n-am cunoscut, deși eram tânără și aveam cugetul curat și un dor de fericire, care nu poate fi un păcat, deoarece Dumnezeu l-a sădit în inimile tuturor. Dar priveam la biata mea mamă și atunci când aș fi vrut să fiu veselă și să mă gândesc la găteli, astea mi se păreau niște cochetării vinovate. Totuși aveam ochi și urechi și ar fi trebuit să mi le astup ca să nu observ că eram socotită frumoasă și că sărăcia noastră nu trecea drept rușine în ochii vecinilor noștri, tineri și bătrâni deopotrivă; nu era un motiv ca să nu-mi doresc să iau și eu parte la toate serbările și dansurile. Dacă totuși n-am avut o tinerețe fericită, știți oare cine-i de vină? Am să v-o spun, cum i-am spus-o și lui Walter: vechea trufie și orgoliul casei Haslach, din pricina căreia fericirea sărmanei mele mame a fost distrusă și care acum ar vrea s-o nenorocească și pe fiică. Cunoașteți numele Franciska Bauer? Așa o chema pe mama, domnule colonel, când a intrat în casa părinților dumneavoastră ca servitoare, căci tatăl ei era prea sărac pentru a-i ține cu el la Freiburg pe numeroșii lui copii. Restul îl știți desigur mai bine decât mine. Fără îndoială, vă veți aminti tot atât de bine ca și mama de câți bani și de câte intervenții puternice a fost nevoie până ce căsătoria secretă, care îl legase pe fratele dumneavoastră de servitoarea părinților săi, a putut fi desfăcută, și cum toate drepturile sărmanei femei au fost cumpărate cu bani, o dată pentru totdeauna. Niciodată n-am putut înțelege cum mama a consimțit să primească bani în schimbul bărbatului ei. Spunea că o făcuse de dragul copilului. Posibil să gândești altfel când ești mamă. Și aveți dreptate, familia Haslach nu se calicește când trebuie să stabilească un preț pentru ceea ce numește onoarea familiei. Dar și oamenii săraci au onoarea lor, domnule unchi! Și tot aurul pe care l-ați dat la plecare răposatei cumnate n-a putut să-i răscumpere onoarea pierdută.

Vocea fetei devenise din ce în ce mai agitată, acum o înăbușeau lacrimile. Bătrânul ofițer, care stătea sprijinit de tufiș, privea țintă înaintea sa. Nici un sunet nu trăda ce se petrecea în sufletul lui.

— Ați refuzat să ascultați romanul meu, după cum îi spuneți, continuă ea când se mai reculese, totuși nu vă pot cruța. Sunteți autorul acestei triste povești, trebuie să știți pe de-a întregul și pe față cum a ajuns nenorocita

făptură să vă mai amintească de existența ei. O, n-am să încerc să mă înfățișez ca o victimă, după cum vă așteptați, poate! Tot curajul și îndârjirea împotriva sorții, care i-au lipsit mamei, am simțit că se aprind în mine, când lângă patul ei de moarte am aflat pentru prima oară povestea suferințelor sale pe care, până atunci, doar le bănuisem. Cum s-a întors în locurile natale, fără bărbat, numai cu copilul. Cum nimeni, nici chiar dintre apropiații ei, nu voia să creadă că acest copil era născut dintr-o căsătorie adevărată – și insultele, bănuielile, propriii părinți care se îndepărtau de ea, până ce n-a mai putut răbda viața de acasă și a fugit – într-un loc unde n-o cunoștea nimeni, până departe, în Franța – cum a căutat refugiu întâi la Besançon, apoi la Grenoble și pentru că era frumoasă și nu se știa nimic de originea ei, era peste tot pradă urmăririlor și umilințelor – nu, domnule colonel, nu vreau să vă plictisesc cu istorisirea amănunțită a acelor timpuri triste. În sfârșit, s-a abătut peste noi o altă nenorocire. Capitalul pe care mama îl primise după despărțire, din partea casei Haslach, a fost pierdut într-un faliment; de spaimă, ea a căzut într-o febră nervoasă care i-a distrus frumusețea; și într-o noapte, inconștientă, a scăpat de sub supravegherea îngrijitoarei ei, a sărit pe fereastră și de atunci a căpătat o boală grea în urma căreia a zăcut toți anii ce i-au mai rămas, schimbată de n-o mai recunoșteai. N-o am altfel în amintire decât târându-se în cârje, când se scula câteodată de la dantelele pe care le lucra, pentru a se duce la fereastră, la plită sau pentru a-mi deschide ușa. Așa am trăit an după an și nu știam de ce eram atât de nenorocite, de ce trăiam într-o țară străină, căci doar vorbeam nemțește, și de ce nu se pomenea niciodată de tata. Abia când a simțit că-i sosește sfârșitul, mi-a spus totul. Și în durerea amară că trebuia să-mi îngrop mama, cu cât mai aspru îmi părea destinul ei, cu cât mai rușinoasă perfidia sorții și lipsa de inimă a oamenilor! Am auzit pentru prima oară numele Haslach, pe care eram îndreptățită să-l port, și prima lui silabă îmi răsuna mereu în ureche[21]. Simțeam ură împotriva tuturor celor care nimiciseră viața bietei mele mame, care îi răpiseră onoarea și fericirea, unii din slăbiciune, alții – nu știu cum o numiți dumneavoastră, unchiule. Și acum, după ce trecuse totul, ce avea să se întâmple? Venea rândul meu? Eram frumoasă ca mama, și ca ea săracă și fără apărare împotriva oamenilor

egoiști care râvneau să-mi strice tinerețea. Trebuia oare să stau liniștită și să mă las pradă unei vieți tot atât de jalnice, printre străini, cum se sfârșise una aici? „Nu”, mi-am spus, și am strâns din dinți, „n-am să fiu atât de răbdătoare, vreau să înfrunt soarta și, înainte de toate, vreau să-mi răzbun mama împotriva întregului neam care s-a făcut vinovat de nenorocirea ei, iar Cel de Sus, care vrea să urâm păcatele, mă va ajuta dacă mă dau în mâna lui ca unealtă a răzbunării”.

Știam că tata nu mai trăiește, că din a doua căsătorie nu avusese copii – despre dumneavoastră, unchiule, pe care ar fi trebuit să vă urăsc mai mult ca pe toți, nu știam nimic. De altfel, nu țineam să mă răzbun numai împotriva familiei Haslach. Pe toate familiile trufașe și bogate din acest oraș, care atunci lăudaseră și încuviințaseră anularea căsătoriei cu o servitoare străină, pe toate voiam să le trezesc, înspăimântate, din liniștea lor. Știam prea bine, chipul și întreaga mea făptură erau primejdioase pentru bărbații tineri. Cu toată viața noastră retrasă, experimentasem de mai multe ori că, dacă-mi pun mintea, pot înflăcăra orice cap sec. Dojeniți-mi vanitatea, unchiule, sau cum vreți să-i spuneți, Dumnezeu mi-e martor că nu abuzasem niciodată de asta; nu-mi plăceau bărbații chiar înainte de a ști ce suferise biata mamă din pricina unui bărbat. Dar acum, acum mă bucuram că era în puterea mea să mă răzbun împotriva acestor familii patriciene orgolioase, făcându-i pe fiii lor obraznici și răzgâiați să tânjească la picioarele mele!

Jorinde stătea în lumina vie a lunii, obrazul i se aprinsese tot mai tare, ca și când o febră i-ar fi smuls mărturisirile astea. Iar bătrânul continua să rămână mut și cu privirea ațintită în același loc.

Fata se apropie acum de el și căută să-și impună un ton mai calm.

— Vă e groază de mine, unchiule, recunoașteți sincer; mie însămi – acum când mă gândesc în urmă – îmi apar ca posedată de un spirit rău; mă întreb dacă, într-adevăr, am fost eu aceea care s-a jucat atât de răutăcios cu toți nătărăii orbiți, la fel de liniștită cum hrăneam rațele în șanțul meterezelor. Nu vreau să înfloresc nimic, unchiule. Știu că nu mă impresionau câtuși de puțin toate suferințele și suspinele, ci mă gândeam în sinea mea: „E drept ce li se întâmplă, de ar fi și mai rău!” – Apoi, *a fost* mai

rău, și *un Haslach* a fost lovit, și nici asta, unchiule, deși mă îngrozea, nu a trezit prea multe remușcări în cugetul meu. Credeam că l-a lovit mâna lui Dumnezeu cel drept. Dar apoi – când a venit *iarăși* un Haslach și când am simțit la prima privire în străfundul meu că acum eram eu lovită de mâna răzbunătoare, o, dacă v-aș putea spune – dacă m-ați putea crede…

Jorinde amuți deodată. Văzu cum bătrânul, cu o mișcare bruscă, se scutură din paralizia ce-l țintuise atâta vreme lângă tufiș. Își pipăi chipiul ca și când ar fi vrut să se încredințeze că-l are încă pe cap, apoi își potrivi uniforma pe șolduri și încercă să treacă pe lângă fată. Dar ea îi tăie drumul.

— Unde vreți să vă duceți, domnule colonel? strigă ea cu spaimă. Puteți oare, după ce ați aflat totul, să plecați fără nici un cuvânt…

— S-a vorbit destul, aruncă el aspru, la ce servesc vorbele? Pot ele reînvia un mort? Și chiar și așa – poți crede serios, *mademoiselle…*

— Unchiule! strigă ea, încercând să-l apuce de mână, nu mă mai numiți o străină! Fiți îndurător! Nu mai sunt Jorinde la Haine. O, acest nume făurit de mine! Ce greu a trebuit să-l ispășesc! Vreți să ne nenorociți cu totul? Pe mine, pe fiul dumneavoastră și chiar pe dumneavoastră? Pe mine nu mă cunoașteți și, firește, nici nu credeți că n-am greșit din cochetărie, ci numai pentru că îmi era inima prea grea și pentru că am iubit-o pe biata mea mamă prea mult.

El își trase brutal mâna îndărăt.

— Nu te mai osteni, zise bătrânul cu cea mai mare răceală. Niciodată colonelul Haslach n-are să-și dea consimțământul ca fiul lui să facă o căsătorie atât de nebunească. Dacă socoți că cei douăzeci de ani de când mi-am ajutat fratele să anuleze o prostie mi-au măcinat energia, te înșeli. Puțin îmi pasă ce crede acum despre asta fiul meu. Când va avea părul cărunt ca tatăl său, are să-i mulțumească până și în mormânt că l-a tras de pe marginea prăpastiei, fie chiar cu forța. Noapte bună, *mademoiselle*!

Își duse mâna la chipiu și părăsi grădina fără să arunce vreo privire spre chipul nemișcat al tinerei.

Ce s-a petrecut în noaptea aceea între tată și fiu n-a aflat nimeni vreodată. Ziua următoare, fiecare umbla de colo până colo cu o față rigidă și

împietrită și își vedea de ultimele treburi înainte de plecare. Apoi și-au luat rămas-bun de la puținii cunoscuți mai apropiați, de la aceia cu care se văzuseră în săptămâna de doliu. Între ei nu schimbau nici o vorbă și aveau grijă să nu se întâlnească în timp ce intrau sau ieșeau. Vecinii erau mirați că trăsăturile tânărului căpitan erau mai posomorâte și purtarea lui mai sfioasă și mai reținută decât în prima zi, când durerea după fratele lui ar fi trebuit să sângereze proaspăt într-însul. Colonelul trecuse întotdeauna drept un original care nu iubea oamenii. Dar și la el te izbea expresia straniu de gânditoare, care îi îndepărta chiar și pe vechii lui camarazi.

Astfel a trecut ziua. Când s-a făcut întuneric, ordonanța căpitanului a intrat în odaia colonelului, fiind însărcinat de stăpânul său să-l anunțe pe bătrân că l-a invitat un prieten – al cărui nume îl și rosti – să mai bea împreună câte un pahar în semn de rămas-bun. Poate că aveau să stea într-un birt până după miezul nopții, așa încât domnul colonel să nu fie îngrijorat dacă domnul căpitan va veni târziu acasă. La plecarea care era ferm hotărâtă pentru a doua zi dimineață nu avea să lipsească. Nici un cuvânt și nimic pe fața lui nu arăta că bătrânul domn auzise înștiințarea. Stătea în fața biroului său învăluit în norii groși ai fumului de țigară. Pe un scaun se aflau hainele fiului său mort, pe care urma să le ia cu el, dar voia să le împacheteze cu mâna lui.

Cum la întrebarea ordonanței dacă domnul colonel mai avea de dat vreun ordin nu venise nici un răspuns, omul se retrase.

Între timp, fiul stătea într-adevăr, cum își anunțase tatăl, într-un separeu al unei cârciumi, împreună cu cel mai vârstnic și mai apropiat dintre prietenii săi din adolescență. Aveau de vorbit lucruri atât de serioase și de importante, încât amândoi uitară de băutură. Prietenul adusese o sumă considerabilă în aur, pentru care tânărul ofițer îi înmână o chitanță. Ceea ce mai vorbiră apoi fu rostit cu un glas atât de încet, încât chelnerul serviabil, care se învârtea în jurul lor, nu pricepu nici o iotă.

Treptat, alături, în cârciumă, se lăsa liniștea. Numai câteva dintre cele mai statornice păsări de noapte se mai cuibăreau prin unghere întunecate, îndărătul ultimelor halbe și se auzea mersul păcănit al vechii pendule.

Începu să bată miezul nopții. Tânărul ofițer se ridică, își luă chipiul și îi spuse tovarășului său:

— E timpul. Nu vreau s-o fac să mă aștepte. Rămâi aici, Martin, și lasă-mă să plec singur. Atunci vei putea aduce mărturie, conform adevărului, că am plecat la miezul nopții și că nu știi pe ce drum am apucat. Mulțumesc încă o dată pentru prietenia ta sinceră și inimoasă; sper să ți-o pot răsplăti. Dacă mă vor defăima și ocărî, făgăduiește-mi că n-ai să mă aperi și n-ai să-ți atragi neplăceri din pricina mea. Fiecare n-are decât un singur judecător al faptelor sale: propria conștiință, și fiecare judecă după legile ei. Simt tot atât de precis cum simt că trăiesc, că ea, conștiința, mă va dezlega, chiar dacă oamenii mă condamnă. Nu știu dacă aș face-o îndemnat numai de pasiune. Dar aici e în joc mai mult decât asta. Numele pe care îl port îmi impune datoria să repar față de fiică ceea ce un Haslach a făptuit față de mamă. Dacă voi juca *va banque*[22] – ce importanță are viața mea? Ce-i drept, tu vezi viitorul în negru, Martin, dar tu nu ești soldat și nu ești obișnuit cu riscul. Și apoi… nu o cunoști pe *Jorinde* cum o cunosc eu. Să sperăm că atunci când ne vom fi întemeiat viața pe o bucățică de pământ sigură, ai să vii în vizită la noi și atunci vom râde de închipuirile tale îngrijorate cu care, în această ultimă noapte, ai vrut să-mi strângi inima. Cu bine, dragul meu! Să te răsplătească Dumnezeu pentru ceea ce, cu toate astea, ai făcut ca să mă ajuți!

Îi scutură puternic mâna bunului prieten, își goli repede paharul și părăsi încăperea.

Caii îl așteptau la un han în apropiere de poarta orașului. Într-acolo porni acum străbătând străzile adormite în care fântânile murmurau și lumina lunii își depăna tăcută viața de basm. Trebui să bată cu putere și să strige câtva timp până ce grăjdarul, înjurând că fusese trezit în toiul nopții, se repezi afară din odaia lui. Când îl recunoscu pe tânărul ofițer, care îi strecură în buzunar o monedă de aur, se trezi dintr-odată și nu se întrebă de ce domnul căpitan își cerea caii la acea oră din noapte; scoase iute din grajd cele două animale bine îngrijite, înșeuă calul servitorului, în timp ce domnul avea grijă de al lui. Apoi, după ce căpitanul se aruncase în șa și apucase al

doilea cal de căpăstru, omul lumină curtea cu felinarul de la grajd și închise poarta după cel care pornise zorit la trap.

Nu făcu decât un drum de zece minute, că se și înălțară pilaștrii porții ale căror steme cu lei erau argintate de lumina lunii. Se opri la grilajul parcului, sări din șa și legă de una dintre bare amândouă căpestrele. Azi nu era nevoie să sune clopoțelul; după cum se înțeleseseră, poarta era numai proptită. Își mângâie ușor pe gât calul, îndemnându-l să stea liniștit, apoi intră în grădină.

Inima îi bătea cu putere în timp ce pășea de-a lungul arbuștilor de tisă; îl cuprinse un sentiment nesigur, înfrigurat, oricât de curajos și de hotărât era. Simțea că în urma lui se prăbușește puntea, că se desparte de tot ceea ce până atunci fusese pentru el patrie și pace. Dar merse înainte, fără să șovăie, cu ochii ațintiți asupra pietrișului de pe cărare, care scânteia ca niște nestemate. Ascultă în jur. Nici un sunet, de nicăieri. De altfel erau înțeleși că ea îl va aștepta în casă. Și totuși tăcerea îi apăsa atât de tare inima! Pentru a-i auzi vocea cât mai curând își înteți pașii. Se și afla după colțul peretelui întunecat și vedea căsuța de pe mica înălțime, în lumina pătrunzătoare a lunii… atunci… iată că zări ceva între coloanele vestibulului… Ceva sta rezemat acolo, pe jumătate întins pe trepte… cu partea de sus a trupului apăsându-se pe ușa din mijloc… un trup de bărbat, cu fața umbrită de borul lat al pălăriei… și oare de ce în noaptea caldă de vară mantia înfășura trupul… *această* mantie… cenușiu-deschis… Dumnezeule preasfânt… cine păzea ușa la ora aceea?…

O ceață groasă și rece se urzea peste ochii tânărului; fără să vrea, se trase un pas înapoi clătinându-se, își frecă fruntea și ochii cu mâna pentru a șterge ceața – apoi făcu ochii cât putu de mari și schimonosindu-și gura privi făptura aceea.

— Cine-i acolo? strigă cu glas pe jumătate înăbușit, cu părul măciucă, apucând mânerul sabiei.

Nici un răspuns. Dar cel de sub mantaua cenușie nu părea că rămâne surd la chemarea pământească. Încet, își trase un genunchi după celălalt, iar acum – cu gesturi greoaie, ca un om rănit grav, se ridică pe trepte – se rezemă înapoi în umbră – numai partea de jos a trupului se putea distinge

lămurit în lumina lunii – atât de lămurit încât pieptul tânărului amenință să se frângă sub o povară grea – și un braț se înălță, o mână se mișcă, făcând semne amenințătoare spre cel care stătea la vreo douăzeci de pași, pe drumul acoperit cu pietriș luminos – semne și amenințări atât de tăcute și de solemne, cum nu puteau face brațele unui om viu.

— Strigoi ieșit din iad! strigă nenorocitul căruia i se adresau amenințările și semnele… nu… nu dau înapoi în fața ta. Ce drept ai să te impui pe pragul ăsta – la o parte de pe pragul ăsta, îți spun – sau desăvârșește-ți opera, fantomă, vino – stafie palidă, îndrăznește să înfrunți viața – știu că n-ai nici un drept. Îți disprețuiesc amenințările – vino! Oh, înger păzitor și spirite ocrotitoare, ajutați-mă împotriva lui!

În spaima și tulburarea lui oarbă, își scoase sabia din teacă și tot cu privirea ațintită asupra acelei arătări – picioarele îl purtară inconștient câțiva pași mai aproape – ridică fierul strălucitor – apoi mai făcu încă un pas spre casă. Atunci făptura ieși din umbră, numai fața era întunecată, și înainta spre el, cu amândouă brațele întinse parcă rugător către cel scos din minți – iarăși un semn și o amenințare – apoi un geamăt înfundat. Făptura de sub manta se clătină, dând înapoi câțiva pași, și căzu împiedicându-se între coloane, peste trepte, unde se prăbuși cu zgomot.

Tânărul stătea pe cărarea cu pietriș, țeapăn ca un mort. Sabia din care picura pe jos sânge îi căzu din mâna rece ca gheața. Într-o clipă îngenunche lângă trupul prăbușit. Dădu la o parte mantaua pe care, căzând, omul deghizat și-o trăsese peste față; văzu trăsăturile tatălui său schimonosite în urma luptei cu moartea.

A doua zi de dimineață, când precupețele treceau spre oraș pe drumul meterezelor, găsiră deschis, spre uimirea lor, grilajul parcului, de obicei atât de bine ferecat. Câțiva oameni de la poliție anunțați despre asta, socotind de datoria lor să cerceteze dacă peste noapte nu se întâmplase vreo spargere, găsiră grădina și casa într-o ordine pașnică. Dar când ajunseră în vestibul, acolo zăcea mortul, așa cum se prăvălise în cursul nopții.

Nici urmă de femeile care locuiau aici. Fu nevoie de un lăcătuș ca să spargă ușa. În odăița rococo – în care era păstrată comoara – se afla totul în

vechea rânduială, nu părea că lipsește nici o agrafă, nici un inel; dar pe masă era o foaie despăturită, în care proprietara îl ruga pe primar să vândă toate aceste lucruri prețioase pentru a-i ajuta pe săracii din oraș, căci ea urma să plece într-o călătorie cu logodnicul ei. Nu voia să ia nimic de aici, decât ce adusese cu ea, și dragostea și fidelitatea logodnicului. În același timp, îl ruga pe tatăl logodnicului s-o ierte că trebuise să renunțe la binecuvântarea lui.

Era limpede că acest testament fusese redactat înainte de ultima și înspăimântătoarea întâmplare. Ceea ce se mai petrecuse apoi putea fi bănuit numai din jalnicele urme. În seara aceleiași zile, un cal istovit, pe jumătate ologit, sosi la poarta orașului și fu recunoscut ca fiind calul tânărului ofițer. El însuși fu descoperit două zile mai târziu zăcând cu capul zdrobit și cu pistolul lângă el sub un stejar, într-o dumbravă apropiată. Despre nefericita lui logodnică și despre servitoarea ei care, desigur, fugise cu celălalt cal nu s-a mai auzit vreodată nici cea mai mică veste.

19 Personaj din mitologia greacă, vrăjitoare care l-ar fi fermecat pe Ulise

20 „Pe legea mea, domnișoară” (în limba franceză în original)

21 Aluzie la cuvântul german *Hass* – „ură”.

22 „Miza cea mai mare” (în limba franceză în original)

Măgărița

Trecuseră câțiva ani de la războiul cu Franța. Manevrele de toamnă adunaseră din întâmplare un număr de ofițeri tineri, care își câștigaseră Crucea de Fier în armata de pe Loara, împreună cu camarazi din alte regimente. Își serbau întâlnirea într-un han, cu un nesfârșit punci. Era după miezul nopții. Conversația ce se învârtise mult în jurul vieții și al amintirilor personale, de la un timp, luase o întorsătură meditativă, ducând în profunzime. Venind vorba iar despre atâția dintre ei care nu erau de față, nu se putea să nu se atingă în treacăt străvechea și veșnica enigmă a vieții omenești. Mai ales moartea cumplită a unuia dintre cei mai iubiți și mai admirați eroi care căzuse în mâna franctirorilor și pierise în chipul cel mai îngrozitor, și împreună cu el o sumedenie de daruri, de talente, de speranțe și de promisuni, adusese iar pe tapet vechea problemă: dacă soarta lumii și destinul fiecăruia erau dirijate potrivit justiției noastre omenești sau dacă fericirea și durerea individului trebuiau să se supună, fără a cârti, marilor și ascunselor scopuri ale orânduirii lumii. Toate motivele cunoscute pro și contra unei Providențe care, după concepția omenească, domină și compensează totul în chip drept fură discutate pe rând. Din aprinsa tălăzuire încoace și încolo a discuției, cel mai vârstnic și mai instruit gânditor dintre tinerii războinici formulase în sfârșit concluzia: față de nedreptățile strigătoare cărora le este expusă biata omenire, chiar cel mai optimist credincios nu poate demonstra că ar exista pe pământ vreo dreptate compensatoare; dimpotrivă, doar refugiindu-se, drept mângâiere, în speranța vieții de apoi, ar putea să-și păstreze credința într-o dumnezeire bună.

— Dar, ajung oare și măgarii în cer? se auzi deodată întrebând o voce calmă și sonoră dintr-un colț, în care până atunci domnise liniștea.

Urmă o clipă de tăcere. Apoi izbucni un râs viu, care păru bine-venit și plăcut inimii celor mai mulți, obosiți de la o vreme de atâta filosofare.

— Auziți, auziți! strigară câțiva.

— În ziua de apoi nu ne vom înțelege propriile cuvinte, când vor striga toți măgarii deșteptați din morți, zise un căpitan tânăr și vioi. De altfel, Eugen, dacă porcul Sfântului Anton a ajuns în cer…

— Și atâtea oi cuvioase, interveni altul.

— Uitați că problema e de mult rezolvată, spuse un al treilea. N-aveți decât să citiți *Fecioara din Orléans* de Voltaire, în cutare și cutare cânt.

— Ai vrut să faci numai un spirit, Eugen, întrebă acum decanul de vârstă, care nu râsese cu ceilalți, sau întrebarea era pusă serios? Pentru că această chestiune nu e totuși lămurită, dacă nu au și animalele un suflet capabil de evoluție.

Cel căruia i se adresau aceste cuvinte era un tânăr cam de treizeci de ani, singurul printre toți tovarășii lui de chef care purta haine civile. O rană grea îl silise să renunțe la cariera militară. De atunci trăia la o moșioară, ocupându-se mai mult de știința teoretică a războiului decât de gospodărirea ogoarelor sale. Cu ocazia manevrelor, venise în oraș, să-și vadă vechii prieteni.

— Întrebarea, spuse el acum cu toată seriozitatea, nu vine de fapt de la mine, ci este un citat, a cărui naivitate bruscă m-a pus și pe mine în încurcătură, nu demult. De el este legată și o mică poveste stranie, nu tocmai veselă. Dar dacă tot ne-am înălțat până la speculații care te fac să-ți treacă pofta de glumă, ar fi poate nimerit să istorisesc de unde provine citatul. Ce-i drept, n-aș putea afirma că povestea va aduce mai multă lumină în problema asta întunecată.

— Istorisește totuși, strigă unul dintre ei, cine știe dacă, până la urmă, măgarul pe care vrei să călărești n-are să deschidă gura, ca profeticul urecheat al lui Balaam[23], și n-are să ne lămurească asupra orânduirii morale a lumii.

Eugen dădu din cap cu un zâmbet ciudat și începu.

— Știți că m-am chinuit toată iarna anilor ’71–’72 cu rana mea, până când am început să merg șchiopătând în baston. Când a venit primăvara, m-am lăsat în grija surorii mele măritate. Moșia seniorială a cumnatului, așezată la granița dintre Boemia și Saxonia, este înconjurată de nesfârșite păduri de coniferi, unde trebuia să fac băi de aer. Ceea ce îmi câștigau sângele și nervii pe când rătăceam toată ziua prin hățișuri singuratice sau îngropându-mă în bogatele perne de mușchi, adânci până la genunchi, plăteam cu starea mea morală. Nici în lazaret nu păream a fi, ca aici, un schilod nenorocit. Totul în jurul meu era plin de sevă și de putere, fiecare ciot bătrân producea nenumărate vlăstare verzi, chiar o buturugă putredă mai servea drept cazarmă unei armate de furnici ce mișunau încoace și încolo – iar eu! – condamnat să fiu un trântor la vârsta de douăzeci și patru de ani – azvârlit afară din cariera mea – basta! Zăceam zile întregi de unul singur, cufundat în melancolie, și-l acuzam rău de tot pe Dumnezeu și lumea creată de El.

E drept, nici o întâmplare nu venea să mă smulgă din gândurile mele negre. Ținutul este puțin populat, oamenii, foarte săraci, femeile, îngrozitor de urâte, iar tipul din Boemia, pe deasupra, este pipernicit și sălbăticit de greutăți și de mizerie. Dar, în fond, eram tare mulțumit că nu-mi ieșea în cale nimic atrăgător. Mi-ar fi trezit în chip și mai dureros conștiința infirmității mele. Doar știți cât de mult trebuie să treacă până când dispare din organism ultima urmă a infecției tifice care paralizează orice viață. Mie abia Marea Nordului avea să-mi facă acest serviciu.

Așadar, câteva săptămâni am colindat amețit, ca Roland cel Furios, numai pe un ton mai potolit, prin defileurile de molizi și de brazi, cu pușca în spinare, dar fără să trag vreodată un foc. Cu toată melancolia, de fapt era o vreme dumnezeiască; niciodată n-am fost într-o legătură atât de intimă cu natura și n-am simțit mai viu ceea ce înseamnă „mama mea, natura” și „tatăl meu, eterul”. Dar asta nu ține de poveste. Am să intru în subiect.

Într-o după-amiază, m-am lăsat momit mai departe de casă ca de obicei, pe un drum încântător, printr-o pădurice abia mai înaltă ca mine și prin care soarele de mai pătrundea din plin. Cum mă rătăcisem de-a binelea, am căutat să ajung la marginea pădurii ca să întâlnesc iar o perspectivă mai

largă. Am coborât un povârniș blând pe care se înălțau numai din loc în loc câțiva mesteceni și sorbi. De aici, printre molizii înalți care înconjurau luminișul ca un gard negru, începusem să și văd strălucind șirul de munți albaștri de la orizont și de acolo aveam să mă pot călăuzi ușor. Dar când am ieșit din pădure, mi-am dat seama ce ocol mare făcusem. De la marginea pădurii, coasta cobora abrupt până în câmpie și jos, în vale, se arăta un orășel, cunoscut de pe hartă, dar prea îndepărtat de moșie pentru a fi intrat până atunci în cercul căutărilor mele. M-am speriat văzând unde mă aflam și că nu puteam să mă înapoiez acasă cu piciorul meu olog. Dar jos aveam să găsesc negreșit vreo trăsură cu un cal.

Mă așezasem pe un trunchi de curând retezat, pentru a mai prinde puteri înainte de a coborî în orășel. Câmpia de sub mine se odihnea adânc în liniștea după-amiezii, și din hornurile caselor vechi se învârtejeau norișori subțiri de fum, arătând că bunele gospodine își fierbeau cafeaua. Mai departe, se zărea șesul neted și întins, cu ogoarele lui pestrițe, unde semănăturile de toamnă începuseră deja să înverzească vesel. Dar aproape la mijloc, între marginea de pădure unde mă aflam eu și primele case, se vedea un heleșteu mare, înconjurat de tufișuri și de câțiva arini mai înalți, a cărui apă avea o culoare ciudat de închisă, deși în ea se oglindea cel mai curat cer de primăvară. Pământul dimprejur era plin de izvoare, iar în adâncitura asta probabil se scurgeau ca într-o cisternă uriașă toate apele din regiunea apropiată. Nu știu de ce bazinul negru îmi stârnea un fel de spaimă, deși păsările cuibărite în desișul de pe mal îl înconjurau în zbor, stârnind larmă cu ciripitul lor. Dar dispoziția mea posomorâtă se agăța de lucrurile cele mai nevinovate.

Când, în sfârșit, am ridicat ochii pentru a căuta o potecă bătută, care să ducă ușor în jos, am văzut la dreapta, abia la o aruncătură de băț de locul unde stăteam, o căsuță foarte scundă, lipită de rădăcinile ultimilor copaci și aproape învăluită în umbră. Gardul vechi, dărăpănat, care împrejmuia o bucată de câmp, cotețul de porumbei în care nu se mai mișca nimic viu, acoperișul de țigle cârpit sărăcăcios cu șindrilă și cu bolovani, totul arăta părăsit și neîngrijit; însă fără îndoială un drum trebuia să ducă de acolo în oraș, astfel că m-am ridicat și m-am târât încet către colibă.

Am renunțat la presupunerea că un pădurar și-ar avea locuința aici, de îndată ce am văzut de aproape dărăpănarea de nedescris a vechii barăci. Toată tencuiala era căzută și desigur că ploaia avea intrare liberă prin găurile acoperișului prăvălit într-o rână; bucata de pământ de după gard, care pe vremuri trebuie să fi fost o mică grădină sau să fi avut câteva brazde de legume, devenise un morman de gunoi pustiu, pe care o singură găină neagră țopăia înfrigurată, căutându-și ceva de mâncare printre urzicile înalte și buruieni. Partea dinspre nord, întoarsă spre povârniș, avea două ferestruici cu geamurile sparte, și în mijloc, o ușă larg deschisă. M-am uitat în tinda murdară, unde nici nu se auzea, nici nu se vedea vreun suflet omenesc. Tocmai mă hotărâsem să plec și să urmez cărarea îngustă care, pornind de dincolo de gard, părea că șerpuiește către adâncime. Deodată însă m-am oprit speriat de zbieretele unui măgar; da, cu adevărat speriat, căci în viața mea nu auzisem sunetele acestea grotești scoase atât de pătimaș și cu o modulație atât de bizar tânguitoare ca în momentul acela. Strigătul de durere venea din partea cealaltă a casei. Când am cotit, am văzut pe pajiștea care acolo se întindea până lângă perete o imagine idilică în iarba fragedă. Era o femeie bătrână, îmbrăcată numai cu o jachetă ruptă, din stambă înflorată, și cu o fustă de lână aspră; pe cap avea înfășurată o basma cenușie, de sub care părul negru, brăzdat de șuvițe late, sure, atârna în dezordine; lângă ea zăcea pe jos un măgar tânăr, cu picioare surprinzător de subțiri, cu pielea aproape argintie, împodobit pe spate cu o dungă neagră, care se întindea până la cap, iar urechile erau, de asemenea, tivite cu negru. Un animal grozav, care făcea cinste speciei sale și care, desigur, ar fi luat premiu la o expoziție de animale. Din păcate, am văzut însă imediat și cauza pentru care bietul dobitoc își vărsa focul în chip atât de înduioșător. Omoplatul stâng era pocit de o rană purulentă, lată de o palmă; bătrâna încerca să o trateze cu comprese ude, deși animalul rănit era foarte turbulent. Zvâcnea și tropăia cu copitele din față, trudindu-se să se descotorosească de ajutorul ei milostiv. Lângă ea, bătrâna avea într-un hârb mic un lichid în care uda cârpa pentru a răcori rana. Își văzu în liniște de treabă chiar după ce am pășit în fața ei. „Bună seara, bătrânico!” i-am spus. Dar ea dădu posomorâtă din cap. Am început să-i vorbesc despre rană,

întrebând-o ce o pricinuise și ce leac întrebuința împotriva ei. Nici un răspuns. Îmi trecu prin minte că nu înțelege nemțește. Dar de îndată ce mă întorsei și rostii ca pentru mine: „Păcat de așa animal frumos!”, ochii ei cenușii îmi aruncară de sub sprâncenele stufoase și negre o privire atât de strălucitoare, încât obrazul ofilit și pământiu întineri cu zece ani.

„Așa e, domnule!” zise ea într-o nemțească ciudat de curată, numai cu un foarte ușor accent de Boemia, „firește că e păcat, că tare mai e frumoasă Minka. Dacă ați fi văzut-o înainte de a fi așa sluțită, cum sărea aproape ca un mânz și pielea ei era catifea și mătase. Și acum zace de șapte luni pe burtă în halul ăsta și când se ridică în picioare, te doare inima cum i se frâng genunchii, biata făptură! La ce mai e bună? «Lise Lamitz», îmi spunea chiar ieri pădurarul când a trecut pe aici și a văzut cât mă chinuiesc cu animalul ăsta, căci până și puțina hrană trebuie să i-o dau acum în gură, «ar trebui să pui hingherul s-o omoare», zicea el, «hingherul îți dă un taler pe pielea ei». «Rușine», i-am răspuns eu, «e numai un dobitoc, dar trebuie să fie îngrijit ca orice creștin sau ca un servitor cinstit, care s-a îmbolnăvit slujind». Da, așa i-am spus. Ho! Ho! Minka! Nu te învârti așa! Uitați-vă, domnule, vrea mereu să se culce pe spate și să-și frece rana – de aceea nu ține nici un plasture și rana se întinde tot mai mult. Ho! Ho! Binișor!”

Îmbrățișându-și animalul, se căznea să-l liniștească și să-l țină în aceeași poziție. Apoi îi dădu brusc drumul, alergă la un mic puț de lemn, care se afla la umbră, în dosul casei, și din vechea covată de piatră unde șiroia apa umplu o gălețică, pe care o înălță la botul trandafiriu al bolnavei ei. Minka bău cu sorbituri lungi, și agitația înfrigurată i se potoli văzând cu ochii. Bătrâna stătea alături privind foarte mulțumită, încât părea să fi uitat cu totul de prezența mea.

Am întrebat din nou ce anume provocase acea rană gravă tocmai între omoplați. Dar bătrâna iarăși nu răspunse; oftă numai și își scărpină cu degetele ei uscate brațele slabe, încât pe pielea oacheșă apărură niște dungi mari, albe.

„Da, da”, zise ea după un lung răstimp, ca pentru sine. „Uite ce nefericită! La ce servește frumusețea împotriva nenorocirii. Și cum muncea! Întotdeauna supusă și veselă, puteam s-o încarc cât voiam – n-ar fi dat

niciodată cu copita sau nici măcar din urechi. Ce e drept, am crescut-o de când avea numai zece zile. Era geamănă, pădurarul din Freithof avea o măgăriță, care le-a fătat într-o dimineață pe Minka și pe sora ei. «Mamă Lamitz, nu vrei un giuvaier de sugaci?» mi-a spus el, doar în glumă. Îndată i-am luat vorba în serios. Aveam de luat de la el niște bani pentru o bucată de pânză pe care i-o țesusem. Mai lipseau numai câțiva guldeni, așa că am luat micul animal. Am avut diverse greutăți, întâi să-l aduc acasă, apoi să-l cresc, lapte nu se prea găsea pe la noi. Dar pe urmă nu m-am căit niciodată. O muncitoare zdravănă, Minka, domnule! Aveam multe de cărat din pădure, vara fructe și bureți, ca să le duc la piață, și pe urmă lemnele de iarnă și câte mai câte. Pe mine – Dumnezeule sfânt – mă și dor oasele, deși abia am cincizeci de ani și Hana – ea era încă prea slabă. Și, vedeți dumneavoastră, un animal atât de credincios, o binecuvântare cerească, ea e totul pentru noi – și să fie atât de batjocorită și de schilodită, la o vârstă așa de fragedă."

„Bătrânico", i-am spus, „uită-te la mine, și eu sunt încă tânăr și șchioapăt, și hrana trebuie să-mi fie adusă aproape la gură, pentru că n-o mai pot câștiga cu propriile puteri; cine dă un taler pe pielea mea e un nerod și un risipitor. Dar cine știe dacă amândoi n-avem să mai sărim odată veseli încoace și încolo?"

Am mai trăncănit așa o vreme, ca s-o consolez. Dar ea nu mă mai auzea. Se uita țintă la rana pe care, între timp, cum animalul nu mai voia să rabde compresele, o astupase cu un plasture bine lipit.

„Ia spuneți-mi", izbucni ea deodată, și ochii îi scânteiau din nou – și atunci am văzut că în tinerețe trebuie că n-a fost deloc urâtă –, „spuneți-mi, domnule, credeți că și măgarii se duc în cer?"

Am râs.

„Cum ți-a dat așa ceva prin minte, măicuță?"

„L-am întrebat odată despre asta pe preotul nostru, care a zis că este o întrebare neroadă, că numai creștinii se duc în cer și că animalele n-au suflete nemuritoare. «Dar, domnule preot», i-am spus eu, «dacă Dumnezeu este bun și milostiv, de ce nu se îndură și de animale, cum fac oamenii, dacă nu sunt niște ticăloși? De ce, de pildă, sora Minkăi trăiește ca o prințesă, n-are nici o treabă decât să tragă trăsurica, în care tinerii ei stăpâni se plimbă

din când în când, și are parte numai de vorbe bune și de cea mai bună hrană, ba a și avut o dragoste cu măgărușul morarului din vale? Iar Minka noastră, care n-are caracter mai rău, a muncit din greu întotdeauna și au fost zile când a stat cu povara ei câte zece ceasuri în picioare, și acum e gata să se prăpădească și dacă își dă sufletul mâine, ce a înțeles ea din plăcerile vieții? E drept așa, domnule preot? Și dacă nici acolo sus nu e răsplătită?» Dar el nu m-a lăsat să vorbesc până la capăt, mi-a spus că dacă-ți rumegi astfel gândurile, te duci de-a dreptul în iad. Spuneți-mi, domnule, puteți să mă lămuriți dumneavoastră?”

Vă închipuiți că n-am făcut o mutră prea isteață, când mi-a pus așa, pe neașteptate, sula în coastă ca să-i dezleg enigma lumii. Din fericire, tocmai în clipa aceea, a început să cânte în casă o voce limpede de femeie și în același timp să scâncească un glas subțire de copil, pe care, desigur, cântecul voia să-l liniștească.

„Cine cântă acolo, mamă Lamitz?” am întrebat.

„Cine să cânte”, a mormăit ea, „decât Hana?!”

„Fata dumitale? Îmi dai voie să intru la ea?”

Bătrâna nu răspunse nimic, luă găleata bombănind și o duse la puţ, apoi trase o roabă încărcată până în vârf cu iarbă și buruieni din care se apucă să întindă animalului bolnav pumni întregi, aproape vârându-i mâncarea în bot. N-am așteptat multă vreme îngăduința formală, ci am intrat în casă și, după ce am bătut, am deschis ușa din stânga.

M-a izbit în față un abur înăbușitor de sobă, amestecat cu un miros de rufe proaspăt spălate, care atârnau pe o sfoară de-a curmezișul odăii. Am observat că erau doar câteva scutece sărăcăcioase și cămășuțe de copil, dintr-un postav aspru și cu multe petice. Într-un colț se afla un război de țesut mare, acoperit cu un strat gros de praf. În celălalt colț, pe un morman de paie care nu se deosebea de culcușul unui animal decât printr-o cuvertură de lână, stătea o femeie tânără, blondă, ce ținea la piept un sugaci pe jumătate gol. Ea însăși nu avea pe ea decât o cămașă care îi cădea de pe un umăr și o fustă roșie de lână, ce-i lăsa picioarele albe descoperite până la glezne.

Când am intrat, m-a cercetat cu o privire scrutătoare și o clipă s-a oprit din cântat. S-ar fi spus că așteptase pe altcineva în locul meu, dar de îndată ce a văzut că-i sunt cu totul străin, a continuat să cânte, doar îngânându-l ceva mai încet, cântecul de leagăn și părea că puțin îi pasă că a fost surprinsă în datoria ei de mamă cea mai intimă, și îmbrăcată atât de sumar.

Am văzut că în timp ce râdea către mine cu gura ei mare, cu dinți albi și continuând să cânte, strângea copilul mai tare la piept, iar cu cealaltă mână se căznea să-și tragă cămașa pe umăr. În același timp, o ușoară roșeață îi coloră obrazul alb și plin, iar ochii ei foarte albaștri luară o expresie pe jumătate rugătoare, pe jumătate neroadă și dusă pe gânduri.

Mi-am cerut iertare că o tulbur, dar i-am spus că bătrâna îmi îngăduise să intru; dacă voia, plecam imediat. Ea își zumzăia mai departe melodia fără să-mi dea vreo atenție, numai din când în când îmi arunca o privire fugară, ca și când ar fi vrut să vadă dacă mai eram acolo. Apoi își mușcă buza plină, roșie, legănându-și copilul și bătând cu picioarele goale, în paie, tactul cântecului ei.

Între timp, copilul, care nu putea avea mai mult de câteva luni, adormise sugând și plângând. Cântecul de leagăn se auzea tot mai încet și, într-un final, tânăra mamă se ridică în picioare și înfășură fetița întinsă în fața ei ca o păpușică de ceară roz, într-un șal mare de lână, care, fără îndoială, apucase zile mai bune. În colț, lângă pernă, se vedea un mic culcuș făcut din cârpe și zdrențe vechi; acolo puse păpușica binișor și cu grijă și o acoperi în ciuda căldurii. După aceea, mama, ca și când ar fi fost singură în odaie, începu să-și desfacă tot părul galben, încâlcit, și să-l împletească din nou. În rest, tinerei femei i se păru că arată destul de îngrijit.

Firește, nici un fel de veșminte, cât ar fi fost de elegante, n-ar fi putut pune într-o lumină mai favorabilă trupul încântător al sărmanei tinere. Obrazul semăna prea tare cu al bătrânei pentru a trece drept frumos. Dar în culorile și în tinerețea acestui cap de femeie era totuși un farmec pe care, în chip ciudat, expresia absentă sau chiar de debilitate mintală nu-l puteau micșora. Simțeam o adâncă milă pentru biata făptură pe jumătate rătăcită, care, în lipsa jalnică a tot ce poate împodobi o odăiță de copil, cânta în desfătarea ei maternă, ca pentru sine.

La nici una dintre întrebările mele nu-mi dădea vreun răspuns, nici măcar prin gesturi. De altminteri, cum aveau lemne din belșug și puteau să-și îngăduie asta, soba era încinsă gata să plesnească, deși aerul de afară, chiar aici, pe înălțimile vântoase, era destul de blând. Așa că n-am așteptat până să termine de împletit cozile groase, am pus un taler lucitor pe marginea războiului, am salutat-o pe ființa aceea nevinovată ce-mi zâmbea prietenos și am ieșit din odaie.

N-am mai găsit-o pe bătrână lângă protejata ei bolnavă, ci în dreptul micii fântâni; avea un pumn de sfeclă pe care o curăța și o tăia felii într-o oală.

„Mamă Lamitz”, i-am spus, „ai o fată tare frumușică. Dar n-a vrut să vorbească nici un cuvânt cu mine. Este întotdeauna atât de mută cu străinii?”

Bătrâna își încruntă sprâncenele, privind posomorâtă în oala pe care o ținea între genunchi. În această postură ar fi putut să servească unui pictor drept model de vrăjitoare pregătind o fiertură sinistră.

„Mută?” întrebă ea după un timp. „Nu, domnule, la limbă n-are nimic, când vrea, e guralivă ca vrăbiile. Aici sus are ceva. Așa a fost de mică. Ei, dar nu-i nici o pagubă. Cât de deșteaptă ar fi fost, la ce ne-ar fi slujit asta? O făptură săracă, fără tată, cum era ea! *Mie* mi-a folosit la ceva că am fost cu mintea întreagă? Cu toate astea m-am lăsat păcălită și nu mă sinchisesc dacă gândacul căruia i-a dat viață are să semene la cap cu ea, după cum vorbesc oamenii, sau cu mine. Oricum Mariechen o să ajungă odată mamă în dosul gardului, așa cum a venit pe lume și ea. Asta-i în sângele nostru, domnule, e în sângele nostru.”

Și după un răstimp, cum nu știam ce să-i răspund la această naivă filosofie a vieții, ea a adăugat:

„De altminteri, nu cred că are să trăiască mult copilul. Hana prea umblă nechibzuit cu el. Firește, nu-i poți băga înțelepciunea în cap. Și când are să fie iarna în toi și când va trebui să răbdăm cu toții de foame – se zice că Dumnezeu nu lasă să cadă nici o vrabie de pe acoperiș fără voia lui. Sunt curioasă dacă are să-i pese de noi patru biete femei.”

Spunând astea, aruncă iar o privire compătimitoare către măgărița care își mesteca liniștit hrana. Îmi venea aproape să râd că ea o privea ca de la sine înțeles pe urecheata de Minka drept a patra dintre ele. Dar groaznicul sânge-rece cu care vorbea de fata ei și de copilul acesteia nu permitea umorului să se manifeste.

„Pari că te îngrijești cu mult mai mare duioșie de măgăriță decât de bietul gândac, nepoțica dumitale”, i-am spus eu tăios.

Ea aprobă cu calm.

„Așa și este”, zise bătrâna, „Minka are mai multă nevoie de mine. Dacă mor azi, Minka va avea un sfârșit jalnic. Credeți că Hana i-ar arunca un braț de hrană, deși bietul dobitoc nu se mai poate duce să și-o ia? Nu! Ea nu se gândește decât la păpușica ei și la ticălosul care a ajutat-o s-o aibă. Pe el îl așteaptă în fiecare seară la asfințit, cu toate că a trecut jumătate de an de când n-a mai dat pe-aici. Și e totuși atât de veselă, pe cât poate fi cineva, și nu se sinchisește de viitor, și în loc s-o ajute pe bătrâna ei mamă, o lasă să facă singură toată treaba în casă și în bucătărie. De ce mi-ar fi milă de Hana și de gândacul ei? Amândouă sunt de pe acum ca și în cer; oricât de rău le-ar merge și oricât ar trebui să rabde de foame și de frig, oare nu se pot despăgubi mai târziu, când ajung în rai? Dar Minka, vedeți, domnule, n-a avut nici un iubit și n-a adus pe lume nici un pui și dacă crapă, are să fie aruncată pe gunoiște, și în ziua de apoi, când noi, sărmani păcătoși, ne vom aduna iar oasele – din ea n-o să rămână nimic, și n-are să se țină seama că pe pământ i-a mers mai rău decât surorii ei. Vedeți dumneavoastră, trebuie să se milostivească de animale un alt sărman creștin, dacă domnul nostru Iisus Hristos n-are timp să vadă de asta.”

Împotriva acestei logici nu era mare lucru de obiectat. Recunosc însă că viitorul micuței făpturi omenești, cu tot sufletul ei nemuritor, îmi părea mai important decât întrebarea dacă nu cumva Minka, din pricina lacunelor în orânduirea morală a lumii, va fi nedreptățită. Dacă mâine singura persoană cu judecata-ntreagă dintre cele „patru femei” ar fi lovită de trăsnet, ce s-ar întâmpla atunci cu biata făptură slabă de minte și cu sugaciul ei?

„Tatăl nu face chiar nimic pentru fetiță?” am întrebat în sfârșit. „Un copil ca sculptat în fildeș – și nu e deloc sigur că are să semene cu mama. Și

nu s-a mai arătat deloc?”

„Ah!” exclamă bătrâna și înfipse cuțitul cu care curățase sfecla adânc în țeava de lemn a puțului. „Dacă l-aș da în judecată, ar scăpa jurând că e nevinovat, așa ar face, cu toate că e chiar fiul domnului judecător. Credeți că nu mi-am dat seama că e un nemernic de prima oară când a intrat în căsuța noastră, ca să-și aprindă pipa la vatră, cum zicea mișelul? Din păcate, e tot atât de plăcut la vedere, pe cât de murdar îi e sufletul. Proasta de Hana era cu totul nevinovată pe atunci și puteam s-o las zile întregi să meargă în pădure cu Minka, să umple amândouă coșurile cu fructe și cu ciuperci – nu se gândea la nici un bărbat; și eu – Dumnezeu știe, cum s-a întâmplat – tocmai pentru că e atât de înapoiată și de slabă de minte, mi-am închipuit că nici unul n-are să se lege de ea. Dar băiatului judecătorului i-a sărit în ochi, iar ea s-a-ndrăgostit nebunește de el. De atunci am început să mă chinuiesc cu ea. Până atunci lucrase cumsecade în grădinița noastră și la război și nici o muncă nu-i fusese prea grea. Acum, dintr-odată, o vedeai stând ziulica întreagă cu mâinile în poală și, când începeam s-o ocărăsc, râdea la mine ca un copil pe care-l trezești dintr-un vis frumos. Dacă o trimiteam în pădure, aducea coșurile umplute doar pe sfert, dar e drept că n-ar mai fi trebuit s-o trimit iar în pădure. Asta a fost și nenorocirea Minkăi. N-o să credeți, domnule, cât ținea dobitocul la Hana, și are judecată adevărat omenească, oricum mai multă decât fata, și a observat că tânărul spilcuit, cu mustăcioara neagră, n-avea gânduri curate. De aceea alerga Minka tot timpul după proasta de fată, scoțând zbierete deznădăjduite, de parcă ar fi vrut să-i atragă atenția. Vedeam toate astea prea bine, dar ce puteam face? Ocara și sfaturile erau zadarnice; nu ne mai înțelegeam deloc. Și să ții încuiată o femeie în toată firea nu poți, când ea vrea cu tot dinadinsul să se ducă la pieire. S-ar fi cățărat pe fereastră sau chiar pe horn, numai să alerge în brațele nenorocirii ei. Și chiar așa s-a petrecut. Dar mai rău a fost că și Minka a pățit-o din pricina asta. Într-o seară, după ce fusese cu fata în pădure, s-a întors gemând și șchiopătând și văitându-se întocmai ca un om. A venit singură și cu rana în grumaz; Hana a ajuns de-abia peste un ceas. Am întrebat-o aspru cum de s-a rănit măgărița. «Ha!» zise ea râzând îndârjit, «zbiera întruna și se vâra între noi, deși Franzel a vrut s-o gonească

trăgându-i lovituri pe cocoașă, până când, la urmă, s-a înfuriat, a scos cuțitul și i l-a împlântat». I-am tras o sfântă bătaie nerușinatei care mai și râdea, iar pe rană am pus îndată o alifie. Dar Minka se tăvălea pe spate ca scoasă din minți și nu voia să rabde nici un pansament; și așa s-au înrăutățit lucrurile din zi în zi, și cu Hana la fel. Ea cel puțin și-a făcut voia și ceva mai bun tot nu aștepta. Cine ar fi luat-o cu adevărat de nevastă pe una ca ea? Și când are să afle într-o bună zi că degeaba își așteaptă iubitul și are să înnebunească de-a binelea din pricina mârșăviei lui – ei, multă minte tot nu mai are de pierdut! Pe când măgărița, domnule, care e mai deșteaptă decât mulți oameni, credeți-mă, ea zace de multe ori și chibzuiește de ce binele și răul sunt împărțite pe lume cu atâta părtinire, de ce ea nu are nimic altceva decât o viață nenorocită, în vreme ce sora ei tropăie, lăfăindu-se în bucurii, și de ce Dumnezeu n-a orânduit măcar ca și măgarii să intre în rai, să-și capete răsplata pentru toată truda și pentru tot chinul ce au trebuit să le rabde, pentru bătăile și loviturile de cuțit îndurate?”

Această ultimă cuvântare nesfârșită țâșnise din ea cu atâta violență, încât a trebuit să se oprească o clipă să-și tragă răsuflarea. Apoi și-a netezit spre ceafă părul desfăcut, și-a înnodat basmaua și a luat în brațe oala cu sfeclă.

„Trebuie să intru în casă, domnule”, zise ea răgușită de tot, „altfel mă culc flămândă. Îi cunoașteți pe domnul judecător și pe pramatia de fiu-său? Ei, totuna. Oricum n-are să-și mărturisească fărădelegile față de Hana și față de Minka, decât înaintea tronului lui Dumnezeu. Și de altfel de ce și-ar face mustrări de cuget? Fata a vrut așa, noi toate dorim asta; dacă n-am fi proaste, voi, bărbații, n-ați putea fi atât de răi. Așa va rămâne cât va fi lumea lume. Nici în ziua de apoi n-am să mă plâng de asta, am să-l întreb însă pe Dumnezeul nostru dacă nu ajung și măgarii în cer, de asta puteți să fiți sigur, vă puteți bizui cu sfințenie.”

Dădu înverșunată din cap, trecu pe lângă mine fără să-mi mai arunce vreo privire și dispăru în casă.

Vă puteți închipui că în timp ce coboram povârnișul pe lângă apa cea întunecată și când am ajuns, în sfârșit, în oraș, tot ce auzisem și văzusem

acolo, sus, mă urmărea necontenit. Și după ce am reușit să-mi fac rost de o trăsură la hanul din vale, în timp ce înaintam pe șosea spre casa cumnatului meu, imaginea bătrânei și mai ales a fetei blonde, cu copilașul gol la sân, mi se arătau atât de vii în fața ochilor, încât mi se părea că le-aș putea prinde cu mâna. La asta se mai adăuga și faptul că vizitiul, om mai vârstnic, întrebat de mine despre locuitorii căsuței de sus, mi-a dat lămuririle cele mai sigure. Își aducea foarte bine aminte cum, cu douăzeci de ani în urmă, Lise Lamitz se ivise deodată acolo. Era de baștină din satul vecin, dar comunitatea de acolo nu voia s-o primească, pentru că maică-sa murise, iar hârtiile ei nu erau în regulă. Vizitiul povestea că Lise servise într-o casă nobilă din Praga și se purtase foarte bine, până ce unul dintre fiii casei, ofițer, plictisindu-se în permisie, își aruncase ochii pe ea. Chiar la treizeci de ani era încă arătoasă – cu tot nasul ei turtit și obrajii lați. Era o fată și jumătate, din ochii ei te străfulgera ceva deosebit, și când râdea – ceea ce se întâmpla rar, ce-i drept – le întrecea pe multe tinere. Numai că, după asta, lucrurile au mers pe calea obișnuită, cu toate că era deșteaptă și spunea întotdeauna că nu vrea să facă ce făcuse maică-sa. Firește, stăpânii n-au mai ținut-o, dar i-au dat o sumă de bani frumușică, din care și-a cumpărat căsuța părăsită de acolo, de sus, și un petic de grădină. Să se angajeze servitoare n-a mai vrut sau nici n-a mai putut, a trăit retrasă și a crescut-o pe Hana până s-a făcut mare. În primii ani, tânărul conte se mai gândea uneori la ea și îi trimitea câte ceva. Pe urmă a încetat s-o mai facă, și Lise a trebuit să-și câștige singură existența. Și s-a descurcat; necazul însă ce i-l pricinuia mintea slabă a copilului ei, firește, n-a putut să-l ușureze nimeni.

Apoi vizitiul ajunse la trista poveste a fiului de judecător despre care vorbea pe un ton foarte defăimător. Știau toți despre asta. Dar era singurul fiu al familiei celei mai cu vază și nimeni nu-i putea pretinde să-și repare boroboața printr-o căsătorie. O adunată de pe drumuri care nu era în toate mințile! Și bătrâna, de ce n-a fost mai cu băgare de seamă?! Dacă fiul judecătorului ar face câte ceva pentru copil, nimeni nu i-ar lua în nume de rău această greșeală de tinerețe.

L-am lăsat să-mi povestească toate acestea fără a intra în dezbateri etice asupra cazului. Nu știu de ce, simțeam o compătimire atât de vie pentru

biata făptură, încât dacă seducătorul ei mi-ar fi ieșit în cale, i-aș fi tras bucuros una de să mă țină minte.

Primul lucru pe care l-am făcut când i-am revăzut pe ai mei a fost să istorisesc întâmplarea și s-o înduioșez pe buna mea soră, rugând-o să aibă puțină grijă de tânăra făptură părăsită. Inima ei miloasă nu s-a dezmințit.

Chiar a doua zi dimineață a trimis-o cu o trăsură pe *mamsell* a ei, o femeie bătrână, cu experiență, la coliba mamei Lamitz, cu un coș plin cu felurite lucruri trebuincioase: hăinuțe pentru copil, de-ale gurii pentru mai multe săptămâni, câteva lucruri din garderoba ei pentru vremea aspră de mai târziu, iar eu am adăugat și ceva bani. Luasem de altfel hotărârea fermă să controlez cât de curând dacă această slabă încercare de a astupa lacunele orânduirii morale a lumii a avut un efect bun și și-a atins scopul.

Dar soarta n-a îngăduit-o. Medicul nostru de casă a stăruit să mă duc la mare pentru băi, mai curând decât credeam. Am aflat doar că darurile noastre fuseseră primite de către bătrână cu mulțumiri destul de reci, dar de tânăra mamă, cu o bucurie copilăroasă. Apoi am plecat, am lipsit toată vara, și locatarii acelei căsuțe din pădure mi-au ajuns în curând tot atât de indiferenți ca orice cerșetor căruia îi arunci un ban în pălăria întinsă.

Tot astfel, când m-am întors la moșie pentru vânătorile de toamnă – după ce îmi spălasem în mare infirmitatea, împreună cu apendicele ei, pesimismul –, săptămâni întregi nu mi-a trecut prin cap să mă interesez de „cele patru biete femei”.

Sora și cumnatul meu fuseseră și ei în călătorie și avuseseră de asemenea alte preocupări. De abia la o vânătoare singuratică la care m-am dus spre mijlocul lui octombrie, într-o zi mohorâtă, umedă și rece, mi-am amintit că în urmă cu cinci luni umblasem pe aceleași drumuri de pădure care mă duseseră la măgărița cu sufletul problematic nemuritor.

Ce se întâmplase între timp cu Minka?

Am înaintat mai repede, căci seara se și lăsa. În pădure se și așternuse noaptea și era neplăcut, ceața picura din molizi, groasă și apăsătoare, micul luminiș cu mesteceni și cu sorbi nu mai apărea, cu toate broboanele roșii, ce atârnau acum abundente între crengile spălăcite, atât de vesel ca în ziua aceea de mai în care numai eu făceam o mutră posomorâtă. Când am ieșit,

în sfârșit, dintre molizi, câmpia se întindea sub mine până la crestele vinete ale munților de la orizont. Priveliștea avea ceva straniu, ca și cum o furtună grozavă avea să se dezlănțuie. Atmosfera era cu desăvârșire liniștită, se auzea căzând pe câmpia uscată fiecare picătură și din când în când țipau strident în vârful copacilor numai stăncuțele, foarte numeroase în acea regiune. Larma lor mă dezgusta într-atât, încât mi-am smuls brusc pușca de pe umăr și mi-am descărcat alicele în cârdul nevinovat. Una singură, atinsă, mi-a căzut la picioare zvâcnind și bătând din aripi. M-am rușinat de această izbucnire copilăroasă și am plecat repede spre colibă. Era în aceeași stare ca înainte, numai că în ceața murdară se înfățișa și mai jalnică.

Fâșia de pământ îngrădită se înfrumusețase prin câțiva lujeri de dovleci ce se cățărau peste mormane de gunoi și peste câteva tulpini de floarea-soarelui. Dar găina neagră părea să nu fi supraviețuit verii. În cealaltă parte a casei, unde zăcuse Minka și unde curgea micul izvor, nu mai era nici urmă de ea. Sărmanei rănite trebuie să-i fi fost de multă vreme prea frig pe culcușul acela umed. Dar ce se întâmplase cu măgărița? Mi-a venit să râd singur de mine surprinzându-mă că și eu eram mai interesat acum de soarta acestei creaturi fără rațiune decât de cea a sufletelor omenești din colibă. Acestea nu dădeau nici un semn de viață.

În odăița în care se afla războiul, toate arătau aproape ca la prima mea vizită, numai patul de paie din colț era gol. Pe lângă asta, soba era rece, și toate ferestrele deschise. Am apăsat clanța de la ușa singurei odăi, o încăpere joasă, de pe partea dreaptă a coridorului îngust. Dar mare mi-a fost mirarea, găsind aici cel puțin pe una dintre cele patru femei – pe biata Minka. Zăcea pe un culcuș de frunze galbene, de mușchi și de ramuri de molid, aproape de tot de o vatră scundă, pe care mai mocneau cărbuni, și când m-a văzut intrând, a înălțat capul tristă și obosită. Aici trebuia să locuiască bătrâna; pe lângă puținele ustensile de bucătărie, se aflau răspândite tot felul de zdrențe femeiești, iar de cealaltă parte a vetrei era un jilț mare cu pernele rupte, care, fără îndoială, servea de culcuș mamei Lamitz. Așadar, ea își adăpostise protejata bolnavă cât mai în preajma ei.

M-am apropiat de sărmana făptură și i-am mângâiat blana dintre urechile care se clătinau a jale și recunoștință. Era limpede că rana se

înrăutățise, că starea bolnavei devenise îngrijorătoare și pentru prima dată am văzut la un animal ceva care aducea cu expresia unui muribund. Înțelegând că-i vreau binele, începu, cu o trudă vădită, să scoată din pieptul istovit câteva sunete nearticulate; dar, evident, nu se putea exprima așa cum voia, și, cu o privire de nedescris, amuți iar, lăsând să-i atârne limba, ceea ce în ochii mei îi răpi și ultimul rest de frumusețe. Și cum nu mă pricepeam să-i aduc vreo mângâiere, am părăsit-o peste câteva minute, fără să închid ușa, căci aburul din încăperea apăsătoare, unde abia respiram, nu putea fi prielnic nici măcar unui măgar bolnav.

Afară m-am uitat în toate părțile. Nici urmă de bunică, de mamă sau de copil. Să fi fost în pădure? Dar ce puteau căuta acolo pe ceața aceea lugubră și la o oră atât de târzie? Să se fi dus jos în oraș să facă vreo cumpărătură? Dar Dumnezeu știe când aveau să se întoarcă.

Să le aștept sus? Coliba înăbușitoare nu mă prea ademenea.

Mă gândeam că poate am să le întâlnesc pe drum, pentru că și eu voiam să cobor și preferam să merg spre casă pe șosea decât pe drumul din pădure, întunecat și lunecos. Așa că am luat-o la vale pe cărarea îngustă dintre livezi; abia acum am auzit de jos, din oraș, ecoul domol al unei muzici de dans, mai ales de clarinet și de contrabas, ce venea de la han. Dar nu suna deloc vesel, ci mai degrabă ca acompaniamentul unui cântec melancolic pe care cerul și pământul îl cântau împreună. Ca și cum niște năluci ale ceței ar fi pus să li se cânte un *ländler*[24] spre a se învârti nebunește peste înălțimile pleșuve ale munților.

Acel ținut e, îndeobște, puțin înclinat spre muzică. Doar câteodată, când o trupă ambulantă venită din Boemia se rătăcește prin acest colț de munte, se aud melodii vesele, într-un ritm viguros, dar numai rareori pun ele în mișcare picioarele greoaie ale băieților și fetișcanelor de prin partea locului.

De fapt, toate acestea sunt digresiuni. Am să vă povestesc pe scurt. Nu coborâsem nici douăzeci de pași, că văd lângă heleșteul din vale, șezând pe o piatră acoperită cu mușchi, o femeie întoarsă cu spatele la mine și privind neclintită apa neagră. De abia puteam să-i recunosc contururile, dar mi-am dat seama imediat cine era.

„Mamă Lamitz!” am strigat, „mamă Lamitz!”

Abia după ce am strigat a treia oară, când eram aproape de tot de ea, a întors încet capul, fără ca totuși să-i pot vedea ochii.

„De ce stai pe piatra asta udă, mamă Lamitz?” am întrebat. „Ai întins cumva un năvod și vrei să-l mai tragi afară? Sau pe cine aștepți aici pe ceața asta nesănătoasă?”

De astă dată mă privi drept în față; căuta vădit să-și amintească de omul căruia îi aparțineau glasul și trăsăturile astea. Păru însă că se lămurește foarte greu.

I-am dat o mână de ajutor, amintindu-i de vizita mea din primăvară și spunându-i că, între timp, cugetasem, dar că nu aflasem încă nimic sigur despre intrarea măgarilor în rai. Ea ascultă fără să rostească nici un cuvânt; n-am priceput dacă înțelesese bine sensul cuvintelor mele, căci dădea doar neîntrerupt din cap, ca pentru sine, chiar când îi puneam vreo întrebare la care ar fi trebuit să răspundă negativ.

Numai când am pronunțat numele fetei ei, s-a trezit deodată și m-a privit bănuitor de sub sprâncenele stufoase.

„Ce vrei cu Hana?” zise. „Nu-i acasă. Dar îi merge foarte bine, ei și gândacului ei. Ți-am spus oare că-i cam slabă de minte? Atunci am mințit, are mai multă minte decât multe gâsculițe. Ah, aș vrea să fi fost și eu tot atât de deșteaptă, dar sunt felurite daruri, și apoi, cum se spune în Evanghelie? Celor săraci cu duhul… da, da! Dumnezeule îndurător!”

Și brusc amuți iar, își întinse amândouă mâinile pe genunchi și capul îi căzu pe piept.

Făptura ei era din ce în ce mai stranie. Iar acolo pe mal era lugubru, căci liliecii începeau să fâlfâie în jurul tufișurilor joase și vântul, care acum se dezlănțuise, ne bătea în față cu un miros de mlaștină mucedă. Între timp se auzea întruna înălțându-se de jos mormăitul basului și înflorituri de clarinet.

Numai ca să sparg tăcerea am spus:

„S-ar părea că la hanul din vale e chef mare. Se sărbătorește ceva?”

Ea a sărit în sus și m-a privit iar bănuitoare.

„De abia acum auzi? Așa au scârțâit la vioară și au zis din clarinet de la amiază și tot așa are să meargă până la miezul nopții. Mi-am astupat urechile, degeaba însă. Ei, ce să-i faci, doar e la mintea oricui că nunțile nu sunt îngropăciuni! Dar dacă ar ști! Dacă ar ști!… Firește, n-ar țopăi mai puțin. Ah! Dumnezeule îndurător!”

„A cui e nunta?”

A scuipat furioasă și a aruncat o privire înverșunată peste heleșteu, la casa din vale, de unde veneau sunetele.

„Du-te și dumneata acolo”, a mârâit ea. „Privește bine perechea. Se potrivesc de minune. El e frumușel și rău, ea e bogată și proastă. Fata unui berar; are bani cu lopata. Și atâta minte nu-i lipsește să răspundă cum trebuie la ce o întrebi: n-a zis nu când a întrebat-o preotul dacă vrea să-l ia de bărbat pe băiatul judecătorului.”

„Pe băiatul judecătorului? Pe ăla! Acum înțelegeam de ce era atât de furioasă bătrâna. Biata Hana! Știe și ea ce se petrece acolo jos?”

„Cum să nu știe, domnule? Doar se găsesc destule suflete miloase care să aducă asemenea vești, în speranța că vor fi răsplătite de Dumnezeu! Hana tocmai stătea în fața ușii, ținându-și în poală păpușica, gătită cu rochița cea mai frumoasă, știi dumneata, rochia albastră pe care i-a trimis-o doamna baroană, și sălta copilul pe genunchi după muzica din vale. Atunci a sosit slujnica farmacistului, care s-a prefăcut că trece așa din întâmplare, dar, dragă domnule, era doar o milă răutăcioasă, ca să vadă mutra bietei neroade când are să audă că iubitul ei se cunună acolo jos. Și nu i-a spus-o chiar ei. «Mamă Lise», mi-a strigat ea, «băiatul judecătorului – ce zici de asta?» Și apoi a drăcuit răutatea oamenilor. I-am făcut semn cu ochiul, căci mi se părea că îmi fuge pământul de sub picioare. N-am crezut niciodată că are să se însoare cu Hana, dar ea încă îl aștepta în fiecare seară și era mulțumită și ar fi putut să-l aștepte așa o veșnicie cântându-i copilului «Nani, nani!» Și acum să-i spună dintr-odată întreaga mârșăvie cu nunta și cu fata berarului, ca și când un prieten bun ți-ar înfige un cuțit drept în inimă!… Chiar făpturii ăleia veninoase i s-au oprit vorbele în gât, când a văzut ce făcuse. A spus că trebuie să se grăbească, fiindcă o așteaptă stăpâna ei și a luat-o la goană. Și eu mă duc afară și o văd pe biata Hana stând pe bancă și,

sprijinindu-și capul de zid, ca și când ar fi fost prea greu, și cu gura și ochii căscați. «Hana!» am strigat. «Să nu crezi ce a spus, a mințit», și câte altele pe care spaima m-a făcut să le născocesc. Dar ea n-a scos nici un cuvânt. Dintr-odată a pufnit în râs, apoi a luat iar o mutră serioasă, și-a scuturat tot trupul și s-a ridicat, ținând copilul strâns în brațe. «Unde vrei să te duci?» am zis. «Vino în casă. Îți fierb un ceai de soc.» Dar parcă nu m-ar fi auzit. S-a îndepărtat încet de casă pe drumul din vale. Eu, tot timpul în urma ei, voiam s-o țin de rochie, dar în ea era ceva supraomenesc și fața îi era cu totul liniștită și palidă ca de mort. «Hana», i-am spus, «doar nu cumva vrei să te duci la el? Gândește-te ce au să zică, dacă sosești așa nitam-nisam la nuntă. Au să spună că nu ești în toate mințile – și până la urmă ar veni oamenii legii să-ți ia copilul, pentru că nu trebuie lăsat unei nebune!» Asta pare s-o fi trezit dintr-odată. S-a oprit, și-a strâns copilul la piept și a scos un suspin de parcă își dădea sufletul. Credeam că am izbutit, în sfârșit, că are să se întoarcă împreună cu mine și că, încetul cu încetul, are să se obișnuiască. Dacă ar fi putut măcar să plângă, asta ar fi salvat-o! Dar ochii îi erau uscați și vedeam cum tot timpul privește țintă casa din vale, ca și cum ar fi vrut să străpungă peretele și să dea foc omului rău dinăuntru și perechii lui, cu văl și cunună, cu care dansa. O tot băteam la cap să vină acasă, și abia atunci mi-am dat seama că n-o mai aveam pe lume decât pe ea, și asta îi spuneam și o rugam să mă ierte dacă fusesem câteodată aspră și rea. Doamne, când îi merge cuiva atât de prost și când îți mai vine pe cap un musafir flămând!… Dar toate astea Hana nu le auzea. Muzica părea c-o vrăjește și a început să legene iar încoace și încolo copilul. Deodată însă a scos un țipăt puternic, ca și când i-ar fi plesnit ceva în piept și, înainte să bag de seamă ce are de gând, s-a repezit în jos, la stânga, drept spre heleșteu. Părul despletit zbura după ea, rochița albastră fâlfâia, a coborât ca o furtună, și… Doamne, Dumnezeule!… Am văzut chiar cu ochii mei fata și copilul fetei… aș fi vrut să țip – glasul mi s-a înecat – alergam ca o nebună – când am ajuns, n-am mai văzut decât apa neagră, clocotind ca într-un cazan în locul unde…”

Bătrâna sărise în picioare și stătea aplecată înainte în iarba udă de pe mal, ca o imagine a jalei, cu amândouă brațele întinse către un loc al

iazului, care acum era tot atât de nemișcat ca întreaga lui întindere.

Nu puteam rosti nici un cuvânt. În fiecare clipă credeam că are să se arunce și ea în apă. Locul unde ne aflam era foarte nimerit ca, printr-o singură săritură, să-ți iei rămas-bun de la viață. Aici pământul trebuie să se fi scufundat drept în adânc; nu se înălța nici o trestie din heleșteu, tufișurile de anini se întrerupeau și lăsau o deschizătură lată de câțiva stânjeni, iar, lângă margine, apa era atât de întunecată, ca și când adâncul ei ar fi fost fără fund.

Dar bătrâna părea că nu se gândește să-și curme viața. Se cârci iar și brațele îi căzură fără vlagă pe șolduri.

„Nu vezi nimic acolo?" întrebă ea deodată în șoaptă.

„Unde?"

„Acolo, după sălcii – ba nu, nu-i nimic – credeam că părul ei a ieșit iar la iveală. Dar acum zace la fund. Firește, la început de tot plutea ceva galben pe oglinda apei, pot să jur că era părul Hanei – și grebla aceea lungă de colo, care a rămas de când s-a strâns fânul, dacă aș fi înșfăcat-o și aș fi pescuit părul cu ea și l-aș fi înfășurat strâns în jurul dinților greblei – da, cred că aș fi putut s-o trag la mal. Dar spune și dumneata, domnule, la ce ar fi slujit? Tot s-ar fi azvârlit iar în apă. Și n-ar fi fost oare și nelegiuit să-i răpești iar liniștea pe care a găsit-o acolo, la fund? Cine știe dacă aș fi tras afară și bietul copil. Și fără singura ei jucărie, ce rost ar mai fi avut pe lume?"

Tăcu iar și-și frecă umerii slabi cu brațele ei încrucișate, ca și când s-ar fi cutremurat de friguri. La hanul din vale muzicanții luaseră o pauză; o auzeam pe bătrână gâfâind și răsuflând precipitat. Din când în când, rostea câte o vorbă ca desprinsă dintr-o litanie. Dar tăcerea asta tristă fu întreruptă brusc de un zbieret răgușit de măgar, ce venea de sus, din pădure. Ne uitarăm amândoi înapoi.

În fața căsuței stătea oloaga de Minka, dând cel mai jalnic semnal de alarmă. Pe fundalul întunecat se ridica deslușit conturul sur al animalului; se putea chiar vedea cum își scutura urechile pleoștite. Trebuie să ne fi observat, căci, neprimind răspuns, s-a pornit să coboare șchiopătând către bătrâna ei mamă adoptivă, oricât ar fi mers de greu și de poticnit.

„Vii și tu?” zise bătrâna. „Ți-e sete, fiindcă am uitat să-ți umplu găleata? Vezi, domnule, că am dreptate? Minka are minte de om. Ar dori și ea să sfârșească odată cu mizeria și cu chinul. Și e cel mai bun lucru, ea scapă dintr-odată de toate durerile, iar eu – dar știi: acum totuși cred că și măgarii ajung în cer. Altminteri de ce ar avea judecată omenească? Cel care știe că se sfârșește cu adevărat se teme de sfârșit. Și uite ce hotărât tropăie Minka spre apa neagră! Hai, Minka, biată neroadă! Hai să te ajutăm să treci pragul!”

Dobitocul ajunsese jos, la piatra pe care se ghemuia bătrâna. Își vârî capul gros în poala ei și căzu în genunchi. Dar femeia o ajută să se ridice.

„Hai, Minka”, a repetat ea. „N-are să te doară și poate că te ajută să dobândești bucuria cea veșnică. Hana a luat-o înainte cu Mariechen. Mama Lise are să vină după voi în curând.”

A tras dobitocul, care o urma în silă, până la marginea heleșteului și a încercat să-l împingă în apă. Dar vorbele și mângâierile au fost zadarnice, ca și ghionturile și bătaia la care până la urmă recurse bătrâna. Biata victimă tremura din tot trupul, opintindu-se cu toate patru copitele în iarba de pe mal și făcând să răsune din nou zbieretul ei rugător.

Bătrâna mi-a aruncat o privire rugătoare.

„Domnule, ai o armă pe umăr. Nu vrei să-i faci un ultim serviciu prietenesc Minkăi mele? S-o ajuți să se mântuiască? Dumnezeu te va răsplăti pentru pumnul de praf de pușcă și de alice pe care le folosești spre binele unei ființe chinuite, și dacă există vreo dreptate cerească și dacă ne revedem vreodată acolo, sus, n-are să lipsească nici Minka, și atunci ai să vezi că, după măgarul care l-a purtat pe domnul nostru Iisus Hristos la Ierusalim, n-are să fie altul mai frumos în tot paradisul.”

Cum aș fi putut rezista în fața acestei rugăminți mișcătoare! Am ridicat trăgaciul, am pășit aproape de tot de biata făptură și i-am tras un glonț în cap. Într-o clipită s-a prăbușit de-a berbeleacul în apă, de unde capul sur a mai ieșit o dată la iveală și apoi s-a scufundat fără urmă.

Împușcătura o făcuse pe bătrână să cadă în genunchi; am văzut cum își ținea mâinile veștede încrucișate în poală și-și mișca buzele în tăcere. Sigur

că spunea un *Tatăl nostru* pentru sufletul dezrobit al Minkăi.

Apoi s-a ridicat cu trudă. „Îți mulțumesc, domnule”, a zis. „Mi-ai făcut acum un bine mai mare decât atunci când mi-ai trimis bani. Când ai să ajungi acasă, urează-i sănătate doamnei baroane din partea mea. Spune-i să nu mă mai ajute, trei se odihnesc pe veci, și a patra n-are s-o mai ducă mult. Și acum, Dumnezeu să te aibă în pază. Pe mine mă ia cu frig. Mă întorc în colibă să-mi fac puțin foc. Noaptea are să fie rece și casa e goală. Dumnezeu să te răsplătească de o mie de ori, domnule. Nu, nu veni cu mine. N-am pe nimeni și nici n-am nevoie, iar afurisita de muzică are să mă lase să dorm dacă îmi astup bine urechile. Noapte bună! Somn ușor! Și Domnul ceresc o să-și dea El seama și are să fie îndurător cu noi. Amin!”

Și-a făcut cruce și a dat din cap, liniștită. Apoi a suit coasta de-a curmezișul, prin poiană, și am văzut-o cum a ajuns la căsuța ei și a tras ușa după ea.

Eu am luat-o iar pe drumul ce ducea în vale, într-o stare sufletească pe care cu greu aș putea-o descrie. Întreaga jale a omenirii – la asta mă gândeam. Dar se mai îmbinau și alte elemente, care dădeau ciudatei întâmplări ceva solemn și în același timp grotesc. Unui psiholog de meserie i-ar fi fost foarte greu să descurce toate ițele.

Din fericire, vremea a avut grijă să nu mă pierd în abisul fără fund al speculațiilor sterile. Stratul de nori care se apropiase încet a început să se descarce cu atâta violență tocmai când ajunsesem la primele case, încât a trebuit să mă opresc să văd ce are să se întâmple înainte de a o porni pe drumul spre moșie. M-am refugiat, bineînțeles, la han. Mă împingea și un fel de curiozitate să-l zăresc pe mult-lăudatul fiu al judecătorului în ziua când fosta lui iubită, pentru a face loc celei noi, plecase pe furiș din lumea asta.

Ei, era o nuntă a unor notabilități, ca multe altele! Prin ușa deschisă se vedea în sala unde mesele fuseseră de mult strânse ca să se pornească balul. Tânăra pereche a ieșit imediat în evidență și nu mi-a lăsat o impresie prea rea. El era un bărbat întocmai așa cum mi-l închipuisem: o mutră de frizer, după care, de obicei, se prăpădesc femeile – o față ușuratică și îndrăzneață, dar goală pe dinăuntru. Pe scurt, un „crai plăcut”, din soiul obișnuit. Tânăra

femeie cu cunună de mirt – o frumusețe de provincie care părea foarte îndrăgostită de bărbatul ei – voia să danseze tot timpul cu el, ceea ce o înfierbânta mult prea tare, ca să fie plăcută la vedere. Cum era și bogată, bărbatul câștigase un loz mai bun decât merita fapta lui mârșavă și nu era vreo speranță ca justiția compensatoare să-l facă să-și ispășească prin această căsătorie toate păcatele. Nici nu părea omul dispus să se supună liniștit unei astfel de ispășiri și cu atât mai puțin să petreacă măcar o oră de nesomn cu gânduri inutile despre orânduirea morală a lumii.

Pe mine m-a dezgustat masca asta ticăloasă; m-am așezat în cârciumă cu țăranii și mi-am băut paharul de bere într-o dispoziție posomorâtă, în timp ce tavanul de deasupra noastră bubuia și tremura de tropăitul și târșâitul dansatorilor, iar ploaia torențială bătea în ferestre.

A durat aproape un ceas, apoi ploaia s-a oprit, stratul de nori s-a rostogolit spre munți și a ieșit luna. N-aveam decât un gând: să-mi caut iar trăsura cu un cal, căci, firește, șoseaua nu mai era bună de mers pe jos, și să-mi petrec noaptea aici, în larma nunții, n-ar fi fost o alegere prea plăcută.

Din fericire, când am ieșit să întreb de birjarul acela bătrân, am dat de vizitiul cumnatului meu, pe care sora mea îl trimisese după mine cu trăsura de vânătoare. Vizitiul și caii aveau nevoie de puțină odihnă și de hrană, aici, la adăpost. Așa că întoarcerea a întârziat și când am ajuns acasă, toată lumea dormea dusă. Abia a doua zi dimineață, stând toți trei la cafea, am putut să le povestesc întâmplările înspăimântătoare din ajun.

Eram încă sub impresia acelei tragedii ciudate, care a zguduit-o, mișcând-o până la lacrimi, mai ales pe sora mea – ea le vizitase o dată, în timpul verii, pe eroinele tragediei –, când brusc s-a deschis ușa și a intrat administratorul cumnatului meu.

„Vreau numai să-l anunț pe domnul baron”, a zis, „că peste noapte a fost un incendiu. Slavă Domnului că nu s-a întins și nici n-a fost pe moșia noastră. Doar căsuța bătrânei Lise Lamitz a ars din temelii.”

Ne-am uitat unul la altul consternați.

„Se știe cum a izbucnit focul și dacă a fost vreo victimă?” a întrebat cumnatul meu.

Administratorul a clătinat din cap.

„Nu se știe nimic, domnule baron”, a răspuns el. „Pe la miezul nopții, când jos, la han, vioara cânta ultimul dans – se-nsura fiul judecătorului –, s-a auzit deodată că paznicul din turn trage clopotul de incendiu; și când s-au repezit cu toții afară, au văzut sus, la marginea pădurii, coliba mamei Lamitz în flăcări. Ca de pe un rug văpaia se înălța liniștit și cu toate că jumătate din orășel era în picioare și au sosit pompele pe deal, strădaniile au fost zadarnice. Flăcările mistuiseră și ultimul colț al colibei. Doar când n-a mai fost nimic de salvat, a putut fi potolită vâlvătaia. Au mai rămas numai zidurile temeliei, cam de înălțimea unui om, dacă nu s-or fi prăbușit și ele între timp. Din femei și copilaș părea să nu mai fi fost nici urmă, până când s-a descoperit în ungherul odăiței unde fusese războiul de țesut un morman de oase și cenușă, negru, înfiorător, fără îndoială rămășițele bătrânei Lise. Cum bătrânelor nu le este niciodată destul de cald, o fi încins atât de tare soba încât cărămizile putrede au plesnit și flacăra o fi ajuns la căpriorii războiului. Din fericire, Lise trebuie să fi fost repede amețită de fumul gros și și-a găsit sfârșitul fără chinuri. Dar de fiica și de nepoțica ei nu știe nimeni nimic și nici de măgarul la care țineau atât de mult. Nu s-a găsit până acum nici cea mai mică bucățică de blană, nici o fărâmă de oase.”

23 În Vechiul Testament, se povestește despre măgărița lui Balaam care l-ar fi mustrat pe stăpânul ei pentru că se împotrivea poruncilor Domnului.

24 Dans popular german și austriac